

Republika Srbija
MINISTARSTVO PROSVETE, NAUKE I TEHNOLOŠKOG RAZVOJA

IZVEŠTAJ

o povezivanju Nacionalnog okvira kvalifikacija Republike Srbije sa
Evropskim okvirom kvalifikacija za celoživotno učenje i Okvirom
kvalifikacija Evropskog prostora visokog obrazovanja

Sadržaj:

SKRAĆENICE.....	1
KLJUČNI POJMOVI.....	3
UVOD	6
1. OPIS OBRAZOVNOG SISTEMA U REPUBLICI SRBIJI	9
1.1 Institucionalni okvir sistema obrazovanja i vaspitanja u Republici Srbiji	9
1.2 Regulatorni i strateški okvir sistema obrazovanja i vaspitanja	13
1.3 Predškolsko obrazovanje i vaspitanje.....	18
1.4 Osnovno obrazovanje.....	19
1.5 Srednje obrazovanje.....	21
1.5.1. Opšte srednje obrazovanje.....	21
1.5.2. Srednje stručno obrazovanje	23
1.5.3. Dualno obrazovanje.....	26
1.5.4. Srednje muzičko obrazovanje	27
1.5.5. Srednje baletsko obrazovanje.....	27
1.6 Obrazovanje odraslih.....	28
1.6.1. Formalno obrazovanje odraslih.....	29
1.6.2. Neformalno obrazovanje odraslih i informalno učenje	30
1.7 Osiguranje kvaliteta u preduniverzitetskom obrazovanju i obrazovanju odraslih	33
1.7.1. Inkluzivno obrazovanje	39
1.8 Visoko obrazovanje.....	40
1.8.1. Visokoškolske ustanove	40
1.8.2. Studije	42
1.8.1. Studijski programi	44
1.8.3. Studenti	45
1.8.4. Osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju	47
1.9 Priznavanje stranih školskih i visokoškolskih kvalifikacija.....	57
1.9.1. Priznavanje stranih školskih isprava	57
1.9.2. Priznavanje stranih visokoškolskih isprava.....	58
2. NACIONALNI OKVIR KVALIFIKACIJA U REPUBLICI SRBIJI.....	60
2.1 Razvoj NOKS-a.....	60
2.2 Svrha i ciljevi NOKS-a	64
2.3 Principi Nacionalnog okvira kvalifikacija u Republici Srbiji	65
2.4 Ishodi učenja	66
2.5 Nivoi i deskriptori kvalifikacija	69
2.6 Vrste kvalifikacija	72
2.7 Način sticanja kvalifikacija	72
2.8 Prohodnost u sistemu kvalifikacija	73
2.9 Sistem za razvrstavanje kvalifikacija KLASNOKS	73
2.10 Standard kvalifikacije.....	74
2.11 Registar NOKS-a.....	76
2.12 Obezbeđivanje kvaliteta kvalifikacija	80
2.12.1 Analiza potreba tržišta rada.....	82
2.12.2 Razvoj standarda kvalifikacija	83

2.12.3	Razvoj programa obrazovanja/obučavanja	84
2.12.4	Akreditacija realizatora programa obrazovanja/obučavanja	84
2.12.5	Realizacija programa obrazovanja/obučavanja	85
2.12.6	Sertifikacija	86
3.	REFERENCIRANJE I SAMOPROCENA NOKS U ODNOSU NA EOK I OK-EPVO ...	89
3.1	Referenciranje i samoprocena NOKS-a u odnosu na EOK.....	89
3.2	Samoprocena NOKS-A u odnosu na OK-EPVO	114
4.	BUDUĆI IZAZOVI I DALJI RAZVOJ NOKS-A.....	126
Aneks 1:	Ekvivalencija prethodnih kvalifikacija sa nivoima NOKS-a	128
Aneks 2:	Nivoi i prohodnost kroz nivoe NOKS.....	131
Aneks 3:	Javne isprave koje se izdaju za stečene kvalifikacije.....	133
Aneks 4:	Primeri standarda kvalifikacija NOKS nivo 3 i NOKS nivo 4	135
Aneks 5:	Plan aktivnosti za sprovođenje postupka referenciranja noks sa EOK i OK-EPVO..	146
Aneks 6:	Dodatak diplomi za stečene kvalifikacije u visokom obrazovanju	147
Aneks 7:	Saglasnost na Nacrt izveštaja o povezivanju NOKS-a sa EOK-om.....	152
Aneks 8:	Pisani izveštaji stručnjaka EU.....	162
Aneks 9:	Relevantna nacionalna tela uključena u proces referenciranja	167
Aneks 10:	Obrazac Standarda kvalifikacije	173

Šema 1.	Sistem obrazovanja u Republici Srbiji sa nivoima kvalifikacija.....	17
Tabela 1.	Standardi kvaliteta u sistemu obrazovanja Republike Srbije	34
Tabela 2	Pregled aktivnosti na razvoju NOKS-a	61
Tabela 3.	Subjekti i ključne aktivnosti u implementaciji NOKS-a	65
Tabela 4.	Nivoi i deskriptori NIVOVA kvalifikacija u NOKS-u	69
Šema 2.	Ciklus osiguranja kvaliteta u razvoju kvalifikacije	81
Tabela 5.	Poređenje opisa nivoa NOKS-a sa EOK opisima.....	94
Tabela 6.	Povezivanje EOK nivoa sa NOKS nivoima	99
Tabela 7.	Povezivanje NOKS-a sa EOK-om.....	99
Tabela 8.	Ključni elementi sistema osiguranja kvaliteta	111
Tabela 9.	Poređenje NOKS, EOK i OK-EPVO	114
Tabela 10.	Lingvističko poređenje deskriptora NOKS-a i Dablinskih deskriptora.....	116

SKRAĆENICE

- AZK – Agencija za kvalifikacije
- CSOOO – Centar za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih
- ESPB – Evropski sistem prenosa bodova (u visokom obrazovanju)
- ETF – Evropska trening fondacija
- EU – Evropska unija
- IPA – Predpristupni instrument, prema eng. *IPA - InstrumentforPreAccession*
- ISCED 13-F – Međunarodna standardna klasifikacija obrazovanja, verzija iz 2013. godine
- ISCO 08 – Međunarodna standardna klasifikacija zanimanja, verzija iz 2008. godine
- JISP – Jedinstveni informacioni sistem prosvete
- JNZ – Jedinstvena nomenklatura zanimanja
- JPOA – Javno priznati organizatori aktivnosti
- KAPK – Komisija za akreditaciju i proveru kvaliteta
- MPNTR – Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja
- MRZBSP – Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja
- NAT – Nacionalno akreditaciono telo
- NKT - Nacionalna koordinaciona tačka
- NKZ – Nacionalna klasifikacija zanimanja
- NOKS – Nacionalni okvir kvalifikacija u Republici Srbiji
- NSVO – Nacionalni savet za visoko obrazovanje
- NSZ – Nacionalna služba za zapošljavanje
- OK-EPVO – Okvir kvalifikacija Evropskog prostora visokog obrazovanja
- PKS – Privredna komora Srbije
- RZS – Republički zavod za statistiku
- Savet za NOKS – Savet za Nacionalni okvir kvalifikacija
- SSOOO – Savet za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih
- SSS – Stepen stručne spreme
- UPS – Unija poslodavaca Srbije
- VNIFL – Validacija neformalnog i informalnog učenja
- ZUOV – Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja

ZVKOV – Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja

KLJUČNI POJMOVI¹

EVROPSKI OKVIR KVALIFIKACIJA

Evropski okvir kvalifikacija (EOK) je zajednički evropski referentni okvir koji povezuje nacionalne sisteme kvalifikacija i deluje kao alat za upoređivanje odnosno lakše razumevanje i tumačenje kvalifikacija među različitim državama i obrazovnim sistemima u Evropi.

ZANIMANJE

Zanimanje predstavlja skup poslova čije su glavne dužnosti i zadaci međusobno srodni. Posao se u Međunarodnoj standardnoj klasifikaciji zanimanja ISCO–08 definiše kao skup zadataka i dužnosti koje obavlja ili bi trebalo da obavlja jedna osoba, bilo da je kod poslodavaca ili je samozaposlena².

STANDARD ZANIMANJA

Standard zanimanja je dokument koji sadrži opis dužnosti i zadataka, kao i kompetencija potrebnih pojedincu za efikasno obavljanje poslova u određenom zanimanju, utvrđen u skladu sa propisima koji uređuju zapošljavanje

KVALIFIKACIJA

Kvalifikacija je formalno priznanje stečenih kompetencija. Pojedinaac stiče kvalifikaciju kada nadležno telo utvrdi da je dostigao ishode učenja u okviru određenog nivoa i prema zadatom standardu kvalifikacije, što se potvrđuje javnom ispravom (diplomom ili sertifikatom).

STANDARD KVALIFIKACIJE

Standard kvalifikacije je dokument utvrđen u skladu sa ovim zakonom, koji sadrži opis ciljeva i ishoda učenja, kao i podatke o kvalifikaciji na osnovu kojih se vrši određivanje nivoa, njeno razvrstavanje i vrednovanje.

KLJUČNE KOMPETENCIJE ZA CELOŽIVOTNO UČENJE

Ključne kompetencije za celoživotno učenje su sposobnost upotrebe stečenih znanja, veština i stavova, neophodnih za lični, socijalni i profesionalni razvoj i dalje učenje. Ove kompetencije ugrađene su u ciljeve i standarde na svim nivoima obrazovanja kao nove oblasti, relevantne za kontinuirano sticanje kompetencija, vođenje privatnog i društvenog života, profesiju i snalaženje u realnim problemima i zahtevnim situacijama.

KOMPETENCIJA

Kompetencija je integrisani skup znanja, veština, sposobnosti i stavova, koje pojedincu omogućuju efikasno delanje u skladu sa standardom kvalifikacije.

ISHODI UČENJA

¹ Pojmovi su utvrđeni Zakonom o Nacionalnom okviru kvalifikacija Republike Srbije ("Službeni glasnik RS", br. 27/18 i 6/20), izuzev pojma „zanimanje“ koji je preuzet iz

² Jedinственог кодекса шифара за уношење и шифрање података у евиденцијамa у области рада, Приручник за примену, MRZBSP, Београд, 2018.

Ishodi učenja su jasni iskazi o tome šta se od pojedinca očekuje da zna, razume i da je sposoban da pokaže, odnosno uradi nakon završenog procesa učenja. Omogućavaju proverljivost nivoa razvijenosti kompetencija, odnosno dostignutosti znanja, veština, stavova i sposobnosti.

NACIONALNI OKVIR KVALIFIKACIJA (NOK)

Nacionalni okvir kvalifikacija predstavlja instrument koji obuhvata broj i opis nivoa kvalifikacija, odnose između kvalifikacija i puteve prohodnosti i napredovanja. Nacionalni okvir kvalifikacija obuhvata procese, tela - organizacije odgovorne za uspostavljanje kvalifikacija, načine sticanja, upoređivanje, prepoznavanje, obezbeđivanje kvaliteta i standarda po kojima se realizuju.

NACIONALNI SISTEM KLASIFIKOVANJA KVALIFIKACIJA (KLASNOKS)

Nacionalni sistem klasifikovanja kvalifikacija (KLASNOKS) je sistem za razvrstavanje kvalifikacija u NOKS-u, usklađen sa Međunarodnom standardnom klasifikacijom obrazovanja (ISCED 13-F). Uvođenjem KLASNOKS-a uspostavlja se jedinstven sistem klasifikacije nezavisno od postojećih klasifikacija obrazovnih profila preduniverzitetskog obrazovanja na 15 područja rada i studijskih programa na četiri obrazovno-naučna i jedno obrazovno-umetničko polje, odnosno na 46 naučnih, stručnih i umetničkih oblasti unutar ovih 5 polja.

PROGRAM OBRAZOVANJA/OBUČAVANJA

Program obrazovanja/obučavanja je strukturalni okvir za organizaciju procesa učenja, čiji su elementi unapred propisani. Donosi se u skladu sa utvrđenim principima, ciljevima i standardima. Termin se u ovom dokumentu izjednačava sa terminima nastavni plan i program i studijski program.

PRIZNAVANJE PRETHODNOG UČENJA

Aktivnost obrazovanja odraslih koja se ostvaruje procenom znanja, veština i sposobnosti stečenih obrazovanjem, životnim ili radnim iskustvom i koja omogućava dalje učenje i povećanje konkurentnosti na tržištu rada. Termin se izjednačava sa terminom "validacija neformalnog i informalnog učenja" (Validation of non-formal and informal learning), a u skladu sa Evropskim preporukama za validaciju neformalnog i informalnog učenja.

REGISTAR NOKS-a

Registar NOKS-a se sastoji iz podregistra nacionalnih kvalifikacija, podregistra standarda kvalifikacija i podregistra javno priznatih organizatora aktivnosti obrazovanja odraslih, sa poslodavcima kod kojih JPOA realizuje praktičan rad i/ili praktičnu nastavu.

OKVIR KVALIFIKACIJA U EVROPSKOM PROSTORU VISOKOG OBRAZOVANJA

Okvir kvalifikacija u evropskom prostoru visokog obrazovanja je okvir kvalifikacija u okviru Bolonjskog procesa. Definisana je sa četiri glavna ciklusa (kratki ciklus, prvi, drugi i treći ciklus) koji se opisuju Dablinskim deskriptorima.

CELOŽIVOTNO UČENJE

Celoživotno učenje uključuje sve oblike učenja i podrazumeva učestvovanje u različitim oblicima obrazovnih aktivnosti tokom života, sa ciljem stalnog unapređivanja potrebnih ličnih, građanskih, društvenih i kompetencija potrebnih za rad.

FORMALNO OBRAZOVANJE

Formalno obrazovanje predstavlja organizovane procese učenja koji se ostvaruju na osnovu planova i programa nastave i učenja osnovnog i srednjeg obrazovanja i studijskih programa visokog obrazovanja;

NEFORMALNO OBRAZOVANJE

Neformalno obrazovanje predstavlja organizovane procese učenja odraslih koji se ostvaruju na osnovu posebnih programa, radi sticanja znanja, veština, sposobnosti i stavova usmerenih na rad, lični i socijalni razvoj;

INFORMALNO UČENJE

Informalno učenje predstavlja proces samostalnog sticanja znanja, veština, vrednosti, stavova i sposobnosti odraslih, u svakodnevnom životnom, radnom i socijalnom okruženju.

UVOD

Izveštaj o referenciranju Nacionalnog okvira kvalifikacija Republike Srbije sa Evropskim okvirom kvalifikacija za celoživotno učenje i Okvirom kvalifikacija Evropskog prostora visokog obrazovanja (u daljem tekstu Izveštaj o referenciranju) je zvaničan dokument kojim Republika Srbija predstavlja proces sproveden u cilju povezivanja Nacionalnog okvira kvalifikacija Republike Srbije (u daljem tekstu: NOKS) sa Evropskim okvirom kvalifikacija za celoživotno učenje (u daljem tekstu EOK) i Okvirom kvalifikacija Evropskog prostora visokog obrazovanja (u daljem tekstu: OK-EPVO), čime se dokazuje ispunjenost kriterijuma i procedura, uključujući zajedničke principe za osiguranje kvaliteta.

Uspostavljanjem veze između ova dva sistema, evropskog i nacionalnog, obezbeđuje se mogućnost da se svaka pojedinačna kvalifikacija u Republici Srbiji, korišćenjem transparentne metodologije, poveže sa EOK-om. Svrha ovog dokumenta jeste da se drugim zemljama predstavi način na koji je Republika Srbija uskladila svoje nivoe kvalifikacija sa EOK-om i kako je obezbedila ispunjenost odgovarajućih procedura i kriterijuma za povezivanje. Proces referenciranja se sprovodi prema kriterijima i procedurama koje je postavila Savetodavna grupa Evropskog okvira kvalifikacija, pružajući metodološke smernice za sprovođenje procesa upoređivanja i povezivanja nacionalnih okvira u EOK. Sastavni deo izveštaja je prikaz o samoproceni NOKS-a u oblasti visokog obrazovanja u odnosu na OK-EPVO.

Uspostavljanje NOKS-a, zasnovano je na Strategiji razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020³, Programu ekonomskih reformi 2017-2019⁴ i Strategiji Evropa 2020, i predstavlja rezultat kontinuiranih napora na unapređivanju sistema kvalifikacija u Republici Srbiji i ostvarenju koncepta celoživotnog učenja, kao jednog od ključnih uslova za razvoj društva zasnovanog na znanju i veće zaposlenosti stanovništva. Republika Srbija razvija NOKS uvažavajući specifičnosti obrazovnog sistema i srpske tradicije u obrazovanju, kao i rezultate i vrednosti evropske obrazovne prakse, koncepte i obeležja EOK-a.

Stav i naponi Vlade Republike Srbije usmereni su ne samo na formalno uspostavljanje NOKS-a, već na dublje institucionalizovanje koncepta ishoda učenja i

³ Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020 "Službeni glasnik RS", broj 107/2012; <http://www.mpn.gov.rs/strategije-2020/>

⁴ Zaključak Vlade 05 Broj: 4-1626/2017-1/29 od 03.03.2017. godine; [http://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/strategije/ERP%202017-2019\(1\).pdf](http://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/strategije/ERP%202017-2019(1).pdf)

ključnih kompetencija, kao polazne osnove u razvoju programa obrazovanja i učenja, koherentnog sistema osiguranja kvaliteta i dijaloga između relevantnih aktera unutar i izvan sistema obrazovanja, pre svega tržišta rada i privrede uopšte.

Jedinstveni NOKS u Republici Srbiji, koji je uspostavljen Zakonom o nacionalnom okviru kvalifikacija Republike Srbije (u daljem tekstu: Zakon o NOKS-u)⁵, treba da omogući veću fleksibilnost i prohodnost, pre svega unutar nivoa obrazovanja, među istim ali i među različitim vrstama kvalifikacija, međuuniverzitetsku i međunarodnu mobilnost, kao i priznavanje neformalnog obrazovanja i ishoda informalnog učenja.

Izveštaj o referenciranju izradila je Radna grupa za povezivanje nacionalnog okvira kvalifikacija Republike Srbije sa Evropskim okvirom kvalifikacija koju je obrazovalo Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja (u daljem tekstu MPNTR).

U postupku izrade Izveštaja o referenciranju, MPNTR kao Nacionalna koordinaciona tačka, omogućilo je konsultovanje sa međunarodnim ekspertima, čime se nije težilo formalnom ispunjenju kriterijuma za referenciranje već kvalitativnoj reviziji od strane evropskih kolega što je i postignuto. Značajan doprinos i podršku u procesu razvoja NOKS-a i sagledavanju važnih aspekata u procesu referenciranja pružila je Evropska fondacija za obrazovanje i obuku (European training foundation, ETF).

Izveštaj o referenciranju se sastoji iz četiri dela:

- 1) Opis sistema obrazovanja u Republici Srbiji,
- 2) Nacionalni okvir kvalifikacija,
- 3) Referenciranje i samoprocena NOKS-a u odnosu na EOK i OK-EPVO,
- 4) Budući izazovi i dalja implementacija NOKS-a.

U prvom poglavlju, predstavljen je sistem obrazovanja u Republici Srbiji, uključujući i neformalno obrazovanje i informalno učenje.

Drugo poglavlje sadrži konceptualne osnove i strukturu NOKS-a, objašnjenje regulatornog i institucionalnog okvira za uspostavljanje NOKS-a, vrste kvalifikacija, način za razvrstavanje i registraciju kvalifikacija. Kako centralno mesto NOKS-a predstavlja sistem osiguranja kvaliteta u procesu razvoja i sticanja kvalifikacija, postupci, procedure i instrumenti u okviru njega prikazani su takođe u ovom delu izveštaja.

Treće poglavlje obuhvata politike i odgovornosti u procesu povezivanja NOKS-a sa EOK-om i OK-EPVO. U ovom poglavlju su dati odgovori na deset kriterijuma za

⁵ "Službeni glasnik RS", br. 27/2018; <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2018/05/ZAKON-NOKS-18.pdf>

povezivanje prema EOK-u⁶ i samoprocene prema OK-EPVO, kojima se dokazuje ispunjenost uslova za povezivanje i usklađivanje sa EOK-om. NOKS sadrži osam nivoa i četiri podnivoa koji su opisani kroz ishode učenja. Komparativna analiza ishoda učenja od nivoa 1 do 8 u odnosu na EOK nivoe treba da olakša razumevanje kvalifikacija priznatih u Republici Srbiji i dokaže vezu između NOKS i EOK deskriptora nivoa.

U četvrtom poglavlju Izveštaja o referenciranju, data je analiza izazova i specifičnih pitanja u procesu referenciranja. Takođe, prikazana je perspektiva implementacije NOKS-a, imajući u vidu dalje korake, aktivnosti i dopunsku legislativu.

⁶ Council recommendation of 22 May 2017 on the European Qualifications Framework for lifelong learning and repealing the recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the establishment of the European Qualifications Framework for lifelong learning (Annex 3) <https://ec.europa.eu/ploteus/sites/eac-eqf/files/en.pdf>

1. OPIS OBRAZOVNOG SISTEMA U REPUBLICI SRBIJI

Misija sistema obrazovanja u Republici Srbiji u 21. veku je da osigura osnovni temelj života i razvoja svakog pojedinca, društva i države zasnovane na znanju⁷. Strateški i razvojni ciljevi sistema obrazovanja u Republici Srbiji podrazumevaju povećanje kvaliteta procesa i ishoda obrazovanja, povećanje obuhvata stanovništva na svim obrazovnim nivoima, dostizanje i održavanje relevantnosti obrazovanja u skladu sa neposrednim i razvojnim potrebama pojedinca, ekonomije, socijalnog i kulturnog konteksta. Obrazovanje se tretira holistički, kao celovit sistem (od jaslica do doktorskih studija i celoživotnog učenja) u kome se analitički i drugi postupci u delovima sistema obavljaju imajući u vidu celinu, čime se omogućuje koherentnost politike razvoja sistema. Uzimajući u obzir ove pretpostavke, Srbija je preduzela brojne korake i inicijative da unapredi efektivnost obrazovnog sistema i da uspostavi jedinstveni sistem kvalifikacija uvodeći nacionalne standarde, povezujući formalno i neformalno obrazovanje i informalno učenje jedinstvenim konceptom ishoda učenja, a time i obrazovanje i tržište rada.

Sistem obrazovanja u Republici Srbiji obuhvata predškolsko vaspitanje i obrazovanje, osnovno i srednje obrazovanje i vaspitanje, obrazovanje odraslih i visoko obrazovanje i predstavlja postojeći okvir u kome se kvalifikacije stiču formalnim, neformalnim putem ili informalnim učenjem.

U tom smislu, nacionalni sistem kvalifikacija u Republici Srbiji podrazumeva nadležna tela, procese i mehanizme osiguranja kvaliteta uključene u razvoj, implementaciju, vrednovanje i dodelu kvalifikacija u sledećim podsistemima: predškolsko obrazovanje i vaspitanje, osnovno obrazovanje, srednje obrazovanje, obrazovanje odraslih i visoko obrazovanje.

Donošenjem Zakona o NOKS-u obezbeđuje se integrisano uređivanje sistema kvalifikacija na način da efikasno upravljanje sistemom kvaliteta u procesu sticanja i vrednovanja kvalifikacija u obrazovnom sistemu prevaziđe postojeću fragmentisanost.

1.1 Institucionalni okvir sistema obrazovanja i vaspitanja u Republici Srbiji

Institucije (državni organi, saveti i druge organizacije) nadležne za sistem obrazovanja su:

⁷ Strategija razvoja obrazovanja u Republici Srbiji do 2020. godine "Službeni glasnik RS", br. 107/2012 od 9.11.2012. godine

1) **Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja**, ima nadležnosti u planiranju i obezbeđivanju funkcionisanja sistema obrazovanja i vaspitanja, u skladu sa opštim principima i ciljevima obrazovanja i vaspitanja. Osnovni zadaci Ministarstva su: planiranje i praćenje razvoja i unapređivanje kvaliteta predškolskog, osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja; vrednovanje kvaliteta obrazovanja i ostvarenosti ciljeva obrazovanja na osnovu podataka jedinstvenog informacionog sistema, istraživanja i analiza; nadzor nad radom škola; izdavanje dozvole za rad nastavnika i koordinacija procesa njihovog stručnog usavršavanja. Pored toga, obezbeđuje učešće u međunarodnim studijama i aktivnostima koje se odnose na politike obrazovanja u okviru programa i projekata Evropske unije i kontinuirano prati i sprovodi mere povećanja obuhvata dece, učenika i odraslih na svim nivoima obrazovanja i prevencije njihovog osipanja.

2) **Nacionalni prosvetni savet** je savetodavno telo koje ima nadležnosti u pogledu razvoja i unapređivanja kvaliteta obrazovanja i vaspitanja za predškolsko, osnovno i srednje opšte i umetničko obrazovanje i vaspitanje i to posebno u domenu davanja mišljenja o standardima postignuća u opštem obrazovanju, programima predškolskog i opšteg osnovnog i srednjeg obrazovanja, standardima kompetencija nastavnika i direktora, standardima kvaliteta rada ustanove. Nacionalni prosvetni savet ima 35 članova koje imenuje Vlada sa lista predlagača: Srpske akademije nauka, Matice srpske, KONUS-a, nacionalnih saveta nacionalnih manjina, Srpske pravoslavne crkve, Komisije za versku nastavu u školi, strukovnih udruženja, stručnih društava i sindikata⁸.

3) **Savet za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih** je savetodavno telo uspostavljeno prema Zakonu o osnovama obrazovanja i vaspitanja⁹ koje ima nadležnosti u pogledu razvoja i unapređivanja kvaliteta obrazovanja i vaspitanja srednjeg stručnog obrazovanja i vaspitanja i obrazovanja odraslih. Rad Saveta se odnosi na davanje mišljenja o: standardima kvalifikacija za stručne kvalifikacije, posebnim standardima postignuća za srednje stručno obrazovanje, stručnom delu planova i programa nastave i učenja i ispitima u stručnom obrazovanju. Savet prati, podstiče i usmerava aktivnosti koje povezuju obrazovanje i vaspitanje i zapošljavanje i njihov uticaj na privredni razvoj i zadovoljenje potreba tržišta rada i učestvuje u pripremi strateških dokumenata u oblasti stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih. Savet za stručno obrazovanje i obrazovanje

⁸ član 33. Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja („Službeni glasnik RS“, broj 88/17, 27/18 - dr. zakon, 27/18 - dr. zakon i 10/19)

⁹ Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja („Službeni glasnik RS“, broj 88/17, 27/18 - dr. zakon, 27/18 - dr. zakon i 10/19)

odraslih čini 17 članova koje imenuje Vlada iz reda: istaknutih predstavnika privredne komore, zanatlija, udruženja poslodavaca, stručnjaka iz oblasti stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih, privrede, zapošljavanja, rada, socijalne i omladinske politike, nastavnika iz zajednica stručnih škola i dva predstavnika reprezentativnih sindikata.

4) **Nacionalni savet za visoko obrazovanje** je savetnodavno telo obrazovano u skladu sa Zakonom o visokom obrazovanju, koje ima nadležnost u praćenju razvoja visokog obrazovanja i njegove usklađenost sa evropskim i međunarodnim standardima, u predlaganju politike upisa na visokoškolske ustanove MPNTR-u, u donošenju standarda i postupka za akreditaciju i proveru kvaliteta i standarda za ocenjivanje kvaliteta i samovrednovanje visokoškolskih ustanova i studijskih programa, utvrđuje naučna polja i oblasti u okviru polja kao i listu stručnih, akademskih naziva i naučnih zvanja, predlaže Vladi normative i standarde rada visokoškolskih ustanova, kao i materijalna sredstva za njihovo ostvarivanje, po pribavljenom mišljenju Konferencije univerziteta i Konferencije akademija strukovnih studija; odlučuje u drugom stepenu po žalbama u postupku akreditacije, utvrđuje minimalne uslove za izbor u zvanja nastavnika i donosi Osnove za kodeks o akademskom integritetu i sukobu interesa prilikom izbora u zvanje nastavnika, odnosno saradnika i zasnivanja radnog odnosa na visokoškolskim ustanovama u Republici Srbiji i utvrđuje listu recenzenata studijskih programa u procesu akreditacije. Nacionalni savet za visoko obrazovanje ima 17 članova¹⁰ koje imenuje Vlada Republike Srbije, i to: šest članova iz reda redovnih profesora na predlog Konferencije univerziteta, dva člana iz reda profesora strukovnih studija, na predlog Konferencije akademija strukovnih studija i visokih škola, sedam članova na predlog MPNTR i dva člana na predlog Privredne komore Srbije. U pitanjima koja su od značaja za studente sa pravom odlučivanja učestvuju i dva predstavnika studenata. Kada se na jeziku nacionalne manjine u celini ili delimično izvodi nastava u okviru visokog obrazovanja, sa pravom odlučivanja učestvuje i predstavnik nacionalnog saveta te nacionalne manjine. Mandat članova NSVO traje četiri godine sa mogućnošću još jednog izbora.

5) **Savet za Nacionalni okvir kvalifikacija Republike Srbije** je savetodavno telo koje imenuje Vlada Republike Srbije čiji su zadaci usmereni na davanje preporuka o procesu planiranja i razvoja ljudskog potencijala u skladu sa javnim politikama u oblasti celoživotnog učenja, zapošljavanja, karijernog vođenja i savetovanja. Savet ima 25 članova i okuplja predstavnike donosioca odluka iz sektora obrazovanja, zapošljavanja i

¹⁰ <https://tinyurl.com/y2g4scmt>

omladine, Privredne komore Srbije i Udruženja poslodavaca, Nacionalne službe za zapošljavanje, asocijacija srednjih škola i visokoškolskih ustanova i organizacija civilnog društva. Mandat Saveta odnosi se na predlaganje standarda kvalifikacije za sve nivoe NOKS-a i davanje preporuka u procesu razvoja kvalifikacija i povezivanju obrazovanja i tržišta rada, kao i praćenje rada sektorskih veća.

6) **Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja** je stručna institucija formirana od strane Vlade Republike Srbije koja obavlja poslove na razvoju programa nastave i učenja osnovnog i srednjeg obrazovanja, kontrolu kvaliteta udžbenika i dodatnih nastavnih sredstava, unapređivanje i razvoj standarda kompetencija za profesiju nastavnika i direktora, pripremu programa i ispita za licencu za nastavnika i direktora, odobravanje programa i ostalih oblika stalnog stručnog usavršavanja nastavnika i direktora. U okviru svoja tri Centra (Centar za profesionalni razvoj zaposlenih u obrazovanju, Centar za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih i Centar za razvoj programa i udžbenika), Zavod sprovodi razvojne, istraživačke, savetodavne i druge aktivnosti. Centar za stručno obrazovanje za potrebe Saveta za stručno obrazovanje priprema programe učenja i ispita u stručnom obrazovanju i obrazovanju odraslih, listu obrazovnih profila, razvoj programa za dualno obrazovanje i regulative koja se odnosi na program obuke instruktora u dualnom obrazovanju.

7) **Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja** je stručna institucija formirana od strane Vlade Republike Srbije koja obavlja poslove na vrednovanju kvaliteta obrazovanja, koji se pre svega odnose na izradu standarda postignuća po nivoima i vrstama obrazovanja, nacionalne ispite u opštem obrazovanju i vrednovanje kvaliteta rada ustanova. Zavod je zadužen za unapređivanje sistema kvaliteta kroz implementaciju jedinstvenog okvira kvaliteta sa standardima i indikatorima i učestvuje u spoljašnjem vrednovanju kvaliteta rada ustanova.

8) **Nacionalno telo za akreditaciju i proveru kvaliteta u visokom obrazovanju** je nezavisno telo koje je osnovala Vlada i koje ima nadležnost u osiguranju kvaliteta visokog obrazovanja kroz sprovođenje postupka akreditacije i spoljašnje provere kvaliteta visokoškolskih ustanova i studijskih programa. Stručni organ Nacionalno tela koji učestvuje u postupcima akreditacije i provere kvaliteta visokoškolskih ustanova i studijskih programa je Komisija za akreditaciju i proveru kvaliteta koja ima 17 članova izabranih na predlog Nacionalnog saveta za visoko obrazovanje;

9) **Agencija za kvalifikacije** je Vladina stručna organizacija osnovana Zakonom o nacionalnom okviru kvalifikacija¹¹ koja ima nadležnost u razvoju standarda kvalifikacija, priznavanju stranih školskih i visokoškolskih isprava, akreditaciji organizacija obrazovanja odraslih - javno priznatih organizatora aktivnosti obrazovanja odraslih (JPOA). Ona pruža podršku Savetu za Nacionalni okvir kvalifikacija i predlaže mere osiguranja kvaliteta u celokupnom sistemu obrazovanja. Najznačajnije funkcije AZK u implementaciji NOKS-a odnose se na razmatranje inicijativa za uvođenje novih kvalifikacija, pružanje stručne podrške sektorskom veću i priprema predloga standarda kvalifikacije, vođenje Registra NOKS-a, spoljašnja provera kvaliteta JPOA, praćenje i merenje efekata implementacije kvalifikacije na zapošljavanje i celoživotno učenje. Agencija podnosi godišnji izveštaj Vladi Republike Srbije i na zahtev periodično izveštava Ministarstvu prosvete, nauke i tehnološkog razvoja.

10) **Sektorsko veće** je ekspertsko i savetodavno telo zasnovano na principu socijalnog partnerstva, čija je osnovna uloga da sprovodi aktivnosti na konkretnim kvalifikacijama u određenom sektoru koje se stiču u srednjem, stručnom obrazovanju, visokom obrazovanju i obrazovanju odraslih. Vlada¹² Republike Srbije je donela odluke o osnivanju je 12 sektorskih veća koji pokrivaju sektore obrazovanja i privrede. Obavezni institucionalno delegirani članovi veća su Privredna komora Srbije i reprezentativna udruženja poslodavaca (predstavnicima privrednika), Savet za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih, Nacionalna služba za zapošljavanje, Konferencija univerziteta i Konferencija akademija i visokih škola, zajednice stručnih škola, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, ministarstvo nadležno za sektor rada koje pokriva sektorsko veće, sindikati, Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja. Sektorsko veće izveštava na godišnjem nivou Agenciju za kvalifikacije, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i Vladu Republike Srbije.

1.2 Regulatorni i strateški okvir sistema obrazovanja i vaspitanja

Sistem obrazovanja i vaspitanja Republike Srbije uređen je sledećim zakonima¹³:

- 1) Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja („Službeni glasnik RS“, br. 88/17, 27/18 - dr. zakon, 27/18 - dr. zakon i 10/19);

¹¹ Zakon o nacionalnom okviru kvalifikacija („Službeni glasnik RS“, broj 27/2018)

¹² <http://noks.mpn.gov.rs/одлуке-о-оснивању-секторских-већа/>

¹³ <http://www.mpn.gov.rs/dokumenta-i-propisi/zakonski-okvir/>

- 2) Zakono o predškolskom vaspitanju i obrazovanju („Službeni glasnik RS“, br. 18/10, 101/17, 113/17 - dr. zakon i 10/19);
- 3) Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju („Službeni glasnik RS“, br. 55/13, 101/17, 27/18 - dr. zakon i 10/19);
- 4) Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju („Službeni glasnik RS“, br. 55/13, 101/17 i 27/18 - dr. zakon);
- 5) Zakon o dualnom obrazovanju („Službeni glasnik RS“, br. 101/17):
- 6) Zakon o obrazovanju odraslih („Službeni glasnik RS“, br. 55/13, 88/17 - dr. zakon i 27/18 - dr. zakon);
- 7) Zakon o visokom obrazovanju („Službeni glasnik RS“, br. 88/17, 27/18 - dr. zakon, 73/18 i 67/19);
- 8) Zakon o dualnom modelu studija u visokom obrazovanju („Službeni glasnik RS“, br. 66/19);
- 9) Zakon o Nacionalnom okviru kvalifikacija Republike Srbije („Službeni glasnik RS“, br. 27/18).
- 10) Zakon o prosvetnoj inspekciji (Službeni glasnik RS, br. 27/18) .

Regulatorni okvir preduniverzitetskog obrazovanja i vaspitanja (predškolsko, osnovno, gimnazijsko i srednje stručno i obrazovanje odraslih) dopunjen je kroz Nacionalni okvir obrazovanja i vaspitanja¹⁴ koji daje smernice za proces preduniverzitetskog obrazovanja i uzajamno povezuje ključne elemente obrazovanja i vaspitanja. Budući da je u njemu postavljena jedinstvena osnova i pristup detetu, učeniku i odraslom, učenju i podučavanju, time je omogućeno da svi programi nastave i učenja budu usmereni na ishode, kompetencije i proces učenja.

Visoko obrazovanje uređeno je Zakonom o visokom obrazovanju¹⁵, u kome su ugrađeni principi Bolonjske deklaracije i Lisabonske konvencije. Zakonom o dualnom modelu studija koji donet u septembru 2019. godine stvoren je pravni osnov za uvođenje dualnog modela studija u kojem se deo studijskog programa realizuje kroz učenje kroz rad kod poslodavca.

¹⁴ Pravilnik o nacionalnom okviru obrazovanja i vaspitanja („Službeni glasnik RS“, broj 98/17).

¹⁵ Službeni glasnik RS, broj 76/2005, 100/2007 – autentično tumačenje, 97/2008, 44/2010, 93/2012, 89/13 i 99/14

Usvajanjem Zakona o regulisanim profesijama i priznavanju profesionalnih kvalifikacija¹⁶, Direktiva Parlamenta i Saveta Evropske Unije broj 2005/36¹⁷ o priznavanju profesionalnih kvalifikacija integrisana je u pravni sistem Republike Srbije. Ovaj zakon će se primenjivati po pristupanju Republike Srbije EU, a do tada potrebno je izvršiti odgovarajuća prilagođavanja u domaćoj legislativi kako bi se osnovala nadležna tela i blagovremeno pripremile procedure za njegovo sprovođenje. Imajući to u vidu, usvojen je Zakon o profesijama od posebnog interesa za Republiku Srbiju i uslovima za njihovo obavljanje¹⁸ koji daje pravni osnov za regulisanje posebnih uslova u pogledu minimalnih kompetencija potrebnih za obavljanje zanimanja od posebnog interesa za Republiku Srbiju, kao i postupak i nadležni organi za utvrđivanje ispunjenosti uslova za njihovo obavljanje. Primena ovog zakona, čija su mnoga rešenja preuzeta iz Direktive, olakšaće pripremu nadležnih tela za primenu Direktive. Danom početka primene Zakona o regulisanim profesijama i priznavanju profesionalnih kvalifikacija pretaće da važi Zakon o profesijama od posebnog interesa za Republike Srbije i uslovima za njihovo obavljanje.

Dokument usvojen od strane Vlade 2012. godine - *Strategija razvoja obrazovanja u RS do 2020. godine*¹⁹ bavi se utvrđivanjem svrhe, ciljeva, pravaca, instrumenata i mehanizama razvoja sistema obrazovanja u Republici Srbiji do 2020. godine. Strategija kao glavne ciljeve razvoja obrazovanja postavlja:

- 1) povećanje kvaliteta procesa i ishoda obrazovanja do maksimalno dostižnog nivoa - onog koji proističe iz naučnih saznanja o obrazovanju i ugledne obrazovne prakse;
- 2) povećanje obuhvata stanovništva Republike Srbije na svim obrazovnim nivoima, od predškolskog vaspitanja i obrazovanja do celoživotnog učenja;
- 3) dostizanje i održavanje relevantnosti obrazovanja, posebno onog koje se potpuno ili delimično finansira iz javnih izvora, tako što će se struktura sistema obrazovanja usaglasiti sa neposrednim i razvojnim potrebama pojedinaca, ekonomskog, socijalnog, kulturnog, istraživačkog, obrazovnog, javnog, administrativnog i drugih sistema;

¹⁶ Zakon o regulisanim profesijama i priznavanju profesionalnih kvalifikacija „Službeni glasnik RS” broj 66/19) <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2019/66/2/reg>

¹⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32005L0036>

¹⁸ Zakon o profesijama od posebnog interesa za Republiku Srbiju I uslovima za njihovo obavljanje („Službeni glasnik RS“, broj 73/18) <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2018/73/3/reg>

¹⁹ Službeni glasnik RS, broj 107/12.

4) povećanje efikasnosti upotrebe svih resursa obrazovanja, odnosno završavanje obrazovanja u predviđenom roku, sa minimalnim produžetkom trajanja i smanjenim napuštanjem školovanja.

Pored ovih glavnih ciljeva, za svaki deo sistema obrazovanja utvrđeni su dodatni, specifični ciljevi njihovog razvoja.

Na osnovu Izveštaja o realizaciji Akcionog plana za sprovođenje Strategije razvoja obrazovanja do 2020. godine za 2018 godinu²⁰ utvrđen je napredak u svim delovima obrazovnog sistema, posebno kada je reč o sledećim aspektima kvaliteta: planovi i programi nastave i učenja i standarda postignuća, profesionalni razvoj zaposlenih u obrazovanju, oblast vrednovanja kvaliteta, razvoj inkluzivnog obrazovanja.

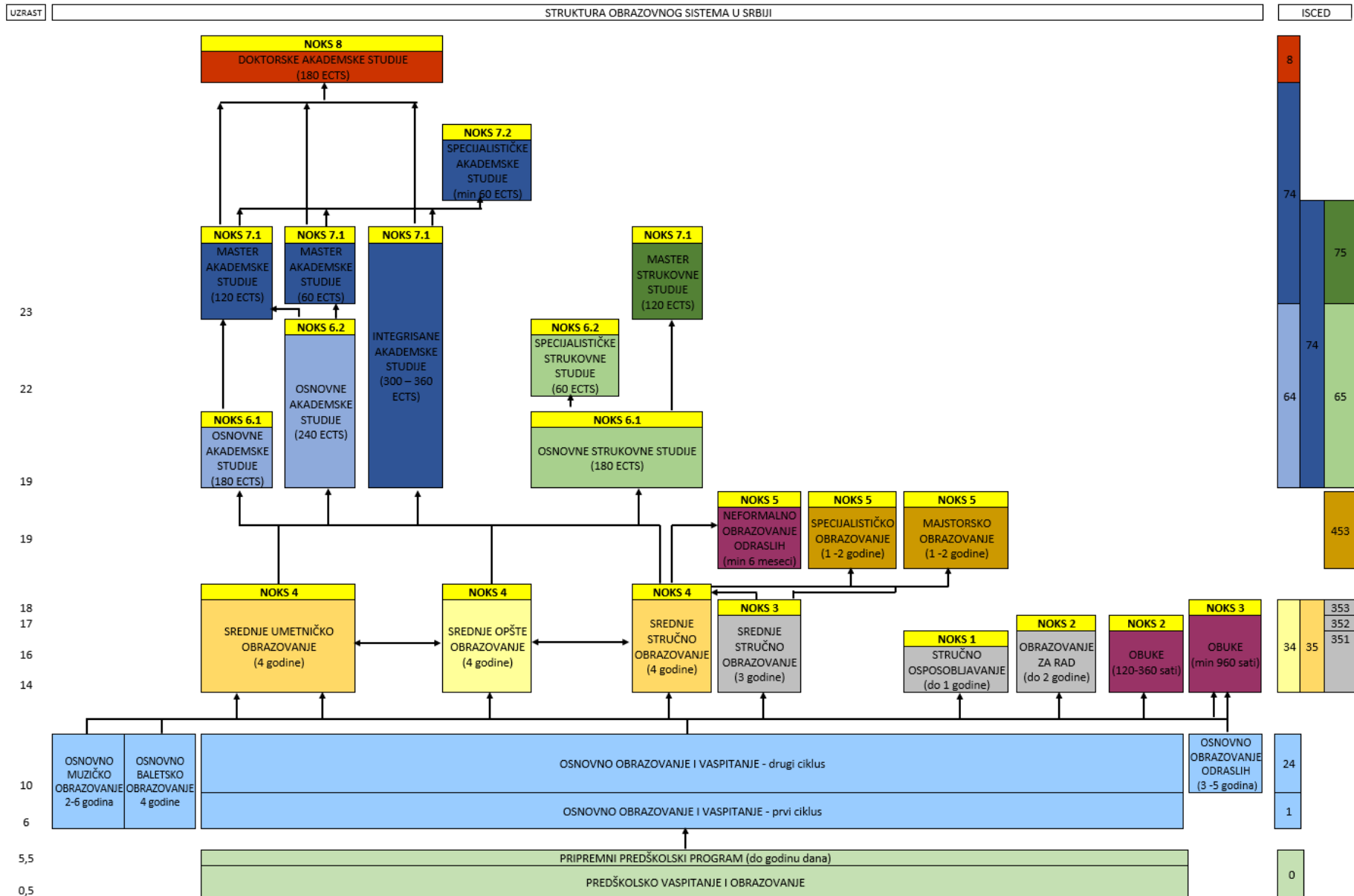
Usvajanje novih planova i programa nastave i učenje postavlja osnovu za sprovođenje kurikularne reforme u preduniverzitetskom obrazovanju, predviđenu Strategijom obrazovanja i postojećim zakonskim rešenjima. Inovacije programa usmerene su na nastavu orijentisanu na ishode učenja i razvoj kompetencija, kao i primenu različitih aktivnih nastavnih metoda kao što su projektna nastava, priprema istraživačkih radova i slično.

Budući da je jedan od strateških ciljeva i povećanje relevantnosti obrazovanja, razvoj Nacionalnog okvira kvalifikacija u Republici Srbiji, odnosno donošenje Zakona o NOKS-u i uspostavljanje institucionalnog okvira u 2018. godini identifikovani su kao ključni pokazatelji napretka.

Nacionalni model dualnog obrazovanja razvijen je u skladu sa strateškom merom kojom je naglašena neophodnost uključivanja poslodavaca u proces programiranja, razvoja i implementacije srednjeg stručnog obrazovanja i planiranom merom iz Akcionog plana za sprovođenje Strategije koja podrazumeva razvoj sistema za akreditaciju i sertifikaciju poslodavaca kod kojih se izvodi praktična nastava. Usvajanje Zakona o dualnom obrazovanju 2017. godine i odgovarajućih podzakonskih akata 2018. godine, kao i uključivanje kompanija u implementaciju značajnog broja kvalifikacija po dualnom modelu obrazovanja pokazatelji su jasne obrazovne politike čiji je cilj primena regulisanog sistema „učenja kroz rad“.

²⁰ <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2019/08/Progress-Report-on-The-Action-Plan-for-the-Implementation-of-The-Strategy-for-Education-Development-in-Serbia-by-2020-for-2018.pdf>

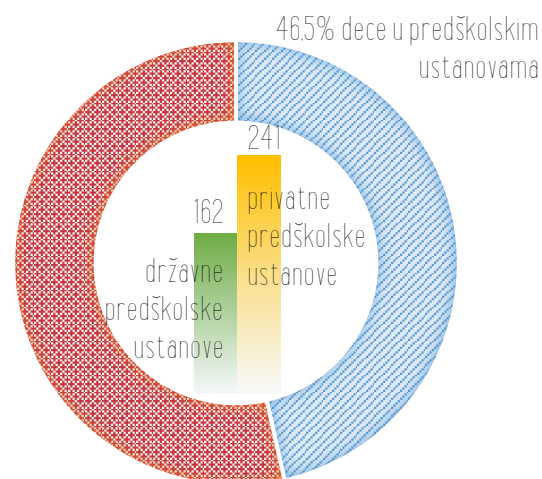
Šema 1. Sistem obrazovanja u Republici Srbiji sa nivoima kvalifikacija

1.3 Predškolsko obrazovanje i vaspitanje

Predškolsko vaspitanje i obrazovanje obuhvata rad sa decom od šest meseci do polaska u osnovnu školu. Osim vaspitanja i obrazovanja, kao osnovne delatnosti, predškolska ustanova obavlja i delatnost kojom se obezbeđuju ishrana, nega, preventivno-zdravstvena i socijalna zaštita dece predškolskog uzrasta.

Delatnost predškolskog vaspitanja i obrazovanja ostvaruju verifikovane predškolske ustanove, u državnom (osnivač može biti jedinica lokalne samouprave, autonomna pokrajina i Republika Srbija) ili privatnom vlasništvu. U Srbiji ima ukupno 403 predškolske ustanove, od toga 162 državne i 241 privatna predškolska ustanova. Broj upisane dece u predškolske ustanove je 212.719²¹, odnosno 46,5%, na dan 1. decembar 2017. godine.

Vaspitno-obrazovni rad se ostvaruje u celodnevnom ili poludnevnom trajanju, a mogu da se ostvaruju i različiti oblici i programi, u skladu sa potrebama porodica, mogućnostima predškolske ustanove i lokalne zajednice. Rad se ostvaruje u vaspitnim grupama koje mogu biti jaslene (od šest meseci do tri godine) i grupe vrtića (od tri godine do polaska u školu). Vaspitne grupe mogu biti formirane za decu istog i različitog uzrasta (mešovite). Postoji mogućnost formiranja razvojnih grupa za decu sa smetnjama u razvoju kao i grupa na bolničkom lečenju. Nove „Osnove programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja“ imaju za cilj celovit razvoj i dobrobit deteta kroz integrisani pristup učenju, povezivanje igre i drugih aktivnosti, kao i izgradnja smislenih odnosa sa vršnjacima i odraslima u prostoru koji je inspirativan.²² Programom su definisane specifičnosti ključnih obrazovnih kompetencija za celoživotno učenje u predškolskom vaspitanju i obrazovanju.

U okviru predškolskog vaspitanja, obaveznost se odnosi samo na godinu pre polaska u osnovnu školu kada se realizuje pripremni predškolski program u trajanju od

²¹ Republički zavod za statistiku <http://publikacije.stat.gov.rs/G2018/Pdf/G20181099.pdf>

²² Pravilnik o osnovama programa predškolskog vaspitanja i obrazovanja („Službeni glasnik RS”, br. 88/17 i 27/18)

četiri sata dnevno, najmanje devet meseci i ovaj program finansira Republika Srbija. Pripremni predškolski program može se ostvarivati u osnovnim školama.

1.4 Osnovno obrazovanje

Osnovno obrazovanje u Republici Srbiji je obavezno i besplatno²³. Osnovno obrazovanje traje 8 godina i realizuje se u dva ciklusa od po 4 godine. Trajanje osnovnog obrazovanja i vaspitanja može biti duže ili kraće, u zavisnosti od postignuća i napredovanja učenika.

U prvi razred osnovne škole upisuje se svako dete koje do početka školske godine ima najmanje šest i po, a najviše sedam i po godina. Izuzetno, kada je to u najboljem interesu deteta, detetu se može odložiti upis za godinu dana od strane škole, a na osnovu mišljenja interresorne komisije koju čine pedijatar, predstavnik centra za socijalni rad, defektolog odgovarajućeg profila, psiholog zaposlen u obrazovanju i vaspitanju i jedan povremeni člana koje dobro poznaje dete. Mišljenje interresorne komisije sadrži dokaze o potrebi odlaganja i predlog mera dodatne obrazovne, zdravstvene ili socijalne podrške detetu u periodu do polaska u školu.

Učeniku koji je navršio 15 godina života prestaje obaveza pohađanja škole istekom te školske godine. Škola je dužna da učeniku koji je navršio 15 godina života, a nije stekao osnovno obrazovanje i vaspitanje, omogući školovanje do navršenih 17 godina života, ako to zahteva učenik ili njegov roditelj, odnosno drugi zakonski zastupnik. Učenik koji je navršio 15 godina života, a nije stekao osnovno obrazovanje i vaspitanje, može da nastavi sticanje obrazovanja po programu funkcionalnog osnovnog obrazovanja odraslih.

Ključni ciljevi i ishodi osnovnog obrazovanja odnose se na podršku celokupnom razvoju učenika, razvijanje ključnih kompetencija za celoživotno učenje i međupredmetnih kompetencija u skladu sa naučno tehnološkim razvojem, razvoj kompetencija za snalaženje i aktivno učešće u savremenom društvu, razvoj stvaralačkih sposobnosti i kritičkog mišljenja, sposobnosti donošenja odluka i samovrednovanja.

Osnovno obrazovanje i vaspitanje realizuje se u verifikovanim javnim i privatnim školama. Broj upisanih učenika u osnovne škole u Republici Srbiji u školskoj 2018/2019. godini je 527.834 učenika u 1132 osnovne škole²⁴. Imajući u vidu podatke za školsku

²³ Ustav Republike Srbije („Službeni glasnik RS“, br. 98/2006)

²⁴ Republički zavod za statistiku <http://publikacije.stat.gov.rs/G2019/Pdf/G20191074.pdf>

2014/15 (98,8%) i 2015/16 (99,1%)²⁵ učenici u najvećem broju završavaju osnovno obrazovanje.

Zahtevane kvalifikacije nastavnika u skladu sa propisanim normativom su najmanje visoko obrazovanje, odnosno studije drugog stepena iz naučne, odnosno stručne oblasti za odgovarajući predmet, odnosno grupe predmeta, kao i položen ispit za licencu nastavnika.

Program nastave i učenja donosi se na nacionalnom nivou i sadrži ciljeve i ishode učenja u okviru obaveznih predmeta, izborne programe i aktivnosti. Programi su orijentisani na dostizanje ključnih i opštih međupredmetnih kompetencija utvrđenih standardima postignuća za kraj osnovnog obrazovanja. Ključne kompetencija počivaju na evropskom konceptu ključnih kompetencija i deo njih se može povezati sa tradicionalnim nastavnim predmetima, dok se preostale razvijaju kroz nastavu svih predmeta i primenjive su u različitim situacijama i kontekstima pri rešavanju različitih problema i zadataka. Ocenjivanje se sprovodi kontinuirano, na nivou škole, u skladu sa Pravilnikom o ocenjivanju u osnovnom obrazovanju.²⁶

Nakon završenog osmog razreda učenik polaže završni ispit. Završni ispit se organizuje na nacionalnom nivou, obuhvata celu populaciju učenika i zasnovan je na propisanim standardima postignuća za kraj osnovnog obrazovanja i vaspitanja.

Prilagođavanje završnog ispita za učenike kojima je potrebna dodatna podrška vrši se u skladu sa vrstom potrebne dodatne podrške.

Svi učenici koji pristupe polaganju Završnog ispita u osnovnom obrazovanju stiču kvalifikaciju na nivou NOKS 1, koji odgovara nivou ISCED 2, a koja se verifikuje Svedočanstvom o završenom osnovnom obrazovanju i vaspitanju i Uverenjem o obavljenom završnom ispitu u osnovnom obrazovanju i vaspitanju. Ipak, iako ne utiče na sertifikaciju, rezultat sa završnog ispita učestvuje u odgovarajućem procentu u rangranju učenika na upisu u srednju školu.

Osnovno muzičko obrazovanje traje šest godina, četiri godine ili dve godine i ostvaruje se u dva obrazovna ciklusa. Dužina trajanja obrazovanja zavisi od instrumenta čiji je predmet izučavanja. Realizuje se u osnovnoj muzičkoj školi. Učenici koji pohađaju osnovno muzičko obrazovanje uporedo pohađaju i redovno osnovno ili srednje

²⁵ <http://data.stat.gov.rs>

²⁶ Pravilnik o ocenjivanju učenika u osnovnom obrazovanju i vaspitanju („Službeni glasnik RS”, br. 34/19) <http://www.mpn.gov.rs>

obrazovanje. Po završetku svakog razreda, učenik polaže godišnje ispite. Po završenom osnovnom muzičkom obrazovanju, učenik stiče Svedočanstvo o završenom osnovnom muzičkom obrazovanju i vaspitanju.

Osnovno baletsko obrazovanje traje četiri godine i ostvaruje se u dva obrazovna ciklusa. Realizuje se u baletskoj školi. Po završetku svakog razreda, učenik polaže godišnje ispite. Po završenom osnovnom baletskom obrazovanju učenik stiče Svedočanstvo o završenom osnovnom baletskom obrazovanju i vaspitanju.

1.5 Srednje obrazovanje

Srednje obrazovanje u Republici Srbiji se sastoji od:

- Opšteg srednjeg obrazovanja (gimnazije);
- Srednjeg stručnog obrazovanja;
- Srednjeg muzičkog i baletskog obrazovanja.

U školskoj 2018/2019. godini, u ukupno 506 državnih i privatnih srednjih škola upisano je ukupno 252.108 učenika, od toga 26% učenika pohađa gimnazije, dok 74% učenika pohađa srednje stručne i umetničke škole. U istoj godini zastupljeno je 156 četvorogodišnjih i 94 trogodišnje kvalifikacije u stručnom obrazovanju²⁷.

1.5.1. Opšte srednje obrazovanje

Opšte srednje obrazovanje traje četiri godine i realizuje se u gimnaziji i mešovitoj školi²⁸. U gimnazijama se obrazovni proces realizuje na društveno–jezičkom i prirodno–matematičkom smeru i u gimnazijama opšteg tipa. Postoje i specijalizovane gimnazije za obdarene učenike (filološka, matematička i računarska, odnosno gimnazija za učenike obdarene za fiziku, biologiju i hemiju).

Ciljevi opšteg srednjeg obrazovanja se prevashodno odnose na razvoj ključnih kompetencija neophodnih za dalje obrazovanje i aktivnu građansku ulogu, samostalno donošenje odluka o izboru zanimanja i daljeg obrazovanja, osposobljavanje za rešavanje problema, komunikaciju, timski rad, razvijanje pozitivnih vrednosti, tolerancije i nenasilnih obrazaca ponašanja. Proces obrazovanja realizuje se u verifikovanim državnim i privatnim školama.

²⁷ Republički zavod za statistiku <http://publikacije.stat.gov.rs/G2019/Pdf/G20191086.pdf>

²⁸ Mešovite škole predstavljaju srednje škole u kojima se realizuju programi gimnazijskog i stručnog ili umetničkog obrazovanja.

Zahtevane kvalifikacije nastavnika u skladu sa propisanim normativom su najmanje visoko obrazovanje, odnosno studije drugog stepena iz naučne, odnosno stručne oblasti za odgovarajući predmet, odnosno grupu predmeta.

Preduslovi za upis su završeno osnovno obrazovanje i vaspitanje i dokaz o obavljenom završnom ispitu u osnovnom obrazovanju.

Programi gimnazijskog obrazovanja orijentisani su na proces i ishode učenja. Struktura programa svih nastavnih predmeta koncipirana je na isti način i sadrži cilj predmeta za celokupno školovanje, opšte predmetne i specifične predmetne kompetencije, i ishode učenja u okviru oblasti ili tema.

Praćenje napredovanja i ocenjivanje postignuća učenika je formativno i sumativno i realizuje se u skladu sa Pravilnikom o ocenjivanju učenika u srednjem obrazovanju i vaspitanju²⁹, a u okviru Uputstva za didaktičko-metodičko ostvarivanje programa nalaze se preporuke za praćenje i vrednovanje postignuća učenika u odnosu na specifičnosti datog predmeta.

Po završetku četvrtog razreda, učenik polaže maturu i po uspešno savladanom ispitu dodeljuje mu se *Diploma o stečenom srednjem obrazovanju* na nivou NOKS 4, što odgovara nivou ISCED 3. Maturalni ispit se sastoji od zajedničkog i izbornog deo. U okviru zajedničkog dela, učenici polažu ispite iz srpskog / maternjeg jezika i stranog jezika (ako su upisani na društveno-jezički smer), ili ispite iz srpskog / maternjeg jezika i književnosti i matematike ili iz stranog jezika za učenike prirodno-matematičkog i opšteg smera. Izborni deo čine maturalni rad i njegova odbrana.

Prema važećim propisima³⁰, od školske 2021/2022. godine, po završetku četvrtog razreda, učenici će polagati opštu maturu prema nacionalnom programu opšte mature (eksterna, državna) i posle položenog ispita dobijaće *Diplomu o stečenom srednjem obrazovanju* na nivou NOKS 4 koji odgovara nivou ISCED 3. Dosadašnja praksa u sprovođenju maturalnih ispita koji se realizuju na nivou škole nije standardizovana u mnogim aspektima, zbog čega postoje velike razlike u pogledu njenog sadržaja, procedura i kriterijuma ocenjivanja, i kao takva ne može da zameni postojeće prijemne ispite za upis na visokoškolske ustanove. Opšta matura će se sastojati od obaveznog dela (srpski / maternji jezik i književnost, matematika i predmet po izboru) i izbornog dela

²⁹ Pravilnik o ocenjivanju učenika u srednjem obrazovanju i vaspitanju („Službeni glasnik RS”, br. 72/09, 52/11, 55/13, 35/15 i 68/15) <http://www.mppn.gov.rs>

³⁰ Član 8. stav 4. Zakona o izmenama i dopunama Zakona o srednjem obrazovanju i vaspitanju („Službeni glasnik RS“ br. 6/20)

(opšteobrazovni predmet u skladu sa zahtevima visokoškolske ustanove). Završetkom opšte mature učenici će steći pravo da se direktno upišu u visokoškolske ustanove. U slučaju specifičnih studijskih programa, visokoškolska ustanova može organizovati dodatnu proveru posebnih znanja, sklonosti i sposobnosti. Takođe, zbog ograničenog broja mesta na studijskim programima, visokoškolska ustanova može, pored uspeha na maturi da utvrdi i dodatne kriterijume za klasifikaciju i izbor kandidata sa završenom maturom (opšti uspeh u srednjoj školi, uspeh na takmičenjima učenika i sl.). Na taj način matura osim sertifikacionog karaktera dobija i ulogu u selekciji kandidata pri upisu na visokoškolske ustanove, zamenjujući dosada obavezni prijemni ispit.

1.5.2. Srednje stručno obrazovanje

Srednje stručno obrazovanje može trajati tri i četiri godine. Drugi oblici stručnog obrazovanja su: obrazovanje za rad u trajanju od dve godine, stručno osposobljavanje i obuka do godinu dana.

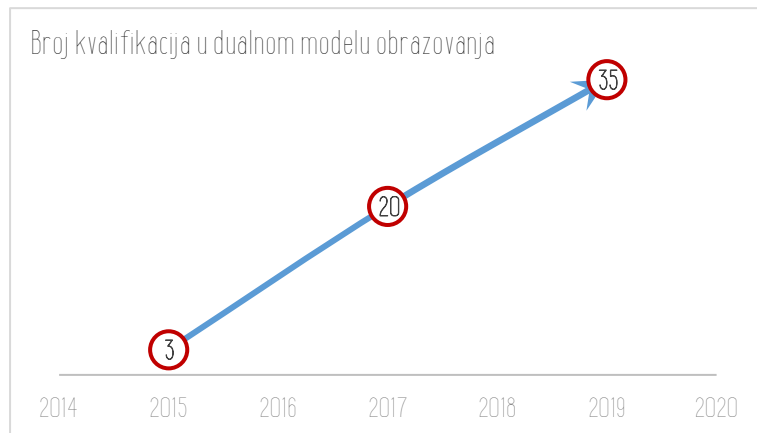
Osnovna svrha stručnog obrazovanja jeste sticanje stručnih kompetencija i realizuje se u srednjoj stručnoj školi ili mešovitoj školi sa stručnim i gimnazijskim programima. Proces obrazovanja realizuje se u verifikovanim državnim i privatnim školama. Zahtevane kvalifikacije nastavnika u skladu sa propisanim normativom su najmanje visoko obrazovanje, odnosno studije drugog stepena iz naučne, odnosno stručne oblasti za odgovarajući predmet, odnosno grupu predmeta. Za pomoćne nastavnike u određenim područjima rada zahtevana je kvalifikacija na nivou srednjeg obrazovanja, u skladu sa propisanim normativom. U dualnom modelu obrazovanja zahtevane kvalifikacije instruktora³¹ su najmanje isti nivo obrazovanja za odgovarajući obrazovni profil za koje se učenik obrazuje, najmanje tri godine radnog iskustva i licenca za instruktora, koju izdaje Privredna komora Srbije.

Preduslov za upis na ovaj nivo obrazovanja je završeno osnovno obrazovanje i vaspitanje i dokaz o obavljenom završnom ispitu u osnovnom obrazovanju.

Programi nastave i učenja definisani su na nacionalnom nivou za svaku kvalifikaciju i sadrže listu stručnih kompetencija, predmete opšteg i stručnog obrazovanja i ishode učenja po predmetima i modulima. Plan i program nastave i učenja trogodišnjeg srednjeg stručnog obrazovanja sadrži 30% opšteg i najmanje 65% stručnog obrazovanja, a plan i program nastave i učenja četvorogodišnjeg stručnog i umetničkog obrazovanja

³¹ Instruktori su osobe zaposlene u kompanijama i koje rade sa studentima tokom primene učenja zasnovanog na radu.

sadrži 40% opšteg i najmanje 55% stručnog obrazovanja. Do sada je izvršena modernizacija 85³² obrazovnih programa u skladu sa standardom kvalifikacije³³, što znači

da je razvijeno i usvojeno isto toliko standarda kvalifikacija. Primeri standarda kvalifikacija za nivo 3 i 4 stručnog obrazovanja dati su u Aneksu 4. Pojedine kvalifikacije se mogu se

realizovati u dualnom modelu obrazovanja u kome je predviđeno da minimalni deo programa koji se realizuje kao učenje kroz rad kod poslodavca iznosi 20% od stručnog dela, a maksimalni 80%. Trend uvođenja ovog modela iz godine u godinu raste, te je od 2015. godine, kada su implementirane samo 3 kvalifikacije, u sistem sukcesivno do 2019. godine uvedeno ukupno 35 kvalifikacija³⁴.

Praćenje napredovanja u dostizanju ishoda učenja i razvoju kompetencija u stručnom obrazovanju je formativno i sumativno i realizuje se u skladu sa Pravilnikom o ocenjivanju učenika u srednjem obrazovanju i vaspitanju.

U sistemu stručnog obrazovanja osim trogodišnjih i četvorogodišnjih programa, razvijeni su i drugi oblici stručnog obrazovanja – stručno osposobljavanje i obrazovanje za rad. Naime, učenik posle završenog stručnog osposobljavanja u trajanju do jedne godine polaže ispit stručne osposobljenosti, čime stiče Uverenje o položenom ispitu za stručnu osposobljenost (nivo NOKS 2). Nakon završenog dvogodišnjeg obrazovanja za rad, učenik, polaže završni ispit i stiče Diplomom o stečenom obrazovanju za rad (nivo NOKS 2). Sa ovog nivoa moguć je izlaz na tržište rada ali i nastavak školovanja. Po završenom trogodišnjem srednjem stručnom obrazovanju, učenik polaže završni ispit i dobija Diplomom o stečenom srednjem obrazovanju na nivou NOKS 3 koji odgovara nivou

³² Na osnovu Konkursa za upis učenika u prvi razred srednje škole u Republici Srbiji za školsku 2018/2019 godinu, ukupan broj ponuđenih obrazovnih profila u preduniverzitetskom obrazovanju je 211, a za školu 2019/2020. godine ukupan broj je 201.

³³ Godišnji izveštaj o realizaciji akcionog plana za sprovođenje strategije razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine za 2018. godinu <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2019/08/izvestaj.pdf>
Godišnji izveštaj o realizaciji akcionog plana za sprovođenje strategije razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine za 2018. godinu <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2018/08/AP-SROS-IZVESTAJ-15jun.pdf>

³⁴ Konkurs za upis učenika u prvi razred srednje škole za školsku 2019/20 http://www.upis.mpn.gov.rs/Dokument_download/konkurs/2019-2020-KONKURS-ZA-UPIS-U-SREDNJU-SKOLU.pdf

ISCED 3. Za obrazovne profile zasnovane na standardu kvalifikacije, pored diplome, učenik stiče i dodatak diplomi: *Uverenje o položenim ispitima u okviru savladanog programa za obrazovni profil*. Ova isprava olakšava zapošljavanje, s obzirom na to da su u njoj transparentno opisane stečene kompetencije i postignuća na završnom ispitu.

Po završenom četvorogodišnjem srednjem stručnom obrazovanju, učenik polaže stručnu maturu i dobija *Diplomu o stečenom srednjem obrazovanju* na nivou NOKS 4 koji odgovara nivou ISCED3. Za obrazovne profile zasnovane na standardu kvalifikacije, pored diplome, učenik stiče i dodatak diplomi - *Uverenje o položenim ispitima u okviru savladanog programa za obrazovni profil*. Ova isprava olakšava zapošljavanje, s obzirom na to da su u njoj transparentno opisane stečene kompetencije i postignuća na maturalnom ispitu. Maturalni ispit utvrđen je propisima koji uređuju nastavni plan i program za svaki obrazovni profil i sadrži ispit iz srpskog / maternjeg jezika i književnosti, ispit iz praktičnog rada sa usmenom odbranom i usmeni ispit u vezi sa predmetom po izboru.

Od školske 2021/2022. godine stručna matura će se primenjivati kao standardizovan ispit uspostavljen na nacionalnom nivou. Polaganjem stručne mature, učenici će steći pravo da se direktno upišu na strukovne ili akademske studije, u stručnoj oblasti u kojoj je stečeno srednje obrazovanje. Stručna matura će obuhvatiti tri ispita. Svaki učenik je dužan da položi sva tri ispita kako bi stekao kvalifikaciju za određeni program srednjeg stručnog obrazovanja, i to: srpski/maternji jezik i književnost, matematika (izuzev obrazovnih profila koji imaju predmet Matematika manje od dve godine, gde se iz Liste opšteobrazovnih predmeta bira drugi predmet) i stručni ispit (teorijski deo- test za proveru stručno-teorijskih znanja i praktičan deo- maturalni praktičan rad za proveru stručnih kompetencija utvrđenih standardom kvalifikacije). Nakon završene četvrte godine srednjeg stručnog obrazovanja, učenik će biti u mogućnosti da polažu dodatni izborni deo (identičan izbornom delu opšte mature) sa ciljem da nastave svoje obrazovanje u okviru akademskih programa koje nude visokoškolske ustanove. Za razliku od nekadašnje prakse, polaganje stručne mature vršiće se istovremeno na celoj teritoriji Republike Srbije, primenom standardizovanih testova i metoda ocenjivanja.

Prohodnost je omogućena i kroz sistem dokvalifikacije, odnosno prekvalifikacije. Ove procese sprovode srednje stručne škole prema propisanoj proceduri. Pojedinaac je u mogućnosti da po završenom programu srednjeg stručnog obrazovanja u trogodišnjem trajanju, stekne dodatnu kvalifikaciju putem dokvalifikacije (sa nivoa 3 na nivo 4 NOKS).

Programe prekvalifikacije upisuju kandidati koji žele da se obrazuju za neki drugi obrazovni profil u odnosu na onaj koji su završili, ali istog nivoa kvalifikacija.

Lica koja koja su završila stručno osposobljavanje u trajanju do jedne godine i obrazovanje za rad u trajanju do 2 godine, ukoliko su starija od 17. godina, mogu da se upišu na trogošnje ili četvorogodišnje obrazovne profile u statusu vanrednog učenika. Sa razvojem sistema standarda kvalifikacija na nivou 2 NOKS i priznavanja prethodnog učenja može se očekivati i lakša prohodnost sa nivoa 1 na nivo 2 NOKS-a i sa nivoa 2 na nivo 3 NOKS-a.

Lica koja su iz određenih razloga napustila ili prekinula srednje obrazovanje i vaspitanje imaju pravo da nastave školovanje u istom trajanju po osnovu zakona o srednjem obrazovanju i vaspitanju, u statusu vanrednog učenika.

1.5.3. Dualno obrazovanje

Dualno obrazovanje je model realizacije nastave u sistemu srednjeg stručnog obrazovanja i vaspitanja u kome se kroz teorijsku nastavu i vežbe u školi i učenje kroz rad kod poslodavca, stiču, usavršavaju, odnosno izgrađuju znanja, veštine, sposobnosti i stavovi (kompetencije) u skladu sa standardom kvalifikacije i planom i programom nastave i učenja³⁵. U okviru dualnog obrazovanja uvodi se specifičan način upisa učenika za koji je Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja donelo smernice koje posebno naglašavaju obavezu dostavljanja Izjave o nameri poslodavca za uključivanje u dualno obrazovanje. Privredna komora ima aktivno učešće u tom procesu i prema Zakonu o dualnom obrazovanju ima nadležnost nad licenciranjem kompanija za sprovođenje učenja kroz rad, vođenjem registra ugovora o dualnom obrazovanju, ispitom i izdavanjem licenci za instruktore. U ovom modelu jasno su definisane obaveze i odgovornosti poslodavca u pogledu materijalnog i finansijskog obezbeđenja učenika. Nastavni planovi i programi u dualnom modelu prema propisu obavezno su zasnovani na standardima kvalifikacija i u strukturi se ne razlikuju od programa za istu kvalifikaciju koji se ne sprovodi po dualnom modelu. Njihova specifičnost jeste način realizacije praktične nastave – modula ili predmeta koji se realizuju kao učenje kroz rad i propisan broj učenika koje može jedan instruktor voditi. Tokom 2018. godine usvojeni su propisi kojim se reguliše licenciranje instruktora, raspoređivanje učenika u kompanijama i podrška

³⁵ Zakon o dualnom obrazovanju („Službeni glasnik RS“, br. 101/17)

učenicima u karijernom vođenju i savetovanju³⁶. U školskoj 2018/2019. godini značajno je povećan broj zainteresovanih kompanija za realizovanje učenja kroz rad za dualne obrazovne profile, sa 205 na 600 kompanija. Povećan je i broj škola uključenih u dualno obrazovanje sa 50 škola na 85 škola (oko 23% u odnosu na sve srednje stručne škole), kao i broj mesta za upis učenika u prvi razred srednje škole za školovanje po dualnom modelu obrazovanja sa 1841 na 3500. Ukupan broj učenika u dualnom modelu obrazovanja u 2018/2019. godini bio je 4500³⁷.

1.5.4. Srednje muzičko obrazovanje

Srednje muzičko obrazovanje traje četiri godine, realizuje se u srednjoj muzičkoj školi i pripada području rada Kultura, umetnost i javno informisanje. Po završetku svakog razreda, učenik polaže godišnje ispite. Po završenom četvorogodišnjem muzičkom obrazovanju, u odgovarajućem obrazovnom profilu, učenik polaže nacionalnu umetničku maturu i stiče Diplom o stečenom srednjem obrazovanju na nivou NOKS 4 koji odgovara nivou ISCED 3. Maturski ispit se sastoji od ispita iz srpskog / maternjeg jezika i ispita iz glavnog predmeta. Od školske 2021/2022. godine učenici će polagati nacionalnu umetničku maturu. Obavezni deo umetničke mature sastojće se od ispita iz srpskog / maternjeg jezika i knjižvnosti, ispita koji se odnosi na predmet po izboru sa Liste opšteobrazovnih predmeta i ispita iz umetničkog (muzičkog) nastavnog predmeta. Izborni deo umetničke mature identičan je izbornom delu opšte mature. Učenici koji polože umetničku maturu moći će da se upišu u visokoškolsku ustanovu po propisanim uslovima.

1.5.5. Srednje baletsko obrazovanje

Srednje baletsko obrazovanje traje četiri godine, realizuje se u srednjoj baletskoj školi i pripada području rada Kultura, umetnost i javno informisanje. Po završetku svakog razreda, učenik polaže godišnje ispite. Po završenom četvorogodišnjem baletskom obrazovanju u odgovarajućem obrazovnom profilu, učenik polaže nacionalnu umetničku

³⁶ Pravilnik o programu obuke, bližim uslovima i drugim pitanjima od značaja za polaganje ispita za instruktora („Službeni glasnik RS“, broj 70/2018)

Pravilnik o bližim uslovima, načinu rada, aktivnostima i sastavu Tima za karijerno vođenje i savetovanje u srednjoj školi koja realizuje obrazovne profile u dualnom obrazovanju („Službeni glasnik RS“, broj 2/2019)

Pravilnik o načinu raspoređivanja učenika za učenje kroz rad („Službeni glasnik RS“, broj 102/2018)

³⁷ Godišnji izveštaj o realizaciji akcionog plana za sprovođenje strategije razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine za 2018. godinu <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2019/08/izvestaj.pdf>

maturu i stiče *Diplomu o stečenom srednjem obrazovanju* na nivou NOKS 4 koji odgovara nivou ISCED 3. Maturski ispit se sastoji od ispita iz srpskog / maternjeg jezika i ispita iz glavnog predmeta. Od školske 2021/2022. godine učenici će polagati nacionalnu umetničku maturu. Obavezni deo umetničke mature sastojće se od ispita iz srpskog / maternjeg jezika i knjižvnosti, ispita koji se odnosi na predmet po izboru sa Liste opšteobrazovnih predmeta i ispita iz umetničkog (baletskog) nastavnog predmeta. Izborni deo umetničke mature identičan je izbornom delu opšte mature. Učenici koji polože umetničku maturu moći će da se upišu u visokoškolsku ustanovu po propisanim uslovima.

1.6 Obrazovanje odraslih

Obrazovanje odraslih čini sastavni deo jedinstvenog sistema obrazovanja, i ostvaruje se kroz formalno ili neformalno obrazovanje i informalno učenje. Uprkos razvijenoj tradiciji obrazovanje odraslih u Srbiji doživelo je ekspanziju donošenjem Strategije razvoja obrazovanja odraslih u Republici Srbiji³⁸ i nakon toga Strategije razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine, kao i Zakona o obrazovanju odraslih (2013)³⁹ koji je uredio tu oblast.

Osnovna svrha ovog dela obrazovanja je da obezbedi odraslima sticanje kompetencija i kvalifikacija potrebnih za lični i profesionalni razvoj, rad i zapošljavanje.

Aktivnosti obrazovanja odraslih su:

- 1) Obrazovanje odraslih koje omogućava sticanje osnovnog i srednjeg obrazovanja (formalno obrazovanje);
- 2) sticanje kompetencija i kvalifikacija za obavljanje, usavršavanje ili promenu zanimanja, posla, radne funkcije ili radne operacije (formalno ili neformalno obrazovanje);
- 3) Obrazovanje odraslih kojim se unapređuju znanje, veštine i sposobnosti radi ličnog i profesionalnog razvoja i društveno odgovornog ponašanja, unapređivanja kvaliteta života, opšteg obrazovanje i kulture (neformalno obrazovanje i informalno učenje);
- 4) priznavanje prethodnog učenja koje se ostvaruje proceomogućava dalje učenje i povećanje konkurentnosti na tržištu rada;

³⁸ Strategija razvoja obrazovanja odraslih (Sl. glasnik RS br. 1/07)

³⁹ Zakon o obrazovanju odraslih (Sl. glasnik RS br. 55/13, 27/18 – drugi Zakon)

5) karijerno vođenje i savetovanje pružanjem profesionalne podrške odraslima za lični i profesionalni razvoj i zapošljavanje.

Prema podacima iz Ankete o obrazovanju odraslih sprovedene 2016. godine⁴⁰ u Republici Srbiji, stopa učešća odraslih u nekom obliku formalnog ili neformalnog obrazovanja ili obuka iznosi 19,8%, što je nešto više nego 2011. godine (16,5%).

1.6.1. Formalno obrazovanje odraslih

Formalno obrazovanje odraslih obuhvata osnovno, srednje i specijalističko obrazovanje i sprovodi se u osnovnim i srednjim školama koje su verifikovane za sprovođenje programa obrazovanja odraslih. Kvalifikacije nastavnika iste su kao za nastavnike osnovne, odnosno srednje škole ali se za rad sa odraslima dodatno polaže Integralni program obuke za ostvarivanje programa funkcionalnog osnovnog obrazovanja odraslih.

Preduslov za osnovno obrazovanje odraslih jeste napunjenih 15 godina a za srednje 17 godina.

Osnovno obrazovanje odraslih po modelu funkcionalnog osnovnog obrazovanja odraslih, traje tri do pet godina i ostvaruje se po nacionalnom programu u tri ciklusa, u trajanju od po godinu dana. U prvom ciklusu usvajaju se osnove funkcionalne pismenosti, u drugom i trećem - osnove opšteg obrazovanja. U zavisnosti od svojstva (zaposlen, nezaposlen), kategorije (mlađi i stariji uzrast, pol, društveno osetljiva grupa i sl.) i individualnih potreba, odrasli ima mogućnost da izabere obuku u okviru programa osnovnog obrazovanja odraslih ili da nakon završetka nastavi sa sticanjem drugih oblika stručnog obrazovanja, odnosno srednjeg obrazovanja⁴¹.

Odrasli polaznik se ocenjuje iz predmeta i modula opisnom i broјčanom ocenom.

Po završenom osnovnom obrazovanju, polaznik pristupa polaganju Završnog ispita u osnovnom obrazovanju koji je zasnovan na opštim standardima postignuća za osnovno obrazovanje odraslih.⁴² Završni ispit se organizuje na nacionalnom nivou i obuhvata celu populaciju odraslih polaznika. Sva odrasla lica koja pristupe polaganju Završnog ispita u osnovnom obrazovanju stiču kvalifikaciju na nivou NOKS 1 koji

⁴⁰ Anketa o obrazovanju odraslih 2016, Republički zavod za statistiku
<http://publikacije.stat.gov.rs/G2018/Pdf/G20181131.pdf>

⁴¹ Pravilnik o nastavnom planu i programu osnovnog obrazovanja odraslih („Službeni glasnik RS” - „Prosvetni glasnik”, br. 13/13

⁴² Pravilniko opštim standardima postignuća za osnovno obrazovanje odraslih („Službeni glasnik RS”, br. 50/2013, 115/2013)

odgovara nivou ISCED 2, koja se verifikuje *Svedočanstvom o završenom osnovnom obrazovanju i vaspitanju* i *Uverenjem o obavljenom završnom ispitu u osnovnom obrazovanju i vaspitanju*.

Srednje formalno obrazovanje odraslih realizuje se u srednjoj školi i odrasli (stariji od 17 godina) se upisuju kao vanredni učenici. Programom nastave i učenja propisuje se način prilagođavanja programa za obrazovanje odraslih, dok se školskim programom utvrđuje način ostvarivanja i prilagođivanja programa obrazovanja odraslih. Javne isprave koje stiče odraslo lice identične su ispravama koje se stiču u stručnom obrazovanju (ISCED3).

Specijalističko obrazovanje traje jednu ili dve godine i može ga steći svako lice koje poseduje odgovarajuću stručnu kvalifikaciju na nivou NOKS 4 i najmanje dve godine radnog iskustva u određenom zanimanju. Posle završenog specijalističkog obrazovanja, polaže se specijalistički ispit i stiče se *Uverenje o položenom specijalističkom ispitu* na nivou NOKS 5 koji odgovara (ISCED 4).

Zakoni predviđaju mogućnost sticanja majstorskog obrazovanja, međutim do donošenja zakona kojim se uređuje oblast zanatstva, ovaj oblik obrazovanja se ne realizuje.

1.6.2. *Neformalno obrazovanje odraslih i informalno učenje*

Neformalno obrazovanje odraslih i informalno učenje deo su integrisanog obrazovnog sistema Republike Srbije. Prema Anketi o obrazovanju odraslih iz 2016⁴³. godine, učešće odraslih u neformalnom obrazovanju i obuci iznosi 18,2% među kojima su uglavnom zastupljeni oni sa tercijskim obrazovanjem između 25 i 34 godina starosti. Najveći broj programa neformalnog obrazovanja u kojima učestvuju odrasli u vezi je sa poslom (mogućnosti zapošljavanja, napredovanje u poslu, da bi se zadržao postojeći ili dobio novi posao i sl.).

Najvažniji elementi obrazovanja odraslih uređeni su Zakonom o obrazovanju odraslih, Zakonom o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja i Zakonom o NOKS, kao i podzakonskim aktima donetim na osnovu tih zakona. Pojedini mehanizmi osiguranja kvaliteta treba da se urede podzakonskim aktima i razviju u skladu sa implementacijom Zakona o NOKS-u. Potrebno je da se donesu podzakonski akti kojima se uređuju standardi za samovrednovanje i spoljašnje vrednovanje JPOA, kao i postupak i standardi

⁴³ Anketa o obrazovanju odraslih 2016, Republički zavod za statistiku
<http://publikacije.stat.gov.rs/G2018/Pdf/G20181131.pdf>

za priznavanje prethodnog učenja. MPNTR na pomenutim podzakonskim aktima radi zajedno sa Agencijom za kvalifikacije uz ekspertsku pomoć projekta IPA 2014 „Razvoj integrisanog nacionalnog sistema kvalifikacija u Srbiji“ i plan je da se navedeni propisi usvoje i započne sa njihovom primenom u toku 2020. godine.

Neformalno obrazovanje odraslih predstavlja organizovani proces učenja odraslih na osnovu posebnih programa, u cilju sticanja znanja, veština, sposobnosti, stavova i vrednosti usmerenih na lični razvoj, rad i zapošljavanje i socijalne aktivnosti. Informalno učenje predstavlja proces samostalnog sticanja znanja, veština, vrednosti, stavova i sposobnosti odraslih, u svakodnevnom životnom, radnom i socijalnom okruženju.

Odrasli polaznici obuka stiču kompetencije (stručne i ključne) i kvalifikacije kroz aktivnosti obrazovanja odraslih, pre svega radi osposobljavanja, usavršavanja ili promene zanimanja ili posla.

Neformalnim obrazovanjem mogu se steći kvalifikacije, u skladu sa standardom kvalifikacije, kod JPOA. Preduslovi za sticanje kvalifikacije na nivou 1, 2, 3 ili 5 uređeni su Zakonom o NOKS-u, kao i programima za sticanje kompetencija, odnosno kvalifikacija.

Status JPOA mogu steći osnovna i srednja škola, kao i druge organizacije koje ispunjavaju uslove propisane odgovarajućim podzakonskim aktima⁴⁴. Programi obuka se izrađuju na nivou organizacije. U okviru procesa sticanja statusa JPOA, odobravanje vrši MPNTR, a za druge organizacije nadležna institucija je Agencija za kvalifikacije.

Kada je reč o kvalifikacijama kadrova (predavača, trenera, voditelja, instruktora) koji sprovode procese obučavanja, uslovi se definišu standardom kvalifikacije i programom JPOA, u skladu sa podzakonskim aktom⁴⁵.

Za savladani program obrazovanja odraslih, JPOA izdaje polazniku, javnu ispravu - sertifikat, uverenje ili potvrdu⁴⁶. Sertifikat se izdaje za ostvaren standard stručnih kompetencija, ili standard ključnih kompetencija, odnosno kvalifikaciju u celini. Uverenje se izdaje za delimično ostvaren standard stručnih kompetencija. Potvrda

⁴⁴Pravilnik o bližim uslovima u pogledu programa, kadra, prostora, opreme i nastavnih sredstava za sticanje statusa javno priznatog organizatora aktivnosti obrazovanja odraslih („Službeni glasnik RS“, broj 89/15)

⁴⁵Pravilnik o bližim uslovima u pogledu programa, kadra, prostora, opreme i nastavnih sredstava za sticanje statusa javno priznatog organizatora aktivnosti obrazovanja odraslih („Službeni glasnik RS“, broj 89/15)

⁴⁶Pravilnik o vrsti, nazivu i sadržaju obrazaca i načinu vođenja evidencija i nazivu, sadržaju i izgledu obrazaca javnih isprava i uverenja u obrazovanju odraslih („Službeni glasnik RS“, broj 89/15, 102/15)

omogućava verifikaciju jedinica kompetencija, odnosno pojedinačnih ishoda učenja koje ne dovode do sticanja celokupnih stručnih kompetencija, odnosno kvalifikacije u celini.

Dopunom Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja iz 2019. godine data je mogućnost prohodnosti iz neformalnog obrazovanja, tako što je kandidatu koji je nakon završenog programa obuke stekao javnu ispravu o ostvarenom standardu kvalifikacije u celini i javnu ispravu o ostvarenom standardu ključnih kompetencija za opšteobrazovni deo srednjeg stručnog obrazovanja odraslih, omogućeno da izađe na završni ispit, a od školske 202/2021. godine i na stručnu maturu, čijim polaganje stiče kvalifikaciju na nivou NOKS 3 i NOKS 4⁴⁷. U skladu sa navedenim, očekuje se usaglašavanje Zakona o srednjem obrazovanju i vaspitanju i pravilnika kojim je propisan program stručne mature u delu koji uređuje ko ima pravo na polaganje stručne mature.

Kada je reč o informalnom učenju, paralelno sa razvojem standarda kvalifikacija i primenom koncepta ishoda učenja očekuje se u narednim koracima uspostavljanje mehanizama osiguranja kvaliteta u procesu validacije neformalnog i informalnog učenja, a u skladu sa Zakonom o NOKS-u.

Neformalno obrazovanje odraslih zastupljeno je i u sektoru zapošljavanja. Nacionalna služba za zapošljavanje u okviru mera aktivne politike zapošljavanja iz godine u godinu organizuje programe dodatnog obrazovanja i obuka, posebno u skladu sa potrebama tržišta rada i poslodavaca. Organizuju se obuke za sticanje kompetencija u okviru istog ili novog zanimanja (dokvalifikacija i prekvalifikacija) koje uključuju i pripadnike osetljivih grupa. U 2018. godini sprovedene su obuke za deficitarna zanimanja, kao što je: viljuškarista, operater na CNC mašinama, knjigovođa, gerontodomaćica⁴⁸. U konkursu za izbor izvođača obuka definišu se uslovi koji korespondiraju sa zahtevima za akreditaciju JPOA i planira se da sa zastupljenošću akreditovanih JPOA u svim područjima rada, Nacionalna služba za zapošljavanje bira isključivo provajdere koji su na nacionalnom nivou akreditovani za sprovođenje aktivnosti obrazovanja odraslih.

Neformalno obrazovanje i informalno učenje takođe su prisutni u omladinskoj politici i praksi. Među prioritarnim aktivnostima u okviru oblasti zapošljavanja mladih u Akcionom planu za sprovođenje Nacionalne strategije za mlade 2018-2020⁴⁹, definisano

⁴⁷ član 78 stav 4. Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja

⁴⁸ Izveštaj o radu Nacionalne službe za zapošljavanje za 2018. godinu

http://www.nsz.gov.rs/live/digitalAssets/12/12205_izvestaj_o_radu_nsz_za_2018.pdf

⁴⁹ <https://www.mos.gov.rs/public/documents/upload/sport/inspekcija/Action%20plan%20for%20the%20implementation%20of%20the%20National%20Youth%20Strategy%202018-2020.pdf>

je priznavanje kompetencija stečenih van formalnog obrazovnog sistema. Nacionalna Asocijacija Praktičara/ki Omladinskog rada (NAPOR) izradila je alat koji treba da olakša validaciju kompetencija koje su mladi stekli kroz programe omladinskog rada. Razvoj alata za prepoznavanje takvih kompetencija sprovodi se u saradnji sa Ministarstvom omladine i sporta i drugim relevantnim akterima iz javnog i civilnog sektora koji doprinose njegovom razvoju kroz međusektorski konzorcijum. Zasnovan je na 8 ključnih kompetencija. Glavne svrhe ovog alata su: prepoznavanje prenosivih veština (kompetencija) koje mladi dobijaju kroz programe omladinskog rada od strane poslodavaca, u cilju podsticanja zapošljivosti mladih; efikasnije planiranje profesionalnog i ličnog usavršavanja mladih i prepoznavanje uticaja omladinskog rada na razvoj mladih.

1.7 Osiguranje kvaliteta u preduniverzitetkom obrazovanju i obrazovanju odraslih

Prema Zakonu o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, utvrđeni elementi kvaliteta obrazovanja i vaspitanja u Republici Srbiji su: principi i ciljevi obrazovanja i vaspitanja; programi obrazovanja i vaspitanja; obrazovni standardi; kompetencije učenika; obuhvat i briga o osetljivim kategorijama dece i učenika; okruženje za učenje; kompetencije i profesionalni razvoj nastavnika, vaspitača i stručnih saradnika, direktora i sekretara; saradnja sa roditeljima, odnosno drugim zakonskim zastupnicima i širom zajednicom; nezavisno vrednovanje ostvarenosti ciljeva obrazovanja i rezultata učenja, praćenje i nezavisno vrednovanje rada nastavnika, vaspitača i stručnih saradnika i direktora (spoljašnje vrednovanje); samovrednovanje; sistem upravljanja; standardi prostora i opreme ustanove; odgovarajući materijalni i finansijski resursi. U tom smislu, celokupan sistem kvaliteta zasnovan je na sledećim standardima:

- standardi postignuća učenika;
- standardi kvaliteta rada ustanove;
- standardi kvaliteta udžbenika;
- standardi kompetencija nastavnika;
- standardi kompetencija direktora⁵⁰.

⁵⁰ Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja ("Sl. glasnik RS", br. 88/2017, 27/2018 - dr. zakoni i 10/2019)

Pregled najvažnijih standarda kvaliteta u sistemu obrazovanja Republike Srbije sa ključnim procesima za njihovu primenu i nadležnim telima i institucijama dat je u Tabeli 1.

Tabela 1. Standardi kvaliteta u sistemu obrazovanja Republike Srbije

STANDARD	PROCES	NADLEŽNE INSTITUCIJE / TELA
postignuća učenika	<ul style="list-style-type: none"> - školsko ocenjivanje - završni i maturalni ispit - nacionalna testiranja 	osnovna i srednja škola ZUOV ZVKOV
kvalitet rada ustanove	<ul style="list-style-type: none"> - spoljašnje vrednovanje - samovrednovanje 	MPNTR ZVKOV osnovna i srednja škola
kvalitet obrazovnog programa	<ul style="list-style-type: none"> - priprema i odobravanje planova i programa nastave i učenja po nivou i tipu za preduniverzitetsko obrazovanje - akreditacija programa za obrazovanje odraslih 	ZUOV NPS SSOOO AZK
kvalitet udžbenika	<ul style="list-style-type: none"> - odobravanje udžbenika na nacionalnom nivou 	ZUOV NPS SSOOO MPNTR
kompetencije nastavnika	<ul style="list-style-type: none"> - licenciranje nastavnika - akreditacija programa stručnog usavršavanja nastavnika 	MPNTR ZUOV
kompetencije direktora	<ul style="list-style-type: none"> - licenciranje direktora - stručno usavršavanje direktora 	MPNTR ZUOV ZVKOV
kvalitet rada JPOA	<ul style="list-style-type: none"> - spoljašnje vrednovanje - samovrednovanje 	AZK JPOA

Osnovni preduslov za početak rada škole (privatne ili državne) ili realizaciju određenog programa obrazovanja u sistemu preduniverzitetskog obrazovanja jeste verifikacija od strane MPNTR kojom se utvrđuje ispunjenost propisanih uslova pre svega u pogledu prostora, opreme, kadra, programa obrazovanja. Valja napomenuti da je u dualnom obrazovanju u skladu sa skorašnjim propisima utvrđeno da akreditaciju radnih mesta na kojima se realizuje učenje kroz rad kod poslodavca, u skladu sa propisima

sprovodi Privredna komora Srbije⁵¹, što je izuzetak u odnosu na preostali deo sistema kojim nadzire i upravlja MPNTR.

Određeni mehanizmi osiguranja kvaliteta koji se odnose na institucionalni okvir (nadležne institucije i tela), provajdere u sistemu obrazovanja (programe, nastavnike), postignuća učenika i ispite opisani su u prethodnim delovima.

Na ovom mestu detaljnije su obrađeni aspekti koji se odnose na vrednovanje kvaliteta obrazovanja i procesa učenja kroz jedinstven okvir kvaliteta rada ustanove. Vrednovanjem se procenjuje kvalitet rada ustanove čime se obezbeđuju podaci od značaja za dalji razvoj i upravljanje ustanovom. Vrednovanje se sprovodi kroz proces samovrednovanja i spoljašnjeg vrednovanja⁵².

Standardi i pokazatelji koji predstavljaju opis kvalitetne prakse čine okvir kvaliteta koji pokriva sve aspekte života i rada u školi. Standardi kvaliteta i prateći pokazatelji kvaliteta rada ustanove koji se procenjuju u procesu samovrednovanja i spoljašnjeg vrednovanja propisani su Pravilnikom⁵³ i grupisani su u šest oblasti kvaliteta:

- programiranje, planiranje i izveštavanje
- nastava i učenje
- obrazovna postignuća učenika
- podrška učenicima
- etos
- organizacija rada škole, upravljanje ljudskim i materijalnim resursima.

Standardi kvaliteta rada ustanove predstavljaju složene iskaze o kvalitetnoj praksi ili uslovima u kojima ona može biti ostvarena.

Za opisivanje standarda koriste se pokazatelji koji predstavljaju definicije pomoću kojih se procenjuje ostvarenost standarda.

Samovrednovanje kvaliteta rada ustanove je procena koju sprovodi ustanova na osnovu propisanih standarda i pokazatelja kvaliteta rada ustanove. Ustanova u skladu sa sopstvenim potrebama i specifičnostima može da utvrdi i dodatne pokazatelje ukoliko joj to omogućava bolji uvid u postojeće stanje i ukoliko daje smernice za unapređivanje rada.

Samovrednovanje je kontinuirani proces preispitivanja postojeće prakse koji se sprovodi sistematski i transparentno unutar ustanove od strane zaposlenih i služi za

⁵¹ Pravilnik o organizaciji, sastavu i načinu rada Komisije za utvrđivanje ispunjenosti uslova za izvođenje učenja kroz rad kod poslodavca "Službeni glasnik RS", broj 46 od 15. juna 2018.

⁵² Pravilnik o vrednovanju kvaliteta rada ustanove "Službeni glasnik RS", broj 10 od 15. februara 2019.

⁵³ Pravilnik o standardima kvaliteta rada ustanove, "Službeni glasnik RS - Prosvetni glasnik", broj 14/18

unapređivanje rada zaposlenih i razvoj ustanove u cilju ostvarivanja dobrobiti dece, odnosno učenika.

Svaka škola, osnovna i srednja, koja sprovodi programe formalnog opšteg i stručnog obrazovanja dužna je, da na osnovu propisanih standarda i pokazatelja u okviru definisanih oblasti kvaliteta, procenjuje ostvarivanje ciljeva, ishoda učenja i standarda postignuća, Nacionalnog okvira obrazovanja i vaspitanja, plana i programa nastave i učenja, školskog programa, razvojnog plana, kao i uključenost roditelja, odnosno drugih zakonskih zastupnika dece i učenika u različite oblike obrazovno-vaspitanog rada i uslova u kojima se on ostvaruje. Tim za samovrednovanje u školi čine i predstavnici roditelja, učeničkog parlamenta, jedinice lokalne samouprave, odnosno stručnjaka za pojedina pitanja.

Samovrednovanje se vrši na osnovu analize:

- 1) evidencije i pedagoške dokumentacije ustanove, programa obrazovanja i vaspitanja, godišnjeg plana rada i razvojnog plana rada ustanove;
- 2) baze podataka u okviru jedinstvenog informacionog sistema prosvete i drugih izvora podataka;
- 3) rezultata praćenja različitih aktivnosti u ustanovi, a posebno posmatranja časova u školi i aktivnosti u predškolskoj ustanovi;
- 4) prikupljenih podataka iz sprovedenih istraživanja u ustanovi i na nivou sistema obrazovanja i vaspitanja i drugih relevantnih podataka;
- 5) efekata realizovanih aktivnosti u projektima;
- 6) razgovora, stručnih diskusija, sastanaka, rezultata sprovedenih anketa i drugih analitičko-istraživačkih aktivnosti za koje se proceni da su neophodne;
- 7) postojećih izveštaja o vrednovanju kvaliteta rada ustanove.

Na osnovu procene stanja u ustanovi tim za samovrednovanje utvrđuje predmet samovrednovanja koji predstavlja jednu ili više oblasti kvaliteta ili samovrednovanje rada ustanove u celini, definisanih standardima kvaliteta rada.

Tim za samovrednovanje prikuplja, analizira i obrađuje podatke koji se odnose na predmet samovrednovanja i vrši procenu kvaliteta predmeta samovrednovanja na osnovu obrađenih podataka. Ustanova je dužna da samovrednovanje sprovodi svake godine po pojedinim oblastima kvaliteta, a svake četvrte ili pete godine – u celini.

Izveštaj o samovrednovanju sadrži opis i procenu ostvarenosti standarda i pokazatelja kvaliteta rada ustanove, predlog mera za unapređivanje kvaliteta rada ustanove i načine praćenja ostvarivanja predloženih mera. Izveštaj o samovrednovanju

može biti objavljen i na zvaničnoj internet stranici ustanove. Izveštaj o samovrednovanju mora biti dostupan svim zainteresovanim stranama, a može biti objavljen i na zvaničnoj internet stranici ustanove.

Spoljašnje vrednovanje je proces procene kvaliteta rada ustanove od strane ovlašćenih lica (kompetentni stručnjaci MPNTR-a - prosvetni savetnici i prosvetni inspektori i Zavoda za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja) koja su savladala program obuke za spoljašnje vrednovanje i koja su imenovana od strane ministra. Spoljašnje vrednovanje sprovodi se najmanje jednom u šest godina. U ustanovi koja je ocenjena najnižom ocenom za ukupni kvalitet rada, spoljašnje vrednovanje se sprovodi tri godine nakon prethodnog spoljašnjeg vrednovanja.

Spoljašnje vrednovanje škole vrši se na osnovu:

- 1) analize evidencije i pedagoške dokumentacije škole, izveštaja o samovrednovanju škole, školskog programa, godišnjeg plana rada, razvojnog plana rada škole i izveštaja prosvetnog savetnika;
- 2) neposrednog praćenja nastave i drugih oblika obrazovno-vaspitanog i vaspitnog rada;
- 3) razgovora sa direktorom, stručnim saradnicima, nastavnicima, vaspitačima, učenicima, roditeljima, odnosno drugim zakonskim zastupnicima i drugim licima od značaja za život i rad škole;
- 4) drugih analitičko-istraživačkih aktivnosti neophodnih za potpuniji uvid u ukupan rad škole.

Neposredno praćenje nastave obuhvata praćenje realizacije časova najmanje 40% nastavnika zaposlenih u školi.

Postupak spoljašnjeg vrednovanja u školi traje najmanje dva radna dana.

Radi osiguranja kvaliteta procesa spoljašnjeg vrednovanja svi predstavnici škole koji su učestvovali u postupku spoljašnjeg vrednovanja dužni su da, u toku trajanja spoljašnjeg vrednovanja u školi, popune upitnik za procenu kvaliteta sprovođenja postupka spoljašnjeg vrednovanja.

U procesu vrednovanja utvrđuje se u kojoj meri su prisutni pokazatelji koji opisuju standard.

Opšti kvalitet rada ustanove se utvrđuje procenom ostvarenosti svih propisanih standarda kvaliteta rada ustanove i ocenjuje se ocenom: 1, 2, 3 i 4, pri čemu je ocena 4 najviša ocena.

Izveštaj o spoljašnjem vrednovanju sadrži opis utvrđenog činjeničnog stanja po oblastima definisanim standardima kvaliteta rada ustanove, procenu ostvarenosti svih standarda i pokazatelja kvaliteta i ocenu opšteg kvaliteta rada ustanove. Prilog izveštaja o spoljašnjem vrednovanju je procena ostvarenosti standarda u oblasti nastava i učenje za svaki posećeni čas u školi.

Izveštaji o samovrednovanju i spoljašnjem vrednovanju zasnovani su na podacima iz različitih relevantnih izvora. Oni moraju biti dostupni zainteresovanim korisnicima (svi organi škole, nastavnici, učenici i roditelji i drugi) služe za izradu Razvojnog plana ustanove. Na osnovu izveštaja o spoljašnjem vrednovanju, ustanova sačinjava Plan za unapređivanje kvaliteta rada ustanove u oblastima definisanim standardima kvaliteta rada ustanova, na osnovu koga se mogu izmeniti razvojni ciljevi definisani razvojnim planom ustanove. Plan za unapređivanje sadrži i način planiranja stručnog usavršavanja zaposlenih usklađen sa rezultatima spoljašnjeg vrednovanja, kao i način planiranja saradnje među zaposlenima u cilju unapređivanja njihove refleksivne prakse i sveukupnog rada. Ustanova se može, posredstvom nadležne školske uprave, obratiti drugoj ustanovi ili savetniku-spoljnom saradniku za pružanje pomoći u unapređivanju rada u odnosu na rezultate spoljašnjeg vrednovanja.

Podaci iz izveštaja o spoljašnjem vrednovanju unose se u registar ustanove dostupan na zvaničnoj internet stranici MPNTR-a. Nacionalne izveštaje o sprovođenju spoljašnjeg vrednovanja objavljuje Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja na godišnjem nivou⁵⁴.

Na osnovu rezultata i iskustava koji su proistekli iz realizacije petogodišnjeg ciklusa spoljašnjeg vrednovanja i mišljenja zaposlenih u ustanovama izražena je potreba da se izvrši revizija standarda i pokazatelja kvaliteta rada ustanova i postupaka spoljašnjeg vrednovanja, što je i učinjeno donošenjem Pravilnika o standardima kvaliteta rada ustanova koji je na snazi od 2018. godine. Revizija je uključila veliki broj inovacija u okviru za vrednovanje rada. Tako je npr. smanjen broj oblasti, smanjen je broj standarda, neki standardi su redefinisani, a drugi zamenjeni potpuno novim iskazima. Redefinisani su i pokazatelji kako bi bili precizniji i merljiviji. U odnosu na identifikovane ključne slabosti u oblasti kvaliteta, definisane su prioritete aktivnosti u

⁵⁴ <http://vrednovanje.ceo.edu.rs>

2019. godini koje se odnose na obuku zaposlenih u obrazovanju za primenu obrazovnih standarda, kao i obuku za proces samovrednovanja rada ustanova⁵⁵.

U obrazovanju odraslih proces spoljašnjeg vrednovanja kvaliteta rada JPOA takođe sprovodi MPNTR i ZUOV. Nakon donošenja standarda za samovrednovanje spoljašnju proveru kvaliteta JPOA, spoljašnju proveru kvaliteta sprovodiće Agencija za kvalifikacije.

1.7.1. *Inkluzivno obrazovanje*

Politika inkluzivnog obrazovanja u Republici Srbiji od 2009. godine. usmerena je na unapređivanje kvaliteta i obuhvata predškolskog i osnovnoškolskog obrazovanja i vaspitanja (inicijalno), unapređivanje obrazovnih postignuća svih učenika, a posebno dece iz osetljivih društvenih grupa.

Učenik sa smetnjama u razvoju i invaliditetom stiče osnovno obrazovanje i vaspitanje po pravilu u školi, zajedno sa ostalim učenicima, a kada je to u najboljem interesu učenika u školi za učenike sa smetnjama u razvoju, u skladu sa zakonom. Za dete i učenika kome je usled socijalne uskraćenosti, smetnji u razvoju, invaliditeta i drugih razloga potrebna dodatna podrška u obrazovanju i vaspitanju, ustanova obezbeđuje otklanjanje fizičkih i komunikacijskih prepreka i donosi individualni obrazovni plan (IOP). IOP1 predstavlja prilagođavanje načina rada, kao i uslova u kojima se izvodi obrazovno-vaspiti rad. IOP2 predstavlja prilagođavanje i izmenu sadržaja obrazovno-vaspiti rad, ishoda i standarda postignuća. IOP3 predstavlja obogaćivanje i proširivanje sadržaja obrazovno-vaspiti rad za dete i učenika sa izuzetnim sposobnostima⁵⁶.

Za učenike koji završavaju osnovno obrazovanje po IOP1, odnosno IOP2 programu, Završni ispit u osnovnom obrazovanju prilagođava se učeniku na nivou škole, a u skladu sa individualnim obrazovnim planom, odnosno u skladu sa potrebom za dodatnom podrškom.

Učenik sa smetnjama u razvoju i invaliditetom stiče srednje obrazovanje i vaspitanje, po pravilu u školi, zajedno sa ostalim učenicima, a kada je to u najboljem interesu učenika, u školi za učenike sa smetnjama u razvoju, u skladu sa zakonom. Za svakog pojedinačnog učenika škola donosi individualni obrazovni plan (IOP1 ili IOP2).

⁵⁵ Godišnji izveštaj o realizaciji akcionog plana za sprovođenje strategije razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020. godine za 2018. godinu <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2019/08/izvestaj.pdf>

⁵⁶Pravilnik o bližim uputstvima za utvrđivanje prava na individualni obrazovni plan, njegovu primenu i vrednovanje („Službeni glasnik RS”, br. 76/10)

Praćenje stanja u oblasti inkluzivnog obrazovanja obuhvaćeno je i Trećim nacionalnim izveštajem o socijalnom uključivanju i smanjenju siromaštva u Republici Srbiji⁵⁷. 2018. godine objavljen je novi Pravilnik o bližim uputstvima za ostvarivanje prava na individualni obrazovni plan, njegovu primenu i vrednovanje⁵⁸. Pored drugih novina, sadržaj individualnog obrazovnog plana (IOP) obogaćen je personalizovanim programom nastave i učenja, a može da sadrži i: 1) plan tranzicije – plan podrške detetu i učeniku pri uključivanju u obrazovanje, pri prelasku na drugi nivo obrazovanja ili pri prelasku u drugu obrazovnu ustanovu; i 2) plan prevencije ranog napuštanja obrazovanja za decu i učenike u riziku od ranog napuštanja škole. Sve novine prate i novi, odnosno izmenjeni obrasci.

1.8 Visoko obrazovanje

Pripreme za reformu visokog obrazovanja u Srbiji otpočele su 2000 godine. Od 2003 godine Republika Srbija je punopravni član Bolonjskog procesa i Evropskog prostora visokog obrazovanja kome je inicijalno pristupila kao država Srbija i Crna Gora⁵⁹. Donošenjem Zakona o visokom obrazovanju 2005 godine stečeni su formalni uslovi za reformu visokog obrazovanja, čije su osnovne novine bili:

- Sistem studija baziran na tri ciklusa (Three-cycle study system);
- Evropski sistem prenosa i akumulacije bodova, ESPB (Credit accumulation and transfer system, ECTS);
- Mobilnost studenata i nastavnika (Mobility of students and teachers);
- Dodatak Diplomi (Diploma Supplement);
- Nacionalni savet za visoko obrazovanje (Higher Education Council);
- Komisija za akreditaciju i proveru kvaliteta (Commission for Accreditation and Quality Assurance).

1.8.1. Visokoškolske ustanove

Delatnost visokog obrazovanja obavljaju sledeće visokoškolske ustanove:

⁵⁷ Treći nacionalni izveštaj o socijalnom uključivanju i smanjenju siromaštva u Republici Srbiji – pregled i stanje socijalne isključenosti i siromaštva za period 2014-2017, dostupno na http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/wp-content/uploads/2019/02/Treci_nacionalni_izvestaj_o_socijalnom_ukljucivanju_i_smanjenju_siromastva_2014%E2%80%932017.pdf

⁵⁸ Pravilnik o bližim uputstvima za ostvarivanje prava na individualni obrazovni plan, njegovu primenu i vrednovanje, Službeni glasnik RS, broj 74/2018-58.

⁵⁹ EHEA National Report (<http://www.ehea.info/pid34250-cid101594/serbia.html>)

- 1) Univerzitet;
- 2) Fakultet, odnosno Umetnička akademija, u sastavu univerziteta;
- 3) Akademija strukovnih studija;
- 4) Visoka škola;
- 5) Visoka škola strukovnih studija.

Univerzitet, akademija strukovnih studija, visoka škola i visoka škola strukovnih studija su samostalne visokoškolske ustanove.

U zavisnosti od toga ko im je osnivač, mogu biti državne ili privatne.

Univerzitet je samostalna visokoškolska ustanova koja u obavljanju svoje delatnosti objedinjuje obrazovnu, naučnoistraživačku, stručnu, umetničku i inovacionu delatnost, kao komponente jedinstvenog procesa visokog obrazovanja. Univerzitet može ostvarivati sve vrste i stepene studija. Da bi neka visokoškolska ustanova ispunila uslov za status univerziteta, ona mora ostvarivati akademske studijske programe na svim stepenima studija, u okviru najmanje tri obrazovno-naučna, odnosno obrazovno-umetnička polja i tri naučne, umetničke ili stručne oblasti. Izuzetno, univerzitet se može osnovati u polju umetnosti, ako ima sva tri stepena studija iz najmanje tri oblasti umetnosti i nauka o umetnosti.

Visoka škola je samostalna visokoškolska ustanova koja ostvaruje osnovne akademske studije, master akademske studije i specijalističke akademske studije iz jedne ili više naučnih, umetničkih ili stručnih oblasti.

Akademija strukovnih studija je samostalna visokoškolska ustanova koja u obavljanju delatnosti objedinjuje obrazovni, primenjeno-istraživački, stručni i umetnički rad, kao komponente jedinstvenog procesa visokog obrazovanja. Akademija strukovnih studija može ostvarivati osnovne strukovne studije, master strukovne studije i specijalističke strukovne studije. Visokoškolska ustanova ima status akademije strukovnih studija ako ostvaruje najmanje pet akreditovanih studijskih programa strukovnih studija iz najmanje dva obrazovno-naučna, odnosno obrazovno-umetnička polja.

Visoka škola strukovnih studija je samostalna visokoškolska ustanova koja ostvaruje osnovne strukovne studije, specijalističke strukovne studije i master strukovne studije iz jedne ili više naučnih, umetničkih ili stručnih oblasti.

Univerziteti svoju obrazovnu, naučnu i umetničku aktivnost realizuju kroz fakultete i umetničke akademije u svom sastavu, a koje nemaju status samostalne visokoškolske institucije. Da bi neka visokoškolska institucija ispunila uslov za status

fakulteta, odnosno umetničke akademije, ona mora ostvarivati akademske studijske programe u jednoj ili više oblasti. Dodatno, fakulteti i umetničke akademije mogu ostvarivati i strukovne studijske programe. Radi unapređivanja naučno-istraživačke, odnosno umetničko-istraživačke delatnosti, univerzitet u svom sastavu može imati i naučne, odnosno umetničke institute, sa kojima može ostvarivati deo akreditovanih studijskih programa master akademskih studija i doktorskih studija. Za obavljanje inovacione delatnosti i pružanje infrastrukturne podrške za razvoj inovacija i komercijalizaciju rezultata naučnih, odnosno umetničkih istraživanja, univerzitet u svom sastavu može imati inovacione centre, centre izuzetnih vrednosti, centre za transfer tehnologija, poslovno-tehnološke inkubatore, naučno-tehnološke parkove i druge organizacije u skladu sa zakonom kojim se uređuje naučnoistraživačka delatnost.

U školskoj 2017/18. godini u Republici Srbiji upisalo se na sve nivoe studija 256 172 studenta.

Na državnim i privatnim univerzitetima ukupno je upisan 214 681 student, od toga 86,8% studenata upisano je na državnim, a 13,2% studenata na privatnim fakultetima.

Na visokim državnim i privatnim školama upisao se 41 491 student, od toga 89,8% na državnim visokim školama, a 10,2% studenata na privatnim.

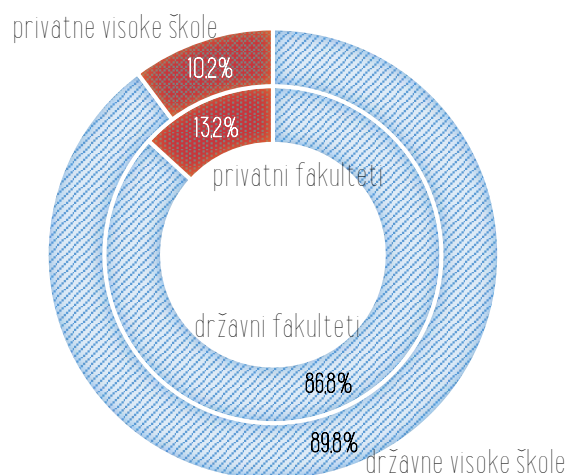
Prema načinu finansiranja studija, 41,0% studenata su upisani na budžet, a 59,0% studenata na samofinansiranje.⁶⁰

1.8.2. Studije

Po vrsti, studije se dele na akademske i strukovne:

- 1) akademske studije osposobljavaju studente za razvoj i primenu naučnih, umetničkih i stručnih dostignuća,
- 2) strukovne studije za primenu i razvoj stručnih znanja i veština potrebnih za uključivanje u radni proces.

Procenat studenata na univerzitetima i visokim školama

⁶⁰ Republički zavod za statistiku <http://www.stat.gov.rs/vesti/20180629-upisani-studenti-u-%C5%A1kolskoj-201718-godini/?s=1104>

Po stepenu, studije se dele na studije prvog, drugog i trećeg stepena.

Studije prvog stepena:

- 1) osnovne akademske studije u trajanju od 3 ili 4 godine (180-240 ESPB);
- 2) osnovne strukovne studije u trajanju od 3 godine (180 ESPB);
- 3) specijalističke strukovne studije u trajanju od 1 godine (60 ESPB) posle strukovnih ili akademskih studija u trajanju od 3 godine (180 ESPB).

Studije drugog stepena:

- 1) integrisane akademske studije u trajanju od 5 ili 6 godina (300-360 ESPB);
- 2) master akademske studije u trajanju od 1 godine (60 ESPB) posle osnovnih akademskih studija u trajanju od 4 godine (240 ESPB), odnosno master akademske studije u trajanju od 2 godine (120 ESPB) posle osnovnih akademskih studija u trajanju od 3 godine (180 ESPB);
- 3) master strukovne studije u trajanju od 2 godine (120 ESPB) posle osnovnih akademskih ili osnovnih strukovnih studija u trajanju od 3 godine (180 ESPB);
- 4) specijalističke akademske studije u trajanju od 1 godine (60 ESPB) posle master akademskih studija.

Studije trećeg stepena su doktorske akademske studije u trajanju od 3 godine (180 ESPB) posle integrisanih akademskih studija u trajanju od najmanje 5 godina (300 ESPB) ili master akademskih studija;

Pored akademskih i strukovnih studija, visokoškolska ustanova može organizovati i Kratki program studija u obimu od 30 do 60 ESPB bodova. Ovi programi organizuju se radi stručnog osposobljavanja lica sa najmanje stečenim srednjim obrazovanjem, a u svrhu uključivanja u radni proces. Kratki studijski programi imaju jasno definisanu strukturu, svrhu i ishode učenja, i posle njihovog završetka se izdaje sertifikat sa stečenim kompetencijama. Ovako definisani Kratki studijski programi razlikuju se od studijskih programa Kratkog ciklusa u Evropskom prostoru visokog obrazovanja, obzirom da za njih ne postoji nivo, niti deskriptori u Nacionalnom okviru kvalifikacija. Takođe, ovi programi ne podležu akreditaciji na način definisan za studijske programe studija prvog, drugog i trećeg stepena, već je dovoljna odluka stručnog organa visokoškolske ustanove.

1.8.1. Studijski programi

Studije se ostvaruju kroz akreditovane studijske programe sa definisanim ishodima učenja. Uspešnim savladavanjem studijskog programa studenti stiču znanja, veštine, sposobnosti i stavove neophodne za sticanje odgovarajuće kvalifikacije.

Studijski programi se realizuju u okviru jednog ili više obrazovno-naučnih, odnosno obrazovno-umetničkih polja, koja sadrže odgovarajuće naučne, umetničke i stručne oblasti. Obrazovna polja i oblasti⁶¹ utvrđuje Nacionalni savet za visoko obrazovanje, a na predlog Konferencije univerziteta i Konferencije akademija strukovnih studija i visokih škola.

Obim studijskog programa izražava se kroz ESPB bodove kojima se definiše opterećenje studenata tokom savladavanja predviđenih ishoda učenja. Svaki predmet iz studijskog programa iskazuje se brojem odgovarajućih ESPB bodova, a obim celog programa njihovim zbirom. Zbir od 60 ESPB bodova odgovara prosečnom ukupnom angažovanju studenta u obimu 40-časovne radne nedelje tokom jedne školske godine. Ukupno angažovanje studenta sastoji se od aktivne nastave (predavanja, vežbe, praktikumi, seminari i dr.), samostalnog rada, kolokvijuma, ispita, izrade završnih radova, studentske prakse, dobrovoljnog rada u lokalnoj zajednici i drugih vidova angažovanja. Ukupan broj časova aktivne nastave ne može biti manji od 600 časova u toku školske godine. Ukupno radno opterećenje prosečno uspešnog učenika od 30 sati odgovara 1 ESPB.

Za potrebe akreditacije studijskim programom se taksativno utvrđuju: naziv i ciljevi studijskog programa; vrsta studija; ishodi procesa učenja u skladu sa zakonom koji utvrđuje nacionalni okvir kvalifikacija; stručni, akademski, naučni odnosno umetnički naziv (tj. kvalifikacija); uslovi za upis na studijski program; lista obaveznih i izbornih studijskih područja, odnosno predmeta, sa okvirnim sadržajem; način izvođenja studija i potrebno vreme za izvođenje pojedinih oblika studija; bodovna vrednost svakog predmeta iskazana u skladu sa Evropskim sistemom prenosa bodova (ESPB); bodovna vrednost završnog rada na osnovnim, specijalističkim i master studijama, odnosno doktorske disertacije ili doktorskog umetničkog projekta, iskazana u ESPB bodovima; preduslovi za upis pojedinih predmeta ili grupe predmeta; način izbora predmeta iz drugih studijskih

⁶¹ Pravilnik o naučnim, umetničkim, odnosno stručnim oblastima u okviru obrazovno-naučnih, odnosno obrazovno-umetničkih polja ("Službeni glasnik RS", broj 114/17) <http://nsvo.gov.rs/wp-content/uploads/2017/11/Pravilnik-o-naucnim-oblastima-u-okviru-naucnih-polja.pdf>

programa; uslovi za prelazak sa drugih studijskih programa u okviru istih ili srodnih oblasti studija, kao i sva druga pitanja od značaja za izvođenje studijskog programa.

Za programe akreditovane na srpskom jeziku, nastava se organizuje i izvodi na srpskom jeziku. Delovi studijskog programa, polaganje ispita, i izrada i odbrana završnog, master i specijalističkog rada i doktorske disertacije mogu se izvoditi i na jeziku nacionalne manjine ili stranom jeziku, u skladu sa statutom visokoškolske ustanove.

Takođe, studijski programi mogu u celini biti akreditovani, organizovani i izvedeni na jeziku nacionalne manjine ili stranom jeziku. Za studente sa invaliditetom visokoškolska ustanova može organizovati i izvoditi studije, odnosno pojedine delove studija na znakovnom jeziku.

Studijskim programom osnovnih i specijalističkih studija može biti predviđen završni rad. Studijski program master studija sadrži obavezu izrade završnog rada.

Doktorska disertacija je završni deo studijskog programa doktorskih studija, osim doktorata umetnosti koji je umetnički projekat. Izuzetno, doktorat nauka može da stekne i lice sa završenim studijama medicine i završenom odgovarajućom specijalizacijom u skladu sa zakonom kojim se uređuje zdravstvena zaštita, a na osnovu odbranjene disertacije zasnovane na radovima objavljenim u vrhunskim svetskim časopisima, u skladu sa standardima koje utvrđuje Nacionalni savet za visoko obrazovanje. Broj bodova kojima se iskazuje završni rad, odnosno završni deo studijskog programa, ulaze u ukupan broj bodova potrebnih za završetak studija.

Između različitih studijskih programa, a u okviru istog stepena i vrste studija može se vršiti prenošenje ESPB bodova. Kriterijumi i uslovi prenošenja ESPB bodova i odgovarajuća provera znanja propisuju se opštim aktom samostalne visokoškolske ustanove, odnosno sporazumom visokoškolskih ustanova. Za studente koji učestvuju u programima međunarodne mobilnosti može se vršiti prenos ESPB bodova između različitih studijskih programa u okviru svih stepena i vrste studija.

1.8.3. Studenti

Pravo na visoko obrazovanje imaju sva lica sa položenom opštom, stručnom ili umetničkom maturom, odnosno lica koja su završila srednje obrazovanje do stupanja na snagu propisa o opštoj, umetničkoj i stručnoj maturi. Prva generacija koja će polagati mature jesu učenici upisani školske 2018/2019. godine i oni će maturu polagati u školskoj 2021/2022 godini.

Završetkom studijskog programa, lice stiče odgovarajući stručni, akademski ili naučni naziv (kvalifikaciju)⁶² i to:

- Lice koje završi osnovne akademske studije u obimu od 180 ESPB bodova stiče kvalifikaciju „*bachelor*“ iz odgovarajuće oblasti, a lice koje završi osnovne akademske studije u obimu od 240 ESPB bodova kvalifikaciju „*bachelor with honours*“.
- Lice koje završi osnovne strukovne studije u obimu od 180 ESPB bodova stiče kvalifikaciju „*bachelor (appl.)*“ iz odgovarajuće oblasti, a lice koje završi specijalističke strukovne studije u obimu od 60 ESPB (ukupno 240 ESPB tokom celog školovanja) kvalifikaciju „*bachelor specialist (appl.)*“.
- Lice koje završi master akademske studije stiče kvalifikaciju „*master*“ iz odgovarajuće oblasti, a lice koje završi master strukovne studije kvalifikaciju „*master (appl.)*“.
- Lice koje završi specijalističke akademske studije (najmanje 360 ESPB tokom celog školovanja) stiče kvalifikaciju „*master specialist*“ iz odgovarajuće oblasti.
- Lice koje završi doktorske akademske studije stiče kvalifikaciju doktor nauka (*Ph.D.*), odnosno doktor umetnosti (*D.A.*), sa naznakom polja, odnosno oblasti.

Javne isprave koje se stiču završetkom studijskog programa su Diploma⁶³ i Dodatak diplomi. Dodatak diplomi obavezno sadrži i opis sistema visokog obrazovanja u Republici Srbiji.

Diplomu i Dodatak diplomi potpisuju:

- na univerzitetu – rektor i dekan odgovarajućeg fakulteta, odnosno umetničke akademije u sastavu univerziteta;
- na akademiji strukovnih studija – predsednik;
- na visokoj školi i visokoj školi strukovnih studija – direktor.

Diplomu i Dodatak diplomi zajedničkih programa koji se organizuju između više visokoškolskih institucija potpisuju njihova ovlašćena lica.

⁶² Stručno, akademsko ili naučno zvanje utvrđuje se u skladu sa članom 110 Zakona o visokom obrazovanju i Pravilnikom o listi stručnih, akademskih i naučnih zvanja (Službeni glasnik RS, br. 53/2017, 114/2017, 52/2018, 21/2019 i 34/2019).

⁶³ Pravilnik o sadržaju javnih isprava koje izdaje visokoškolska ustanova („Službeni glasnik RS“, broj 15/19) <http://www.mpn.gov.rs/dokumenta-i-propisi/zakonski-okvir/>

1.8.4. Osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju

Sistem osiguranja kvaliteta u visokom obrazovanju prati Evropske standarde i smernice za osiguranje kvaliteta u OK-EPVO⁶⁴ i obuhvata nadležna tela i i procedure kojima se obezbeđuje sistem uspostavljanja i kontrole kvaliteta visokog obrazovanja.

1.8.5.1. Nacionalni savet za visoko obrazovanje

Nacionalni savet za visoko obrazovanje (u daljem tekstu: NSVO)⁶⁵ ima 17 članova⁶⁶ koje imenuje Vlada Republike Srbije, i to:

- 1) šest članova iz reda redovnih profesora, vrhunskih stručnjaka u zvanju naučnog savetnika, odnosno umetnika sa međunarodno priznatim radovima ili osvedočenim doprinosom nacionalnoj kulturi, vodeći računa o zastupljenosti obrazovno-naučnih, odnosno obrazovno-umetničkih polja, kao i zastupljenosti univerziteta, na predlog Konferencije univerziteta;
- 2) dva člana iz reda profesora strukovnih studija, na predlog Konferencije akademija strukovnih studija i visokih škola (u daljem tekstu: Konferencija akademija i visokih škola);
- 3) sedam članova iz reda vrhunskih stručnjaka, odnosno umetnika sa međunarodno priznatim radovima ili osvedočenim doprinosom nacionalnoj kulturi, vodeći računa o zastupljenosti obrazovno-naučnih, odnosno obrazovno-umetničkih polja, na predlog MPNTR;
- 4) dva člana na predlog Privredne komore Srbije.

U pitanjima koja su od značaja za studente, a na poziv NSVO, u njegovom radu sa pravom odlučivanja učestvuju i dva predstavnika studenata koje određuju studentske konferencije iz redova studenata koji imaju prosečnu ocenu studija najmanje osam⁶⁷. Kada se na jeziku nacionalne manjine u celini ili delimično izvodi nastava u okviru visokog obrazovanja, u pitanjima od značaja za izvođenje nastave na jeziku nacionalne manjine u radu NSVO sa pravom odlučivanja učestvuje i predstavnik nacionalnog saveta te nacionalne manjine. Mandat članova NSVO traje četiri godine sa mogućnošću još jednog izbora.

Član NSVO ne može biti lice izabrano, postavljeno ili imenovano na funkciju u državnom organu, organu autonomne pokrajine ili lokalne samouprave, u organu

⁶⁴ <http://www.ehea.info/cid105593/esg.html>

⁶⁵ <http://nsvo.gov.rs/>

⁶⁶ <https://tinyurl.com/y2g4scmt>

⁶⁷ <https://tinyurl.com/y4nyo6cb>

političke stranke ili na dužnost organa poslovođenja visokoškolske ustanove, kao ni lice koje je član Komisije za akreditaciju i proveru kvaliteta (u daljem tekstu: Komisija za akreditaciju) i lice koje je zaposleno u Nacionalnom telu za akreditaciju i proveru kvaliteta u visokom obrazovanju (u daljem tekstu: Nacionalno akreditaciono telo).

NSVO je nadležan da⁶⁸:

- 1) prati razvoj visokog obrazovanja i njegovu usklađenost sa evropskim i međunarodnim standardima i predlaže MPNTR politiku visokog obrazovanja;
- 2) daje mišljenje o politici upisa na visokoškolske ustanove i postupku donošenja propisa kojima se uređuju pitanja od značaja za delatnost visokog obrazovanja;
- 3) predlaže Vladi normative i standarde rada visokoškolskih ustanova, kao i materijalna sredstva za njihovo ostvarivanje, po pribavljenom mišljenju Konferencije univerzitetâ i Konferencije akademija strukovnih studija;
- 4) utvrđuje smernice u vezi sa organizacijom, sprovođenjem Kratkog programa studija i izdavanjem odgovarajućeg sertifikata;
- 5) odlučuje u drugom stepenu po žalbama u postupku akreditacije, na osnovu predloga žalbene komisije, koju obrazuje za svaku pojedinačnu žalbu;
- 6) na predlog Konferencije univerzitetâ i Konferencije akademija strukovnih studija utvrđuje naučne, umetničke, odnosno stručne oblasti u okviru polja⁶⁹;
- 7) utvrđuje listu stručnih, akademskih, naučnih, odnosno umetničkih naziva sa naznakom zvanja odgovarajućeg stepena studija iz odgovarajućih oblasti i skraćenice stručnih, akademskih, naučnih, odnosno umetničkih naziva dvojezično, na srpskom i engleskom jeziku^{70,71};
- 8) na predlog Nacionalnog tela za akreditaciju i proveru kvaliteta u visokom obrazovanju utvrđuje standarde za početnu akreditaciju visokoškolskih ustanova i studijskih programa⁷², standarde i postupak za akreditaciju visokoškolskih ustanova⁷³ i studijskih programa⁷⁴, standarde za

⁶⁸ <https://tinyurl.com/y2pyyfhk>

⁶⁹ <http://nsvo.gov.rs/wp-content/uploads/2017/11/Pravilnik-o-naucnim-oblastima-u-okviru-naucnih-polja.pdf>

⁷⁰ http://nsvo.gov.rs/wp-content/uploads/2017/11/Pravilnik-o-Listi-stru%C4%8Dnih-akademskih-i-nau%C4%8Dnih-naziva_-53_2017.pdf

⁷¹ <http://nsvo.gov.rs/wp-content/uploads/2017/11/Pravilnik-o-dopunama-Pravilnika-o-listi-naziva.pdf>

⁷² <https://www.nat.rs/wp-content/uploads/2019/02/Regulations-for-Intial-Accreditation.docx>

⁷³ <https://www.nat.rs/wp-content/uploads/2019/02/Regulations-for-Accreditation-of-HEI.docx>

⁷⁴ <https://www.nat.rs/wp-content/uploads/2019/02/Regulations-for-Accreditation-of-SP.docx>

samovrednovanje i ocenjivanje kvaliteta visokoškolskih ustanova⁷⁵, i standarde za spoljašnju proveru kvaliteta visokoškolskih ustanova⁷⁶;

9) na predlog Konferencije univerziteta, odnosno Konferencije akademija i visokih škola utvrđuje minimalne uslove za izbor u zvanja nastavnika^{77,78,79} i donosi Osnove za kodeks o akademskom integritetu i sukobu interesa prilikom izbora u zvanje nastavnika, odnosno saradnika i zasnivanja radnog odnosa na visokoškolskim ustanovama u Republici Srbiji⁸⁰;

10) utvrđuje listu recenzenata studijskih programa u procesu akreditacije na osnovu javnog konkursa⁸¹. U listu recenzenata mogu biti imenovani nastavnici visokoškolskih ustanova u Republici, kao i nastavnici u odgovarajućem zvanju sa visokoškolskih ustanova van teritorije Republike. Lista recenzenata objavljuje se na zvaničnoj internet stranici NSVO. Na listi recenzenata ne može biti lice koje je izabrano, postavljeno ili imenovano na funkciju u državnom organu, organu autonomne pokrajine ili lokalne samouprave, u organu političke stranke, na dužnost organa poslovođenja visokoškolske ustanove, člana NSVO, Komisije za akreditaciju i proveru kvaliteta, odnosno zaposleno u Nacionalnom telu za akreditaciju i proveru kvaliteta u visokom obrazovanju.

NSVO najmanje dva puta godišnje održava sastanak sa Privrednom komorom Srbije, odnosno jedanput godišnje sa Nacionalnim prosvetnim savetom, Savetom za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih i drugim profesionalnim udruženjima za razmatranje pitanja iz svoje nadležnosti i utvrđivanja prioriteta u sprovođenju politike visokog obrazovanja.

Rad NSVO je javan i publikovan za datu kalendarsku godinu na internet sajtu⁸². Sredstva za njegov rad i rad njegovih radnih tela obezbeđuju se u budžetu Republike. Stručne, administrativno-tehničke i informatičke poslove za potrebe Nacionalnog saveta i njegovih radnih tela obavlja MPNTR.

⁷⁵ <https://www.nat.rs/pravilnici/>

⁷⁶ <https://www.nat.rs/pravilnici/>

⁷⁷ <https://tinyurl.com/yxu7r6fs>

⁷⁸ <http://nsvo.gov.rs/wp-content/uploads/2015/12/min-uslovi0001.pdf>

⁷⁹ <http://nsvo.gov.rs/wp-content/uploads/2017/11/Dopuna-i-izmena-Minimalnih-uslova-za-izbor-u-zvanja0001.pdf>

⁸⁰ <http://nsvo.gov.rs/wp-content/uploads/2013/11/Osnove-za-kodeks-o-akademskom-integritetu.pdf>

⁸¹ <http://nsvo.gov.rs/wp-content/uploads/2018/11/Raspisivanje-poziva.docx>

⁸² <http://nsvo.gov.rs/wp-content/uploads/2019/02/Informator-NSVO-2018.docx-11-januar-2019.pdf>

1.8.5.2. Nacionalno telo za akreditaciju i proveru kvaliteta u visokom obrazovanju

Ulogu obavljanja poslova akreditacije, provere kvaliteta visokoškolskih ustanova i jedinica u njihovom sastavu, vrednovanja studijskih programa i obezbeđivanja kvaliteta u visokom obrazovanju vrši Nacionalno telo za akreditaciju i proveru kvaliteta u visokom obrazovanju (NAT)⁸³. Finansira se iz prihoda od naknada za akreditaciju i proveru kvaliteta visokoškolskih ustanova i jedinica u njihovom sastavu, vrednovanja studijskih programa i obezbeđivanja kvaliteta u visokom obrazovanju i iz drugih prihoda koji su u skladu sa zakonom.

Organ poslovođenja NAT je direktor. Direktor se bira na osnovu javnog konkursa, iz reda redovnih profesora univerziteta koji imaju iskustvo u poslovođenju i obezbeđivanju kvaliteta u visokom obrazovanju. Direktor se bira na period od pet godina, sa mogućnošću još jednog izbora.

Nadležnost direktora, pored ostalog je i da imenuje recenzente sa liste koju na predlog Komisije za akreditaciju i proveru kvaliteta utvrđuje NSVO⁸⁴;

Organ upravljanja NAT je upravni odbor. Upravni odbor ima sedam članova, koje imenuje Vlada, vodeći računa o zastupljenosti pripadnika oba pola. Jednog člana Upravnog odbora predlaže Konferencija univerziteta iz reda redovnih profesora univerziteta, jednog člana predlaže Konferencija akademija i visokih škola iz reda profesora strukovnih studija, dva člana predlaže Privredna komora Srbije, a tri člana imenuju se na predlog MPNTR.

Članovi upravnog odbora biraju se na period od četiri godine, sa mogućnošću još jednog izbora. Član upravnog odbora ne može biti lice izabrano, postavljeno ili imenovano na funkciju u državnom organu, organu autonomne pokrajine ili lokalne samouprave, u organ političke stranke ili na dužnost organa poslovođenja visokoškolske ustanove, kao ni lice koje je član NSVO, Komisija za akreditaciju i proveru kvaliteta ili lice koje je zaposleno u NAT.

Nadležnosti upravnog odbora su da:

- 1) bira i razrešava direktora NAT;
- 2) bira i razrešava članove Komisija za akreditaciju i proveru kvaliteta;
- 3) usvaja godišnji program rada i finansijski plan;

⁸³ <https://www.nat.rs/en/about-nat/>

⁸⁴ <https://www.nat.rs/en/list-of-reviewers/>

- 4) donosi statut⁸⁵ i opšte akte⁸⁶;
- 5) usmerava i nadzire rad direktora;
- 6) donosi etički kodeks i pravila ponašanja lica zaposlenih u NAT, članova Komisija za akreditaciju i proveru kvaliteta i recenzenata⁸⁷;
- 7) utvrđuje visinu naknade za akreditaciju⁸⁸ uz saglasnost Vlade⁸⁹.

Osim prethodno navedenih dokumenata, i svi ostali podaci o organizaciji i radu NAT su javno dostupni i nalaze se na internet adresi i to:

- Organizacija šema Agencije i CV Direktora, članova Upravnog odbora i članova Komisije za akreditaciju i proveru kvaliteta⁹⁰;
- Dokumenta u vezi sa članstvom Srbije u Evropskom udruženju za osiguranje kvaliteta u visom obrazovanju (ENQA)⁹¹, uključujući i ENQA izveštaj o Ponovnoj potvrdi članstva Komisije za akreditaciju i proveru kvaliteta u ENQA⁹²;
- Ishodi akreditacija visokoškolskih ustanova i studijskih programa u Republici Srbiji⁹³, Ishodi akreditacija visokoškolskih ustanova i studijskih programa u Republici Srbiji⁹⁴ i Izveštaji o spoljašnjoj proveru kvaliteta⁹⁵;
- Lista recenzenata, Uputstvo ta rad i Šablon za izveštavanje⁹⁶ i
- Međunarodne aktivnosti⁹⁷.

1.8.5.3. Komisija za akreditaciju i proveru kvaliteta

Komisija za akreditaciju i proveru kvaliteta je stručni organ NAT koji sprovodi postupak akreditacije visokoškolskih ustanova i studijskih programa i postupak spoljašnje provere kvaliteta visokoškolskih ustanova, u skladu sa zakonom i propisanim postupkom i standardima za akreditaciju i za spoljašnju proveru kvaliteta.

Komisija za akreditaciju i proveru kvaliteta ima 17 članova. Članove Komisije za

⁸⁵ <https://www.nat.rs/wp-content/uploads/2019/02/Statut-NAT-EN.doc>

⁸⁶ <https://www.nat.rs/en/regulations/>

⁸⁷ <https://www.nat.rs/wp-content/uploads/2019/03/etickikodeks.docx>

⁸⁸ <https://www.nat.rs/wp-content/uploads/2019/03/naknade.pdf>

⁸⁹ <https://www.nat.rs/wp-content/uploads/2019/03/resenjeonaknadi.pdf>

⁹⁰ <https://www.nat.rs/en/organization/>

⁹¹ <https://www.nat.rs/en/enqa-membership/>

⁹² <https://www.nat.rs/wp-content/uploads/2019/01/Reconfirmation-of-membership-of-CAQA-in-ENQA-2018.pdf>

⁹³ <https://www.nat.rs/wp-content/uploads/2019/02/Ishodi-akreditacija-uverenja-24.01.2019-1.pdf>

⁹⁴ <https://www.nat.rs/wp-content/uploads/2019/02/Ishodi-akreditacija-uverenja-24.01.2019-1.pdf>

⁹⁵ <https://www.nat.rs/en/coming-soon/>

⁹⁶ <https://www.nat.rs/en/reviewers/>

⁹⁷ <https://www.nat.rs/en/category/international-activities/>

akreditaciju i proveru kvaliteta bira upravni odbor NAT na predlog Nacionalnog saveta, vodeći računa o zastupljenosti pripadnika oba pola, kao i o zastupljenosti obrazovno-naučnih, odnosno obrazovno-umetničkih polja. Članovi Komisije za akreditaciju biraju se na pet godina. Član Komisije za akreditaciju i proveru kvaliteta ne može biti lice izabrano, postavljeno ili imenovano na funkciju u državnom organu, organu autonomne pokrajine ili lokalne samouprave, u organ političke stranke ili na dužnost organa poslovođenja visokoškolske ustanove, lice koje je član Nacionalnog saveta, kao ni lice koje je zaposleno u Nacionalnom akreditacionom telu. Lice koje je izabrano za člana Komisije za akreditaciju, a koje je na listi recenzenata Konferencije univerziteta i Konferencije akademija i visokih škola ne može obavljati poslove recenzenta u toku trajanja mandata člana Komisija za akreditaciju i proveru kvaliteta.

Nadležnosti Komisija za akreditaciju i proveru kvaliteta su:

- 1) odlučuje o zahtevu za akreditaciju i sprovodi postupak akreditacije ustanova i studijskih programa u oblasti visokog obrazovanja;
- 2) sačinjava izveštaj o početnoj akreditaciji u postupku izdavanja dozvole za rad;
- 3) sprovodi postupak spoljašnje provere kvaliteta;
- 4) stara se o harmonizaciji primene standarda i procedura u oblasti akreditacije, u okviru Evropskog prostora visokog obrazovanja;
- 5) predlaže Direktoratu NAT recenzente sa liste koju utvrđuje NSVO.

1.8.5.4. Konferencija univerziteta

Konferencija univerziteta je osnovana radi koordiniranja rada, utvrđivanja zajedničke politike, ostvarivanja zajedničkih interesa i obavljanja poslova utvrđenih zakonom⁹⁸. Članovi Konferencije univerziteta su svi akreditovani univerziteti⁹⁹. Univerzitet iz ima pravo da na svakih 1.000 nastavnika i saradnika delegira još po jednog predstavnika u Konferenciju univerziteta, kao i da na svakih 5.000 studenata delegira još po jednog predstavnika u Konferenciju univerziteta. Univerzitet u Konferenciji univerziteta predstavlja rektor.

Nadležnosti Konferencije univerziteta su¹⁰⁰:

- 1) razmatra pitanja od zajedničkog interesa za unapređivanje nastavno-naučne, odnosno nastavno-umetničke delatnosti na univerzitetu, usaglašava stavove i koordinira aktivnosti univerziteta, posebno u oblasti upisne politike, i

⁹⁸ <http://www.konus.ac.rs/o-nama.php>

⁹⁹ <http://www.konus.ac.rs/sastav.php>

¹⁰⁰ <http://www.konus.ac.rs/nadleznost.php>

predlaže mere radi unapređivanja materijalnog položaja univerziteta i standarda studenata;

- 2) daje mišljenje o standardima za ocenu kvaliteta obrazovnog, naučnoistraživačkog, umetničkog i stručnog rada;
- 3) predlaže kandidate za članove NSVO i upravnog odbora NAT;
- 4) predlaže listu stručnih, akademskih, naučnih, odnosno umetničkih naziva iz odgovarajućih oblasti, skraćenica i opis kvalifikacije tih naziva.

Rad Konferencija univerziteta realizuje se preko Skupštine i Rektorskog saveta¹⁰¹ i zasniva na Statutu¹⁰². Sredstva za rad Konferencije univerziteta obezbeđuju se u budžetu Republike.

1.8.5.5. Konferencija akademija strukovnih studija i visokih škola

Konferencija akademija strukovnih studija i visokih škola je osnovana radi koordiniranja rada, utvrđivanja zajedničke politike, ostvarivanja zajedničkih interesa i obavljanja poslova utvrđenih zakonom¹⁰³. Konferenciju akademija i visokih škola čine akreditovane visoke škole, akademije strukovnih studija i visoke škole strukovnih studija. Akademiju strukovnih studija, visoku školu i visoku školu strukovnih studija u Konferenciji akademija i visokih škola predstavlja predsednik, odnosno direktor.

Nadležnosti Konferencije akademija i visokih škola su:

- 1) razmatra pitanja od zajedničkog interesa za unapređivanje nastavno-stručne, odnosno nastavno-umetničke delatnosti, usaglašava stavove i koordinira aktivnosti akademija strukovnih studija i visokih škola, posebno u oblasti upisne politike, i predlaže mere radi unapređivanja materijalnog položaja akademija strukovnih studija i visokih škola i standarda studenata;
- 2) daje mišljenje o standardima za ocenu kvaliteta obrazovnog, istraživačkog, umetničkog i stručnog rada;
- 3) predlaže listu stručnih naziva iz odgovarajućih oblasti, skraćenica i opis kvalifikacije tih naziva;
- 4) predlaže kandidate za članove NSVO i upravnog odbora NAT.

Rad Konferencija akademija i visokih škola realizuje se preko Skupštine i zasniva na Statutu¹⁰⁴ i Poslovniku o radu Skupštine¹⁰⁵. Sredstva za rad Konferencije akademija i

¹⁰¹ <http://www.konus.ac.rs/organi.php>

¹⁰² http://www.konus.ac.rs/files/Statu_KONUS.pdf

¹⁰³ <https://www.kasss.rs/>

¹⁰⁴ <http://www.kasss.rs/wp-content/uploads/2018/10/KASSS-Statut.pdf>

¹⁰⁵ <http://www.kasss.rs/wp-content/uploads/2018/10/Poslovnik-Skupstine-KASSS-a.pdf>

visokih škola obezbeđuju se u budžetu Republike.

1.8.5.6. Studentske konferencije

Studentska konferencija univerziteta¹⁰⁶ i Studentska konferencija akademija strukovnih studija i visokih škola osnovane su radi ostvarivanja zajedničkih interesa studenata kao partnera u procesu visokog obrazovanja. Studentsku konferenciju univerziteta čine predstavnici studentskih parlamenata univerziteta. Studentsku konferenciju akademija i visokih škola čine predstavnici studentskih parlamenata akademija strukovnih studija, visokih škola i visokih škola strukovnih studija.

Studentske konferencije imaju pravo da daju mišljenje o standardima za samovrednovanje i ocenjivanje kvaliteta visokoškolskih ustanova, čiji predlog daje NAT, a utvrđuje NSVO.

Organizacija i rad konferencija Studentskih konferencija uređena je Statutom. Sredstva za rad studentskih konferencija obezbeđuju se u budžetu Republike.

1.8.5.7. Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja

Nadležnosti MPNTR su:

- 1) predlaže Vladi politiku visokog obrazovanja;
- 2) na predlog NSVO planira politiku upisa studenata na studije koje ostvaruju visokoškolske ustanove čiji je osnivač Republika;
- 3) prati razvoj visokog obrazovanja;
- 4) izdaje dozvolu za rad visokoškolskih ustanova;
- 5) raspodeljuje finansijska sredstva iz budžeta Republike namenjena visokoškolskim ustanovama i kontroliše njihovo korišćenje;
- 6) stara se o uključivanju visokoškolskih ustanova u proces priznavanja visokoškolskih kvalifikacija u Evropi;
- 7) vrši nadzor nad zakonitošću primene standarda za početnu akreditaciju i akreditaciju visokoškolskih ustanova i studijskih programa, standarda za samovrednovanje i ocenjivanje kvaliteta visokoškolskih ustanova i standarda za spoljašnju proveru kvaliteta visokoškolskih ustanova;
- 8) utvrđuje postupak za spoljašnju proveru kvaliteta visokoškolskih ustanova;

MPNTR se posebno stara o usklađivanju sistema obrazovanja i vaspitanja Republike sa trendovima razvoja obrazovanja u Evropi. Radi ispunjenja ovog cilja MPNTR preduzima sve potrebne radnje za:

¹⁰⁶ <http://www.skonus.org/>

- 1) obezbeđenje punopravnog učešća u programima Evropske unije za saradnju u oblasti obrazovanja i obuka i praćenje efekata učešća u ovim programima;
- 2) ostvarivanje učešća predstavnika Republike u radnim grupama i aktivnostima koje se organizuju u sklopu Otvorenog metoda koordinacije, Bolonjskog procesa i drugih sličnih inicijativa koje su pokrenute na nivou Evropske unije i Evrope u celini.

U cilju što boljeg i efektivnijeg učešća u evropskim inicijativama, MPNTR ostvaruje saradnju sa drugim državnim organima, obrazovnim ustanovama, udruženjima građana i ostalim organizacijama ukoliko je to potrebno, a njihove predstavnike može imenovati u radne grupe.

Osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju sprovodi se kroz akreditaciju visokoškolskih ustanova i studijskih programa, spoljašnju proveru kvaliteta visokoškolskih ustanova i studijskih programa i samovrednovanje visokoškolskih ustanova.

1.8.5.8. Akreditacije visokoškolskih ustanova i studijskih programa

Početna akreditacija – početnom akreditacijom utvrđuje se ispunjenost standarda za početnu akreditaciju visokoškolske ustanove i studijskih programa. U postupku početne akreditacije NAT sačinjava izveštaj o ispunjenosti standarda za početnu akreditaciju visokoškolske ustanove i studijskih programa sa preporukom za izdavanje dozvole za rad, odnosno za odbijanje zahteva za izdavanje dozvole za rad visokoškolskoj ustanovi.

Akreditacija visokoškolskih ustanova i studijskih programa – akreditacijom se utvrđuje da visokoškolska ustanova i studijski programi ispunjavaju standarde koje definiše NSVO¹⁰⁷, i da visokoškolska ustanova ima pravo na izdavanje javnih isprava u skladu sa ovim zakonom.

Postupak akreditacije sprovodi se redovno, u roku od sedam godina, a ranije na zahtev visokoškolske ustanove.

Po prijemu urednog zahteva, na osnovu mišljenja recezentske komisije NAT izdaje uverenje o akreditaciji, odnosno donosi rešenje kojim se odbija zahtev za akreditaciju u roku od devet meseci od dana prijema urednog zahteva.

Na rešenje NAT kojim joj se odbija zahtev za akreditaciju, visokoškolska ustanova može u roku od 15 dana od dana prijema rešenja uložiti žalbu NSVO. U roku

¹⁰⁷ <https://www.nat.rs/pravilnici/>

od 30 dana od dana prijema žalbe, NSVO imenuje žalbenu komisiju koju čine tri recenzenta iz odgovarajuće oblasti sa liste recenzenata. U žalbenu komisiju ne može biti imenovano lice zaposleno na visokoškolskoj ustanovi koja je podnela žalbu, kao ni lice koje je učestvovalo u postupku donošenja prethodnog negativnog rešenja. Žalbena komisija u roku od 30 dana od dana imenovanja dostavlja NSVO izveštaj i predlog za donošenje odluke o žalbi. NSVO u roku od 30 dana od dana dostavljanja izveštaja i predloga donosi rešenje kojim može odbiti žalbu ili poništiti prvostepeno rešenje i vratiti NAT telu na ponovno odlučivanje. NAT u roku od 30 dana od dana prijema rešenja NSVO o poništavanju prvostepenog rešenja i vraćanju na ponovno odlučivanje donosi rešenje u skladu sa pravnim shvatanjem NSVO. Ukoliko visokoškolska ustanova uloži žalbu protiv finalnog rešenja NAT, Nacionalni savet će sam, u roku od 30 dana od dana prijema žalbe, odlučiti o žalbi visokoškolske ustanove i zahtevu za akreditaciju. Rešenje kojim se žalba visokoškolske ustanove odbija, odnosno rešenje kojim NSVO sam odlučuje o akreditaciji je konačno u upravnom postupku. Visokoškolska ustanova kojoj je opisanim procesom odbijen zahtev za akreditaciju ima pravo da ponovi zahtev po isteku roka od 90 dana od dana donošenja konačnog rešenja.

1.8.5.9. Spoljašnje vrednovanje kvaliteta visokoškolskih ustanova i studijskih programa

Provera ispunjenja obaveza visokoškolske ustanove u pogledu kvaliteta vrši se u skladu sa pravilnikom o standardima i postupku za spoljašnju proveru kvaliteta¹⁰⁸.

Postupak spoljašnje provere kvaliteta visokoškolske ustanove sprovodi Komisija za akreditaciju redovno u četvrtoj godini akreditacionog ciklusa, a može i vanredno, kao i na zahtev MPNTR i NSVO. Izveštaj o izvršenoj spoljašnjoj kontroli kvaliteta visokoškolske ustanove Komisija za akreditaciju dostavlja visokoškolskoj ustanovi i podnosiocu zahteva za vanrednu proveru. Spoljašnje vrednovanje kvaliteta sprovodi recenzentska komisija koju sačinjavaju tri nastavnika iz visokoškolskih ustanova sa liste koju je utvrdio Nacionalni savet, jedan student sa liste studenata koju utvrđuje Studentska konferencija univerziteta Srbije, odnosno Studentska konferencija akademija strukovnih studija Srbije i jedan stručnjak za pojedine oblasti iz reda poslodavaca, profesionalnih ili strukovnih udruženja, tržišta rada, komora, koga predlažu odgovarajuće organizacije.

¹⁰⁸ <https://www.nat.rs/pravilnici/>

1.8.5.10. Samovrednovanje i ocenjivanje kvaliteta visokoškolskih ustanova i studijskih programa

Samovrednovanje i ocenjivanje kvaliteta visokoškolskih ustanova i studijskih programa se sprovodi na način i po postupku propisanim opštim aktom visokoškolske ustanove, u skladu sa aktom o standardima za samovrednovanje i ocenjivanje kvaliteta visokoškolskih ustanova i studijskih programa¹⁰⁹.

U postupku samovrednovanja razmatra se i ocena studenata. Visokoškolska ustanova sprovodi postupak samovrednovanja u četvrtoj godini od akreditacije visokoškolske ustanove, odnosno studijskih programa, za period od prethodne tri godine i izveštaj o postupku i rezultatima samovrednovanja, kao i druge podatke od značaja za ocenu kvaliteta, objavljuje na svom sajtu i dostavlja Nacionalnom akreditacionom telu. Izveštaj o postupku i rezultatima samovrednovanja, kao i druge podatke od značaja za ocenu kvaliteta, visokoškolska ustanova objavljuje na svom sajtu i predaje Nacionalnom akreditacionom telu u okviru dokumentacije za akreditaciju.

1.9 Priznavanje stranih školskih i visokoškolskih kvalifikacija

1.9.1. Priznavanje stranih školskih isprava

Priznavanje stranih školskih (osnovno i srednje školskih) isprava je postupak kojim se licu (državljaninu Republike Srbije, stranom državljaninu ili licu bez državljanstva) koje je u inostranstvu završilo osnovnu ili srednju školu ili pojedini razred škole, odnosno koji je u Republici Srbiji završio stranu osnovnu ili srednju školu ili pojedine razrede škole, strana školska isprava izjednačava sa odgovarajućom javnom ispravom stečenom u Republici Srbiji. Lice koji nema odgovarajuću stranu školsku ispravu potrebnu za postupak priznavanja, može da se upiše u odgovarajući razred osnovne škole na osnovu prethodne provere znanja.

Postupak priznavanja strane školske isprave sprovodi ENIC/NARIC centar, kao organizaciona jedinica Agencije za kvalifikacije.

U postupku priznavanja strane školske isprave uzimaju se u obzir: sistem obrazovanja strane države, trajanje obrazovanja, nastavni plan i program, prava koja imaocu daje strana školska isprava i druge okolnosti od značaja za odlučivanje. Ako se u postupku utvrdi da strani nastavni plan i program znatno odstupa od domaćeg sa kojim se upoređuje, priznavanje se uslovljava polaganjem određenih ispita, izradom određenih

¹⁰⁹ <https://www.nat.rs/pravilnici/>

radova ili proverom znanja, pri čemu Agencija može utvrđivanje ispita i proveru sposobnosti i veština poveriti posebnoj stručnoj komisiji odgovarajuće škole.

Učenik koji je podneo zahtev za priznavanje strane školske isprave osnovnog obrazovanja, može da bude uslovno upisan u naredni razred, ukoliko postupak nije okončan do početka školske godine.

Lice o čijem se pravu na priznavanje strane školske isprave srednjeg obrazovanja odlučuje može biti uslovno upisano u naredni razred, ukoliko postupak nije okončan do isteka roka za upis učenika u školu. Lice o čijem se pravu na priznavanje strane školske isprave srednjeg obrazovanja odlučuje može biti uslovno upisano u prvu godinu studija na visokoškolsku ustanovu ukoliko postupak nije okončan do isteka roka za upis studenata.

Rešenje o priznavanju strane školske isprave o završenom srednjem obrazovanju obavezno sadrži nivo NOKS-a kojem priznata kvalifikacija odgovara, a kratak sadržaj rešenja ispisuje se na originalu strane školske isprave i na primerku prevoda (klauzula o priznavanju).

1.9.2. Priznavanje stranih visokoškolskih isprava

Priznavanje strane visokoškolske isprave je postupak kojim se imaocu te isprave utvrđuje pravo na nastavak obrazovanja (*akademsko priznavanje*), odnosno na zapošljavanje (*profesionalno priznavanje*), a na osnovu prethodno izvršenog vrednovanja stranog studijskog programa, ili dela studijskog programa. Vrednovanje se vrši na osnovu vrste i nivoa kompetencija postignutih završetkom studijskog programa ili njegovog dela, uzimajući u obzir sistem obrazovanja u zemlji u kojoj je visokoškolska isprava stečena, uslove upisa, prava koja proističu iz strane visokoškolske isprave u zemlji u kojoj je stečena i druge relevantne činjenice, bez razmatranja formalnih obeležja i strukture studijskog programa.

Vrednovanje stranog studijskog programa radi nastavka obrazovanja vrši stručni organ samostalne visokoškolske ustanove kojoj je podnet zahtev za akademsko priznavanje. Na osnovu izvršenog vrednovanja samostalna visokoškolska ustanova donosi odluku o akademskom priznavanju. Ako se utvrdi postojanje suštinske razlike između postignutih znanja i veština u odnosu na uslove za upis na određeni studijski program, nastavak obrazovanja ili upis višeg obrazovnog stepena mogu biti ili odbijeni, ili uslovljeni obavezom sticanja dodatnih ishoda učenja. Kriterijume za utvrđivanje postojanja suštinske razlike između vrste i nivoa postignutih znanja i veština u odnosu na

uslove za upis na određeni studijski program propisuje samostalna visokoškolska ustanova.

Vrednovanje stranog studijskog programa, odnosno dela studijskog programa radi zapošljavanja vrši Nacionalni centar za priznavanje stranih visokoškolskih isprava (ENIC/NARIC centar), kao unutrašnja organizaciona jedinica Agencije za kvalifikacije. Na osnovu izvršenog vrednovanja ENIC/NARIC centar donosi odluku o profesionalnom priznavanju. Rešenje o profesionalnom priznavanju sadrži naziv, vrstu, stepen i trajanje (obim) studijskog programa, naučnu, umetničku, odnosno stručnu oblast u okviru koje je ostvaren studijski program, kvalifikaciju onako kako je ona navedena u stranoj visokoškolskoj ispravi – na izvornom jeziku i u prevodu na srpski jezik, kao i nivo NOKS-a kojem kvalifikacija odgovara.

2. NACIONALNI OKVIR KVALIFIKACIJA U REPUBLICI SRBIJI

NOKS predstavlja sistem za identifikovanje, kreiranje i razvrstavanje kvalifikacija, u skladu sa zahtevima tržišta rada, daljeg učenja, nauke i društva u celini. Takođe, NOKS obuhvata procese i institucije (tela, organizacije) odgovorne za utvrđivanje kvalifikacija i standarda kvalifikacija, načine i uslove za sticanje, upoređivanje i prepoznavanje kvalifikacija, kao i druge mehanizme za obezbeđivanje kvaliteta. Kvalifikacije koje su uređene NOKS-om su nacionalno priznate i evidentirane u Registru NOKS.

Kvalifikacija je formalno priznanje stečenih kompetencija. Lice stiče kvalifikaciju onda kada nadležno telo utvrdi da je dostigao ishode učenja u okviru određenog nivoa i prema zadatom standardu kvalifikacije, što se potvrđuje javnom ispravom (diplomom ili sertifikatom).

2.1 Razvoj NOKS-a

Razvoj NOKS-a predstavlja rezultat dugogodišnjih aktivnosti i napora na unapređivanju i modernizaciji sistema obrazovanja u Republici Srbiji i ostvarenju koncepta celoživotnog učenja.

Proces uspostavljanja NOKS-a započet je 2005. godine u svetlu ukupnih reformskih procesa obrazovanja i ostvarivanja ciljeva postavljenih u razvojnim dokumentima Republike Srbije, a intenziviran je 2008. godine sa implementacijom međunarodnih projekata. Proces razvoja Nacionalnog okvira kvalifikacija počiva na platformi kontinuiranog uključivanja predstavnika nacionalnih institucija i stručnjaka u oblasti kvalifikacija na nacionalnom i međunarodnom nivou. U početnoj fazi upostavljen je konsenzus u pogledu svrhe, funkcija i principa na kojima okvir treba da bude zasnovan. Prvi dokument „Nacionalni okvir kvalifikacija u Srbiji- Sistem nacionalnih kvalifikacija od prvog do petog nivoa“¹¹⁰ u koji su integrisane konceptualne osnove za razvoj NOKS-a, razvijen je 2013. godine. Tokom razvoja okvira predstavnici institucija davali su svoje predloge i svoja viđenja sektora obrazovanja, privrede i zapošljavanja kako bi se kreirala sveobuhvatna slika sistema kvalifikacija i obezbedila uspešna implementacija Nacionalnog okvira kvalifikacija.

Početakom 2015. godine Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja formiralo je Stručni tim za izradu jedinstvenog Nacionalnog okvira kvalifikacija koji je

¹¹⁰ <http://zuov.gov.rs/wp-content/uploads/2018/01/NOKS.pdf>

radio na bazi prethodno razvijenih predloga okvira za preduniverzitetsko obrazovanje (nivoi 1 do 5) i visoko obrazovanje (nivoi 6 do 8)¹¹¹.

U toku rada Stručnog tima održan je niz sastanaka, okruglih stolova i radionica u saradnji sa Evropskom fondacijom za obuke (ETF), i to:

Tabela 2 Pregled aktivnosti na razvoju NOKS-a

DATUM	AKTIVNOSTI
21.04.2015.	sastanak i radionica o obezbeđenju kvaliteta u Nacionalnim okvirima kvalifikacija
26.06.2015	konferencija „Nacionalni okvir kvalifikacija u Srbiji - uspostavljanje komunikacije između obrazovanja i tržišta rada“
14.10.2015.	Javno slušanje u Narodnoj skupštini Republike Srbije na temu: „Nacionalni okvir kvalifikacija-povezivanje obrazovanja i tržišta rada u Srbiji“
20. - 21.10.2015.	dvodnevna radionica u Beogradu – razmena iskustava stečenih na skupu u Crnoj Gori od 30.09-01.10.2015. godine, o implikacijama za referenciranje (povezivanje) Nacionalnog okvira kvalifikacija Srbije sa Evropskim okvirom kvalifikacija
21.03.2016.	radionica o referenciranju sa EOK, prikazivanje inventara i analize kvalifikacija i diskusija o njima, kao i mapa puta ka referenciranju sa EOK čiji je cilj da odredi najvažnije ključne datume i akcije za proces referenciranja sa EOK
22.03.2016.	konferencija “Razvoj, inovacije i ulaganja u kvalifikacije – put do kvalitetnog ljudskog kapitala”, koju je organizovalo Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja u saradnji sa Savetom za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih, Privrednom komorom Srbije i Evropskom fondacijom za obuke (ETF)
14.04.2016.	Okrugli sto na temu Nacionalni okvir kvalifikacija i Nacionalni sistem klasifikacije zanimanja u Republici Srbiji. Cilj okruglog stola je predstavljanje Nacionalnog okvira kvalifikacija u Republici Srbiji i Nacionalnog sistema klasifikacije zanimanja kao i razgovor o efektima njihovog uspostavljanja na oblast rada i zapošljavanja. Okrugli sto zajednički su organizovali Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja
27.05.2016.	skup koji je organizovao Republički sekretarijat za javne politike u Narodnoj Banci Srbije. Tema skupa je predstavljanje Studije o visokom obrazovanju i zapošljavanju, odnosno potrebama tržišta rada u Srbiji
05.07.2016.	otvorena sednica Predsedničkog saveta Studentske konferencije Akademija strukovnih studija Srbije o NOKS-u. Razmatranje dokumenta

¹¹¹ Predlog okvira za stručno obrazovanje usvojio je CVEAE 2013. godine, a predlog okvira za visoko obrazovanje NCHE pripremio je 2009. godine

	Nivoi i opisi kvalifikacija u Nacionalnom okviru kvalifikacija u Srbiji i razvrstavanje kvalifikacija prema nivoima Nacionalnog okvira kvalifikacija u Srbiji, koji je usvojen od strane Saveta za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih i Nacionalnog saveta za visoko obrazovanje
28. - 29.09. 2016.	radionica na temu referenciranja sa EOK. Prvi dan, podrazumevao je prezentacije i mapu puta za izradu izveštaja o referenciranju
29.09.2016.	sastanak sa međunarodnim ekspertom u ime podrške procesu referenciranja i samoreferenciranja sa Evropskim prostorom visokog obrazovanja (EHEA)
30.09.2016.	radionica na temu validacije neformalnog i informalnog obrazovanja
25 - 27.10.2016.	nastavak radionice na temu referenciranja sa EOK. Prvi dan, 25.10., podrazumevao je prezentacije i mapu puta za izradu izveštaja o referenciranju. Narednog dana, 26.10., održan je sastanak sa međunarodnim ekspertima i rad na procesu referenciranja i samoreferenciranja sa Evropskim prostorom visokog obrazovanja. 27.10., nastavljen rad na validaciji neformalnog i informalnog učenja, procesu priznavanja prethodnog učenja i inventaru (popisu) validacije neformalnog i informalnog obrazovanja
27.06.2017.	konferencija pod nazivom Nacionalni okvir kvalifikacija u Srbiji – od razvoja do implementacije; organizacijom do boljih kvaliteta. Organizator Konferencije je ETF u saradnji sa Ministarstvom prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. Pored predstavnika delegacije EU za primenu NOK-a i MPNTR, Konferenciji je prisustvovalo više od tridesetak učesnika iz različitih partnerskih institucija, i to: predstavnici Ministarstva za rad, stručnjaci za NOK, članovi Saveta za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih, predstavnici Zavoda za unapređivanje i obrazovanje, socijalni partneri (predstavnici poslodavaca i sindikata), Nacionalne službe za zapošljavanje, predstavnici Privredne komore Srbije, predstavnici EU delegacije i drugih međunarodnih organizacija
16. - 17.11.2017.	sastanak delegacije MPNTR, državnog sekretara i pomoćnika ministra za dualno obrazovanje sa predstavnicima ETF u Torinu
21.11.2017.	sastanak sa predstavnicima Evropske komisije i EU delegacije
30.01.2018.	sastanak sa predstavnikom ETF (Country Desk Serbia and Turkey Operations Department) i delegacijom EU u Srbiji

U 2017. godini, na predlog stručnog tima, saveti iz oblasti obrazovanja (Nacionalni prosvetni savet, Savet za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih i Nacionalni savet za visoko obrazovanje) su usvojili nivoe i deskriptore (opise) nivoa kvalifikacija.

U martu mesecu 2017. godine, Savet za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih, Nacionalni savet za visoko obrazovanje, Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja i Privredna komora Srbije usvojili su primenu međunarodne klasifikacije obrazovanja ISCED 2013f u NOKS-u.

U toku 2017. godine, uspostavljena je jedinstvena baza kvalifikacija koje se mogu steći u Republici Srbiji, kao i sajt NOKS (<http://noks.mpn.gov.rs>).

Polazeći od Strategije razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020¹¹², Programa ekonomskih reformi 2017-2019¹¹³, Strategije Evropa 2020 i rezultata prethodnih aktivnosti na razvoju NOKS-a, 2017. godine formirana je Međuministarska radna grupa za uspostavljanje i implementaciju NOKS-a (u daljem tekstu: Međuministarska radna grupa) koju su činili predstavnici dvadeset jednog socijalnog partnera iz sektora javnih politika, privrede i zapošljavanja, i to:

- 1) Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja,
- 2) Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja,
- 3) Ministarstva finansija,
- 4) Ministarstva državne uprave i lokalne samouprave,
- 5) Ministarstva privrede,
- 6) Ministarstva omladine i sporta,
- 7) Privredne komora Srbije,
- 8) Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja,
- 9) Zavoda za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja,
- 10) Nacionalne služba za zapošljavanje,
- 11) Republičkog sekretarijata za javne politike,
- 12) Republičkog zavoda za statistiku,
- 13) Unije poslodavaca Srbije,
- 14) Nacionalnog saveta za visoko obrazovanje,
- 15) Nacionalnog prosvetnog saveta,
- 16) Saveta za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih,
- 17) Komisije za akreditaciju i proveru kvaliteta,
- 18) Konferencije univerziteta Srbije,

¹¹² Strategija razvoja obrazovanja u Srbiji do 2020 "Službeni glasnik RS", broj 107/2012;
<http://www.mpn.gov.rs/strategije-2020/>

¹¹³ Zaključak Vlade 05 Broj: 4-1626/2017-1/29 od 03.03.2017. godine;
[http://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/strategije/ERP%202017-2019\(1\).pdf](http://www.mfin.gov.rs/UserFiles/File/strategije/ERP%202017-2019(1).pdf)

- 19) Konferencija akademija strukovnih studija Srbije,
- 20) Ujedinjenih granskih sindikata “Nezavisnost”,
- 21) Saveza samostalnih sindikata Srbije.

U okviru mandata Međuministarske radne grupe izrađen je Nacionalni akcioni plan za uspostavljanje i implementaciju NOKS-a (Nacionalni akcioni plan), usvojen dokument “Nacionalni okvir kvalifikacija u Republici Srbiji”¹¹⁴ i izrađen Nacrt Zakona o NOKS-u koji Narodna skupština Republike Srbije donela 5. aprila 2018. godine. Nacionalni akcioni plan uključuje i proces referenciranja čiji rezultat je izrada Izveštaja o referenciranju.

Nakon usvajanja Zakona o NOKS-u, stvoren je pravni osnov za obrazovanje organizacija i tela nadležnih za njegovu implementaciju, pa su tako u toku 2018. godine imenovani članovi Saveta za NOKS¹¹⁵, osnovana Agencija za kvalifikacije¹¹⁶ i osnovano je 12 sektorskih veća¹¹⁷.

2.2 Svrha i ciljevi NOKS-a

Svrha NOKS je uređenje i unapređivanje sistema kvalifikacija, u skladu sa zahtevima društveno-ekonomskog razvoja, obezbeđivanje podrške primeni koncepta celoživotnog učenja i omogućavanje lakše pokretljivosti radne snage.

Ciljevi uspostavljanja NOKS-a su¹¹⁸:

- obezbeđivanje razumljivosti, preglednosti i transparentnosti kvalifikacija, kao i njihove međusobne povezanosti;
- razvoj standarda kvalifikacija zasnovanih na potrebama tržišta rada i društva u celini;
- obezbeđivanje orijentisanosti celokupnog obrazovanja na ishode učenja kojima se izgrađuju kompetencije definisane standardom date kvalifikacije;
- unapređivanje pristupa, fleksibilnosti puteva i prohodnosti u sistemu formalnog i neformalnog obrazovanja;
- obezbeđivanje prepoznavanja i priznavanja neformalnog i informalnog učenja;

¹¹⁴ Nacionalni okvir kvalifikacija u Republici Srbiji (<http://noks.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2019/10/Национални-оквир-квалификација-у-Републици-Србији.pdf>)

¹¹⁵ Rešenje o imenovanju članova Saveta za nacionalni okvir kvalifikacija Republike Srbije (“Službeni glasnik RS” broj 66/18)

¹¹⁶ Odluka o osnivanju Agencije za kvalifikacije („Službeni glasnik RS“ broj 68/18)

¹¹⁷ “Službeni glasnik RS“ broj 104/18

¹¹⁸ Nacionalni okvir kvalifikacija u Republici Srbiji (<http://noks.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2019/10/Национални-оквир-квалификација-у-Републици-Србији.pdf>)

- afirmisanje značaja ključnih, opštih i međupredmetnih kompetencija za učenje tokom celog života;
- unapređivanje saradnje među relevantnim zainteresovanim stranama odnosno socijalnim partnerima;
- obezbeđivanje sistema kvaliteta u procesu razvoja i sticanja kvalifikacija;
- obezbeđivanje uporedivosti i prepoznatljivosti kvalifikacija stečenih u Republici Srbiji sa kvalifikacijama stečenim u drugim državama.

Značaj uspostavljanja NOKS-a je višestruk, kako na nivou pojedinca tako i na nivou države i društva u celini. Primena NOKS-a značajno će doprinosti unapređivanju različitih vrsta aktivnosti u različitim sektorima (obrazovanja, zapošljavanja, rada, socijalne politike, državne uprave...). Efekti uspostavljanja NOKS-a na nivou subjekta i ključnih aktivnosti prikazani su u Tabeli 3.

Tabela 3. Subjekti i ključne aktivnosti u implementaciji NOKS-a

SUBJEKTI	KLJUČNE AKTIVNOSTI
Preduzeća, državne institucije, sindikati, realizatori programa obrazovanja/obučavanja	Planiranje razvoja ljudskih resursa, obrazovanje i zapošljavanje
Učesnici u izradi i evaluaciji programa obrazovanja/obučavanja	Programiranje obrazovanja i obučavanja
Škole, fakulteti, organizacije, preduzeća i lica koja uče	Akreditacija realizatora programa
Nastavnici, profesori, instruktori i lica koja uče	Realizacija programa obrazovanja i obučavanja
Ispitna tela, ispitivači i kandidati	Sertifikacija
Savetnici, lica koja uče ili se opredeljuju za zanimanje	Karijerno vođenje i savetovanje
Službe/agencije za zapošljavanje, preduzeća i lica koja traže posao	Posredovanje pri zapošljavanju
Državne institucije, javne službe itd.	Utvrdjivanje politike i strategije u datom resoru, vođenje evidencija u obrazovanju, zapošljavanju, statistici, socijalnom osiguranju itd.

2.3 Principi Nacionalnog okvira kvalifikacija u Republici Srbiji

Nacionalni okvir kvalifikacija u Srbiji zasnovan je na sledećim principima:

- celoživotnog učenja – uvažavanje potreba i mogućnosti pojedinca za učenje i razvoj tokom celog života;
- individualnosti – sticanje kvalifikacija, u skladu sa iskustvima, potrebama, interesovanjima, društvenim i životnim ulogama i razvojnim karakteristikama pojedinca;
- jednakih mogućnosti – sticanje kvalifikacija bez obzira na godine života, pol, teškoće i smetnje u razvoju, invaliditet, rasnu, nacionalnu, socijalnu, kulturnu, etničku i versku pripadnost, jezik, seksualnu orijentaciju, mesto boravka, materijalno ili zdravstveno stanje i druga lična svojstva;
- dostupnosti – jednaka prava i uslovi za uključivanje u sve nivoe i vrste kvalifikacija;
- transparentnosti – javnost procesa razvoja i sticanja kvalifikacija;
- relevantnosti – zasnovanost kvalifikacija na potrebama tržišta rada, naučno-istraživačkog i umetničkog rada, odnosno društva u celini;
- otvorenosti – različiti načini sticanja kvalifikacija i mogućnosti za horizontalnu i vertikalnu prohodnost u sistemu kvalifikacija uključujući i akademsku mobilnost;
- partnerstva i saradnje – partnerstvo i saradnja između nosioca i učesnika u sistemu kvalifikacija;
- obezbeđivanje kvaliteta – upravljanje procesom razvoja kvalifikacija na osnovu standarda i ishoda učenja, kao i sistemom kvaliteta u procesu sticanja i vrednovanja kvalifikacija;
- uporedivosti – povezivanje NOKS-a sa EOK-om.

2.4 Ishodi učenja

Ishodi učenja su jasni iskazi o tome šta se od lica, uključenog u obrazovni proces očekuje da zna, razume i/ili je sposobno da pokaže, odnosno uradi posle završenog određenog nivoa obrazovanja i vaspitanja i iskazani su u kategorijama znanja, veština, sposobnosti i stavova. Kao takvi, ishodi učenja su element za povezivanje obrazovanja, potreba tržišta rada i razvoja društva u celini, i centralni deo procesa standardizacije u obrazovanju, kako u pogledu razvoja programa tako i u oblasti vrednovanja postignuća.

NOKS omogućuje vrednovanje učenja kroz uspostavljanje principa da svako postignuće može biti izmereno i vrednovano jednako, nezavisno od načina na koji je

stečeno. Postignuća moraju biti definisana i povezana u koherentan sistem, što se omogućuje uvođenjem koncepta ishoda učenja.

Koncept ishoda učenja i obrazovanje zasnovano na kompetencijama uvedeni su kroz sistemske promene 2003. godine u oblasti stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih i uvođenjem Bolonjskog procesa u visoko obrazovanje 2005. godine. Ti reformski procesi ugrađeni su u propise u početku kao ogledni i najpre su obuhvatili proces razvoja programa obrazovanja/obučavanja sa ciljem da se uspostavi sistem kvalifikacija koji odgovara potrebama tržišta rada.

U okviru metodologije razvoja programa zasnovanih na ishodima učenja u stručnom obrazovanju i obuci implementiran je pristup nastavi u kome je lice koji uči postavljeno u središte obrazovnog procesa. Pravci razvoja reforme u ostalim vrstama i nivoima obrazovanja (osnovnom, opštem preduniverzitetskom i visokom obrazovanju) takođe predviđaju ovakav način sagledavanja obrazovnog procesa.

Standardi utvrđeni na nivou sistema obrazovanja koji uključuju ishode učenja su:

- standardi obrazovanja¹¹⁹ – standardi postignuća i standardi opštih međupredmetnih kompetencija kojima se opisuju ciljevi i ishodi u opštem preduniverzitetskom obrazovanju, kao i kompetencije zasnovane na evropskom okviru ključnih kompetencija za celoživotno učenje¹²⁰;
- standardi kvalifikacija - opis dužnosti (stručne kompetencije) i zadataka (jedinice kompetencije) za određeno zanimanje ili grupu zanimanja, kao i odgovarajući ishodi znanja, veština, sposobnosti i stavova na nivou celokupne kvalifikacije¹²¹;
- standardi za sertifikaciju – opšti standardi postignuća za kraj osnovnog, opšteg srednjeg i srednjeg stručnog obrazovanja (uključujući obrazovanje odraslih), odnosno kriterijumi ocenjivanja, zasnovani na ishodima učenja i usmereni na

¹¹⁹ Pravilnik o opštim standardima postignuća - obrazovni standardi za kraj obaveznog obrazovanja („Službeni glasnik RS” - „Prosvetni glasnik”, br. 5/2010);
Pravilnik o opštim standardima postignuća za kraj opšteg srednjeg obrazovanja i srednjeg stručnog obrazovanja u delu opšteobrazovnih predmeta („Službeni glasnik RS”, br. 117/2013)
Pravilnik o opštim standardima postignuća za osnovno obrazovanje odraslih („Službeni glasnik RS”, br. 50/2013);

¹²⁰ Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning. Official Journal of the European Union L394

¹²¹ Poglavlje 2.12. ovog dokumenta

procenu dostignutosti kompetencija u delu opšteobrazovnih predmeta i kompetencija propisanih standardom kvalifikacija¹²²;

- standardi u visokom obrazovanju: standard za akreditaciju visokoškolskih ustanova (standard 4) i standardi za akreditaciju studijskog programa (standard 1. i 4). Prvi predstavlja opis kvalifikacije za dati nivo studija uvažavajući Dablinske deskriptore ishoda učenja za dati nivo studija. Drugi, koji se odnose na studijski program, opisuju ishod procesa učenja kao obavezni element programa, kao i opšte i predmetno-specifične kompetencije diplomiranih studenata konkretnog studijskog programa.¹²³

U procesu definisanja i formulisanja ishoda učenja uvaženi su razvojni trendovi izraženi u nacionalnom i međunarodnom obrazovnom prostoru, i to pre svega globalna orijentacija ka kompetencijama i različiti taksonomski alati za organizaciju ishoda učenja Blum (1956) i Anderson - Kratvol (2001). Dominantan princip u hijerarhijskom organizovanju ishoda znanja i veština afirmisao je: nivo primene i funkcionalizaciju zarad prevazilaženja tradicionalnog memorisanja i reprodukcije u nastavi; proces učenja u kojem se kompetentnost stiče fleksibilnim i dinamičnim integrisanjem i primenom predmetnih znanja; kontekst učenja koji se ogleda u dinamičnijem i angažovanijem kombinovanju znanja, veština i stavova relevantnih za različite realne situacije koji zahtevaju njihovu funkcionalnu primenu. Takođe, koncept kompetencije i njegova operacionalizacija uključili su ishode veština kojima se razvija sposobnost snalaženja u problemskim situacijama i novim kontekstima, posebno kada je reč o kvalifikacijama viših nivoa.

Integrisanje koncepta ishoda učenja u program obrazovanja dovelo je i do promene okvira za ocenjivanje tokom i na samom kraju procesa učenja. Time je naglašen značaj formativnog praćenja ishoda kao merljivih pokazatelja napredovanja i promovisan objedinjen pristup procesu učenja i ocenjivanja u nastavi. Razvijeni su novi pravilnici o ocenjivanju učenika u osnovnom i srednjem obrazovanju u kojima je naglašen princip

¹²² Pravilnik o programu opšte i umetničke mature ("Sl. glasnik RS - Prosvetni glasnik", br. 11/2017) Pravilnik o programu stručne mature i završnog ispita ("Službeni glasnik RS - Prosvetni glasnik, br. 1/2018 od 18.01.2018. godine)

Pravilnik o ocenjivanju u srednjem obrazovanju

Ocenjivanje zasnovano na kompetencijama <http://www.zuov.gov.rs/wp-content/uploads/2014/02/Ocenivanje-zasnovano-na-kompetencijama.pdf>

¹²³ Pravilnik o standardima i postupku za akreditaciju visokoškolskih ustanova i studijskih programa („Službeni glasnik RS”, br. 106/2006, 112/2008)

valjanosti po kome ocena iskazuje efekte učenja, odnosno ostvarenost ishoda, angažovanje i napredovanje učenika. U sklopu toga, definisani su kriterijumi ocenjivanja tako da uključuju i elemente opštih i međupredmetnih kompetencija koje je moguće usaglasiti sa specifičnim ishodima predmeta i modula.

Korelacija opisa – deskriptora znanja, veština, sposobnosti i stavova po nivoima NOKS-a i primenjena hijerarhijska organizacija ishoda učenja po istim kategorijama u okviru standarda kvalifikacija treba da omogući jasno razvrstavanje i poređenje kvalifikacija odnosno uspostavljanje koherentnog i transparentnog sistema kvalifikacija.

2.5 Nivoi i deskriptori kvalifikacija

Kvalifikacije se u NOKS-u razvrstavaju prema kompleksnosti po nivoima i podnivoima.

Integrirani nacionalni okvir kvalifikacija u Srbiji ima osam (8) nivoa sa podnivoima. U NOKS su, za svaki (pod) nivo kvalifikacija, utvrđeni opisi znanja, veština, sposobnosti i stavova (u daljem tekstu: deskriptori), neophodni za obavljanje posla ili dalje učenje (Tabela 4).

Tabela 4. Nivoi i deskriptori NIVOVA kvalifikacija u NOKS-u

NIVO	ZNANJE	VEŠTINE	SPOSOBNOSTI I STAVOVI
Lice sa stečenim nivoom kvalifikacije:			
1.	Posедуje osnovna opšta znanja koja omogućuju dalje učenje	Primenjuje veštine potrebne za obavljanje jednostavnih predvidivih zadataka.	Obavlja zadatke ili uči prema jednostavnim usmenim i pisanim uputstvima, uz neposredni nadzor
2.	Posедуje opšta i stručna znanja o činjenicama i osnovnim principima potrebnim za rad i/ili učenje	Primenjuje veštine potrebne za obavljanje rutinskih, unapred utvrđenih operativnih poslova; Rukuje alatima i mašinama uz detaljna tehnička uputstva koristeći propisane materijale za rad	Obavlja poslove u skladu sa utvrđenim tehničko-tehnološkim postupcima, uz nadzor; Odgovorno je za primenu utvrđenih postupaka, sredstava i organizaciju sopstvenog rada
3.	Posедуje opšta i stručna znanja o činjenicama, osnovnim principima i procesima potrebnim za rad i/ili učenje	Primenjuje veštine potrebne za obavljanje manje složenih, raznovrsnih, povremeno nestandardnih operativnih poslova; Prikuplja i vrši izbor relevantnih informacija; Rukuje specijalizovanom opremom, mašinama i postrojenjima koristeći različite materijale	Obavlja poslove samostalno u skladu sa tehničko-tehnološkim procedurama uz povremene konsultacije; Organizuje sopstveni rad; Odgovorno je za primenu procedura i sredstava sopstvenog rada; Preduzimljiv je u radu

4.	Posедује sistematičana teorijska znanja potrebna za rad i/ili učenje	Primenjuje veštine potrebne za obavljanje složenih, raznovrsnih, učestalo nestandardnih poslova koristeći različite metode i tehnike; Vršі odabir relevantnih informacija prikupljenih iz različitih izvora radi primene u radu ili učenju; Rukuje različitom opremom, mašinama i postrojenjima koristeći različite materijale	Obavlja poslove samostalno u skladu sa tehničko-tehnološkim procedurama; Organizuje i kontroliše sopstveni rad i/ili rad manje grupe; Uočava probleme i učestvuje u njihovom rešavanju; Odgovoran je za izbor postupaka i sredstava za sopstveni rad i/ili rad drugih
5.	Poseduje specijalizovana stručna znanja potrebna za rad i/ili učenje	Primenjuje veštine potrebne za obavljanje složenih, specifičnih i uglavnom nestandardnih poslova koji zahtevaju učestvovanje u kreiranju novih rešenja; Rukuje specijalizovanom opremom, mašinama i postrojenjima koristeći različite materijale	Obavlja poslove sa velikom samostalnošću u odlučivanju; Vršі organizovanje, kontrolisanje i vrednovanje sopstvenog rada i/ili rada drugih, kao i obučavanje drugih za rad; Preuzima odgovornost za određivanje sopstvenog načina i metoda rada, kao i za operativni rad drugih; Ispoljava preduzimljivost za unapređivanje procesa rada i rešavanje problema u nepredvidivim situacijama
6.1	Poseduje napredna akademska i/ili stručna znanja koja se odnose na teorije, principe i procese uključujući vrednovanje, kritičko razumevanje i primenu u oblasti učenja i/ili rada	Rešava složene probleme u oblasti učenja i/ili rada u nestandardnim uslovima; Primenjuje veštine uspešne komunikacije u interakciji i saradnji sa drugima iz različitih društvenih grupa; Koristi opremu, instrumente i uređaje relevantne za oblast učenja i/ili rada	Preduzimljiv je u rešavanju problema u nestandardnim uslovima; Vodi složene projekte samostalno i sa punom odgovornošću; Primenjuje etičke standarde svoje profesije; Organizuje, kontroliše i obučava druge za rad; Analizira i vrednuje različite koncepte, modele i principe teorije i prakse; Ispoljava pozitivan odnos prema značaju celoživotnog učenja u ličnom i profesionalnom razvoju
6.2	Poseduje napredna akademska i/ili stručna znanja koja se odnose na teorije, principe i procese uključujući vrednovanje, kritičko razumevanje i primenu u uskoj specijalističkoj oblasti učenja i/ili rada	Rešava složene probleme u uskoj specijalističkoj oblasti učenja i/ili rada u nestandardnim uslovima; Primenjuje veštine uspešne komunikacije u interakciji i saradnji sa drugima iz različitih društvenih grupa; Koristi i specijalizovanu opremu, instrumente i uređaje relevantne za oblast učenja i/ili rada	Preduzimljiv je u rešavanju problema u nestandardnim uslovima; Vodi složene projekte samostalno i sa punom odgovornošću; Primenjuje etičke standarde svoje profesije; Organizuje, kontroliše i obučava druge za rad; Analizira i vrednuje različite koncepte, modele i principe teorije i prakse unapređujući postojeću praksu;

			Ispoljava pozitivan odnos prema značaju celoživotnog učenja u ličnom i profesionalnom razvoju
7.1	Poseduje visoko specijalizovana akademska i/ili stručna znanja koja se odnose na teorije, principe i procese uključujući vrednovanje, kritičko razumevanje i primenu u oblasti učenja i/ili rada kao osnovu za naučna i primenjena istraživanja	Rešava složene probleme na inovativan način koji doprinosi razvoju u oblasti učenja i/ili rada; Upravlja i vodi složenu komunikaciju, interakciju i saradnju sa drugima iz različitih društvenih grupa; Primenjuje složene metode, instrumente i uređaje relevantne za oblast učenja i/ili rada kao osnovu za naučna i primenjena istraživanja	Deluje preduzetnički i preuzima rukovodeće poslove; Samostalno i sa punom odgovornošću vodi najsloženije projekte; Planira i realizuje naučna i/ili primenjena istraživanja; Kontrolise rad i vrednuje rezultate drugih radi unapređivanja postojeće prakse
7.2	Poseduje usko specijalizovana akademska znanja koja se odnose na teorije, principe i procese uključujući vrednovanje, kritičko razumevanje i primenu u oblasti učenja i/ili rada kao osnovu za naučna i primenjena istraživanja	Rešava složene probleme na inovativan način koji doprinosi razvoju u oblasti rada; Upravlja i vodi složenu komunikaciju, interakciju i saradnju sa drugima iz različitih društvenih grupa; Primenjuje složene metode, instrumente i uređaje relevantne za oblast učenja i/ili rada kao osnovu za naučna i primenjena istraživanja	Deluje preduzetnički i preuzima rukovodeće poslove; Samostalno i sa punom odgovornošću vodi najsloženije projekte; Kontrolise rad i vrednuje rezultate drugih radi unapređivanja postojeće prakse
8.	Poseduje vrhunska teorijska i praktična znanja potrebna za kritičku analizu i originalna istraživanja u fundamentalnim i primenjenim oblastima nauke sa svrhom proširivanja i redefinisavanja postojećih znanja, nauke ili oblasti rada	Primenjuje napredne i specijalizovane veštine i tehnike potrebne za rešavanje ključnih problema u istraživanju i za proširivanje i redefinisavanje postojećeg znanja ili oblasti rada; Primenjuje veštine komunikacije za objašnjavanje i kritiku teorija, metodologija i zaključaka, kao i predstavljanje rezultata istraživanja u odnosu na međunarodne standarde i naučnu zajednicu; Razvija nove alate, instrumente i uređaje relevantne za oblast nauke i rada	Samostalno vrednuje savremene rezultate i dostignuća u cilju unapređenja postojećih, i stvaranja novih modela, koncepata, ideja i teorija; Ispoljava inovativnost, naučni i profesionalni integritet i predanost razvoju novih ideja i/ili procesa koji su u središtu konteksta rada ili nauke, kroz princip samovredovanja svoga rada i dostignuća; Dizajnira, analizira i implementira istraživanja koja čine značajan i originalni doprinos opštem znanju i/ili profesionalnoj praksi; Upravlja interdisciplinarnim i multidisciplinarnim projektima; Sposoban je da samostalno pokrene nacionalnu i internacionalnu saradnju u nauci i razvoju

2.6 Vrste kvalifikacija

U NOKS-u kvalifikacije se razvrstavaju na:

- opšte;
- stručne;
- akademske;
- strukovne.

Opšte kvalifikacije se odnose na osnovno obrazovanje i vaspitanje i gimnazijsko obrazovanje i vaspitanje koje obuhvata sve tipove i smerove gimnazija, kao i specijalizovane gimnazije.

Stručne kvalifikacije se odnose na srednje stručno obrazovanje i na obuke. U ovu vrstu kvalifikacija spadaju i srednje umetničke kvalifikacije.

Akademske kvalifikacije se odnose na kvalifikacije stečene na osnovu akreditovanih akademskih studijskih programa (osnovne, master, specijalističke i doktorske studije). U ovu vrstu kvalifikacija spadaju i akademske umetničke kvalifikacije.

Strukovne kvalifikacije se odnose na kvalifikacije stečene na osnovu akreditovanih strukovnih studijskih programa (osnovne, specijalističke i master).

Kvalifikacije koje pripadaju grupi regulisanih profesija utvrđuju se posebnim zakonom, u skladu sa EU direktivom 2013/55/EU, i sastavni su deo NOKS-a.

2.7 Način sticanja kvalifikacija

Kvalifikacije u NOKS-u se mogu steći¹²⁴:

- formalnim putem - kvalifikacije se stiču u sistemu formalnog osnovnog, srednjeg ili visokog obrazovanja, posle čega se izdaje diploma ili uverenje kao javna isprava;
- neformalnim putem – kvalifikacije se stiču u sistemu obrazovanja odraslih, različitim oblicima, najčešće obukom ili osposobljavanjem, posle čega se kao javna isprava – sertifikat ili uverenje u zavisnosti od ishoda programa;

¹²⁴Pored pojma „validacija neformalnog i informalnog učenja“, koristi se i pojam „priznavanje prethodnog učenja“, u skladu sa Zakonom o NOKS-u.

- validacijom neformalnog ili informalnog učenja – kvalifikacije se stiču na osnovu radnog ili životnog iskustva, kroz poseban postupak¹²⁵, posle čega se izdaje javna isprava – sertifikat ili uverenje u zavisnosti od ishoda programa.

U sistemu kvalifikacija u Republici Srbiji tradicionalno se kvalifikacije stiču kroz formalan sistem obrazovanja.

Zakonom o NOKS-u stvoren je pravni osnov da MPNTR propiše standarde za priznavanje kvalifikacija u neformalnom sistemu, kroz uvođenje fleksibilnijih puteva dostizanja kvalifikacija. Implementacijom NOKS-a otvaraju se mogućnosti uspostavljanja sistema validacije neformalnog i informalnog učenja.

Prema Zakonu o NOKS-u, kroz validaciju predhodnog učenja mogu se steći kvalifikacije nivoa 1, 2, 3 i 5 NOKS-a.

2.8 Prohodnost u sistemu kvalifikacija

NOKS-om je predviđena implementacija principa celoživotnog učenja kroz utvrđenu prohodnost između nivoa kvalifikacija. Prikaz kvalifikacija po nivoima i odnose kvalifikacija u horizontalnoj i vertikalnoj perspektivi moguće je pratiti na Šemi br. 1. Prohodnost ka višim nivoima zavisi od nivoa i vrste kvalifikacije i propisana je Zakonom o NOKS-u.

Detaljan opis načina sticanja kvalifikacije, preduslovi i prohodnost u napredovanju po nivoima, dat je u Aneksu 2.

Horizontalna prohodnost u sistemu preduniverzitetskog formalnog obrazovanja obuhvaćena je procesima dokvalifikacije i prekvalifikacije. Prekvalifikacija je sticanje druge kvalifikacije istog ili nižeg nivoa. Dokvalifikacija je sticanje kvalifikacije na sledećem, višem nivou.

2.9 Sistem za razvrstavanje kvalifikacija KLASNOKS

Zakonom o NOKS-u propisano je da je sistem prema kome će se kvalifikacije u NOKS-u razvrstavati i šifrirati – KLASNOKS, usklađen sa Međunarodnom standardnom klasifikacijom obrazovanja ISCED 13-F, i da sadrži nazive sektora, užih sektora i podsektora obrazovanja i osposobljavanja u koje se kvalifikacije razvrstavaju i njihove numeričke oznake na osnovu kojih se utvrđuje šifra kvalifikacije. Propis kojim se utvrđuje KLASNOKS donosi ministar prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. Propisom kojim se

¹²⁵ U skladu sa članom 40. stav 4. Zakona o NOKS, ministar nadležan za obrazovanje propisaće standarde i način sprovođenja postupka za priznavanje prethodnog učenja.

utvrđuje KLASNOKS regulišu se i odnosi između KLASNOKS-a i klasifikacija u obrazovanju utvrđenih do uspostavljanja NOKS-a – područja rada u predunivezitetskom, odnosno naučnih, umetničkih i stručnih oblasti u okviru obrazovno-naučnih, odnosno obrazovno-umetničkih polja u visokom obrazovanju.

2.10 Standard kvalifikacije

Standard kvalifikacije je dokument koji sadrži skup podataka kojima se detaljno opisuje kvalifikacija kao i podatke o povezanosti kvalifikacije sa standardom zanimanja. Međutim, budući da standardi zanimanja tek treba da budu doneti u skladu sa propisima koji uređuju zapošljavanje, do njihovog razvijanja koristiće se opisi poslova.

Formiranjem sektorskih veća uspostavljen je institucionalni okvir za pokretanje inicijativa za razvijanje potrebnih i modernizaciju postojećih kvalifikacija. Pored sektorskih veća, inicijativu za izradu standarda kvalifikacije mogu da podnesu i nadležni saveti (Savet za NOKS, NPS, SSOOO, NSVO), NSZ, državni organi, visokoškolska ustanova, JPOA ali i druga zainteresovana pravna lica. Uz inicijativu, podnosilac će, na osnovu podzakonskog akta o sadržini i izgledu obrasca inicijative koji će doneti MPNTR, morati da dostavi i elaborate o opravdanosti kvalifikacije.

Standardi kvalifikacija razvijaju se za sve vrste i nivoe kvalifikacija u skladu sa procedurom propisanom Zakonom o NOKS-u, na osnovu metodologije za razvoja standarda kvalifikacije, kojom će biti definisani svi elementi standarda kvalifikacije, a koju će doneti MPNTR na predlog Agencije za kvalifikacije.

U razvoju standarda kvalifikacije učestvuju Agencija za kvalifikacije, Sektorsko veće i Savet za NOKS na čiji predlog MPNTR donosi akt o usvajanju standarda kvalifikacije, koji se objavljuje u Službenom glasniku RS.

Na osnovu standarda kvalifikacije koji su razvijani do uspostavljanja NOKS-a, Međuministarska radna grupa je predložila sledeće osnovne elemente standarda kvalifikacije:

- 1) Naziv kvalifikacije;
- 2) Šifra u Registru nacionalnih kvalifikacija;

3) Šifre zanimanja sa kojima je kvalifikacija u vezi, u skladu sa šifarnikom zanimanja¹²⁶ i nacionalnoj klasifikaciji zanimanja (NKZ)¹²⁷ koja je usklađena sa međunarodnim standardom ISCO 08;

- 4) Nivo kvalifikacije u NOKS iEOK;
- 5) Vrsta kvalifikacije;
- 6) Način sticanja kvalifikacije;
- 7) Pozicija kvalifikacije prema KLASNOKS-u;
- 8) Opis rada u skladu sa standardom zanimanja¹²⁸;
- 9) Preduslovi za sticanje kvalifikacije;
- 10) Prohodnost u sistemu kvalifikacija;
- 11) Trajanje obrazovnog programa za sticanje kvalifikacije;
- 12) Ishodi učenja;
- 13) Način provere ostvarenosti ishoda učenja;
- 14) Javna isprava i telo nadležno za izdavanje javne isprave;
- 15) Izvor verifikacije referentnih podataka o kvalifikaciji: broj dokumenta,

nadležno telo koje je izdalo dokument, datum, oznaka verzije kvalifikacije, datum revizije kvalifikacije, datum upisa u Registar.

Standard kvalifikacije strukturisan na ovaj način omogućava integraciju podataka iz obrazovnog sistema i podataka sa tržišta rada, kao i korišćenje različitih relevantnih izvora podataka za njegovo kreiranje. Ovakva vrsta podataka prikuplja se na nivou Sektorskog veća, čime se obezbeđuje mapiranje kvalifikacija u određenom sektoru, odnosno utvrđivanje potrebnih kvalifikacija - standarda kvalifikacija.

Objavljivanjem referentnih podataka o kvalifikaciji u propisanom formatu od strane nadležne institucije obezbeđuju se njihova transparentnost, pravna sigurnost i pouzdanost.

U saradnji sa IPA 2014 projektom „Razvoj integrisanog nacionalnog sistema kvalifikacija u Srbiji“, AZK razvija Predlog metodologije za razvoj standarda

¹²⁶ Odluka o jedinstvenom kodeksu šifara za unošenje i šifriranje podataka u evidencijama u oblasti rada <https://www.minrzs.gov.rs/sr/dokumenti/podzakonski-akti/sektor-za-rad-i-zaposljavanje>

¹²⁷ Nacionalna klasifikacija zanimanja Odluka o jedinstvenom kodeksu šifara za unošenje i šifriranje podataka u evidencijama u oblasti rada <https://www.minrzs.gov.rs/sr/dokumenti/podzakonski-akti/sektor-za-rad-i-zaposljavanje>

¹²⁸ član 50. stav 3. Zakona o NOKS-u propisano je da će se do donošenja standarda zanimanja u skladu sa propisima koji uređuju zapošljavanje, povezanost standarda kvalifikacije sa tržištem rada zasnivati na podacima o zanimanjima koji su utvrđeni na osnovu propisa iz oblasti rada i zapošljavanja do stupanja na snagu ovog zakona.

kvalifikacije, u okviru kojeg su predloženi elementi strukture standarda kvalifikacije (Aneks, br. 10).

2.11 Registar NOKS-a

Zakonom o NOKS-u propisano je uspostavljanje Registra NOKS-a, koji će se sastojati iz podregistra nacionalnih kvalifikacija, podregistra standarda kvalifikacije i podregistra JPOA sa poslodavcima kod kojih JPOA realizuje praktičan rad.

Izrada podzakonskog akta o sadržini i načinu vođenja Registra je u toku i objavljivanje tog propisa se očekuje do kraja 2019. godine. Izvor podataka u Registru će biti Agencija za kvalifikacije, Ministarstvo nadležno za poslove obrazovanja i Nacionalno telo za akreditaciju i proveru kvaliteta u visokom obrazovanju.

Izradu podzakonskog akta koji će se propisati sadržina Registra odvija se uz pomoć projekta iz programa IPA 2014 “Razvoj integrisanog nacionalnog sistema kvalifikacija u Srbiji”. Po uspostavljanju Registra i povezivanju NOKS-a sa EOK-om i OK-EPVO-om, podaci kvalifikacijama i standardima kvalifikacija biće dostupni i na evropskom portalu “Learning opportunities and Qualifications in Europe”¹²⁹.

Podregistar nacionalnih kvalifikacija sadržaće podatke o svim novim kvalifikacijama od trenutka uspostavljanja Registra, kao i o kvalifikacijama koje se mogu steći u obrazovnom sistemu usvojenom do uspostavljanja NOKS registra, kako sledi:

- 1) za NOKS nivo 1, kvalifikacije stečene završetkom osnovnog obrazovanja, osnovnog obrazovanja odraslih i osnovnog muzičkog ili baletskog obrazovanja;
- 2) za NOKS nivo 2, kvalifikacije stečene stručnim osposobljavanjem u trajanju do jedne godine, obrazovanje za rad u trajanju do dve godine, koje se primenjuju od školske 1992/1993, osim za one koji su ukinuto i neformalnim obrazovanjem odraslih u trajanju od 120-360 sati obuke;
- 3) za NOKS nivoe 3 do 5, kvalifikacije stečene srednjim obrazovanjem trogodišnjeg i četvorogodišnjeg obrazovanja i specijalističkim i majstorskim obrazovanjem u trajanju od jedne do dve godine u obrazovnim profilima koji se sprovode u srednjim školama, počev od konkursa upis učenika u prvi razred srednjih škola od školske 2005/2006;

¹²⁹ Learning opportunities and qualifications Portal - <https://ec.europa.eu/ploteus/en/splash>

- 4) za nivoe 6.1 do 8 NOKS-a unose se kvalifikacije visokog obrazovanja stečene prema propisima koji uređuju visoko obrazovanje od 10. septembra 2005. godine.

Podregistar nacionalnih kvalifikacija sadržiće sledeće podatke o kvalifikacijama usvojenim nakon uspostavljanja Registra:

- 1) naziv kvalifikacije;
- 2) šifra kvalifikacije utvrđenu u skladu sa pravilnikom kojim je propisan KLASNOKS;
- 3) verzija kvalifikacije i nazivi prethodnih verzija kvalifikacije;
- 4) status kvalifikacije - aktivna ili arhivirana;
- 5) standard kvalifikacije, ukoliko postoji;
- 6) podsektor ISCED 13-F prema KLASNOKS-u;
- 7) nivo kvalifikacije u NOKS-u i evropskom okviru kvalifikacija (u daljem tekstu: EOK) i okviru kvalifikacija evropskog prostora visokog obrazovanja (u daljem tekstu: EPVO);
- 8) vrsta kvalifikacije;
- 9) oblici učenja/način sticanja kvalifikacije (formalno obrazovanje, neformalno obrazovanje, priznavanje prethodnog učenja);
- 10) obim kvalifikacije iskazan u kreditnim bodovima, odnosno godinama/satima trajanja ukoliko nije propisano da se iskazuje u kreditnim bodovima;
- 11) opšti opis kvalifikacije;
- 12) naziv i adresa veb stranice organizacije nadležne za izdavanje javne isprave iz registra ustanova i akreditovanih visokoškolskih ustanova iz JISP-a i Podregistra JPOA;
- 13) veza sa veb stranicom akta kojim je usvojena kvalifikacija na Pravno-informacionom sistemu Republike Srbije (u daljem tekstu: PIS);
- 14) naziv i adresa veb stranice programa obrazovanja na kojima se stiče kvalifikacija iz registra akreditovanih studijskih programa, odnosno registra planova i programa nastave i učenja iz JISP-a, odnosno Podregistra JPOA;
- 15) adresa veb stranice kvalifikacije u Registru NOKS-a.

Podregistar standarda kvalifikacija sadržiće sledeće podatke o standardima kvalifikacija.

- 1) naziv kvalifikacije;

2) šifra kvalifikacije utvrđenu u skladu sa pravilnikom kojim je propisan KLASNOKS;

3) verzija standarda kvalifikacije i nazivi prethodnih verzija;

4) status standarda kvalifikacije - aktivan ili arhiviran;

5) podsektor ISCED 13-F prema KLASNOKS-u;

6) nivo kvalifikacije u NOKS-u, EOK-u i EPVO-u;

7) vrsta kvalifikacije;

8) obim kvalifikacije iskazan u kreditnim bodovima, odnosno godinama/satima trajanja ukoliko nije propisano da se iskazuje u kreditnim bodovima;

9) oblici učenja/način sticanja kvalifikacije (formalno obrazovanje, neformalno obrazovanje, odnosno priznavanje prethodnog učenja);

10) preduslov za sticanje kvalifikacije;

11) dodatni preduslovi za sticanje kvalifikacije, ukoliko ih ima;

12) prohodnost u NOKS-u;

13) opšti opis kvalifikacije;

14) ishodi učenja;

15) način provere ostvarenosti ishoda učenja;

16) kvalifikacije realizatora programa kojim se stiče kvalifikacija;

17) naziv javne isprave o stečenoj kvalifikaciji;

18) naziv i adresa veb stranice organizacije nadležne za izdavanje javne isprave iz registra ustanova i akreditovanih visokoškolskih ustanova iz JISP-a i Podregistra JPOA;

19) naziv i adresa veb stranice programa obrazovanja na kojima se stiče kvalifikacija iz registra akreditovanih studijskih programa, odnosno registra planova i programa nastave i učenja iz JISP-a, odnosno Podregistra JPOA;

20) adresa veb stranice standarda kvalifikacije u Registru NOKS-a;

21) naziv i šifra standarda zanimanja sa kojima je kvalifikacija u vezi;

22) naziv i šifre zanimanja sa kojima je kvalifikacija u vezi, u skladu sa podzakonskim aktom kojim je uređen šifarnik zanimanja;

23) veza sa veb stranicom akta kojim je usvojena kvalifikacija na PIS-u;

24) datum stupanja na snagu standarda kvalifikacije;

25) datum stavljanja van snage standarda kvalifikacije.

Podregistar JPOA uspostavlja se za potrebe upravljanja podacima o JPOA kojima su data ili oduzeta odobrenja, odobrenim aktivnostima obrazovanja odraslih i poslodavcima kod kojih JPOA realizuju praktičan rad.

- 1) naziv JPOA;
- 2) šifra JPOA u Podregistru;
- 3) status JPOA - aktivan ili arhiviran, i datum arhiviranja;
- 4) vrstu aktivnosti obrazovanja odraslih za koju je JPOA dobio odobrenje;
- 5) opšte podatke o JPOA:
 - (1) matični/registarski broj;
 - (2) poreski identifikacioni broj;
 - (3) adresu sedišta;
 - (4) kontakt podatke - ime kontakt osobe, broj telefona, adresa internet stranice i adresa elektronske pošte;
 - (5) poreski identifikacioni broj;
- 6) podatke o programima za koje je JPOA dobio odobrenje:
 - (1) naziv programa;
 - (2) šifra programa;
 - (3) status programa - aktivan ili arhiviran, i datum arhiviranja;
 - (4) vrsta aktivnosti obrazovanja odraslih;
 - (5) podsektor ISCED 13F prema KLASNOKS-u;
 - (6) naziv javne isprave, uverenja, odnosno potvrde koja se izdaje za završetak programa;
 - (7) podatke iz Podregistra standarda kvalifikacija, ukoliko se programom stiče kvalifikacija, standard stručnih kompetencija, odnosno delimično ostvaren standard stručnih kompetencija;
 - (8) kratak opis programa;
 - (9) preduslovi za upis na program;
 - (10) posebni preduslovi za upis na program;
 - (11) trajanje programa (teorijski, praktični deo i ukupno);
 - (12) podatke o kvalifikacijama realizatora teorijskog i praktičnog dela obuke i stručnih saradnika;
 - (13) podatke o uslovima u pogledu prostora, opreme i nastavnih sredstava i zapisnik prosvetnog inspektora o izvršenoj proveri ispunjenosti uslova;
 - (14) izdavalac, broj i datum izdavanja rešenja o odobrenju programa,;

- (15) datum isteka odobrenja programa;
- (16) izdavalac, broj, datum i razlog oduzimanja odobrenja programa;
- (17) veb strana JPOA na kojoj se nalazi izveštaj o samovrednovanju;
- (18) izveštaj o spoljašnjem vrednovanju kvaliteta;

7) podatke o poslodavcima kod kojih se realizuje praktični rad:

- (1) naziv poslodavca;
- (2) status poslodavca - aktivan ili arhiviran i datum arhiviranja;
- (3) matični/registarski broj;
- (4) poreski identifikacioni broj;
- (5) adresu sedišta;
- (6) kontakt podatke - broj telefona, internet stranicu i elektronsku adresu;
- (7) naziv i registarski broj JPOA koji kod tog poslodavca obavlja praktični rad;
- (8) naziv programa kod JPOA kod koga poslodavac realizuje praktični rad.

Registar će u skladu sa Zakonom o Nacionalnom okviru kvalifikacija, voditi Agencija za kvalifikacije, u elektronskom obliku.

Podaci iz registra biće otvoreni i dostupni preko zvanične internet stranice Agencije.

Do uspostavljanja Registra, MPNTR vodi bazu kvalifikacija svih nivoa obrazovanja, koja će po uspostavljanju Registra biti vođena kroz podregistar nacionalnih kvalifikacija.

2.12 Obezbeđivanje kvaliteta kvalifikacija

Obezbeđivanje kvaliteta je centralni element na kojem je zasnovano ostvarivanje svih ciljeva i principa NOKS-a. *Transparentnost* ponude kvalifikacija i ustanova, kao i odgovarajućih podataka o programu učenja obezbeđuje se sistemom registracije kvalifikacija. *Dostupnost* podataka o sadržaju kvalifikacije i njenoj svrsi svakom pojedincu zainteresovanom za proces učenja i zapošljavanja, doprinosi primeni koncepta celoživotnog učenja, a samim tim i podizanju kvalifikacione strukture stanovništva. Standardizacija kvalifikacija zasnovanih na opisu rada i ishodima učenja i uspostavljanje sektorskih veća, omogućava *relevantnost* u pogledu utvrđivanja i unapređivanja kvalifikacija, kao i učešće ključnih partnera u tom procesu. *Razvoj programa obrazovanja/obučavanja zasnovanih na standardima kvalifikacija* i ishodima učenja

unapređuje kvalitet procesa učenja, mehanizama za praćenje, procenu/validaciju stečenih znanja i veština odnosno kompetencija.

Obezbeđivanje kvaliteta sistema kvalifikacija - NOKS uspostavlja se kroz utvrđene standarde, procedure, metodologije, dodeljene nadležnosti i učešće odgovarajućih institucija i tela, a sa svrhom razvoja kredibilnog sistema u koji će poverenje imati pre svega građani, a posledično i društvo u celini. Standardi kvaliteta uspostavljaju se na različitim nivoima (nivo sistema i nivo institucije / organizacije koja sprovodi obrazovanje / obučavanje ili proces VNIFL), u odnosu na vrste kvalifikacija i ciklus razvoja kvalifikacije.

Šema 2. Ciklus osiguranja kvaliteta u razvoju kvalifikacije

Obezbeđivanje kvaliteta podrazumeva uspostavljanje sistema kvaliteta u sledećim procesima:

- analiza potreba tržišta rada,
- razvoj standarda kvalifikacije,
- razvoj programa obrazovanja/obučavanja,
- akreditacija realizatora programa obrazovanja/obučavanja,
- realizacija programa obrazovanja i
- sertifikacija.

Zakonom o NOKS-u i Zakonom o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja utvrđena je nadležnost AZK u praćenju i merenju efekata primene novih kvalifikacija na zapošljavanje i celoživotno učenj. Ovim je upotpunjen sistem osiguranja kvaliteta kvalifikacija.

2.12.1 Analiza potreba tržišta rada

Uključivanje relevantnih i svrsishodnih kvalifikacija u sistem zasniva se analizi potreba tržišta rada odnosno društva u celini.

U okviru NOKS -a razvijaju se mehanizmi kvaliteta za utvrđivanje kvalifikacija koji se odnose na:

- sistem prikupljanja podataka o trenutnim i budućim potrebama tržišta rada i potrebnim kvalifikacijama i
- mapiranje kvalifikacija po sektorima.

Istraživanje trenutnih potreba, kao i izrada prognoza i budućih trendova u oblasti potražnje za kvalifikacijama zahteva razvoj sveobuhvatnog analitičkog okvira. Postoje određena iskustva u ovoj oblasti. Republički zavod za statistiku od 2003. godine sprovodi Anketu o radnoj snazi a Nacionalna služba za zapošljavanje od 2010. godine Anketu poslodavaca. Podaci ovih istraživanja se publikuju¹³⁰ ali je u proteklom periodu bila ograničena njihova primena u donošenju odluka o novim kvalifikacijama, kao i u planiranju i projektovanju mreže škola. Takođe je preispitivan metodološki pristup i pouzdanost podataka iz tih izvora. Uprkos pilotiranju sektorskih veća 2012. godine i dinamičnijem zalaganju pojedinih sektorskih organizacija (npr. IKT udruženje), Srbija nije uspela da do kraja uspostavi efikasan mehanizam za procenu potreba za veštinama po sektorima, sa jasno dodeljenim sredstvima finansiranja¹³¹. Na osnovu tih iskustava i analiza, uz podršku evropskih projekata (ETF i IPA) u procesu implementacije NOKS-a za potrebe donošenja novih kvalifikacija i rada sektorskih veća planira se inovativniji metodološki pristup, tzv. model profila sektora. Model bi trebalo da obezbedi održiv sistem za prikupljanje i predstavljanje različitih objektivnih podataka o stanju i prognozama (broj zaposlenih/nazaposlenih lica, zanimanja u sektoru, kvalifikaciona struktura u okviru određenog sektora, ponuda programa za sticanje kvalifikacija, ekonomski parametri i strateški pravci razvoja sektora, itd), čijom se analizom i korelacijom, na nivou sektorskih veća, izvode zaključci o potrebnim kompetencijama, utvrđuju njihove veze, odnosno mapiraju kvalifikacije. Na bazi ovakvih podloga sektorsko veće kao telo zasnovano na principu socijalnog partnerstva u kome su zastupljeni i predstavnici poslodavaca, donosi odluke o potrebnim kvalifikacijama u

¹³⁰ <http://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/trziste-rada/anketa-o-radnoj-snazi/>
http://www.nsz.gov.rs/live/dokumenti/anketa_poslodavaca_2015.cid25685

¹³¹ Institucionalna saradnja i koordinacija u razvijanju veština u Srbiji
https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/m/54F818BC4D016200C12582AA00345533_Institutional%20coop%20in%20skills%20dev%20Serbia_RS.pdf

određenom sektoru. Očekuje se da će ovi podaci takođe biti korišćeni za uspostavljanje sistema standarda zanimanja i ažuriranje postojeće liste zanimanja u skladu sa Nacionalnom klasifikacijom zanimanja¹³².

2.12.2 Razvoj standarda kvalifikacija

Razvoj standarda kvalifikacija realizuje se u dve ključne faze – *utvrđivanje opisa rada*, u skladu sa standardom zanimanja¹³³, primenom odgovarajućih metoda za analizu posla i na osnovu toga *utvrđivanje ishoda učenja* primenom taksonomskih instrumenta za razvrstavanje znanja, veština, sposobnosti i stavova u okviru svake stručne kompetencije.

Opis rada predstavlja integrisani opis jednog ili više zanimanja u skladu sa metodologijom za izradu standarda kvalifikacije. Na osnovu opisa rada definišu se ciljevi i ishodi učenja za datu kvalifikaciju.

Ciljevi obrazovanja za određenu kvalifikaciju usmeravaju proces obrazovanja, odnosno podučavanja u svrhu razvoja i sticanja kompetencija ključnih za izvršavanje određenih poslova, odnosno za dalje učenje kada je reč o opštim kvalifikacijama. Budući da se vezuju za osnovnu svrhu kvalifikacije, predstavljaju orijentir nosiocima obrazovnog procesa u oblasti planiranja, organizacije i praćenja njihove ostvarenosti. Ciljevi obrazovanja u kvalifikacijama u preduniverzitetskom obrazovanju usklađeni su sa zakonom propisanim ciljevima obrazovanja i vaspitanja odnosno savremenim konceptom celoživotnog učenja i karijernog razvoja.

Ishodi obrazovanja na nivou celokupne kvalifikacije proizilaze iz ciljeva i opisuju se kroz tri kategorije (znanja, veštine, sposobnosti i stavovi) za svaku pojedinačnu kompetenciju.

Inicijativu za razvijanje i usvajanje standarda za novu kvalifikaciju može da podnese Sektorsko veće, Savet za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih, Nacionalni prosvetni savet, Nacionalni savet za visoko obrazovanje, Nacionalna služba za zapošljavanje, visokoškolska ustanova, državni organ i drugo pravno lice (privredno društvo, JPOAOO i dr.). Inicijativa se podnosi Agenciji za kvalifikacije, koja inicijativu sa pratećim elaboratom dostavlja odgovarajućem Sektorskom veću. Ukoliko nađe da je inicijativa opravdana, sektorsko veće donosi odluku o izradi standarda kvalifikacije i nalaže Agenciji da izradi predlog standarda kvalifikacije. Agencija za kvalifikacije u roku

¹³² Jedinstveni kodeks šifara za unošenje i šifriranje podataka u evidencijama u oblasti rada priručnik za primenu <http://kodekssifara.minrzs.gov.rs>

¹³³ Standardi zanimanja tek treba da budu utvrđeni u skladu sa propisima koji uređuju zapošljavanje

od 60 dana izrađuje standard kvalifikacije i dostavlja ga Savetu za NOKS koji utvrđuje predlog standarda i dostavlja ga MPNTR-u na usvajanje. MPNTR donosi akt o usvajanju standarda kvalifikacije koji se objavljuje u „Službenom glasniku RS“ i unosi u podregistar nacionalnih kvalifikacija i podregistar standarda kvalifikacija. Agencija za kvalifikacije predlog standarda izrađuje na bazi podataka iz inicijative i elaborata koji u sebi sadrži inicijalni predlog standarda kvalifikacije i u procesu izrade može konsultovati stručnjake iz oblasti predložene kvalifikacije ili da formira stručni tim.

2.12.3 Razvoj programa obrazovanja/obučavanja

Uvođenje nove kvalifikacije u sistem podrazumeva razvoj odgovarajućeg programa učenja na osnovu standarda kvalifikacije, kao i primenu standardizovane procedure njegovog odobravanja. U preduniverzitetskom obrazovanju programe razvija Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja, u visokom obrazovanju visokoškolske institucije, a u obrazovanju odraslih javno priznati organizatori aktivnosti obrazovanja odraslih. Tela uključena u proces odobravanja i procedure (u formalnom i neformalnom obrazovanju) na različitim nivoima opisana su u poglavlju 1.

Zasnovanost programa na standardu kvalifikacije omogućuje povezivanje iskazanih potreba za kompetencijama u određenim zanimanjima sa odgovarajućim opisom ishoda učenja. Ishodi učenja iz standarda kvalifikacije operacionalizuju se u programu na nivou predmeta odnosno modula. Ishodi ključnih kompetencija integrisani su u standard kvalifikacije i konkretizuju se u programu na nivou predmeta ili međupredmetno.

Ishodi učenja su obavezan element programa, nezavisno od vrste i nivoa kvalifikacije, dok je struktura programa obrazovanja/obučavanja, kada je reč o ostalim elementima, definisana odgovarajućim regulatornim okvirom i specifičnim standardima.

Strategija razvoja obrazovanja do 2020. godine predviđa uvođenje sistema kredita u stručno obrazovanje, u skladu sa evropskim kreditnim sistemom za stručno obrazovanje i obuku (engl. ECVET), čime bi se omogućilo kvantitativno iskazivanje obima kvalifikacija odnosno ishoda učenja.

2.12.4 Akreditacija realizatora programa obrazovanja/obučavanja

Proces akreditacije podrazumeva da realizatori programa obrazovanja/obučavanja poseduju kapacitete i sposobnosti za sprovođenje programa. Standardi kompetencija realizatora (nastavnika) omogućuju procenu i vrednovanje kompetencije nastavnika i

izvođača programa obrazovanja odraslih, a propisani normativi ili standardi u pogledu prostora i opreme materijalno-tehničke uslove za realizaciju procesa učenja. Standardi i procedure za akreditaciju programa i institucija u preduniverzitetskom formalnom obrazovanju¹³⁴, studijskih programa i ustanova visokog obrazovanja, programa i realizatora u obrazovanju odraslih¹³⁵ propisani su odgovarajućim zakonima i podzakonskim aktima.

Realizator preduniverzitetskog formalnog obrazovanja – škola može da počne sa radom i obavljanjem delatnosti kada se utvrdi da ispunjava uslove za osnivanje, početak rada i obavljanje delatnosti, dobije rešenje o verifikaciji koje izdaje MPNTR i izvrši upis u registar nadležnog organa (Registar trgovinskog suda).

Za akreditaciju visokoškolskih ustanova¹³⁶ nadležan je NAT.

Akreditaciju realizatora u neformalnom obrazovanju i validaciji neformalnog i informalnog učenja obavlja MPNTR za osnovne i srednje škole, a Agencija za kvalifikacije za ostale provajdere¹³⁷. U postupku se proverava program obrazovanja odraslih, kao i ispunjenost uslova u pogledu kadra, prostora, opreme i nastavnih sredstava. Kvalitet programa obrazovanja procenjuje Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja kada je reč o školama, a Agencija za kvalifikacije za druge provajdere. Uslove u pogledu kadra, prostora, opreme i nastavnih sredstava, po dobijenoj pozitivnoj oceni programa obrazovanja odraslih, proverava prosvetna inspekcija. Na osnovu pozitivnog nalaza prosvetnog inspektora, MPNTR, odnosno Agencija za kvalifikacije izdaje rešenje sticanju statusa JPOA.

2.12.5 Realizacija programa obrazovanja/obučavanja

Kvalitet realizacije programa obrazovanja/obučavanja u preduniverzitetskom i univerzitetskom obrazovanju prati se kroz procese samovrednovanja i spoljašnjeg vrednovanja. Okvir kvaliteta sa setom standarda i indikatora za samovrednovanje i

¹³⁴ Pravilnici o vrsti obrazovanja nastavnika, pomoćnih nastavnika i stručnih saradnika školama i Pravilnici o bližim uslovima u pogledu prostora, opreme i nastavnih sredstava za ostvarivanje nastavnih planova i programa obrazovanja i vaspitanja (po vrstama škola, područjima rada i obrazovnim profilima)

¹³⁵ Pravilnik o bližim uslovima u pogledu programa, kadra, prostora, opreme i nastavnih sredstava za sticanje statusa javno priznatog organizatora aktivnosti obrazovanja odraslih, „Službeni glasnik RS”, broj 89/2015

¹³⁶ Opisano u delu 1.8.5

¹³⁷ Nadležnosti Agencije date su poglavlju 5 ovog dokumenta

spoljašnje vrednovanje zasnovan na podacima i dokazima, utvrđen je odgovarajućom regulativom.¹³⁸

Na osnovu sistematskog prikupljanja podataka o različitim aspektima kvaliteta i analiza dobijenih u ovom procesu, periodično se preduzimaju odgovarajuće mere za unapređenje različitih oblasti realizacije programa obrazovanja. U preduniverzitetskom obrazovanju u fokusu merenja kvaliteta su oblasti obrazovno-vaspitnog rada: školski program i godišnji plan rada, nastava i učenje, obrazovna postignuća učenika, podrška učenicima, etos, organizacija rada škole i rukovođenje, resursi. U visokom obrazovanju mere unapređivanja preduzimaju se u sledećim oblastima: kurikulum, nastava, nastavno osoblje, ocenjivanja studenata, udžbenici i literatura.

U procese samovrednovanja i spoljašnjeg vrednovanja uključeni su učenici i studenti.

U neformalnom obrazovanju u okviru implementacije NOKS-a potrebno je utvrditi standarde kvaliteta za svrhu praćenja realizacije programa obučavanja i precizirati procedure i nadležna tela. Planira se donošenje podzakonskog akta o standardima samovrednovanja i spoljašnjeg vrednovanja JPOA do početka 2020. godine, čime bi se unapredila dosadašnja praksa praćenja ostvarivanja programa obrazovanja odraslih i obezbedila validnost podataka koji se unose u podregistar JPOA.

2.12.6 Sertifikacija

Osiguranje kvaliteta u oblasti sertifikacije, odnosno dodeljivanja kvalifikacije pojedincu obuhvata uređivanje oblasti koja se odnosi na ocenjivanje dostignutosti ishoda učenja, odnosno vrste i sadržaja javnih isprava koje to dokazuju.

Postojeći regulatorni okvir uređuje kriterijume i način ocenjivanja kvalifikacija na različitim nivoima. NOKS-om se obezbeđuje da kriterijumi ocenjivanja budu zasnovani na ishodima učenja za datu kvalifikaciju.

Postignuća koja se prate i procenjuju na završnim ispitima u preduniverzitetskom obrazovanju, zasnovana su na standardima postignuća u opštem obrazovanju, odnosno standardu kvalifikacija u stručnom obrazovanju.

¹³⁸ZOSOV "Sl. glasnik RS", br. 88/2017, 27/2018 - dr. zakon, 10/2019, 27/2018 - dr. zakon i 6/2020); Pravilnik o standardima kvaliteta rada ustanove ("Sl. glasnik RS - Prosvetni glasnik", br. 14/2018); Pravilnik o standardima za samovrednovanje i ocenjivanje kvaliteta visokoškolskih ustanova („Službeni glasnik RS”, broj 13/2019.); Pravilnik o standardima i postupku za spoljašnju proveru kvaliteta visokoškolskih ustanova („Službeni glasnik RS”, broj 88/2017)

Principi, procedure za sprovođenje i kriterijumi procene na ispitima za dodelu kvalifikacija standardizovani su i utvrđeni na nacionalnom nivou, zakonima, podzakonskim aktima, uputstvima i Metodologijom za izradu ispitnih zadataka¹³⁹. Programi ispita utvrđeni su na nacionalnom nivou i za njihovo sprovođenje prema odgovarajućim standardima odgovorne su škole. Kada je reč o opštoj maturi i delu stručne mature, nadležnost nad izradom nacionalnih testova (srpski jezik, matematika, predmet po izboru i izborni predmet za upis na visokoškolsku instituciju) ima Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja¹⁴⁰.

Vrste ispita kojima se stiče kvalifikacija odgovarajućeg nivoa u preduniverzitetskom obrazovanju su:

- završni ispit u osnovnom obrazovanju i vaspitanju za kvalifikaciju nivoa NOKS 1;
- ispit stručne osposobljenosti, odnosno Završni ispit za kvalifikacije nivoa NOKS 2;
- završni ispit za kvalifikacije nivoa NOKS 3;
- maturalni ispit (opšta, stručna i umetnička matura) za kvalifikacije nivoa NOKS 4;
- specijalistički, odnosno majstorski ispit za kvalifikacije nivoa NOKS 5.

Opis pojedinačnih ispita za sertifikaciju u preduniverzitetskom obrazovanju dat je u 1. poglavlju ovog izveštaja.

Vrste ispita kojima se stiče kvalifikacija odgovarajućeg nivoa u visokom obrazovanju su:

- ispit pojedinačnog predmeta studijskog programa;
- završni rad studijskog programa.

Uspešnost studenta u savladavanju ishoda učenja pojedinačnih predmeta kontinuirano se prati tokom nastave i izražava poenima na nivou predispitnih obaveza i ispita.

Studijskim programom osnovnih i specijalističkih studija može biti predviđen završni rad, dok studijski program master akademskih studija i master strukovnih studija sadrži obavezu izrade završnog rada.

¹³⁹ Detaljni postupci ocenjivanja i ispitivanja objašnjeni su u poglavljima 1.4, 1.5 i 1.7

¹⁴⁰ U skladu sa čl. 45. Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja (Službeni glasnik RS, br. 88/17, 27/18 - drugi zakon, 27/18 - drugi zakon i 10/19)

Doktorska disertacija je završni deo studijskog programa doktorskih studija, osim doktorata umetnosti koji je umetnički projekat.

Programi, način sprovođenja ispita i kriterijumi u neformalnom obrazovanju odraslih propisani su odgovarajućim podzakonskim aktima¹⁴¹. U okviru ovog sistema, moguće je priznavanje skupova ishoda učenja ili pojedinačnih stručnih kompetencija stečenih kroz obuke kod JPOA, odnosno dobijanje isprave za delimično ostvaren standard stručnih kompetencija ili savladan program obuke.

Vrste javnih isprava kojima se stiče kvalifikacija date su u tabeli u Aneksu 3. Javna isprava sadrži podatke o stečenim ishodima učenja, kvalitetu postignuća i stečenim kompetencijama za datu kvalifikaciju.

Za potpunu implementaciju NOKS-a nužno je uspostavljanje standarda i procedura za dodeljivanje kvalifikacije u procesu validacije neformalnog i informalnog učenja koji obezbeđuju jednaku vrednost kvalifikacije stečene na takav način u odnosu na one stečene formalnim putem.

¹⁴¹ Pravilnik o bližim uslovima u pogledu programa, kadra, prostora, opreme i nastavnih sredstava za akreditaciju javno priznatog organizatora aktivnosti obrazovanja odraslih (Službeni glasnik RS, br. 89/15)

3. REFERENCIRANJE I SAMOPROCENA NOKS U ODNOSU NA EOK I OK-EPVO

3.1 Referenciranje i samoprocena NOKS-a u odnosu na EOK

Kriterijum 1: Odgovornosti i/ili pravna nadležnost svih relevantnih nacionalnih tela uključenih u postupak referenciranja jasno su utvrđena i objavljena od strane nadležnih tela.

Vlada Republike Srbije i MPNTR se za proces referenciranja pripremalo još od 2016. godine. Paralelno sa razvojem zakonodavnog okvira Međuministarska radna grupa koju je 2017. godine obrazovalo MPNTR, razmatrala je aktivnosti i predložila tela koja učestvuju u procesu referenciranja. Radna grupa, kao i tela nadležna za kreiranje politike i osiguranje kvaliteta u preduniverzitetkom i visokom obrazovanju (Nacionalni prosvetni savet, Savet za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih i Nacionalni savet za visoko obrazovanje) usvojili su 2017. godine dokument “Nacionalni okvir kvalifikacija u Republici Srbiji” kao osnovu za utvrđivanje Zakona o NOKS-u i Izveštaja o referenciranju NOKS-a sa EOK-om. Donošenjem Zakona o NOKS-u, upravljanje procesom povezivanja u nadležnost preuzima MPNTR, kao i ulogu Nacionalne koordinacione tačke. Plan aktivnosti referenciranja definisan je na osnovu Nacionalnog akcionog plana za uspostavljanje i implementaciju NOKS-a za čije praćenje i realizaciju je odgovorna Međuministarska radna grupa¹⁴², sastavljena od relevantnih predstavnika ključnih vladinih institucija i stručnjaka za oblast kvalifikacija. Plan aktivnosti u procesu referenciranja dati su u Prilogu (Aneks 5). Međuministarsku radnu grupu čine predstavnici dvadeset jednog socijalnog partnera iz sektora javnih politika, privrede i zapošljavanja, i to:

- 1) Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja,
- 2) Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja,
- 3) Ministarstva finansija,
- 4) Ministarstva državne uprave i lokalne samouprave,
- 5) Ministarstva privrede,
- 6) Ministarstva omladine i sporta,
- 7) Privredne komora Srbije,

¹⁴² Odluka o osnivanju Međuministarske radne grupe nalazi se na veb stranici. <http://noks.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2019/10/Resenje-o-obrazovanju-Međuministarske-radne-grupe-1.pdf>

- 8) Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja,
- 9) Zavoda za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja,
- 10) Nacionalne služba za zapošljavanje,
- 11) Republičkog sekretarijata za javne politike,
- 12) Republičkog zavoda za statistiku,
- 13) Unije poslodavaca Srbije,
- 14) Nacionalnog saveta za visoko obrazovanje,
- 15) Nacionalnog prosvetnog saveta,
- 16) Saveta za stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih,
- 17) Komisije za akreditaciju i proveru kvaliteta,
- 18) Konferencije univerziteta Srbije,
- 19) Konferencija akademija strukovnih studija Srbije,
- 20) Ujedinjenih granskih sindikata “Nezavisnost”,
- 21) Saveza samostalnih sindikata Srbije.

U skladu sa Zakonom o NOKS-u, ključna tela i institucije nadležne za razvoj i primenu NOKS-a su Savet za NOKS i Agencija za kvalifikacije. Savet za Nacionalni okvir kvalifikacija Republike Srbije, kao savetodavno telo, obezbeđuje kvalitet u primeni NOKS-a i povezivanja sa Evropskim okvirom kvalifikacija, što je i formalizovano u Planu rada Saveta za NOKS za 2019. godinu, čiju realizaciju prati MPNTR. U strukturi Saveta zastupljeni su osim predstavnika relevantnih ministarstava iz oblasti obrazovanja, privrede, zapošljavanja, uprave i omladinske politike i drugi ključni akteri poput Nacionalne službe za zapošljavanje i Privredne komore Srbije, udruženja poslodavaca, sindikata, predstavnici obrazovno-vaspitnih ustanova, univerziteta, civilnog društva.

Agencija za kvalifikacije, osnovana 2018. godine, u skladu sa svojom odgovornošću u sistemu kvalifikacija, je u konsultativnom procesu dala stručni doprinos u aspektima osiguranja kvaliteta koji su obuhvaćeni procesom referenciranja. Budući da su AZK i MPNTR zaduženi za vođenje i podršku sektorskim većima, distribucija informacija o referenciranju kao i ključna pitanja od važnosti za upoređivanje nacionalnih kvalifikacija sa EOK-om bila su obuhvaćena ovim procesima.

Radne grupe za razvoj Registra NOKS-a i metodologije za razvoj standarda kvalifikacije koordinisane od strane AZK i IPA 14 Projekta¹⁴³, su u okviru svojih radnih

¹⁴³ Razvoj integrisanog sistema Nacionalnog okvira kvalifikacija u Srbiji, Projekat EU

sastanaka intenzivno razmatrale strukturu Registra i standarda kvalifikacije u skladu sa zahtevima evropskih politika i procesa referenciranja.

U procesu povezivanja, Nacionalna koordinaciona tačka je bila odgovorna za uključivanje ključnih tela i institucija u proces povezivanja, na način da su njihovi predstavnici tokom celog procesa učestvovali:

- 1) na radnim sastancima na kojima se diskutovalo o aktivnostima u okviru procesa referenciranja, dinamici procesa, metodologiji i strukturi izveštaja;
- 2) na seminarima i okruglim stolovima u okviru prezentacije NOKS-a;
- 3) na fokus grupama gde su nacionalni i međunarodni stručnjaci razmatrali različite aspekte implementacije NOKS-a.

Kako bi obezbedila informisanje, Nacionalna koordinaciona tačka, uspostavila je internet stranu sa informacijama o Nacionalnom okviru kvalifikacija u Republici Srbiji (noks.mpn.gov.rs). Internet stranica sadrži opšte informacije o NOKS-u, objašnjenje standarda i nivoa kvalifikacija, bazu kvalifikacija, kao i opis i informacije relevantne za proces referenciranja.

MPNTR kao Nacionalna koordinaciona tačka osigurala je:

- pripremu svih potrebnih preduslova za primenu transparentne metodologije povezivanja nivoa nacionalnih kvalifikacija sa onima iz EOK-a, objavljivanje i poštovanje odluka koje proizilaze iz takvog poređenja;
- davanje smernica sektorskim većima i ostalim uključenim u proces razvoja kvalifikacija o odnosu nacionalnih kvalifikacija i EOK-a;
- učešće društvenih činilaca (ministarstava, ustanove visokog obrazovanja, ustanove opšteg srednjeg i stručnog obrazovanja, organizacije neformalnog obrazovanja, udruženja poslodavaca, institucije zadužene za osiguranje kvaliteta i dr.) u procesu implementacije NOKS-a.

Kriterijum 2: Postoji jasna i dokaziva veza između nivoa kvalifikacija u nacionalnim kvalifikacijskim okvirima ili sistemima i deskriptora nivoa EOK.

U Republici Srbiji uspostavljen je jedinstveni – integrisani nacionalni okvir kvalifikacija kojim se obuhvataju svi nivoi i vrste kvalifikacija, bez obzira na način sticanja (kroz formalno ili neformalno obrazovanje, odnosno informalno učenje – životno ili radno iskustvo) i životno doba u kome se one stiču (mladi ili odrasli). Na taj način omogućena je integracija i koordinacija postojećih sistema kvalifikacija (npr. sistem kvalifikacija visokog obrazovanja, sistem kvalifikacija srednjeg stručnog obrazovanja i drugi sistemi).

Implementacijom ciljeva Nacionalnog okvira kvalifikacija Republike Srbije obezbeđuje se:

- razumljivost i transparentnost kvalifikacija, kao i jasnoća njihove međusobne povezanosti
- bolja povezanost i komunikacija između aktera i politika iz različitih oblasti, pre svega obrazovanja i zapošljavanja
- veća uključenost građana u celoživotno učenje, kao rezultat transparentnosti u pogledu prohodnosti, mobilnosti i veza između kvalifikacija, kao i fleksibilnosti sistema obrazovanja

Strukturalna i konceptualna povezanost NOKS-a sa EOK-om

Nacionalni okvir kvalifikacija Srbije sadrži osam nivoa koji odgovaraju nivoima Evropskog okvira kvalifikacija. Zastupljenost četiri podnivoa u NOKS-u rezultat je osobenosti sistema obrazovanja u Republici Srbiji. Struktura Nacionalnog okvira kvalifikacija takođe je dizajnirana u skladu sa EOK-om i obuhvata deskriptore za svaki nivo kvalifikacije, zasnovane na konceptu ishoda učenja. Elementi deskriptora nivoa su znanja, veštine, sposobnosti i stavovi. NOKS nivoi su hijerarhijski raspoređeni tako da je svaki nivo nadograđen na prethodni.

Deskriptori znanja su iskazi o kompleksnosti **opštih** i **stručnih** znanja, neophodnih za obavljanje posla ili dalje učenje. Znanje u ovom kontekstu predstavlja skup stečenih i povezanih činjenica, principa, teorija i praksi (iskustava) koji je u vezi sa određenim poljem rada ili učenja.

Deskriptori veština odnose se na **kognitivne** (logičko, intuitivno i kreativno mišljenje), **psihomotorne** (fizička spretnost, upotreba metoda, instrumenata, alata i materijala) i/ili **socijalne** veštine (komunikacijske i prezentacijske veštine, rad u timu), a čiju diferenciranost po nivoima određuju:

- složenost i raznovrsnost poslova;
- predvidivost situacija/uslova;
- determinisanost ili standardizovanost poslova;
- primena metoda i tehnika;
- složenost problema i kreiranje novih rešenja;
- složenost i tip komunikacije;
- korišćenje informacija (veštine prikupljanja, izbora, obrade, primene i kreiranja informacija);
- rukovanje priborom, alatima, mašinama, opremom, postrojenjima;
- korišćenje materijala.

Deskriptori sposobnosti i stavova odnose se na kompetentnost u smislu **samostalnosti** i **odgovornosti**, odnosno prilikom definisanja korišćeni su sledeći kriterijumi:

- nivo samostalnosti u radu;
- preuzimanje odgovornosti za sopstveni rad i/ili rad drugih uz specifikovanje u odnosu na sredstva, postupke, procedure i odluke;
- preduzimljivost u rešavanju problema;
- sposobnost planiranja, organizovanja, analize i vrednovanja sopstvenog rada i/ili rada drugih.

Poređenjem definicija ishoda znanja, veština i kompetencija iz EOK-a sa definicijama i objašnjenjima načina na koji su opisivani ishodi znanja, veština i sposobnosti i stavova u NOKS-u, moguće je izvući ključne sličnosti i razlike:

- **Znanje** – sličnost u definisanju znanja je evidentna u oba okvira, s tim što je u NOKS-u naglašena razlika između opštih i stručnih znanja, kao rezultat tradicije srpskog obrazovanja.
- **Veštine** – značenje pojma veštine je isto u oba okvira. Opisi veština u NOKS-u su prošireni na još neke aspekte, na primer 'kompleksnost problema', 'komunikacija', 'korišćenje sredstava opreme'.
- **Kompetencija** – sličnost između dva okvira u određenju ove kategorije ogleda se u razumevanju kompetencija u terminima odgovornosti i samostalnosti. U NOKS-u pandan kompetenciji su *sposobnosti i stavovi*, koji osim pomenutih glavnih determinanti za opisivanje ishoda po nivoima sadrže i druge kriterijume, na primer 'ispoljavanje preduzimljivosti'.

NOKS sadrži specifične attribute kao rezultat nacionalnog konteksta i legislative, tako da su iskazi znanja, veština, sposobnosti i stavova usklađeni sa politikom definisanja ishoda učenja, tj. svi su formulisani kao glagoli.

Poređenje opisa nivoa NOKS-a sa EOK opisima nivoa dato je u Tabeli 5. Podvučene reči ilustruju lingvističke veze između dva okvira.

Tabela 5. Poređenje opisa nivoa NOKS-a sa EOK opisima

	EOK	NOKS	
EOK NIVO 1	ZNANJE <i>Osnovno opšte znanje</i>	ZNANJE Posедуje <u>osnovna opšta znanja</u> koja omogućuju dalje učenje	NOKS NIVO 1
	VEŠTINE <i>Osnovne veštine potrebne da bi se izvršili jedno- stavni zadaci</i>	VEŠTINE Primenjuje veštine potrebne za obavljanje <u>jednostavnih predvidivih zadataka</u> .	
	ODGOVORNOST I AUTONOMIJA <i>Rad ili učenje pod neposrednim nadzorom u strukturisanom kontekstu</i>	SPOSOBNOSTI I STAVOVI Obavlja zadatke ili uči prema <u>jednostavnim usmenim i pisanim uputstvima, uz neposredni nadzor</u>	
EOK NIVO 2	ZNANJE <i>Osnovno činjenično znanje u oblasti rada ili obrazovanja</i>	ZNANJE Poseduje <u>opšta i stručna znanja o činjenicama i osnovnim principima</u> potrebnim <u>za rad i/ili učenje</u>	NOKS NIVO 2
	VEŠTINE <i>Osnovne kognitivne i praktične veštine potrebne za korišćenje relevantnih informacija da bi se uradili zadaci i rešili rutinski problemi, koristeći jednostavna pravila i alate</i>	VEŠTINE Primenjuje <u>veštine</u> potrebne za obavljanje <u>rutinskih, unapred utvrđenih operativnih poslova</u> ; <u>Rukuje alatima i mašinama uz detaljna tehnička uputstva</u> koristeći propisane materijale za rad	
	ODGOVORNOST I AUTONOMIJA <i>Rad ili učenje pod nadzorom uz određenu samostalnost</i>	SPOSOBNOSTI I STAVOVI Obavlja poslove u skladu sa <u>utvrđenim tehničko-tehnološkim postupcima, uz povremeni nadzor</u> ; <u>Odgovorno je za primenu utvrđenih postupaka, sredstava i organizaciju sopstvenog rada</u>	
EOK NIVO 3	ZNANJE <i>Znanje činjenica, načela, procesa i opštih pojmova u oblasti rada ili obrazovanja</i>	ZNANJE Poseduje opšta i stručna <u>znanja o činjenicama, osnovnim principima i procesima</u> potrebnim za <u>rad i/ili učenje</u>	NOKS NIVO 3
	VEŠTINE <i>Niz kognitivnih i praktičnih veština potrebnih za izvršavanje</i>	VEŠTINE Primenjuje veštine potrebne za <u>obavljanje manje složenih</u> ,	

zadataka i rešavanje problema izborom i primenom osnovnih metoda, alata, materijala i informacija

**ODGOVORNOST I
AUTONOMIJA**

Preuzimanje odgovornosti za izvršavanje zadataka u radu ili učenju – prilagođavanje sopstvenog ophođenja okolnostima u rešavanju problema

raznovrsnih, povremeno nestandardnih operativnih poslova;
Prikuplja i vrši izbor relevantnih informacija;

Rukuje specijalizovanom opremom, mašinama i postrojenjima koristeći različite materijale

SPOSOBNOSTI I STAVOVI

Obavlja poslove samostalno u skladu sa tehničko-tehnološkim procedurama uz povremene konsultacije;

Organizuje sopstveni rad i/ili rad drugih;

Odgovorno je za primenu procedura i sredstava sopstvenog rada;

Preduzimljiv je u radu

<p>EOK NIVO 4</p>	<p>ZNANJE <i><u>Činjenično i teorijsko znanje u širem kontekstu unutar oblasti rada ili obrazovanja</u></i></p>	<p>ZNANJE Posедуje <u>sistematizovana i celovita znanja</u> potrebna za <u>rad i/ili učenje</u></p>	<p>NOKS NIVO 4</p>
	<p>VEŠTINE <i>Niz kognitivnih i praktičnih veština potrebnih za iznalaženje rešenja specifičnih problema u oblasti rada ili obrazovanja</i></p>	<p>VEŠTINE Primenjuje veštine potrebne za <u>obavljanje složenih, raznovrsnih, učestalo nestandardnih poslova</u> koristeći <u>različite metode i tehnike</u> Vrši <u>kritički odabir relevantnih informacija prikupljenih iz različitih izvora</u> radi primene u radu ili učenju; <u>Rukuje različitom opremom, mašinama i postrojenjima</u> koristeći različite materijale</p>	
<p>EOK NIVO 5</p>	<p>ODGOVORNOST I AUTONOMIJA <i><u>Samostalno upravljanje u okviru uputstava u kontekstu radnih ili obrazovnih aktivnosti koji je obično predvidljiv, ali se može promeniti</u></i> <i><u>Nadzor rutinskog rada drugih, preuzimanje nekih odgovornosti za evaluaciju i poboljšanje aktivnosti rada ili obrazovanja</u></i></p>	<p>SPOSOBNOSTI I STAVOVI Obavlja poslove <u>samostalno u skladu sa tehničko-tehnološkim procedurama</u>; <u>Organizuje i kontroliše sopstveni rad i/ili rad manje grupe</u>; <u>Uočava probleme i učestvuje u njihovom rešavanju</u>; <u>Odgovorno je za izbor postupaka i sredstava za sopstveni rad i/ili rad drugih</u></p>	<p>NOKS NIVO 5</p>
	<p>ZNANJE <i><u>Sveobuhvatno, specijalizovano, činjenično i teorijsko znanje unutar oblasti rada ili</u></i></p>	<p>ZNANJE Poseduje <u>specijalizovana stručna znanja</u> potrebna za <u>rad i/ili učenje</u></p>	

obrazovanja i svest o granicama tog znanja

VEŠTINE

Posедуje sveobuhvatni niz kognitivnih i praktičnih veština potrebnih za razvijanje kreativnih rešenja apstraktnih problema

VEŠTINE

Primenjuje veštine potrebne za obavljanje složenih, specifičnih i uglavnom nestandardnih poslova koji zahtevaju učestvovanje u kreiranju novih rešenja; Rukuje specijalizovanom opremom, mašinama i postrojenjima koristeći različite materijale

ODGOVORNOST I AUTONOMIJA

Upravlja i nadzire u kontekstu radnih ili obrazovnih aktivnosti u okolnostima nepredvidljivih promena.

Vrši procenu i razvoj sopstvenog učinka i učinka drugih

SPOSOBNOSTI I STAVOVI

Obavlja poslove sa velikom samostalnošću u odlučivanju; Vrši organizovanje, kontrolisanje i vrednovanje sopstvenog rada i/ili rada drugih, kao i obučavanje drugih za rad; Preuzima odgovornost za određivanje sopstvenog načina i metoda rada, kao i za operativni rad drugih; Ispoljava preduzimljivost za unapređivanje procesa rada i rešavanje problema u nepredvidivim situacijama

ZNANJE

Napredno znanje u oblasti rada ili obrazovanja, uključujući kritičko razumevanje teorija i načela

ZNANJE

Posедуje napredna akademska i/ili stručna znanja koja se odnose na teorije, principe i procese uključujući vrednovanje, kritičko razumevanje i primenuu oblasti učenja i/ili rada (odnosno u uskoj specijalističkoj oblasti učenja i/ili rada - 6.2)

VEŠTINE

Napredne veštine, prikaz temeljnog znanja i inovativnosti, potrebnih za rešavanje složenih i nepredvidljivih problema u specijalizovanoj oblasti rada ili obrazovanja

VEŠTINE

Rešava složene probleme u oblasti učenja i/ili rada (odnosno u uskoj specijalističkoj oblasti učenja i/ili rada – 6.2) u nestandardnim uslovima
Primenjuje veštine uspešne komunikacije u interakciji i saradnji sa drugima iz različitih društvenih grupa.
Koristi (i specijalizovanu – 6.2) opremu, instrumente i uređaje relevantne za oblast učenja i/ili rada

ODGOVORNOST I AUTONOMIJA

SPOSOBNOSTI I STAVOVI

Preduzimljiv je u rešavanju problema u nestandardnim uslovima.

**EOK
NIVO 6**

**NOKS
NIVO
6**

	<p><u>Sprovođenje složenih tehničkih ili profesionalnih aktivnosti ili projekata, preuzimajući odgovornost u odlučivanju u nepredvidljivom kontekstu rada ili obrazovanja</u></p> <p><u>Preuzimanje odgovornosti za upravljanje profesionalnim razvojem pojedinaca i grupa</u></p>	<p><u>Vodi složene projekte samostalno i sa punom odgovornošću.</u></p> <p>Primenjuje etičke standarde svoje profesije.</p> <p><u>Organizuje, kontroliše i obučava druge za rad.</u></p> <p>Analizira i vrednuje različite koncepte, modele i principe teorije i prakse (unapređujući postojeću praksu – 6.2).</p> <p>Ispoljava pozitivan odnos prema značaju celoživotnog učenja u ličnom i profesionalnom razvoju</p>	
	<p>ZNANJE</p> <p><u>Visoko specijalizovano znanje, od kojeg je neko u središtu znanja u oblasti rada ili obrazovanja, kao osnova za originalno razmišljanje i/ili istraživanje</u></p> <p><u>Kritička svest o predmetima znanja u odnosnoj oblasti i na granici između različitih oblasti</u></p>	<p>ZNANJE</p> <p>Posедуje <u>visoko specijalizovana (odnosno usko specijalizovana – 7.2) akademska i/ili stručna znanja koja se odnose na teorije, principe i procese uključujući vrednovanje, kritičko razumevanje i primenu u oblasti učenja i/ili rada kao osnovu za naučna i primenjena istraživanja</u></p>	
EOK NIVO 7	<p>VEŠTINE</p> <p><u>Specijalizovane veštine rešavanja problema potrebnih u istraživanju i/ili inovativnosti, s ciljem razvoja novog znanja i procedura i integrisanja znanja iz različitih oblasti</u></p>	<p>VEŠTINE</p> <p><u>Rešava složene probleme na inovativan način koji doprinosi razvoju u oblasti učenja i/ili rada.</u></p> <p>Upravlja i vodi složenu komunikaciju, interakciju i saradnju sa drugima iz različitih društvenih grupa.</p> <p>Primenjuje složene metode, instrumente i uređaje relevantne za oblast učenja i/ili rada kao osnovu za naučna i primenjena istraživanja</p>	NOKS NIVO 7
	<p>ODGOVORNOST I AUTONOMIJA</p> <p><u>Sprovođenje i menjanje konteksta rada ili obrazovanja koji su složeni, nepredvidljivi i zahtevaju nove strateške pristupe</u></p> <p><u>Preuzimanje odgovornosti za doprinos profesionalnom znanju i praksi i/ili za procenu strateškog učinka timova</u></p>	<p>SPOSOBNOSTI I STAVOVI</p> <p><u>Deluje preduzetnički i preuzima rukovodeće poslove.</u></p> <p><u>Samostalno i sa punom odgovornošću vodi najsloženije projekte.</u></p> <p>Planira i realizuje naučna i/ili primenjena istraživanja (7.1)</p> <p><u>Kontroliše rad i vrednuje rezultate drugih radi unapređivanja postojeće prakse</u></p>	
EOK NIVO 8	<p>ZNANJE</p> <p><u>Znanje na najnaprednijoj granici oblasti rada ili</u></p>	<p>ZNANJE</p> <p><u>Poseduje vrhunska teorijska i praktična znanja potrebna za kritičku</u></p>	NOKS NIVO 8

<p><u>obrazovanja i na granici između oblasti</u></p>	<p><u>analizu i originalna istraživanja u fundamentalnim i primenjenim oblastima nauke sa svrhom proširivanja i redefinisanja postojećih znanja, nauke ili oblasti rada</u></p>
<p>VEŠTINE</p> <p><u>Najnaprednije i najspecijalizovanije veštine i tehnike, uključujući sintezu i evaluaciju, potrebne za rešavanje kritičnih problema u istraživanju i/ili inovativnosti i za proširivanje i redefinisanje postojećeg znanja ili profesionalne prakse</u></p>	<p>VEŠTINE</p> <p><u>Primenjuje napredne i specijalizovane veštine i tehnike potrebne za rešavanje ključnih problema u istraživanju i za proširivanje i redefinisanje postojećeg znanja ili oblasti rada</u></p> <p>Primenjuje veštine komunikacije za objašnjavanje i kritiku teorija, metodologija i zaključaka, kao i predavljanje rezultata istraživanja u odnosu na međunarodne standarde i naučnu zajednicu.</p> <p>Razvija nove alate, instrumente i uređaje relevantne za oblast nauke i rad</p>
<p>ODGOVORNOST I AUTONOMIJA</p> <p><u>Ispoljavanje suštinskog autoriteta, inovativnosti, samostalnosti, naučnog i profesionalnog integriteta i održive predanosti razvoju novih ideja ili procesa koji su u središtu konteksta rada ili nauke, uključujući i istraživanje</u></p>	<p>SPOSOBNOSTI I STAVOVI</p> <p><u>Samostalno vrednuje savremene rezultate i dostignuća u cilju unapređenja postojećih, i stvaranja novih modela, koncepata, ideja i teorija</u></p> <p><u>Ispoljava inovativnost, naučni i profesionalni integritet i predanost razvoju novih ideja i/ili procesa koji su u središtu konteksta rada ili nauke, kroz princip samovredovanja svoga rada i dostignuća.</u></p> <p>Dizajnira, analizira i implementira istraživanja koja čine značajan i originalni doprinos opštem znanju i/ili profesionalnoj praksi.</p> <p>Upravlja interdisciplinarnim i multidisciplinarnim projektima.</p> <p>Sposoban je da samostalno pokrene nacionalnu i internacionalnu saradnju u nauci i razvoju</p>

Na osnovu prikazanih analiza moguće je zaključiti da postoje korelacija i kompatibilnost između jezika i koncepata na kojima su zasnovani opisi nivoa oba okvira. NOKS deskriptori nivoa su u pojedinim segmentima razrađeniji, pa samim tim sadrže i veći broj iskaza.

Radna grupa je analizirala iskaze ishoda učenja u NOKS-u i EOK-u i zaključila da NOKS nivoi od 1-5 u svojoj suštini odgovaraju EOK nivoima istog ranga, a da nivoi od 5-8 sa odgovarajućim podnivoima, mogu biti povezani sa EOK 5-8 nivoima, imajući u vidu razumevanje značenja ishoda učenja na kojima su zasnovani (Tabela 6). Relevantna nacionalna stručna tela odgovorna za upravljanje obrazovnom politikom i osiguranjem kvaliteta su na osnovu sopstvenih analiza prethodne zaključke zvanično i potvrdila.

U Nacionalnom okviru kvalifikacija Republike Srbije, kvalifikacije se takođe po nivoima izražavaju kroz vrste i opise minimalnih zahteva u pogledu obima i preduslova. U Tabeli 7 uporedno su prikazani NOKS opisi nivoa i podnivoa u pomenutim terminima i EOK nivoi.

Tabela 6. Povezivanje EOK nivoa sa NOKS nivoima

EOK	NOKS
1	1
2	2
3	3
4	4
5	5
6	6.1 6.2
7	7.1 7.2
8	8

Tabela 7. Povezivanje NOKS-a sa EOK-om

EOK nivo	NOKS nivo	NOKS podnivo	Kvalifikacije
1	1	-	osnovno obrazovanje i vaspitanje, osnovno obrazovanje odraslih, osnovno muzičko obrazovanje, osnovno baletsko obrazovanje
2	2	-	stručno osposobljavanje u trajanju do jedne godine, obrazovanje za rad u trajanju do dve godine, neformalno obrazovanje odraslih u trajanju od 120-360 sati obuke
3	3	-	srednje stručno obrazovanje u trogodišnjem trajanju,

			neformalno obrazovanje odraslih u trajanju od najmanje 960 sati obuke
4	4	-	srednje obrazovanja u četvorogodišnjem trajanju (stručno, umetničko, gimnazijsko)
5	5	-	majstorsko, odnosno specijalističko obrazovanje u trajanju od dve, odnosno jedne godine neformalno obrazovanje odraslih u trajanju od najmanje šest meseci
6	6	6.1	osnovne akademske studije obima od najmanje 180 ESPB bodova osnovne strukovne studije obima od 180 ESPB bodova.
		6.2	osnovne akademske studije obima od najmanje 240 ESPB bodova, specijalističkih strukovnih studija obima od najmanje 60 ESPB bodova.
7	7	7.1	integrisane akademske studije obima od 300 do 360 ESPB bodova master akademske studije obima od najmanje 60 ESPB bodova, uz prethodno ostvarene osnovne akademske studije obima od najmanje 240 ESPB, master akademske studije obima od najmanje 120 ESPB (uz prethodno ostvarene osnovne akademske studije obima 180 ESPB), master strukovne studije obima od najmanje 120 ESPB bodova (uz prethodno ostvarene osnovne strukovne studije obima 180 ESPB bodova)
			7.2
		-	doktorske studija obima 180 ESPB bodova (uz prethodno završene integrisane akademske, odnosno master akademske studije)
8	8	-	

Kriterijum 3: Nacionalni okviri kvalifikacija ili sistemi i njihove kvalifikacije zasnovane su na načelu i cilju ishoda učenja i povezani su sa mehanizmima validacije neformalnog i informalnog učenja i, gde je to moguće, sa sistemima bodovanja.

Implementacija koncepta ishoda učenja u NOKS

Reformski procesi u obrazovanju s početka 2000-tih rezultiraju uvođenjem obrazovanja zasnovanog na kompetencijama i koncepta ishoda učenja u sve delove sistema obrazovanja, od predškolskog do visokog. Koncept ishoda učenja i orijentacija obrazovanja na kompetencije začeti su shodno sistemskim promenama, kako u oblasti

modernizacije stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih tako i sa uvođenjem Bolonjskog procesa u visoko obrazovanje. Implementacija ovog pristupa, kao glavnog pokretača reformskih procesa, najpre se oslikavala u procesu razvoja programa obrazovanja/obučavanja i težnji da se uspostavi sistem kvalifikacija koji odgovara potrebama tržišta rada. U okviru metodologije razvoja programa, zasnovanih na ishodima u stručnom obrazovanju i obuci, razvijen je koncept ishoda kojim je jasno uspostavljena promena paradigme obrazovanja i pristupa nastavi, prema kojem je lice koje uči u centru obrazovnog procesa. Detaljnije o ovom pristupu opisano je u poglavlju 2.4. ovog Izveštaja.

U cilju sagledavanja sistema kvalifikacija u Republici Srbiji, analize njegove relevantnosti i kvaliteta, 2017. godine izrađena je studija za potrebe podrške Radnoj grupi za NOKS i procesu referenciranja u kojoj su analizirani i prikazani primeri kvalifikacija svih nivoa i vrsta¹⁴⁴.

Donošenjem Zakona o Nacionalnom okviru kvalifikacija Republike Srbije, reformski proces se zaokružuje, obezbeđivanjem orijentisanosti celokupnog obrazovanja na ishode učenja kojima se izgrađuju kompetencije definisane standardom date kvalifikacije. Ishodi učenja su instrument za povezivanje obrazovanja, potreba tržišta rada i razvoja društva u celini. U skladu sa tim, centralni su deo procesa standardizacije u obrazovanju, kako u pogledu razvoja programa tako i u oblasti vrednovanja postignuća.

Standardi na nivou sistema obrazovanja **koji uključuju ishode učenja** su:

- standardi obrazovanja – standardi postignuća i standardi opštih međupredmetnih kompetencija kojima se opisuju ciljevi i ishodi u opštem preduniverzitetskom obrazovanju, kao i kompetencije zasnovane na Evropskom okviru ključnih kompetencija za celoživotno učenje¹⁴⁵;
- standardi kvalifikacija - opis dužnosti (stručne kompetencije) i zadataka (jedinice kompetencije) neophodnih za obavljanje određenog zanimanja ili grupe zanimanja, kao i odgovarajući ishodi znanja, veština, sposobnosti i stavova na nivou celokupne kvalifikacije;

¹⁴⁴ Inventory & Analysis Of existing qualifications For inclusion in the NQF, Republic of Serbia, Final Report, 2017. ETF http://noks.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2017/08/report_of_inventory_and_analysis_of_qualifications_in_serbia.pdf

¹⁴⁵ COUNCIL RECOMMENDATION of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning (Text with EEA relevance) (2018/C 189/01), [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN)

- standardi za sertifikaciju u stručnom obrazovanju – opis kriterijuma ocenjivanja, zasnovanih na ishodima učenja i usmerenih na procenu dostignutosti kompetencija propisanih standardom kvalifikacija;
- standardi u visokom obrazovanju: standard za akreditaciju visokoškolskih ustanova (standard 4) i standardi za akreditaciju studijskog programa (standard 1. i 4). Prvi predstavlja opis kvalifikacije za dati nivo studija uvažavajući Dablinske deskriptore ishoda učenja za dati nivo studija. Drugi, koji se odnose na studijski program, opisuju ishod procesa učenja kao obavezni element programa, kao i opšte i predmetno-specifične kompetencije diplomiranih studenata konkretnog studijskog programa.

Kako se bude gradio koherentan sistem kvalifikacija, svi ostali njegovi elementi kao zajedničku referentnu tačku imajuće ishode učenja. Dodeljivanje kvalifikacija u celoživotnom kontekstu daje veću mogućnost pojedincu da se njegova, u različitim kontekstima, stečena znanja i veštine prepoznaju i validiraju.

U NOKS-u se kvalifikacija zasniva na dva koncepta: kompetencije i ishodi učenja. Za razumevanje oba koncepta nužno je poći od određenja kvalifikacije i standarda kvalifikacije.

Kvalifikacija je formalno priznavanje stečenih kompetencija. Pojedinac stiče kvalifikaciju kada nadležno telo utvrdi da je dostigao ishode učenja u okviru određenog nivoa i prema zadatom standardu kvalifikacije, što se potvrđuje javnom ispravom (diplomom ili sertifikatom).

Standard kvalifikacije sadrži opis ciljeva i ishoda učenja, kao i podatke o kvalifikaciji na osnovu kojih se vrši određivanje nivoa, njeno razvrstavanje i vrednovanje. Standard kvalifikacije pored osnovnih podataka o kvalifikaciji, sadrži i podatke o povezanosti kvalifikacije sa standardom zanimanja, čime se omogućava uvezivanje podataka iz obrazovnog sistema i podataka sa tržišta rada.

Standard kvalifikacije je osnov za razvoj programa obrazovanja za sticanje kvalifikacije na svim nivoima obrazovanja.

Kompetencija predstavlja integrisani skup znanja, veština, sposobnosti i stavova, koje pojedincu omogućuju efikasno delanje u skladu sa standardom kvalifikacije.

Ishodi učenja su jasni iskazi o tome šta se od pojedinca očekuje da zna, razume i da je sposoban da pokaže, odnosno uradi nakon završenog procesa učenja. Omogućavaju proverljivost nivoa razvijenosti kompetencija, odnosno dostignutosti znanja, veština, stavova i sposobnosti.

Kvalifikacije se u NOKS-u razvrstavaju na: opšte, stručne, akademske i strukovne. Kompetencije koje se zahtevaju za različite vrste kvalifikacija opisuju se u standardima kvalifikacija i obavezno sadrže listu potrebnih ishoda učenja. Za određene vrste kvalifikacija se vezuju odgovarajuća zanimanja koja su opisana u standardima zanimanja kroz dužnosti i zadatke (kompetencije i jedinice kompetencija), na osnovu kojih su razvijeni ishodi učenja u standardu kvalifikacija. Sve kvalifikacije u formalnom sistemu obrazovanja rezultat su uspešno savladanog programa obrazovanja, odnosno završnog ispita. U osnovnom obrazovanju programi su zasnovani na ishodima učenja, a diploma se stiče nakon završnog ispita kojim se proverava dostignutost ishoda učenja i razvijenost kompetencija propisanih nacionalnim opštim standardima postignuća – obrazovni standardi za kraj obaveznog obrazovanja („Sl. Glasnik RS – Prosvetni glasnik“ br. 5/2010).

Isti princip dodeljivanja (sticanja) opštih kvalifikacija u srednjem obrazovanju primenjen je kroz procenu znanja, veština i stavova, odnosno kompetencija propisanih opštim standardima postignuća za kraj opšteg srednjeg obrazovanja (Sl. glasnik RS br. 117/13).

Stručne kvalifikacije dostižu se nakon uspešno savladanog programa stručnog i umetničkog obrazovanja kroz završnu procenu stečenih stručnih kompetencija, odnosno ishoda učenja propisanih standardom kvalifikacije, a za stručne kvalifikacije četvrtog nivoa i opštim standardima postignuća za kraj srednjeg stručnog obrazovanja u delu opšteobrazovnih predmeta (Sl. glasnik RS br. 117/13).

Dakle, svi završni ispiti opštih i stručnih kvalifikacija uključuju proveru znanja, veština i stavova.

Validacija neformalnog i informalnog učenja (VNIFL)

Zakonom o NOKS-u definisano je priznavanje prethodnog učenja kao aktivnost obrazovanja odraslih koja se ostvaruje procenom znanja, veština, sposobnosti i stavova stečenih obrazovanjem, životnim ili radnim iskustvom i koja omogućava dalje učenje i povećanje konkurentnosti na tržištu rada, a u skladu sa Evropskim preporukama za validaciju neformalnog i informalnog učenja. U istom propisu naglašeno je da se termin izjednačava sa terminom validacija neformalnog i informalnog učenja.

U sistemu kvalifikacija u Republici Srbiji tradicionalno se kvalifikacije stiču kroz formalan sistem obrazovanja. Zakonskim rešenjima u oblasti obrazovanja odraslih¹⁴⁶ sa

¹⁴⁶ Zakon o obrazovanju odraslih "Sl. glasnik RS", br. 55/2013, 88/2017 - dr. zakon i 27/2018 - dr. zakon <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/08/Закон-о-образовању-одраслих.pdf>

ciljem uspostavljanja fleksibilnijih puteva dostizanja kvalifikacija najavljeno je uređenje sistema priznavanja kvalifikacija stečenih u neformalnom obrazovanju ili kroz proces informalnog učenja. Implementacijom NOKS-a otvaraju se mogućnosti uspostavljanja sistema validacije neformalnog i informalnog učenja.

MPNTR u saradnji sa Zavodom za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja, 2014. je formiralo Radnu grupu za izradu koncepta Priznavanja prethodnog učenja, u kojoj su bili zastupljeni stručnjaci za tu oblast i predstavnici relevantnih institucija iz sektora obrazovanja, rada i zapošljavanja. Kao rezultat ovog procesa 2015. razvijen je dokument Konceptija priznavanja prethodnog učenja, koji predstavlja okvir i polaznu osnovu za uvođenje i razvoj sistema priznavanja prethodnog učenja u Republici Srbiji. Konceptija priznavanja prethodnog učenja definiše bazična načela, pretpostavke, smernice i standarde za buduću organizaciju i realizaciju priznavanja prethodnog učenja. Zasnovano na Konceptiji započeta je izrada podzakonskog akta za uspostavljanje sistema priznavanja prethodnog učenja, a u skladu sa Zakonom o nacionalnom okviru kvalifikacija. Predviđeno je da se izvrši akreditacija organizacija koje bi bile ovlašćene da prema propisima i u skladu sa standardom kvalifikacije dodeljuju kvalifikacije stečene neformalnim i informalnim učenjem za nivoe 1-3 i 5. Listu kvalifikacija koje se mogu steći ovim putem predlažu sektorska veća. U procesu priznavanja prethodnog učenja koristiće se koncept ocenjivanja zasnovanog na kompetencijama, koji je primenjen u metodologiji ocenjivanja kompetencija (propisanih standardom kvalifikacija) na završnom i maturalnom ispitu u srednjem stručnom obrazovanju.

Sistem kredita

Kreditni sistem nije razvijen na nivou pred-univerzitetskog obrazovanja u Republici Srbiji. Implementacija Evropskog sistema kredita za stručno obrazovanje koji je zasnovan na ishodima učenja i omogućava validaciju neformalnog i informalnog učenja, iako predviđena Strategijom, u Srbiji nije uspostavljena u stručnom obrazovanju. Preostaje da se vidi da li će se prepoznati mogućnost korišćenja ovog sistema, s obzirom na to da su pokušaji razmatranja ovog sistema u okviru reformisanih kurikuluma ostali nedovršeni zbog nejasnoća i potreba za daljim analizama.

Kriterijum 4: Postupci za uključivanje kvalifikacija u nacionalni okvir kvalifikacija ili za opisivanje mesta kvalifikacija u nacionalnom sistemu kvalifikacija su transparentni.

Zakonom o NOKS-u uređena je ekvivalentnost postojećih kvalifikacija sa nivoima NOKS-a, s obzirom na to da su se u Republici Srbiji tokom proteklih decenija

dešavale značajne promene u obrazovanju, pa time i u procesu sticanja kvalifikacija. Time se obezbeđuje jednakost u pogledu ostvarivanja prava na rad, prava na odgovarajuću zaradu, prava na dalje obrazovanje, mogućnost statističkog iskazivanja i slični aspekti bitni, kako za pojedinca tako i za društvo u celini. Sve postojeće kvalifikacije treba da budu analizirane u kontekstu ishoda učenja kako bi se povezale sa kvalifikacijama u NOKS-u i posledično sa EOK-om. Zakonom o NOKS-u utvrđena je sistemska nadležnost Sektorskog veća u pogledu analize postojećih kvalifikacija i identifikacije kvalifikacija koje treba osavremeniti. Do kraja 2019. godine sektorska veća treba da usvoje plan rada, čiji je jedan od elemenata mapiranje kvalifikacija koje spadaju u oblasti rada sektorskog veća i posebno mapiranje onih kvalifikacija u okviru sektora rada koje treba osavremeniti u predstojećem periodu. Na osnovu tog plana sektorska veća će usaglašavati aktivnosti na reviziji kvalifikacija sa Agencijom za kvalifikacije, socijalnim partnerima i drugim institucijama čiji su predstavnici članovi sektorskog veća. Zakon o NOKS-u daje mogućnost Sektorskom veću da obrazuje posebne timove, od stručnjaka iz obrazovanja ali i iz sveta rada, pored ostalog i za analiziranje postojećih kvalifikacija u kontekstu ishoda učenja. Za kvalifikacije za koje se ustanovi da trebaju osavremenjivanje, Sektorsko veće će podneti Agenciji inicijativu za izradu standarda kvalifikacije koji će zameniti staru kvalifikaciju. U Metodologiji izrade standarda kvalifikacije čije se objavljivanje očekuje do kraja 2019. godine, razvijeni će biti alati za razvoj ishoda učenja, kao i smernice za primenu deskriptora u procesu raspoređivanja kvalifikacija po nivoima.

Postupak za uključivanje kvalifikacije u NOKS utvrđen je Zakonom o NOKS-u. Pokreće se podnošenjem inicijative za razvijanje i usvajanje standarda kvalifikacije, koju pored sektorskih veća, mogu da podnose i druge institucije i tela (NPS, SSOOO, Savet za NOKS), državni organi, JPOA ali i druga pravna lica. Uz inicijativu se podnosi elaborat o opravdanosti kvalifikacije i predlog standarda kvalifikacije. Na osnovu metodologije izrade standarda kvalifikacije, koju će doneti MPNTR, podnosioc priprema inicijativu. Ukoliko sektorsko veće donese odluku da prihvata inicijativu, Agencija za kvalifikacije na osnovu predloga priprema standard kvalifikacije. Nivo kvalifikacije inicijalno, u skladu sa metodologijom, predlaže podnosilac inicijative. Odluka o tome na kom nivou NOKS-a će biti predložena kvalifikacija, zasniva se na poređenju ishoda predložene kvalifikacije i deskriptora nivoa NOKS-a utvrđenih Zakonom o NOKS-u, kao i stručnom analizom standarda i kvalifikacija sa kojima je predložena kvalifikacija povezana. Pripremljen standard kvalifikacije Agencija za kvalifikacije upućuje Savetu za NOKS i MPNTR-u na usvajanje, radi donošenja akta kojim standard kvalifikacije postaje deo

sistema. Nakon objavljivanja akta o standardu kvalifikacije, standard se uvodi u Registar NOKS-a. U visokom obrazovanju, kvalifikacija se uvodi u NOKS ili usvajanjem standarda kvalifikacije po istoj proceduri kao u preduniverzitetskom obrazovanju ili kada NAT dostavi Agenciji za kvalifikacije obaveštenje o akreditaciji studijskog programa na osnovu standarda kvalifikacije, nakon čega se kvalifikacije upisuju u Registar NOKS-a.

Registar NOKS-a sastoji se iz podregistra nacionalnih kvalifikacija, podregistra standarda kvalifikacije i podregistra pružaoca usluga u neformalnom obrazovanju odraslih sa poslodavcima kod kojih se realizuje praktičan rad. Podregistar nacionalnih kvalifikacija se uspostavlja u skladu sa specifičnim sistemom prema kome se kvalifikacije razvrstavaju i šifriraju (KLASNOKS). KLASNOKS je usklađen sa Međunarodnom standardnom klasifikacijom obrazovanja ISCED 13-F, i sadrži nazive sektora, užih sektora i podsektora obrazovanja i osposobljavanja u koje se kvalifikacije razvrstavaju i njihove numeričke oznake na osnovu kojih se utvrđuje šifra kvalifikacije. Detaljno uređivanje KLASNOKS-a, između ostalog, treba da omogući njegovo povezivanje sa pređašnjim klasifikacijama u preduniverzitetskom i visokom obrazovanju.

Za modernizaciju nacionalnog sistema kvalifikacija nužan je opis kvalifikacije u Registar, njen opis primenom koncepta ishoda učenja, što je utvrđeno standardom kvalifikacije. Trenutno se razrađuju konkretnija rešenja u vezi sa strukturom Registra i principima i kriterijumima za dodeljivanje NOKS nivoa kvalifikaciji. Registar se izgrađuje na osnovama već postojeće baze kojom upravlja MPNTR, u kojoj su popisane kvalifikacije po vrstama i uvedeni standardi kvalifikacija za određen broj modernizovanih stručnih kvalifikacija. Agencija za kvalifikacije upravlja Registrom i obezbeđuje funkcionalan pristup i korišćenje informacija različitim zainteresovanim korisnicima (institucijama, organizacijama i pojedincima). Detaljniji opis strukture Registra NOKS-a dat je u poglavlju 2.11 ovog Izveštaja.

Opis procedure za uvođenje kvalifikacija u Registar i principi koji su utvrđeni u Zakonu o NOKS-u pokazuju spremnost vlade da kreira transparentan sistem u kome je osiguran kvalitet procesa razvoja i sticanja kvalifikacija, u koji su uključeni relevantni akteri, kojim se povezuju sektori formalnog i neformalnog obrazovanja, kao i podaci o kvalifikacijama i zanimanjima. Na taj način se očekuje da će standard kvalifikacija omogućiti razvoj programa učenja u skladu sa potrebama tržišta rada. Razvoj programa obrazovanja/obučavanja zasnovanih na standardima kvalifikacija i ishodima učenja unapređuje kvalitet procesa učenja i mehanizama za praćenje, procenu / validaciju stečenih znanja i veština odnosno kompetencija. Vidljivi putevi ulaska i progresije kroz

nivoje kvalifikacija, dostupnost podataka o sadržaju kvalifikacije, njenoj svrsi i ustanovama i organizacijama koje realizuju programe prepoznati su kao važan element uspostavljanja celovitog i konzistentnog sistema karijernog vođenja i savetovanja i kao doprinos podizanju kvalifikacione strukture stanovništva.

Zakon o NOKS-u reguliše saradnju i razmenu podataka iz evidencija i baza nadležnih institucija radi implementacije NOKS-a. Povezivanje registara u oblasti kvalifikacija, obrazovanja i socijalnog osiguranja omogućava praćenje efikasnosti sistema obrazovanja i zapošljavanja na nacionalnom nivou.

Vlada Republike Srbije intenzivno sprovodi digitalizaciju, odnosno projektovanje, usklađivanje, razvoj, funkcionisanje sistema elektronske uprave u okviru koje se uspostavljaju ili unapređuju različiti informacioni sistemi i baze podataka. U sektoru obrazovanja radi se na kreiranju Jedinog informacionog sistema prosvete kojim upravlja MPNTR. JISP sadrži registre: ustanova; dece, učenika i odraslih; zaposlenih u ustanovama. Za potrebe vođenja registra i zaštite podataka o ličnosti formira se jedinstveni obrazovni broj koji prati njegovog nosioca kroz sve nivoe formalnog obrazovanja i vaspitanja i predstavlja ključ za povezivanje svih podataka o detetu, učeniku i odraslom u JISP-u. Registar NOKS-a će biti povezan sa JISP-om, odnosno podaci o kvalifikacijama, nivoima i standardima sa podacima o ustanovama i organizacijama koje dodeljuju kvalifikacije i programima učenja.

Kriterijum 5: U nacionalnom sistemu (sistemima) osiguranja kvaliteta za obrazovanje i osposobljavanje (obučavanje) upućuje se na nacionalne okvire kvalifikacija ili sisteme i taj sistem (ti sistemi) usklađeni su sa načelima osiguranja kvaliteta utvrđenima u Prilogu IV ove preporuke.

Obezbeđivanje kvaliteta sistema kvalifikacija - NOKS uspostavlja se kroz utvrđene standarde, procedure, metodologije, dodeljene nadležnosti i učešće odgovarajućih institucija i tela, a sa svrhom razvoja kredibilnog sistema u koji će poverenje imati pre svega građani a posledično i društvo u celini. Standardi kvaliteta uspostavljaju se na različitim nivoima (nivo sistema i nivo institucije / organizacije koja sprovodi obrazovanje / obučavanje ili postupak priznavanja prethodnog učenja), u odnosu na vrste kvalifikacija i ciklus razvoja kvalifikacije. Procedure i politike osiguranja kvaliteta uspostavljene su kroz regulativu i metodološka dokumenta usvojena od strane relevantnih nadležnih organa i tela. Nacionalni okvir kvalifikacija u Republici Srbiji integriše postojeće procese i mehanizme osiguranja kvaliteta u skladu sa nacionalnim propisima u oblasti preduniverzitetskog, visokog i obrazovanja odraslih.

Nacionalni sistem osiguranja kvaliteta na svim nivoima počiva na nekoliko ključnih mehanizama koji su konzistentni u odnosu na evropske politike i to su: akreditacija realizatora programa obrazovanja/obučavanja, praćenje kvaliteta realizacije programa obrazovanja/obučavanja i proces sertifikacije.

Standardi i procedure za **akreditaciju programa i ustanova** u preduniverzitetskom formalnom obrazovanju (predškolskom¹⁴⁷, osnovnom¹⁴⁸, opštem¹⁴⁹ i stručnom srednjem obrazovanju¹⁵⁰), studijskih programa i ustanova visokog

¹⁴⁷ Pravilnik o bližim uslovima za osnivanje, početak rada i obavljanje delatnosti predškolske ustanove (Sl. gl. RS - Prosv. glasnik br. 1/19)

¹⁴⁸ Pravilnik o bližim uslovima za osnivanje, početak rada i obavljanje delatnosti osnovne škole (Sl. gl. RS - Prosv. glasnik br. 5/19)

¹⁴⁹ Pravilnik o bližim uslovima u pogledu prostora, opreme i nastavnih sredstava za ostvarivanje plana i programa nastave i učenja u gimnaziji (Sl. gl. RS - Prosv. glasnik br. 13/19)

¹⁵⁰ Pravilnik o bližim uslovima u pogledu prostora, opreme i nastavnih sredstava za ostvarivanje nastavnih planova i programa obrazovanja i vaspitanja za stručne predmete za obrazovne profile u trogodišnjem i četvorogodišnjem trajanju u stručnim školama u području rada Zdravstvo i socijalna zaštita. (Sl. gl. RS - Prosv. glasnik br. 17/15, 10/19) ;

Pravilnik o bližim uslovima u pogledu prostora, opreme i nastavnih sredstava za ostvarivanje nastavnih planova i programa obrazovanja i vaspitanja za stručne predmete za obrazovne profile u trogodišnjem i četvorogodišnjem trajanju u stručnim školama u području rada Geologija, rudarstvo i metalurgija. (Sl. gl. RS - Prosv. glasnik br. 17/15, 11/17) ;

Pravilnik o bližim uslovima u pogledu prostora, opreme i nastavnih sredstava za ostvarivanje nastavnih planova i programa obrazovanja i vaspitanja za stručne predmete za obrazovne profile u trogodišnjem i četvorogodišnjem trajanju u stručnim školama u području rada Šumarstvo i obrada drveta (Sl. gl. RS - Prosv. glasnik br. 17/15, 7/16, 4/18);

Pravilnik o bližim uslovima u pogledu prostora, opreme i nastavnih sredstava za ostvarivanje nastavnih planova i programa obrazovanja i vaspitanja za stručne predmete za obrazovne profile u trogodišnjem i četvorogodišnjem trajanju u stručnim školama u području rada Mašinstvo i obrada metala. (Sl. gl. RS - Prosv. glasnik br. 17/15, 7/16, 4/17, 5/17, 11/17, 4/18, 13/18);

Pravilnik o bližim uslovima u pogledu prostora, opreme i nastavnih sredstava za ostvarivanje nastavnih planova i programa obrazovanja i vaspitanja za stručne predmete za obrazovne profile u trogodišnjem i četvorogodišnjem trajanju u stručnim i umetničkim školama u području rada Kultura, umetnost i javno informisanje. (Sl. gl. RS - Prosv. glasnik br. 19/15);

Pravilnik o bližim uslovima u pogledu prostora, opreme i nastavnih sredstava za ostvarivanje nastavnih planova i programa obrazovanja i vaspitanja za stručne predmete za obrazovne profile u trogodišnjem i četvorogodišnjem trajanju u stručnim školama u području rada Poljoprivreda, proizvodnja i prerada hrane. (Sl. gl. RS - Prosv. glasnik br. 16/15, 10/16, 13/18);

Pravilnik o bližim uslovima u pogledu prostora, opreme i nastavnih sredstava za ostvarivanje nastavnih planova i programa obrazovanja i vaspitanja za stručne predmete za obrazovne profile u trogodišnjem i četvorogodišnjem trajanju u stručnim školama u području rada Trgovina, ugostiteljstvo i turizam (Sl. gl. RS - Prosv. glasnik br. 16/15);

Pravilnik o bližim uslovima u pogledu prostora, opreme i nastavnih sredstava za ostvarivanje nastavnih planova i programa obrazovanja i vaspitanja za stručne predmete za obrazovne profile u trogodišnjem i četvorogodišnjem trajanju u stručnim školama u u području rada Geodezija i građevinarstvo (Sl. gl. RS - Prosv. glasnik br. 16/15, 13/18, 10/19);

Pravilnik o bližim uslovima u pogledu prostora, opreme i nastavnih sredstava za ostvarivanje nastavnih planova i programa obrazovanja i vaspitanja za stručne predmete za obrazovne profile u trogodišnjem i četvorogodišnjem trajanju u stručnim školama u u području rada Hidrometeorologija (Sl. gl. RS - Prosv. glasnik br. 16/15);

Pravilnik o bližim uslovima u pogledu prostora, opreme i nastavnih sredstava za ostvarivanje nastavnih planova i programa obrazovanja i vaspitanja za stručne predmete za obrazovne profile u trogodišnjem i četvorogodišnjem trajanju u stručnim školama u području rada Elektrotehnika (Sl. gl. RS - Prosv. glasnik br. 16/15, 10/16, 11/17, 4/18, 13/18);

Pravilnik o bližim uslovima u pogledu prostora, opreme i nastavnih sredstava za ostvarivanje nastavnih planova i programa obrazovanja i vaspitanja za stručne predmete za obrazovne profile u trogodišnjem i četvorogodišnjem trajanju u stručnim školama u području rada Lične usluge (Sl. gl. RS - Prosv. glasnik br. 16/15, 13/19);

Pravilnik o bližim uslovima u pogledu prostora, opreme i nastavnih sredstava za ostvarivanje nastavnih planova i programa obrazovanja i vaspitanja za stručne predmete za obrazovne profile u trogodišnjem i četvorogodišnjem trajanju u stručnim školama u u području rada Hemija, nemetali i grafičarstvo (Sl. gl. RS - Prosv. glasnik br. 16/15, 14/18, 7/19);

Pravilnik o bližim uslovima u pogledu prostora, opreme i nastavnih sredstava za ostvarivanje nastavnih planova i programa obrazovanja i vaspitanja za stručne predmete za obrazovne profile u trogodišnjem i četvorogodišnjem trajanju u stručnim školama u području rada Saobraćaj (Sl. gl. RS - Prosv. glasnik br. 16/15, 11/17, 13/18, 7/19);

obrazovanja, programa i realizatora u obrazovanju odraslih (JPOA)¹⁵¹ propisani su odgovarajućim zakonima i podzakonskim aktima. Za akreditaciju realizatora preduniverzitetskog formalnog obrazovanja nadležno je MPNTR. Za akreditaciju visokoškolskih ustanova nadležno je Nacionalno akreditaciono telo. Agencija za kvalifikacije zadužena je za akreditaciju provajdera u neformalnom obrazovanju u skladu sa standardima i propisanim uslovima, dok MPNTR akredituje osnovne i srednje škole za neformalno obrazovanje. Očekuje se ~~skorašnja~~ izmena važećeg pravilnika o akreditaciji JPOA, odnosno uspostavljanja standarda kojima će se povezati proces akreditacije i spoljašnjeg vrednovanja kvaliteta JPOA.

Kvalitet realizacije programa obrazovanja u preduniverzitetskom i univerzitetskom obrazovanju prati se kroz procese **samovrednovanja** i **spoljašnjeg vrednovanja**. Okvir kvaliteta zasnovan na podacima i dokazima utvrđen je odgovarajućom regulativom i sadrži set standarda i indikatora za samovrednovanje i spoljašnje vrednovanje¹⁵².

Na osnovu sistematskog prikupljanja podataka o različitim aspektima kvaliteta i analiza, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja periodično preduzima odgovarajuće mere za unapređenje različitih oblasti realizacije programa obrazovanja. U preduniverzitetskom obrazovanju u fokusu merenja kvaliteta su oblasti obrazovno-vaspitanog rada: programiranje, planiranje i izveštavanje; nastava i učenje; obrazovna postignuća učenika; podrška učenicima; etos i organizacija rada škole, upravljanje ljudskim i materijalnim resursima. U visokom obrazovanju mere unapređivanja preduzimaju se u sledećim oblastima: kurikulum, nastava, nastavno osoblje, ocenjivanja studenata, udžbenici i literatura. Proces za preduniverzitetsko obrazovanje je detaljnije opisan u poglavlju 1.7 ovog izveštaja, a za visoko u poglavlju 1.8.5.

Pravilnik o bližim uslovima u pogledu prostora, opreme i nastavnih sredstava za ostvarivanje nastavnih planova i programa obrazovanja i vaspitanja za stručne predmete za obrazovne profile u trogodišnjem i četvorogodišnjem trajanju u stručnim školama u području rada Ekonomija, pravo i administracija (Sl. gl. RS - Prosv. glasnik br. 16/15, 7/16, 9/19);

Pravilnik o bližim uslovima u pogledu prostora, opreme i nastavnih sredstava za ostvarivanje nastavnih planova i programa obrazovanja i vaspitanja za stručne predmete za obrazovne profile u trogodišnjem i četvorogodišnjem trajanju u stručnim školama u području rada Tekstilstvo i kožarstvo (Sl. gl. RS - Prosv. glasnik br. 16/15, 14/18, 9/19);

¹⁵¹ Pravilnik o bližim uslovima u pogledu programa, kadra, prostora, opreme i nastavnih sredstava za sticanje statusa javno priznatog organizatora aktivnosti obrazovanja odraslih <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2016/01/3.1-Pravilnik-JPOA-7.docx>

¹⁵² Pravilnik o standardima kvaliteta rada ustanove, "Službeni glasnik RS - Prosvetni glasnik", broj 14/18 <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2018/08/Pravilnik-o-standardima-kvaliteta-rada-ustanove.doc> <https://www.nat.rs/samovrednovanje/>

Pravilnik o vrednovanju kvaliteta rada ustanove "Službeni glasnik RS", broj 10 od 15. februara 2019. <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/ministarstva/pravilnik/2019/10/2/reg> <https://www.nat.rs/spoljasnja-provera-kvaliteta/>

U procese samovrednovanja i spoljašnjeg vrednovanja uključeni su učenici i studenti.

U neformalnom obrazovanju Agencija za kvalifikacije će vršiti spoljašnju proveru kvaliteta realizatora programa, jednom u toku petogodišnjeg trajanja odobrenja – akreditacije. Standarde za samovrednovanje i spoljašnju proveru kvaliteta, u skladu sa članom 23. stav 1. tačka 5) Zakona o NOKS-u propisaće MPNTR.

Osiguranje kvaliteta u oblasti **sertifikacije**, odnosno dodeljivanja kvalifikacije pojedincu obuhvata uređivanje oblasti koja se odnosi na ocenjivanje dostignutosti ishoda učenja, odnosno vrste i sadržaja javnih isprava koje to dokazuju.

Postojeći regulatorni okvir uređuje kriterijume i način ocenjivanja kvalifikacija na različitim nivoima, kao što je predstavljeno u poglavlju 1 ovog Izveštaja. NOKS-om se obezbeđuje da kriterijumi ocenjivanja budu zasnovani na ishodima učenja za datu kvalifikaciju.

Postignuća koja se prate i procenjuju na završnim ispitima u preduniverzitetskom obrazovanju, zasnovana su na standardima postignuća u opštem obrazovanju, odnosno standardu kvalifikacija u stručnom obrazovanju.

Principi, procedure za sprovođenje i kriterijumi procene na ispitima za dodelu kvalifikacija standardizovani su i utvrđeni na nacionalnom nivou.

Vrste ispita o stečenim kvalifikacijama odgovarajućeg nivoa u preduniverzitetskom obrazovanju su:

- završni ispit u osnovnom obrazovanju i vaspitanju,
- ispit stručne osposobljenosti, odnosno Završni ispit za kvalifikacije nivoa 2,
- završni ispit za kvalifikacije nivoa 3,
- maturski ispit (opšta, stručna i umetnička matura) za kvalifikacije nivoa 4,
- specijalistički, odnosno majstorski ispit za kvalifikacije nivoa 5.

Vrste ispita kojima se stiče kvalifikacija odgovarajućeg nivoa u visokom obrazovanju su:

- ispit pojedinačnog predmeta studijskog programa i
- završni rad studijskog programa

Programi, način sprovođenja ispita i kriterijumi u neformalnom obrazovanju odraslih propisani su odgovarajućim podzakonskim aktima¹⁵³. U okviru ovog sistema,

¹⁵³Pravilnik o bližim uslovima u pogledu programa, kadra, prostora, opreme i nastavnih sredstava za akreditaciju javno priznatog organizatora aktivnosti obrazovanja odraslih <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2016/01/3.1-Pravilnik-JPOA-7.docx>

moгуće je priznavanje skupova ishoda učenja ili pojedinačnih stručnih kompetencija stečenih kroz obuke kod akreditovanog provajdera, odnosno dobijanje isprave za delimično ostvaren standard stručnih kompetencija ili savladan program obuke. Praćenje realizacije programa, ispita sprovodi se na nivou JPOA vođenjem propisanih evidencija.¹⁵⁴

Uprkos činjenici da su politike i standardi uspostavljeni na nivou pojedinačnih delova sistema, formalnog (osnovno, opšte srednje, srednje stručno, visoko) i neformalnog obrazovanja, prema NOKS-u osiguranje kvaliteta kvalifikacija svih vrsta i nivoa zasniva se na upravljanju procesom razvoja kvalifikacija na osnovu standarda i ishoda učenja, kao i sistemom kvaliteta u procesu sticanja i vrednovanja kvalifikacija. Ovaj princip primenjuje se kroz uspostavljanje integrisanog registra kvalifikacija, gde sve upisane kvalifikacije treba da zadovolje ujednačene zahteve kvaliteta koji korespondiraju sa evropskim politikama, kao što su odgovarajuće smernice u stručnom obrazovanju (EQAVET) i standardi i smernice u evropskom prostoru visokog obrazovanja (ESG). Agencija za kvalifikacije će pratiti efekte sistema kvalifikacija na zapošljavanje i celoživotno učenje, ukrštanjem podataka iz jedinstvenog informacionog sistema prosvete (JISP) i Centralnog registra obaveznog socijalnog osiguranja (CROSO) kako bi predlagala mere za unapređenje osiguranja kvaliteta u celokupnom sistemu a u skladu sa evropskim politikama.

Skraćeni prikaz ključnih elemenata sistema osiguranja kvaliteta sa nosiocima dat je Tabeli 8.

Tabela 8. Ključni elementi sistema osiguranja kvaliteta

STANDARD	PROCES	NADLEŽNE INSTITUCIJE / TELA
kvalifikacija	razvoj i usvajanje standarda kvalifikacije	AZK Sektorsko veće Savet za NOKS MPNTR
programi	akreditacija programa i institucija	MPNTR AZK NAT
postignuća učenika/sertifikacija	školsko ocenjivanje završni i maturski ispit završni ispit JPOA	škola / JPOA ZVKOV

¹⁵⁴ Pravilnik o vrsti, nazivu i sadržaju obrazaca i načinu vođenja evidencija i nazivu, sadržaju i izgledu obrazaca javnih isprava i uverenja u obrazovanju odraslih („Službeni glasnik RS“ br. 89/15 i 102/15)

	nacionalna testiranja	ZUOV MPNTR
kvalitet rada ustanove / organizator obrazovanja odraslih	spoljašnje vrednovanje samovrednovanje	MPNTR / AZK NAT ZVKOV škola / JPOA

Kriterijum 6: Postupak referenciranja uključuje izričitu saglasnost relevantnih tela za osiguranje kvaliteta o usklađenosti izveštaja o referenciranju sa relevantnim nacionalnim mehanizmima, odredbama i praksama osiguranja kvaliteta.

Nakon verifikacije izveštaja od strane Međuministarske radne grupe i Saveta za NOKS, Izveštaj o referenciranju je predstavljen sledećim telima odgovornim za osiguranje kvaliteta: Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja, Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja, MPNTR, Agencija za kvalifikacije, Nacionalno akreditaciono telo. Pisane saglasnosti ovih tela na Izveštaj date su u Aneksu 7.

Kriterijum 7: U postupak referenciranja uključeni su međunarodni stručnjaci, a izveštaji o povezivanju sadrže pisanu izjavu najmanje dva međunarodna stručnjaka iz dve različite države o postupku povezivanja.

Proces povezivanja pratili su i uzeli aktivno učešće u pripremama Izveštaja međunarodni stručnjaci: Prof. dr Mile Dželalija i Eduard Staudecker. Prof. dr Mile Dželalija član je brojnih stručnih i ekspertskih tela referentnih za sistem kvalifikacija kao što su EQF Advisory Group of the European Commission, National Correspondents for the QF-EHEA of the Council of Europe, Cross-sectoral Reference Group of the ESCO etc. U prethodnoj deceniji dr Mile Dzelalija aktivno je učestvovao u implementaciji sistema okvira kvalifikacija u brojnim zemljama (Srbija, Hrvatska, Austrija, Grčka, Crna Gora, Poljska, Turska I sl.), uključujući i pružanje stručne podrške i pomoći u izradi Izveštaja o povezivanju nacionalnih okvira sa EOK (Hrvatska, Grčka, Crna Gora). Takođe kao internacionalni ekspert imao je preko 100 međunarodnih prezentacija i publikacija u vezi sa EQF procedurama i kriterijumima. Eduard Staudecker član je brojnih stručnih i ekspertskih tela referentnih za sistem kvalifikacija kao što su EQF Advisory Group of the European Commission, European EUROPASS Advisory Group, Advisory Committee for Vocational education and training, the CEDEFOP governing board and member of the ECVET users group at European level etc. U prethodnom periodu aktivno

je učestvovao u implementaciji sistema okvira kvalifikacija u brojnim zemljama, uključujući i pružanje stručne podrške i pomoći u izradi Izveštaja o povezivanju nacionalnih okvira sa EOK (Poljska, Luksemburg, Hrvatska, Finska, Crna Gora, Lihtenštajn, Bosna i Hercegovina, Makedonija). Takođe, Eduard Staudecker ima dugogodišnje iskustvo u izradi strateških dokumenata i drugih publikacija, a posebno u oblasti ishoda učenja. Pisani izveštaji eksperata dati su u Aneksu 8.

Kriterijum 8: Nadležno telo ili tela potvrđuju povezivanje nacionalnih okvira kvalifikacija sa EOK-om. Nadležna tela, uključujući nacionalne koordinacione tačke za EOK, objavljuju jedan sveobuhvatan izvještaj u kojem se utvrđuju povezivanje sa pratećom dokumentacijom i u kome se govori o svakom kriterijumu posebno. Isti izveštaj može da se upotrebiti za samoprocenu u kvalifikacijskom okviru OK-EPVO, u skladu s njegovim kriterijumima za samoprocenu.

Ovaj izveštaj je pripremljen i sačinjen nakon obavljenih konsultacija i pribavljene saglasnosti svih relevantnih i kompetentnih nacionalnih tela i predstavlja sveobuhvatni izveštaj o referenciranju i samoproceni NOKS-a sa EOK-om i NOKS-a sa OK-EPVO po svim kriterijumima EOK-a i OK-EPVO sa potkrepljujućim dokazima.

Kriterijum 9: U roku od šest meseci od usvajanja izveštaja o referenciranju ili njegovog ažuriranja, države članice i druge države učesnice objavljuju izveštaj o referenciranju i dostavljaju relevantne informacije za potrebe upoređivanja na odgovarajućem evropskom portalu.

Nacionalna koordinaciona tačka će obavestiti Evropsku komisiju o završenom procesu razvoja Izveštaja o referenciranju, proslediće Izveštaj i obezbediti izvor o dostupnosti Izveštaja. Nakon usvajanja MPNTR će objaviti Izveštaj na svojoj zvaničnoj internet stranici.

Kriterijum 10: Uz postupak referenciranja sve novoizdane javne isprave povezane sa kvalifikacijama iz Nacionalnog okvira kvalifikacija (npr. svedočanstva, diplome, prilozi uz svedočanstva, dodatak diplomu) i/ili registri kvalifikacija koje su izdala nadležna tela trebali bi da sadrže jasno referenciranje sa odgovarajućim nivoom EOK-a preko nacionalnih okvira kvalifikacija ili sistema.

U skladu sa Zakonom o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, Zakonom o srednjem obrazovanju i vaspitanju i Zakonom o visokom obrazovanju, sadržaj javnih isprava koje nadležna tela (osnovne i srednje škole, visokoškolske ustanove, JPOA) izdaju za stečene kvalifikacije na nivou od 1 do 8 NOKS-a propisuje se podzakonskim aktom koje donosi ministar prosvete, nauke i tehnološkog razvoja.

MPNTR će nakon obavljanja Izveštaja predizeti aktivnosti iz svoje nadležnosti kako bi se obezbedilo da sve javne isprave o stečenom nivou kvalifikacije sadrže referenciranje stečene u NOKS-u i EOK-u, odnosno OK-EPVO-u. Takođe, podatak o povezivanju NOKS-a sa EOK-om odnosno OK-EPVO-om biće upisan uz kvalifikacije u Registru NOKS-a.

3.2 Samoprocena NOKS-A u odnosu na OK-EPVO

Ovo poglavlje odgovara kriterijumima i procedurama koje se koriste u svrhu verifikacije da je NOKS kompatibilan sa sveobuhvatnim Okvirom kvalifikacija Evropskog prostora visokog obrazovanja.

Kriterijum 1: Nacionalni okvir za kvalifikacije visokog obrazovanja i telo ili tela nadležna za njegov razvoj određeni su od strane ministarstva nadležnog za visoko obrazovanje

Deo 3.1. Izveštaja o referenciranju detaljno navodi sve tela koja su uključena u proces referenciranja, kao i njihovu ulogu i odgovornosti. U cilju izbegavanja ponavljanja, ukratko ćemo navesti da je razvoj NOKS-a u celini, uključujući tu i kvalifikacije u visokom obrazovanju, rezultat odlučne saradnje relevantnih aktera iz obrazovnog sektora i tržišta rada, pri čemu glavna odgovornost pripada Ministarstvu prosvete, nauke i tehnološkog razvoja kao Nacionalnom organu za obrazovanje i kvalifikacije i Nacionalnoj koordinacionoj tački Srbije.

Kriterijum 2: Postoji jasana i dokaziva povezanost između kvalifikacija u nacionalnom okviru i deskriptora ciklusa kvalifikacija evropskog okvira

U delu 3.1. Izveštaja o referenciranju detaljno su objašnjeni principi na kojima počivaju deskriptori NOKS-a. Ovde ćemo navesti da je specifično u cilju dokazivanja jasne i dokazive veze između NOKS-a i OK-EPVO-a, urađena uporedna analiza korišćenjem sledeće metodologije:

- strukturnog poređenja NOKS-a, EOK-a i OK-EPVO, i
- lingvističke analize deskriptora NOKS-a i Dablinskih deskriptora.

Strukturno poređenje NOKS i EOK

Strukturirano poređenje NOK-a i EKO-a prikazano je u tabeli 9.

Tabela 9. Poređenje NOKS, EOK i OK-EPVO

NOKS nivo	NOKS podnivo	Stepen studija	EOK nivo	OK-EPVO nivo	OK-EPVO obim ESPB bodova
6	6.1	Osnovne akademske studije od 180 ESPB Osnovne strukovne studije od 180 ESPB	6	Prvi ciklus	Od 180-240 ESPB bodova
	6.2	Osnovne akademske studije od 240 ESPB Specijalističke strukovne studije od 60 ESPB (posle 180 ESPB osnovnih strukovnih studija)			
7	7.1	Integrirane akademske studije (300 ili 360 ESPB) Master akademske studije (120 ESPB posle 180 ESPB osnovnih akademskih studija, odnosno 60 ESPB posle 240 ESPB osnovnih akademskih studija)	7	Drugi ciklus	Od 60-120 ESPB bodova
	7.2	Master strukovne studije (120 ESPB posle 180 ESPB osnovnih studija) Specijalističke akademske studije (60 ESPB posle najmanje 300 ESPB akademskih studija)			
8	-	Doktorske studije u trajanju od najmanje 180 ESPB posle master akademskih ili integriranih akademskih studija	8	Treći ciklus	Nije određeno

Postoje dva razloga zbog kojih nivoi 6 i 7 NOKS-a imaju dva podnivoa.

Prvi razlog terminološke razlike u kvalifikacijama koje se stiču u visokom obrazovanju, a koje utvrđuje Nacionalni savet za visoko obrazovanje. Uzmimo za primer osobu koja studira u oblasti *Analitike životne sredine*. Ukoliko je završila *akademske* studije, njena kvalifikacija posle završenih 180 ESPB glasi *Analitičar životne sredine*, a posle 240 ESPB *Diplomirani analitičar životne sredine*. Ako je ista osoba završila strukovne studije, njena kvalifikacija posle 180 ESPB osnovnih strukovnih studija glasi *Strukovni analitičar životne sredine*, a po završetku 60 ESPB specijalističkih strukovnih studija *Specijalista strukovni analitičar životne sredine*. Na isti način, osoba koja je završila master akademske ili strukovne studije stiče kvalifikaciju sa prefiksom master – *Master analitičar životne sredine*, odnosno *Master strukovni analitičar životne sredine*. Sa druge strane, osoba koja je posle završenih master akademskih studija završila i Specijalističke akademske studije stiče kvalifikaciju koja glasi *Master specijalista analitičar životne sredine*. Imajući ovo u vidu, mišljenje svih relevantnih tela koja su se bavila razvojem NOKS je bila da će se uvođenjem podnivoa olakšati prepoznavanje

između nivoa NOKS-a i studija različitog stepena, što će omogućiti njegovo lakše prihvatanje od strane studenata i nastavnika, kao važnih partnera u implementaciji NOKS-a.

Drugi razlog je prethodni sistem stepenovanja kvalifikacija u visokom obrazovanju, koji je u vidu ekvivalencije nivoa kvalifikacija u visokom obrazovanju stečenih pre uspostavljanja NOKS-a prikazan na Tabeli 8. Ovaj sistem je u visokom obrazovanju postojao decenijama, imao je podnivo 6.1-6.2 i 7.1-7.2, i služio kao osnova za određivanje platne osnove. Imajući ovo u vidu, mišljenje svih relevantnih tela koja su se bavila razvojem NOKS je bila da će Nacionalni okvir kvalifikacija, izgrađen na istim osnovama kao i prethodni sistem na koji su građani Srbije navikli, imati za posledicu njegovo bolje i lakše prihvatanje. Ekvivalencija stepena visokog obrazovanja data je u Aneksu 1.

U toku postupka referenciranja NOKS-a sa EOK-om i OK-EPVO, deskriptori za podnivo 6.1 i 7.1 NOKS-a, promenjeni su na predlog međunarodnih stručnjaka koji su bili uključeni u ovaj proces, kako bi se jasnije napravila razlika između podnivoa unutar nivoa.

Lingvističko poređenje deskriptora NOKS-a i Dablinskih deskriptora

Izraz *lingvističkog poređenja* deskriptora NOKS i Dablinskih deskriptora podrazumeva upoređivanje *ključnih termina* koji su zajednički za oba okvira, a unutar svakog od specifičnih nivoa, čime se kvantifikuje i dokazuje njihova uporedivost (Tabela 10). Generalno, ova analiza pokazuje visok nivo korespodencije nivoa 6-8 NOKS i OK-EPVO, uz očekivano veću detaljnost deskriptora NOKS u odnosu na OK-EPVO, kao posledice činjenice da su Dablinski deskriptori –a generički.

Tabela 10. Lingvističko poređenje deskriptora NOKS-a i Dablinskih deskriptora

(u kontekstu Dablinskih deskriptora nivo kompetencije opisan je Znanjem i razumevanjem, Primenom znanja i razumevanja, Donošenjem odluka, Komunikacijom, i Veštinom celoživotnog učenja).

Podvučenim slovima su označene sličnosti između ova dva Sistema. Napomena: Deskriptori u tabeli su poređani mimo originalnog redosleda kako bi se omogućilo njihovo podudaranje.

<p>OK- EKPVO</p> <p>Prvi ciklus</p>	<p><u>Pokazuje znanje u oblasti studiranja koje se nadograđuje na opšte srednje obrazovanje i obično je na nivou koji omogućava korišćenje stručne literature, ali istovremeno obuhvata neke aspekte koji se oslanjaju na ključna znanja njihovog polja studiranja.</u></p> <p><u>U stanju je da primeni svoje znanje i razumevanje na način koji ukazuje na profesionalni pristup poslu ili zvanju i koji ima sposobnosti koje se najčešće iskazuju smišljanjem i odbranom argumenata i rešavanjem problema unutar polja studiranja;</u></p> <p><u>Ima sposobnost da prikuplja i tumači potrebne podatke (obično u okviru svoje oblasti studija) kako bi formirao procene koje sadrže razmišljanja o relevantnim društvenim, naučnim ili etičkim pitanjima;</u></p> <p><u>U stanju je da o svom radu i rezultatima rada obaveštava stručnu i širu javnost.</u></p> <p><u>Razvio je sposobnost koje su neophodne za nastavak studija sa visokim stepenom samostalnosti.</u></p>	<p><u>Poseduje napredna akademska i/ili stručna znanja koja se odnose na teorije, principe i procese uključujući vrednovanje, kritičko razumevanje i primenu u oblasti (ili u uskoj specijalističkoj oblasti 6.2) učenja i/ili rada</u></p> <p><u>Preduzimljiv je u rešavanju problema u nestandardnim uslovima.</u> <u>Vodi složene projekte samostalno i sa punom odgovornošću.</u> <u>Koristi opremu, instrumente i uređaje relevantne za oblast učenja i/ili rada</u> <u>Organizuje, kontroliše i obučava druge za rad.</u> <u>Primenjuje etičke standarde svoje profesije.</u> <u>Analizira i vrednuje različite koncepte, modele i principe teorije i prakse (unapređujući postojeću praksu – 6.2).</u></p> <p><u>Primenjuje veštine uspešne komunikacije u interakciji i saradnji sa drugima iz različitih društvenih grupa.</u></p> <p><u>Ispoljava pozitivan odnos prema značaju celoživotnog učenja u ličnom i profesionalnom razvoju</u></p>	<p>NOKS</p> <p>Nivo 6</p> <p>Podnivoi 6.1 i 6.2</p>
---	---	---	--

OK-EPVO

Drugi ciklus

Pokazuje znanje i razumevanje u oblasti studiranja, koje se zasniva na i dopunjuje znanje stečeno na prvom ciklusu i predstavlja osnovu za razvijanje i/ili primenu ideja, često u okviru konteksta istraživanja;

U stanju je da primeni znanje u rešavanju problema u novom ili nepoznatom okruženju u širim ili multidisciplinarnim oblastima unutar polja studija;

Ima sposobnost da integriše znanje, rešava složene probleme i da rasuđuje na osnovu dostupnih informacija koje sadrže promišljanja o društvenim i etičkim odgovornostima povezanim sa primenom njihovog znanja i sudova;

U stanju je da na jasan i nedvosmislen način prenese znanje i način zaključivanja stručnoj i široj javnosti.

Poseduju sposobnost da nastavi studije na način koji će samostalno izabrati.

Poseduje visoko specijalizovana (usko specijalizovana 7.2) akademska i/ili stručna znanja koja se odnose na teorije, principe i procese, uključujući vrednovanje, kritičko razumevanje i primenu u oblasti učenja i/ili rada kao osnovu za naučna i primenjena istraživanja

Rešava složene probleme na inovativan način koji doprinosi razvoju u oblasti učenja i/ili rada. Primenjuje složene metode, instrumente i uređaje relevantne za oblast učenja i/ili rada kao osnovu za naučna i primenjena istraživanja.

Planira i realizuje naučna i/ili primenjena istraživanja (7.1))

Samostalno i sa punom odgovornošću vodi najsloženije projekte. Deluje preduzetnički i preuzima rukovodeće poslove. Kontroliše rad i vrednuje rezultate drugih radi unapređivanja postojeće prakse

Upravlja i vodi složenu komunikaciju, interakciju i saradnju sa drugima iz različitih društvenih grupa.

NOKS
Nivo 7

Podnivoi 7.1 i 7.2

<p>OK-EPVO</p> <p>Treći ciklus</p>	<p><u>Pokazuje sistematsko razumevanje određenog polja studija i vlada veštinom i metodama istraživanja u tom polju.</u></p> <p><u>Pokazuje sposobnost koncipiranja, projektovanja i primene i sposobnost prilagođavanja procesa istraživanja uz neophodan stepen akademskog integriteta</u></p> <p><u>Originalnim istraživanjem i radom postigao ostvarenje koje proširuje granice znanja, koje je objavljeno i koje ima reference na nacionalnom i međunarodnom nivou;</u></p> <p><u>Od koga se očekuje da može da doprinese, u akademskom i profesionalnom kontekstu, tehnološkom, društvenom ili kulturnom unapređivanju u društvu zasnovanom na znanju.</u></p> <p><u>Sposoban je za kritičku analizu, procenu i sintezu novih i složenih ideja;</u></p> <p><u>Može da komunicira sa svojim vršnjacima, širom akademskom zajednicom i društvom u opštem smislu u svom polju stručnosti;</u></p>	<p><u>Poseduje vrhunska teorijska i praktična znanja potrebna za kritičku analizu i originalna istraživanja u fundamentalnim i primenjenim oblastima nauke sa svrhom proširivanja i redefinisanja postojećih znanja, nauke ili oblasti rada</u></p> <p><u>Primenjuje napredne i specijalizovane veštine i tehnike potrebne za rešavanje ključnih problema u istraživanju i za proširivanje i redefinisanje postojećeg znanja ili oblasti rada</u></p> <p><u>Ispoljava inovativnost, naučni i profesionalni integritet i predanost razvoju novih ideja i/ili procesa koji su u središtu konteksta rada ili nauke, kroz princip samovredovanja svoga rada i dostignuća.</u> <u>Razvija nove alate, instrumente i uređaje relevantne za oblast nauke i rada</u></p> <p><u>Dizajnira, analizira i implementira istraživanja koja čine značajan i originalni doprinos opštem znanju i/ili profesionalnoj praksi.</u> <u>Upravlja interdisciplinarnim i multidisciplinarnim projektima.</u> <u>Sposoban je da samostalno pokrene nacionalnu i internacionalnu saradnju u nauci i razvoju</u></p> <p><u>Samostalno vrednuje savremene rezultate i dostignuća u cilju unapređenja postojećih, i stvaranja novih modela, koncepata, ideja i teorija</u></p> <p><u>Primenjuje veštine komunikacije za objašnjavanje i kritiku teorija, metodologija i zaključaka, kao i predstavljanje rezultata istraživanja u odnosu na međunarodne standarde i naučnu zajednicu.</u></p>	<p>NOKS</p> <p>Nivo 8</p>
--	--	---	---

Kriterijum 3: Nacionalni okvir i njegove kvalifikacije zasnovani su na ishodima učenja a kvalifikacije su u korelaciji preko ESPB bodova.

U delu 3.1. Izveštaja o referenciranju detaljno je objašnjena veza ishoda učenja i NOKS-a. U slučaju visokog obrazovanja, ishodi učenja su eksplicitno navedeni u svim zakonskim i podzakonskim aktima. Članom 38. Zakona o visokom obrazovanju definisano je da se studijskim programom utvrđuju ishodi procesa učenja u skladu sa zakonom koji utvrđuje Nacionalni okvir kvalifikacija. U Standardu 4 za akreditaciju visokoškolskih ustanova definisani su deskriptori znanja, veština, sposobnosti i stavova za svaki stepen visokog obrazovanja usklađeni sa Dablinskim deskriptorima. U Standardu 4 za akreditaciju studijskih programa definisano da savladavanjem konkretnog studijskog programa student stiče odgovarajuća znanja, veštine, sposobnosti i stavove u skladu sa deskriptorima NOK-a.

Priznavanje prethodnog neformalnog i informalnog obrazovanja u ovom momentu nije predviđena Zakonom o visokom obrazovanju, niti je praksa u visokom obrazovanju. Ipak, Strategijom obrazovanja u Srbiji do 2020. godine je u delu “Usaglašenost studijskih programa sa potrebama tržišta rada” kao jedna od mera predviđeno i “priznavanje neformalnog učenja i iskustvenog znanja u skladu sa posebnim propisima i kriterijumima”. Indikator napretka ove akcije su “propisi za priznavanje neformalnog i iskustvenog znanja”. U skladu sa tim, Akcionim planom strategije obrazovanja u Srbiji do 2020. godine definisana je akcija VO-3D02: uvođenje alternativnih puteva ulaska u visoko obrazovanje. Instrument implementacije ove akcije je “razvijanje postupka priznavanja prethodnog učenja”, a nosioci aktivnosti su MPNTR, KONUS, KASS i NSVO.

Što se tiče kreditnog sistema visokog obrazovanja u Srbiji, on u potpunosti poštuje standarde dobre prakse EHEA. Kako je to prethodno objašnjeno u delu 1.8.3, svaki predmet iz studijskog programa, kao i obim celog studijskog programa izražavaju se preko ESPB bodova kojima se definiše opterećenje studenata tokom savladavanja predviđenih ishoda učenja, imajući u vidu da 60 ESPB bodova odgovara prosečnom ukupnom angažovanju studenta u obimu 40-časovne radne nedelje tokom jedne školske godine. Ovako stečeni ishodi učenja mogu se prenositi između različitih studijskih programa istog stepena i vrste studija, a u slučaju studenata koji učestvuju u programima

međunarodne mobilnosti i između različitih studijskih programa svih stepena i vrsta studija.

Na kraju, u delu 1.9 detaljno je objašnjen postupak priznavanje stranih visokoškolskih kvalifikacija na osnovu ishoda učenja stečenih na stranim studijskim programima. Ukratko, priznavanje strane visokoškolske isprave jeste postupak kojim se imaocu te isprave utvrđuje pravo na nastavak obrazovanja (*akademsko priznavanje*), odnosno na zapošljavanje (*profesionalno priznavanje*), a na osnovu prethodno izvršenog vrednovanja stranog studijskog programa, ili dela studijskog programa. Vrednovanje se vrši na osnovu vrste i nivoa kompetencija postignutih završetkom studijskog programa ili njegovog dela, uzimajući u obzir sistem obrazovanja u zemlji u kojoj je visokoškolska isprava stečena, uslove upisa, prava koja proističu iz strane visokoškolske isprave u zemlji u kojoj je stečena i druge relevantne činjenice, bez razmatranja formalnih obeležja i strukture studijskog programa. Vrednovanje stranog studijskog programa radi nastavka obrazovanja vrši stručni organ samostalne visokoškolske ustanove kojoj je podnet zahtev za akademsko priznavanje. Vrednovanje stranog studijskog programa, odnosno dela studijskog programa radi zapošljavanja vrši Nacionalni centar za priznavanje stranih visokoškolskih isprava (ENIC/NARIC centar), kao unutrašnja organizaciona jedinica Agencije za kvalifikacije.

Kriterijum 4: Procedure za uključivanje kvalifikacija u nacionalni okvir su transparentne.

Procedure za uključivanje visokoškolskih kvalifikacija u NOKS detaljno su opisane u Zakonu o nacionalnom okviru kvalifikacija Republike Srbije, deo IV: Obezbeđivanje kvaliteta u primeni NOKS-A (članovi Zakona 25-32). U ovom delu precizirane su procedure, metodologija i tela nadležna za:

- Izradu Standarda kvalifikacije (struktura Standarda kvalifikacije detaljno je objašnjena u poglavlju 2.10 ovog dokumenta);
- Podnošenje inicijative za razvijanje i usvajanje standarda kvalifikacije;
- Izradu predloga standarda kvalifikacije;
- Postupak po prigovoru;
- Usvajanje standarda kvalifikacije;
- Registar NOKS-a;
- Upis kvalifikacija u Podregistar nacionalnih kvalifikacija;

- Upis standarda u Podregistar standarda kvalifikacija.

Što se tiče razvijanja visokoškolskog programa prema konkretnom Standardu kvalifikacije, on se odvija se u skladu sa pravilima akreditacije studijskih programa, koja su, zajedno sa telima, procedurama i nadležnostima, prethodno opisane u delu Osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju (1.8.5). Ukratko, na predlog Nacionalnog tela za akreditaciju i proveru kvaliteta u visokom obrazovanju NSVO utvrđuje standarde za početnu akreditaciju visokoškolskih ustanova i studijskih programa¹⁵⁵, standarde i postupak za akreditaciju visokoškolskih ustanova¹⁵⁶ i studijskih programa¹⁵⁷, standarde za samovrednovanje i ocenjivanje kvaliteta visokoškolskih ustanova¹⁵⁸, standarde za spoljašnju proveru kvaliteta visokoškolskih ustanova¹⁵⁹, kao i listu recenzenata studijskih programa u procesu akreditacije na osnovu javnog konkursa¹⁶⁰. U skladu sa pomenutim dokumentima, Komisija za akreditaciju i proveru kvaliteta odlučuje o zahtevu za akreditaciju i sprovodi postupak akreditacije ustanova i studijskih programa u oblasti visokog obrazovanja, sačinjava izveštaj o početnoj akreditaciji u postupku izdavanja dozvole za rad, sprovodi postupak spoljašnje provere kvaliteta, i stara se o harmonizaciji primene standarda i procedura u oblasti akreditacije, u okviru Evropskog prostora visokog obrazovanja.

U ovom trenutku, a imajući u vidu autonomiju visokog obrazovanja, visokoškolske ustanove imaju pravo da odluče da li će studijske programe akreditovati prema standardu kvalifikacije ili ne. U oba slučaja akreditacija se obavlja na isti način opisan u prethodnom paragrafu, osim što u slučaju akreditacije mimo standarda Diploma i Dodatak diplomi neće sadržavati opis standarda. Imajući u vidu kompeticiju visokoškolskih ustanova prema privlačenju studenata, a u odnosu na značaj harmonizacije studijskih programa sa NOKS-om, očekuje se da će u kratkom vremenu veliki broj ustanova preći na akreditaciju prema standardu kvalifikacije.

Kriterijum 5: Nacionalni sistem osiguranja kvaliteta za visoko obrazovanje odnosi se na nacionalni okvir kvalifikacija i u skladu je sa Berlinskim komuniqueom i naknadno usaglašenim kominikeima od strane ministara u Bolonjskom procesu.

¹⁵⁵ <https://www.nat.rs/wp-content/uploads/2019/02/Regulations-for-Intial-Accreditation.docx>

¹⁵⁶ <https://www.nat.rs/wp-content/uploads/2019/02/Regulations-for-Accreditation-of-HEI.docx>

¹⁵⁷ <https://www.nat.rs/wp-content/uploads/2019/02/Regulations-for-Accreditation-of-SP.docx>

¹⁵⁸ <https://www.nat.rs/samovrednovanje/>

¹⁵⁹ <https://www.nat.rs/wp-content/uploads/2019/07/Pravilnik-za-spolja%C5%A1nju-proveru-kvaliteta-eng.doc?script=cir>

¹⁶⁰ <https://www.nat.rs/lista-recenzenata/>

Evropski standardi i smernice za osiguranje kvaliteta u Evropskom prostoru visokog obrazovanja¹⁶¹ koje je razvila Evropska asocijacija za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju (ENQA) već godinama služe kao osnova sistema osiguranja kvaliteta visokog obrazovanja RS.

Komisija za akreditaciju i proveru kvaliteta u visokom obrazovanju je 2007 godine postala pridruženi član ENQA, da bi od 2010 godine postala kandidat za punopravno članstvo u ovoj organizaciji. KAPK je 2011 godine poslao službeni zahtev za eksternu evaluaciju od strane ENQA¹⁶², a 2013 godine izradio i prvi izveštaj o samovrednovanju. Na osnovu ovih inicijativa KAPK je 2013. godine postala član ENQA¹⁶³, a 2014. i Evropskog registra za obezbeđenje kvaliteta u visokom obrazovanju (EQAP)¹⁶⁴, čime je pokazano da su standardi i procedure koje KAPK sprovodi u skladu sa Evropskim standardima i smernicama.

KAPK je 2017 godine uradio izveštaj o samovrednovanju sa ciljem obnavljanja članstva u ENQA¹⁶⁵. Na osnovu iznetih činjenica, doneta je odluka da se produženje članstva KAPK u ENQA odloži na dve godine, a u cilju rešavanja uočenih slabosti¹⁶⁶. U tom smislu, ENQA savetuje da se isprave neke manjkavosti u sistemu eksterne evaluacije visokoškolskih ustanova, prvenstveno u smislu uključivanja eksperata koji nisu istovremeno i članovi KAPK-a, te da se KAPK-u osigura finansijska nezavisnost u radu. Iz ovih razloga, a kao što je to detaljno opisano u poglavlju 1.8.5.2, osnovano je Nacionalno telo za akreditaciju i proveru kvaliteta u visokom obrazovanju Srbije, čija je funkcija ne samo obezbeđivanje finansijske nezavisnosti KAPK-u, već i pružanja logističke pomoći u radu. Prema Poslovniku ENQA-e, posle uspešne revizije na kraju perioda od dve godine, članstvo NAT će biti produženo na novi petogodišnji period, pri čemu članovi koji su u razmatranju održavaju svoja prava i obaveze iz članstva i tokom perioda članstva koje se razmatra.

Kriterijum 6: Nacionalni okvir i svako usaglašavanje sa evropskim okvirom se navodi u svim dodacima diplomi.

¹⁶¹ https://enqa.eu/wp-content/uploads/2013/06/ESG_3edition-2.pdf

¹⁶² <https://www.nat.rs/wp-content/uploads/2019/01/ENQAs-Review-2012.pdf>

¹⁶³ <https://www.nat.rs/wp-content/uploads/2019/01/Full-membership-of-CAQA-in-ENQA.pdf>

¹⁶⁴ <https://www.nat.rs/wp-content/uploads/2019/01/Approval-of-the-Application-for-Inclusion-on-the-Register.pdf>

¹⁶⁵ <https://www.nat.rs/wp-content/uploads/2019/01/KAPK-Izve%C5%A1taj-o-samovrednovanju-2017.pdf>

¹⁶⁶ <https://www.nat.rs/wp-content/uploads/2019/01/Reconfirmation-of-membership-of-CAQA-in-ENQA-2018.pdf>

Prema Zakonu o visokom obrazovanju, Dodatak diplomi¹⁶⁷ je javna isprava, čiji obrazac propisuje ministar prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, a koju izdaje samostalna visokoškolska institucija. Prema planu implementacije NOKS-a, po izvršenom referenciranju sa EQF u Dodatak diplomi biće uneti svi neophodni elementi, kao što su nivo NOKS-a i nivo EQF date kvalifikacije.

Kriterijum 7: Nadležnosti domaćih činilaca u nacionalnom okviru su jasno utvrđene i objavljene.

Ključnu ulogu u razvoju i implementaciji NOKS-a ima MPNTR (član 23. Zakona o nacionalnom okviru kvalifikacija), koje istovremeno predstavlja i Nacionalnu koordinacionu tačku nadležnu za izradu Izveštaja za povezivanje NOKS-a sa EOK-om, podnošenje Izveštaja Savetodavnom odboru EOK-a, i održavanje komunikacije sa Savetodavnim odborom EOK-a. U ovom poslu zajedno sa MPNTR učestvuju i Savet za NOKS i Agencija za kvalifikacije, u skladu sa svojim obavezama detaljno opisanim u poglavlju Kriterijuma 1 referenciranja sa EQF.

Što se tiče procedura za uključivanje visokoškolskih kvalifikacija u NOKS, one su jasno definisane Zakonom o NOKS-u, i prethodno opisane u Kriterijumu 4, zajedno sa svim relevantnim telima detaljno opisanim u delu IV: Obezbeđivanje kvaliteta u primeni NOKS-a (članovi Zakona 25-32).

Procedura 1: Nadležno telo (nadležna tela) će učestvovati u procesu povezivanja nacionalnog okvira kvalifikacija sa evropskim okvirom kvalifikacija

Tokom izrade Izveštaja o povezivanju, održani su sastanci sa Međuministarskom radnom grupom, Savetom za NOKS, NSVO i SSOOO (Aneks 9).

Procedura 2: Proces samoprocene će uključivati saglasnost tela nadležnih za osiguranje kvaliteta zemlje u pitanju prepoznatih kroz Bolonjski process.

Po završetku izrade Izveštaja za povezivanje sa njegovom formom i sadržinom saglasila su se sva relevantna tela sistema visokog obrazovanja RS, i to:

- NSVO
- NAT

Potpisani sporazumi navedenih organa predstavljeni su u Aneksu 7.

Procedura 3: Proces samoprocene će uključivati međunarodne eksperte

Tokom izrade Izveštaja o samoproceni ključnu ulogu su imali međunarodni

¹⁶⁷ Aneks 6

eksperti, koji su svojim iskustvom pomogli da izveštaj bude sveobuhvatan i jasan. Izjave eksperata date su u Aneksu izveštaja.

Procedura 4: Izveštaj o referenciranju zajedno sa delom o samoproceni i dokazi koji ga podržavaju će biti objavljeni. Svaki opisani kriterijum se zasebno obrađuje.

Po završetku izrade, Izveštaj o referenciranju zajedno sa delom o samoproceni biće publikovan, predstavljen svim relevantnim telima, i postavljen na veb-sajtu MPNTR i Agencije za kvalifikacije.

Procedura 5: ENIC/NARIC mreža će održavati javno dostupnu listu država koje su potvrdile da su završile process samoprocene.

Po završetku procesa povezivanja NOKS-a sa EOK-om, ENIC/NARIC centar Republike Srbije će na listu zemalja koje su završile ovaj proces staviti i Srbiju.

Procedura 6: Po završetku procesa samoprocene u potom izdatom dodatku diplomi će biti prikazana veza između nacionalnog okvira i Evropskog okvira

Prema Zakonu o visokom obrazovanju RS Dodatak diplomi je javna isprava, čiji obrazac propisuje Ministar prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, a koju izdaje samostalna visokoškolska institucija. Prema planu implementacije NOKS-a, po izvršenom referenciranju sa EQF u Dodatak diplomi biće uneti svi neophodni elementi, kao što su nivo NOKS-a i nivo EQF date kvalifikacije.

4. BUDUĆI IZAZOVI I DALJI RAZVOJ NOKS-A

NOKS je uspostavljen zakonom, a njegovi ključni elementi (standard kvalifikacije, ishodi učenja) usklađeni su sa propisima i u preduniverzitetskom obrazovanju i u visokom obrazovanju. Podzakonskim aktima koji treba da budu doneti u skladu sa Zakonom o NOKS-u, propisaće se Metodologija za razvoj standarda kvalifikacija, sadržaj i način vođenja Registra NOKS, nacionalna klasifikacija kvalifikacija i način sprovođenja postupka PPU. Primena navednih propisa kao i kvalitet aktivnosti nedavno osnovanih sektorskih veća i drugih nadležnih institucija zavisice prevashodno od kompetentnosti i spremnosti socijalnih partnera da u potpunosti aktivno i odgovorno učestvuju u ovim procesima.

Predviđene su dalje aktivnosti na uspostavljanju potpuno funkcionalnog sistema kvalifikacija koji je čvrsto povezan sa tržištem rada. U tom smislu, planiran je razvoj metodološkog i konceptualnog okvira standarda zanimanja koji treba da budu relevantni za razvoj standarda kvalifikacija.

Struktura NOKS-a zasniva se na ishodima učenja i ima snažnu kompatibilnost sa EOK-om. Istovremeno, uvođenjem podniva na nivou 6 i 7 NOKS-a uvažava se nacionalni kontekst i olakšava prihvatanje kvalifikacija u novom okviru od strane svih zainteresovanih strana. Sa druge strane, ova specifična karakteristika NOKS-a može biti izazov za proređenje domaćih strukovnih i akademskih kvalifikacija u međunarodnom kontekstu, te uticati na postupak priznavanja stranih kvalifikacija (visokoškolskih isprava) na tim podnivoima.

NOKS treba da posluži kao instrument systemske modernizacije obrazovanja. Smislena upotreba ishoda učenja je dugotrajan proces koji nužno donosi promene, samim tim i otpore. U tom kontekstu najvažnije je ostvariti poverenje i prihvatanje među ključnim zainteresovanim stranama.

Imajući u vidu prethodno pomenute aspekte, za dalju uspešnu implementaciju NOKS-a planirano je:

- Korišćenje svih nacionalnih resursa, međunarodnih projekata i iskustava kako bi se poboljšali kapaciteti sektorskih veća za obavljanje zadataka na utvrđivanju kvalifikacija prilagođenih tržištu rada i društvu u celini;
- Upravljanje sistemom NOKS-a uvažavajući međusektorski pristup, efikasnim korišćenjem kapaciteta novouspostavljenih institucija i tela u funkciji sinhronizovanog izgrađivanja glavnih instrumenata kvaliteta u

razvoju zanimanja i kvalifikacija;

- Nastaviti konsultativan proces nadležnih tela, započet u procesu povezivanja NOKS-a sa EOK-om, o pitanjima relevantnim za mobilnost unutar sistema visokog obrazovanja, kao i za međunarodno priznavanje tih kvalifikacija;
- Podržati i usmeriti dijalog između zainteresovanih strana koji će dovesti do spajanja podnivoa u pojedinačne nivoe 6 i 7 NOKS-a;
- Jasno i nedvosmisleno predstaviti svim partnerima i zainteresovanim stranama funkciju i značaj standarda kvalifikacija, posebno njegovog osnovnog elementa - ishoda učenja. U tom cilju učiniti javno dostupnim primere dobre prakse zasnovane na novoj Metodologiji za razvoj standarda kvalifikacija (povezivanje zanimanja i kvalifikacija, omogućavanje zapošljavanja i celoživotnog učenja i sl.), kao rezultat njene primene u novom institucionalnom okviru.

Aneks 1: Ekvivalencija prethodnih kvalifikacija sa nivoima NOKS-a

NIVOI	KVALIFIKACIJA STEČENA PREMA PROPISIMA KOJI SU VAŽILI PRE USPOSTAVLJANJA NOKS-A (I BOLONJSKOG PROCESA)	KVALIFIKACIJA STEČENA PREMA VAŽEĆIM PROPISIMA
NOKS 1	osnovno obrazovanje	Stiče se završavanjem osnovnog obrazovanja i vaspitanja, osnovnog obrazovanja odraslih, osnovnog muzičkog, odnosno osnovnog baletskog obrazovanja i vaspitanja
NOKS 2	stručno osposobljavanje u trajanju od godinu dana koje je do stupanja na snagu ovog zakona odgovaralo prvom stepenu stručne spreme i obrazovanje za rad u trajanju od dve godine, koje je do stupanja na snagu ovog zakona odgovaralo drugom stepenu stručne spreme	stiče se stručnim osposobljavanjem, u trajanju do jedne godine, obrazovanjem za rad u trajanju do dve godine, odnosno neformalnim obrazovanjem odraslih u trajanju od 120-360 sati obuke. Uslov za sticanje ovog nivoa je prethodno stečen nivo 1 NOKS-a
NOKS 3	srednje obrazovanje u trajanju od tri godine, koje je do stupanja na snagu ovog zakona odgovaralo trećem stepenu stručne spreme	stiče se završavanjem srednjeg stručnog obrazovanja u trogodišnjem trajanju, odnosno neformalnim obrazovanjem odraslih u trajanju od najmanje 960 sati obuke. Uslov za sticanje ovog nivoa je prethodno stečen nivo 1 NOKS-a
NOKS 4	srednje obrazovanje u trajanju od četiri godine, koje je do stupanja na snagu ovog zakona odgovaralo četvrtom stepenu stručne spreme; obrazovanje stečeno u školi za talentovane učenike koje je do stupanja na snagu ovog zakona odgovaralo četvrtom stepenu stručne spreme	stiče se završavanjem srednjeg obrazovanja u četvorogodišnjem trajanju (stručno, umetničko, odnosno gimnazijsko). Uslov za sticanje ovog nivoa je prethodno stečen nivo 1 NOKS-a
NOKS 5	školovanje za specijalizaciju, koje je do stupanja na snagu ovog zakona odgovaralo petom stepenu stručne spreme	stiče se završavanjem majstorskog, odnosno specijalističkog obrazovanja u trajanju od dve, odnosno jedne godine i neformalnim obrazovanjem odraslih u trajanju od najmanje šest meseci. Uslov za sticanje ovog nivoa je prethodno stečen nivo 3, odnosno nivo 4 NOKS-a, a za sticanje kroz

neformalno obrazovanje odraslih prethodno stečen nivo 4 NOKS-a

<p>NOKS 6.1</p>	<p>studija na višoj školi, u trajanju do tri godine, koji je do stupanja na snagu ovog zakona u pogledu prava koja iz njega proizlaze bio izjednačen sa stručnim nazivom prvog stepena strukovnih studija; dela studijskog programa osnovnih studija na fakultetu, čijim završavanjem se stiče prvi stepen visokog obrazovanja, a koji je do stupanja na snagu ovog zakona u pogledu prava koja iz njega proizlaze bio izjednačen sa stručnim nazivom osnovnih akademskih studija obima od najmanje 180 ESPB bodova; osnovnih studija na fakultetu, u trajanju od tri godine, koji je do stupanja na snagu ovog zakona u pogledu prava koja iz njega proizlaze bio izjednačen sa stručnim nazivom osnovnih akademskih studija obima od najmanje 180 ESPB bodova</p>	<p>Stiče se završavanjem OAS obima od najmanje 180 ESPB bodova, odnosno OSS obima od 180 ESPB bodova. Uslov za sticanje ovog nivoa je prethodno stečen nivo 4 NOKS-a i položena opšta, stručna odnosno umetnička matura, u skladu sa zakonima koji uređuju srednje obrazovanje i vaspitanje i visoko obrazovanje</p>
<p>NOKS 6.2</p>	<p>u prethodnim sistemima nisu postojale kvalifikacije koje odgovaraju ovom nivou</p>	<p>Stiče se završavanjem OAS od najmanje 240 ESPB bodova, odnosno specijalističkih strukovnih studija obima od najmanje 60 ESPB bodova. Uslov za sticanje ovog nivoa je prethodno stečen nivo 4 NOKS i položena opšta, stručna odnosno umetnička matura, u skladu sa zakonima koji uređuju srednje obrazovanje i vaspitanje i visoko obrazovanje, odnosno nivo 6.1 (OSS obima 180 ESPB bodova)</p>
<p>NOKS 7.1</p>	<p>specijalističkih strukovnih studija drugog stepena u skladu sa Zakonom o visokom obrazovanju ("Službeni glasnik RS", br. 76/05, 100/07 - autentično tumačenje, 97/08, 44/10, 93/12, 89/13, 99/14, 45/15 - autentično tumačenje, 68/15, 87/16 i 88/17 - dr. zakon); osnovnih studija na fakultetu u trajanju od četiri do šest godina, koji je do stupanja na snagu ovog zakona u pogledu prava koja iz njega proizlaze bio izjednačen sa</p>	<p>stiče završavanjem integrisanih akademskih studija obima od 300 do 360 ESPB bodova, master akademskih studija (u daljem tekstu: MAS) obima od najmanje 60 ESPB bodova, uz prethodno ostvarene OAS obima 240 ESPB, MAS obima od najmanje 120 ESPB (uz prethodno ostvarene OAS obima 180 ESPB), odnosno master strukovnih studija obima od najmanje 120 ESPB bodova (uz prethodno ostvarene OSS obima 180 ESPB bodova)</p>

	akademskim nazivom master, odnosno diplomirani master	
NOKS 7.2	akademski naziv stečen završavanjem specijalističkih studija na fakultetu, koji je do stupanja na snagu ovog zakona u pogledu prava koja iz njega proizlaze bio izjednačen sa akademskim nazivom specijaliste drugog stepena akademskih studija; akademski naziv magistra nauka stečen završavanjem magistarskih studija, odnosno odbranom magistarske teze, koji je do stupanja na snagu ovog zakona u pogledu prava koja iz njega proizlaze bio izjednačen sa naučnim nazivom magistra nauka	stiče završavanjem specijalističkih akademskih studija obima od najmanje 60 ESPB bodova (uz prethodno ostvarene master akademske studije)
NOKS 8	naučni stepen doktora nauka stečen završavanjem doktorskih studija, odnosno odbranom doktorske disertacije, koji je do stupanja na snagu ovog zakona u pogledu prava koja iz njega proizlaze bio izjednačen sa naučnim nazivom doktora nauka	stiče završavanjem doktorskih studija obima 180 ESPB bodova (uz prethodno završene integrisane akademske, odnosno master akademske studije)

Aneks 2: Nivoi i prohodnost kroz nivoe NOKS

NIVO	NAČIN STICANJA KVALIFIKACIJE	PREDUSLOV STICANJA	DALJA PROHODNOST KA NIVOIMA NOKS-a
NOKS 1	stiče se završavanjem osnovnog obrazovanja i vaspitanja, osnovnog obrazovanja odraslih, osnovnog muzičkog, odnosno osnovnog baletskog obrazovanja i vaspitanja;	Završen pripremni predškolski program	2,3 i 4
NOKS 2	stiče se stručnim osposobljavanjem, u trajanju do jedne godine, obrazovanjem za rad u trajanju do dve godine, odnosno neformalnim obrazovanjem odraslih u trajanju od 120-360 sati obuke	NOKS 1	/
NOKS 3	stiče se završavanjem srednjeg stručnog obrazovanja u trogodišnjem trajanju, odnosno neformalnim obrazovanjem odraslih u trajanju od najmanje 960 sati obuke	NOKS 1	NOKS 4 (prekvalifikacija, dokvalifikacija) NOKS 5 NOKS 6.1 (član 63a Zakona o srednjem obrazovanju u vaspitanju)
NOKS 4	stiče se završavanjem srednjeg obrazovanja u četvorogodišnjem trajanju (stručno, umetničko, odnosno gimnazijsko).	NOKS 1 NOKS 3 + ispit za sticanje kompetencija najmanje 2 godine nakon završenog obrazovanja (član 63a Zakona o srednjem obrazovanju u vaspitanju)	NOKS 5 NOKS 6.1
NOKS 5	stiče se završavanjem majstorskog, odnosno specijalističkog obrazovanja u trajanju od dve, odnosno jedne godine i neformalnim obrazovanjem odraslih u trajanju od najmanje šest meseci.	Kroz formalno obrazovanje NOKS 3 ili NOKS 4 Kroz neformalno obrazovanje NOKS 4	/
NOKS 6.1	Stiče se završavanjem osnovnih akademskih studija obima od najmanje 180 ESPB bodova, odnosno osnovnih strukovnih studija obima od 180 ESPB bodova.	NOKS 4 Položena opšta, stručna ili umetnička matura	NOKS 6.2 NOKS 7.1
NOKS 6.2	Stiče se završavanjem osnovnih akademskih studija obima od najmanje 240 ESPB bodova, odnosno specijalističkih strukovnih studija obima od	Za osnovne akademske studije NOKS 4 Za osnovne strukovne studije NOKS 6.1	NOKS 7.1

	najmanje 60 ESPB bodova, nakon prethodno završenih osnovnih strukovnih studija od 180 ESPB		
NOKS 7.1	koji se stiče završavanjem integriranih akademskih studija obima od 300 do 360 ESPB bodova, master akademskih studija obima od najmanje 60 ESPB bodova, master akademskih studija obima 120 ESPB bodova, master strukovnih studija obima od najmanje 120 ESPB bodova	NOKS 4 za integrirane studije NOKS 6.2 za master od 60 ESPB za prethodno ostvarene osnovne akademske studije obima 240 ESPB NOKS 6.1 za master od 120 ESPB – prethodno ostvarene osnovne akademske studije obima najmanje 180 ESPB bodova; NOKS 6.1 za strukovni master – prethodno ostvarene osnovne strukovne studije obima najmanje 180 ESPB bodova	NOKS 7.2 za prethodno završene master akademske studije NOKS 8 za prethodno završene master akademske studije
NOKS 7.2	stiče se završavanjem specijalističkih akademskih studija obima od najmanje 60 ESPB bodova	NOKS 7.1 ostvaren na master akademskim studijama ili integriranim studijama	/
NOKS 8	koji se stiče završavanjem doktorskih studija obima 180 ESPB bodova	NOKS 7.1 ostvaren na master akademskim studijama ili integriranim studijama	/

Aneks 3: Javne isprave koje se izdaju za stečene kvalifikacije

Nivo	VRSTA OBRAZOVANJA	JAVNA ISPRAVA
NOKS 1.	Osnovno obrazovanje i vaspitanje	Svedočanstvo o završenom osnovnom obrazovanju i vaspitanju Uverenje o obavljenom završnom ispitu u osnovnom obrazovanju i vaspitanju
	Osnovno obrazovanje odraslih	Svedočanstvo o završenom osnovnom obrazovanju i vaspitanju Uverenje o obavljenom završnom ispitu u osnovnom obrazovanju i vaspitanju Sertifikat o ostvarenom standardu ključnih kompetencija za nivo osnovnog obrazovanja odraslih
	Osnovno muzičko	Svedočanstvo o završenom osnovnom muzičkom/ baletskom obrazovanju i vaspitanju
	Osnovno baletsko	Svedočanstvo o završenom osnovnom muzičkom/ baletskom obrazovanju i vaspitanju
NOKS 2.	Stručno osposobljavanje (1 godina)	Uverenje o položenom ispitu za stručnu osposobljenost
	Obrazovanje za rad (2 godine) Obučavanje (120 – 360 sati obuke)	Diploma Sertifikat o ostvarenom standardu kvalifikacije u celini
NOKS 3.	Srednje stručno obrazovanje (3 godine)	Diploma
	Srednje stručno obrazovanje (3 godine) zasnovani na standardu kvalifikacije Neformalno obrazovanje odraslih (min 960 sati obuke)	Diploma Uverenje o položenim ispitima u okviru savladanog programa za obrazovni profil Sertifikat o ostvarenom standardu kvalifikacije u celini
NOKS 4.	Srednje obrazovanje - stručno, umetničko, gimnazijsko (4 godine)	Diploma
	Srednje stručno obrazovanje (4 godine) zasnovano na standardu kvalifikacije	Diploma Uverenje o položenim ispitima u okviru savladanog programa za obrazovni profil
NOKS 5.	Majstorsko i specijalističko obrazovanje	Uverenje o položenom specijalističkom ispitu
NOKS 6.1	Osnovne strukovne studije (OSS, 180 ESPB) Osnovne akademske studije (OAS, 180 ESPB)	Diploma Dodatak diplomi

NOKS 6.2	Osnovne akademske studije (OAS, 240 ESPB) Specijalističke strukovne studije (SSS, 180+60 ESPB)	Diploma Dodatak diplomi
NOKS 7.1	Integrirane master akademske studije (IMAS, maks. 360 ESPB) Master akademske studije (MAS, 180+120 ili 240+60 ESPB) Master strukovne studije (MSS, 120 ESPB)	Diploma Dodatak diplomi
NOKS 7.2	Specijalističke akademske studije (SAS, 60 ESPB)	Diploma Dodatak diplomi
NOKS 8.	Doktorske studije (DS, 180 ESPB)	Diploma Dodatak diplomi

Aneks 4. Primeri standarda kvalifikacija NOKS nivo 3 i NOKS nivo 4

STANDARD KVALIFIKACIJE¹⁶⁸

1. **Naziv kvalifikacije:** Trgovac
2. **Sektor - područje rada:** Trgovina - Trgovina, ugostiteljstvo i turizam
3. **Nivo kvalifikacije:** III
4. **Svrha kvalifikacije:** Prodaja i nabavka robe
5. **Način sticanja kvalifikacije:**
Kvalifikacija se stiče nakon uspješno završenog procesa obrazovanja u srednjoj stručnoj školi.
6. **Trajanje:**
Program srednjeg stručnog obrazovanja za sticanje kvalifikacije traje tri godine.
7. **Način provere:**
Dostignutost ishoda programa srednjeg stručnog obrazovanja se proverava na završnom ispitu.
8. **Zasnovanost kvalifikacije:**
Kvalifikacija se zasniva na opisu rada, ciljevima stručnog obrazovanja i ishodima stručnog obrazovanja.

8.1. Opis rada

Dužnosti - stručne kompetencije:

- Priprema i organizacija procesa rada u prodavnici

¹⁶⁸ Službeni glasnik RS Prosvetni glasnik br. 04/2018

- Nabavka robe
- Skladištenje i čuvanje robe u priručnom skladištu prodavnice
- Prodaja robe
- Održavanje prezentacije robe izvan prodavnice

Dužnosti - stručne kompetencije	Zadaci - jedinice kompetencija
Priprema i organizacija procesa rada u prodavnici	<ul style="list-style-type: none"> - Proverava ispravnost tehničkih uređaja prodavnice - Priprema sredstva za rad u prodavnici - Kontrola zaliha - Raspoređivanje i izlaganje robe na prodajnom mestu
Nabavka robe	<ul style="list-style-type: none"> - Vođenje evidencije o dobavljačima - Nabavka robe od dobavljača - Trebovanje i izrada porudžbenice na osnovu plana nabavke i visine zaliha robe u prodavnici - Preuzimanje robe od dobavljača - Priprema kalkulacije maloprodajne cene proizvoda
Skladištenje i čuvanje robe u priručnom skladištu prodavnice	<ul style="list-style-type: none"> - Vođenje evidencije o robi u skladištu - Prijem robe – kvantitativna i kvalitativna kontrola robe - Raspoređivanje robe u skladištu - Obezbeđenje odgovarajućih uslova za čuvanje robe do prodaje - Kontrola kvaliteta robe u skladištu - Prikupljanje, sortiranje i odlaganje otpada (robe i ambalaže) - Priprema robe za prodaju - Dopunjavanje zaliha
Prodaja robe	<ul style="list-style-type: none"> - Komunikacija sa kupcem - Pružanje informacija kupcima o karakteristikama robe i načinu upotrebe - Neposredna prodaja (npr. merenje tražene količine robe) - Naplata prodate robe - Pakovanje prodate robe i ispraćaj kupca - Obavljanje rada na kasi i kontrola pazara - Izrada specifikacije i uplata dnevnog pazara - Evidencija i praćenje prodaje robe - Utvrđivanje rezultata prodaje - Sprovođenje poslova sniženja cena, promocija i akcionih prodaja u prodavnici - Organizovanje i sprovođenje popisa robe – inventarisanje

Dužnosti - stručne kompetencije	Zadaci - jedinice kompetencija
Održavanje prezentacije robe izvan prodavnice	<ul style="list-style-type: none"> - Priprema terena (izbor lokacije, odabir objekta, pozivanje gostiju, postavka eksponata i prijem gostiju) - Predstavljanje proizvoda - Vođenje prodajnog razgovora sa gostima/kupcima - Sređivanje prostora/objekta nakon završene prezentacije - Izrada mesečnog plana prodaje - Dostavljanje dnevnog, nedeljnog i periodičnog izveštaja o sprovedenim prezentacijama

8.1.1. Ekstremni uslovi pod kojima se obavlja posao sa stečenom kvalifikacijom:

- nema.

8.1.2. Izloženost rizicima pri obavljanju posla sa stečenom kvalifikacijom:

- nema.

8.2. Ciljevi stručnog obrazovanja

Cilj stručnog obrazovanja za kvalifikaciju TRGOVAC je osposobljavanje lica za pripremu i organizaciju procesa rada u prodavnici, nabavku robe, skladištenje i čuvanje robe, prodaju robe, održavanje prezentacije novog proizvoda.

Neophodnost stalnog prilagođavanja promenljivim zahtevima tržišta rada, potrebe kontinuiranog obrazovanja, stručnog usavršavanja, razvoj karijere, unapređivanja zapošljivosti, usmerava da lica budu osposobljavana za:

- primenu teorijskih znanja u praktičnom kontekstu;
- efikasan rad u timu;
- preuzimanje odgovornosti za vlastito kontinuirano učenje i napredovanje u poslu i karijeri;
- blagovremeno reagovanje na promene u radnoj sredini;
- prepoznavanje poslovnih mogućnosti u radnoj sredini i širem socijalnom okruženju;
- primenu sigurnosnih i sanitarnih mera u procesu rada;
- primenu mera zaštite životne sredine u procesu rada;
- upotrebu informatičke tehnologije u prikupljanju, organizovanju i korišćenju informacija u radu i svakodnevnom životu.

8.3. Ishodi stručnog obrazovanja

Stručne kompetencije	Znanja	Veštine	Sposobnosti i stavovi
Po završenom programu obrazovanja, lice će biti u stanju da:			
<p>pripremi i organizuje proces rada u prodavnici</p>	<ul style="list-style-type: none"> - opiše poslovne funkcije koje se obavljaju u prodavnici - objasni radnje neophodnih za pripremu prodaje - opiše vreme i način provere ispravnosti tehničkih uređaja prodavnice - objasni ulogu prodavca u procesu prodaje robe - opiše pripremu prodavca za rad sa kupcima - navede redosled poslova pripreme radnog mesta - objasni pojam zalihe robe u prodavnici - razlikuje vrste i dimenzije asortimana robe u prodavnici - objasni principe raspoređivanja i izlaganja robe na prodajnom mestu 	<ul style="list-style-type: none"> - proveri ispravnost tehničkih uređaja prodavnice po propisanoj proceduri - pripremi sredstva za rad za početak rada sa kupcima - izračuna potrebne količine zaliha - obavi kontrolu zaliha - pripremi robu za prodaju - raspoređuje i izlaže robe na prodajnom mestu - obeleži vrednost robe 	<ul style="list-style-type: none"> - savesno, odgovorno, uredno i precizno obavlja poverene poslove - efikasno organizuje vreme - ispolji ljubaznost, komunikativnost, nenametljivost i fleksibilnost u odnosu prema saradnicima - ispolji ljubaznost, komunikativnost, spretnost, nenametljivost i fleksibilnost u odnosu prema kupcima - bude orijentisan ka klijentu odnosno kupcu - ispolji pozitivan odnos prema značaju sprovođenja „ISO“ standarda, „HACCP“ standarda, granskih i internih standarda, propisa o kvalitetu, proizvođačkih specifikacija i trgovinskih uzansi koji važe u trgovini - ispolji pozitivan odnos prema značaju funkcionalne i tehničke ispravnosti mašina, uređaja i alata koje koristi pri obavljanju poslova nabavke, skladištenja i
<p>vrši nabavku robe</p>	<ul style="list-style-type: none"> - objasni sadržaj plana nabavke i značaj planiranja nabavke - razlikuje načine snabdevanja prodavnice robom - objasni način vođenja evidencije o dobavljačima - razlikuje kriterijume za izbor dobavljača - razlikuje vrste i faze preuzimanja robe - opiše komisijski zapisnik i njegov značaj u poslovanju prodavnice - objasni način i svrhu reklamacije dobavljačima 	<ul style="list-style-type: none"> - ugovori nabavku robe sa dobavljačem - poruči robu od dobavljača ili iz centralnog skladišta - samostalno obradi sva dokumenta u vezi sa nabavkom - narudžbenica, trebovanje, prijemnica, povratnica, komisijski zapisnik, bonifikacija - sprovodi postupak preuzimanja robe iz centralnog skladišta, od dobavljača i prevoznika - sprovodi po potrebi postupak komisijskog preuzimanja robe - sačini sa ostalim članovima komisije komisijski zapisnik 	<ul style="list-style-type: none"> - ispolji pozitivan odnos prema značaju funkcionalne i tehničke ispravnosti mašina, uređaja i alata koje koristi pri obavljanju poslova nabavke, skladištenja i

		<ul style="list-style-type: none"> - sastavi kalkulaciju maloprodajne cene - podnosi reklamaciju dobavljačima u zakonom predviđenim uslovima - primeni pravila ispunjavanja, čuvanja i odlaganja dokumentacije o poslovanju prodavnice 	<p>čuvanja robe, njenom manipulacijom i prodajom</p> <ul style="list-style-type: none"> - ispolji pozitivan odnos prema profesionalno-etičkim normama i vrednostima
<p>obavlja skladištenje i čuvanje robe u priručnom skladištu prodavnice</p>	<ul style="list-style-type: none"> - objasni značaj skladišne funkcije u poslovanju prodavnice - razlikuje vrste skladišta u okviru trgovinskog preduzeća - objasni proceduru kretanja dokumentacije između skladišta i nabavne odnosno prodajne službe - razlikuje vrste dokumenata vezanih za prijem i izdavanje robe iz skladišta - navede i opiše poslove koji se obavljaju u priručnom skladištu prodavnice - objasni značaj opreme i uređaja u skladištu za očuvanje kvaliteta robe i njenog korišćenja - navede i objasni uslove čuvanja različitih vrsta robe - navede principe raspoređivanja i slaganja različitih vrsta roba - razlikuje gubitke na robi - navede vrste ambalaže 	<ul style="list-style-type: none"> - planira odgovarajuća robna mesta u skladištu - kontroliše ispunjenost uslova za čuvanje robe u toku skladištenja - sprovodi postupak prijema robe u skladište - samostalno obradi sva dokumenta u vezi sa prijemom i izdavanjem robe u skladištu - prijemnica, otpremnica, robne kartice, lager lista, komisijski zapisnik - samostalno vodi odgovarajuću elektronsku i štampanu skladišnu evidencije i dokumentacije (KEPU i ostala evidencija) - izradi specifikaciju robe - prati kretanje zaliha robe - obavlja poslove pripreme robe za prodaju, počev od raspakivanja robe pa do njenog označavanja - raspoređuje robu u priručnom skladištu prema pravilima čuvanja 	<ul style="list-style-type: none"> - ispolji pozitivan i profesionalan odnos prema poštovanju svih zakonskih odredbi, naročito odredbi Zakona o trgovini i Zakona o zaštiti potrošača.

<p>prodaje robu</p>	<ul style="list-style-type: none"> - objasni razliku između verbalne i neverbalne komunikacije sa kupcima - objasni vidove personalizacije kupaca - razlikuje tipove potrošača - razlikuje prodaju grupi od prodaje jedan na jedan - prepozna potrebe kupaca - objasni osnovne karakteristike klasičnog i savremenih oblika prodaje - navede i objasni sve faze neposredne prodaje robe u klasičnoj i savremenim prodavnicama - razlikuje i objasni sredstva plaćanja - razlikuje i primeni GS1 sistem numeracije - objasni sistem kase kao instrumenta za obradu podataka o prodaji - razlikuje različite oznake koje nosi roba u robnom prometu - razlikuje i objasni atest, garantni list, tehničko uputstvo, deklaraciju robe i elemente deklaracije - poveže oznake standarda, granskih i internih standarda, propisa o kvalitetu, proizvođačkih specifikacija i trgovinskih uzansi sa nivoom kvaliteta robe - razlikuje vrste robe po nameni, sirovinskom sastavu i načinu proizvodnje - objasni karakteristike različitih vrsta robe (prehrambena, tekstilna, kožarska, hemijska, metalna, drvena, građevinska, elektrotehnička) 	<p>komunicira sa kupcem na način koji odgovara tipu potrošača, vrsti robe i načinu prodaje robe kupcima</p> <p>koristi sredstva za rad u obavljanju svih faza neposredne prodaje robe kupcima u prodavnici</p> <p>meri robu</p> <p>pakuje robu</p> <p>obavlja blagajničke poslove</p> <p>ispunjava obrasce i uplaćuje dnevni pazar</p> <p>obrađuje dokumentaciju vezanu za prodaju robe</p> <p>rešava reklamacije kupaca</p> <p>daje kupcima informacije o karakteristikama i načinu upotrebe robe koju kupac želi da kupi</p> <p>kombinuje informacije koje pruža kupcima sa oznakama „ISO“ standarda, „HACCP“ standarda, granskih i internih standarda, propisa o kvalitetu, proizvođačkih specifikacija i trgovinskih uzansi sa nivoom kvaliteta robe</p> <p>prenosi kupcima informacije o dokumentaciji koja prati robu u robnom prometu - atest, garantni list, tehničko uputstvo, deklaraciji robe i elemente deklaracije</p> <p>prati i primenjuje odredbe Zakona o trgovini i Zakona o zaštiti potrošača</p> <p>primenjuje odgovarajuće sanitarne i ekološke propise u radu sa različitim vrstama robe</p> <p>koristi informatičku tehnologiju i savremena sredstva komunikacije za obavljanje poslova prodaje</p>	
---------------------	--	--	--

	<ul style="list-style-type: none"> - protumači tehničku dokumentaciju i uputstvo za upotrebu uređaja koje prodaje - navede sanitarne i ekološke uslove / propise za čuvanje i prodaju odgovarajuće vrste robe - razlikuje vidove i organe, mere i oblike zaštite prava potrošača u oblasti kvaliteta robe i usluga u robnom prometu - detaljno opiše obaveze i odgovornosti trgovca u primeni propisa iz oblasti trgovine na malo 		
održava prezentacije robe izvan prodavnice	<ul style="list-style-type: none"> - objasni promociju kao instrument marketinga u trgovini - navede i kratko opiše elemente promocijskog miksa u trgovini - analizira ličnu prodaju i njenu ulogu u promociji proizvoda - objasni unapređenje prodaje i mere unapređenja prodaje - kratko opiše publicitet - opiše odnose sa javnošću - objasni promociju prodaje - razlikuje načine kombinovanja oblika promocije - objasni pravila promocije odnosno prezentacije robe na terenu. 	<ul style="list-style-type: none"> - planira prezentaciju robe – odabir mesta u prodajnom objektu, aranžiranje enterijera dela prodajnog objekta za prezentaciju, postavka uzoraka robe, pozivanje gostiju - realizuje plan prezentacije u pogledu cilja, robe, vremena, prostora i sl. - prezentuje kupcima karakteristike robe, vodi sa njima razgovor i odgovara na postavljena pitanja o robi - organizuje demonstracije, degustacije ili podelu uzoraka robe - sređuje objekat nakon završene prezentacije - prati i analizira prodaju robe i troškove prezentacije. 	

STANDARD KVALIFIKACIJE¹⁶⁹

1. Naziv kvalifikacije: Tehničar za logistiku i špediciju

2. Sektor - područje rada: Saobraćaj

3. Nivo kvalifikacije: IV

4. Način sticanja kvalifikacije:

Kvalifikacija se stiče nakon uspešno završenog procesa obrazovanja u srednjoj stručnoj školi.

5. Trajanje obrazovanja:

Program srednjeg stručnog obrazovanja za sticanje kvalifikacije traje četiri godine.

6. Način provere:

Dostignutost ishoda programa srednjeg stručnog obrazovanja se proverava na maturskom ispitu koji sprovodi srednja škola.

7. Zasnovanost kvalifikacije:

Kvalifikacija se zasniva na opisu rada, ciljevima i ishodima stručnog obrazovanja.

7.1 Opis rada

Dužnosti - stručne kompetencije:

- Organizovanje prevoza robe;
- Posredovanje i zastupanje pri carinskim poslovima;
- Organizovanje skladištenja i rukovanja robom;
- Praćenje unutrašnjeg toka robe.

Dužnosti - stručne kompetencije	Zadaci - jedinice kompetencija
Organizovanje prevoza robe	<ul style="list-style-type: none">- Prikupljanje podataka/zahteva klijenata za prevoz robe;- Prikupljanje podataka o količini i vrsti robe, načinu pakovanja;

¹⁶⁹ Službeni glasnik RS Prosvetni glasnik br 05/2017

Dužnosti - stručne kompetencije	Zadaci - jedinice kompetencija
	<ul style="list-style-type: none"> - Prepoznavanje i predlaganje potrebne vrste i ograničenja transporta; - Utvrđivanje raspoloživih manipulativnih i prevoznih sredstava; - Predlaganje optimalnog prevoznog puta (definisanje rute) i vozila za prevoz robe; - Prijem naloga za transport (slanje naloga za transport); - Kontrola i pribavljanje transportne dokumentacije; - Praćenje i izveštavanje o toku prevoza robe od mesta preuzimanja do mesta isporuke; - Obračun i fakturisanje usluga prevoza robe.
Posredovanje i zastupanje pri carinskim poslovima	<ul style="list-style-type: none"> - Prikupljanje potrebnih informacija za formiranje ponude; - Obrada upita; - Prikupljanje i obrada dokumenata za carinjenje robe; - Posredovanje pri inspekcijskom pregledu (kompletiranje dokumentacije i formiranje naloga); - Fakturisanje usluge posredovanja i zastupanja pri carinskim poslovima; - Informisanje nalogodavca o toku i realizaciji poslova.
Organizovanje skladištenja i rukovanja robom	<ul style="list-style-type: none"> - Kontrola kvantiteta i stanja primljene robe; - Kontrola ulazne dokumentacije; - Kontrola ispravnosti pakovanja dopremljene robe; - Raspoređivanje robe u skladištu; - Kontrola uskladištene robe (privremeno čuvanje robe); - Organizovanje pakovanja robe u skladištu; - Organizovanje i skladištenja robe; - Davanje internih naloga za utovar ili organizovanje utovara robe u transportno sredstvo; - Popunjavanje prateće dokumentacije; - Praćenje stanja robe i/ili nivoa zaliha u skladištu (ručno ili kompjuterski).
Praćenje unutrašnjeg toka robe	<ul style="list-style-type: none"> - Vođenje evidencije ulazno-izlaznih tokova; - Primena standarda kvaliteta u funkcionisanju logističkog sistema; - Predlaganje rešenja u cilju boljeg funkcionisanja logističkog sistema (npr. nabavka paleta, unapređivanje uslova u skladištu itd.); - Izrada dnevnih izveštaja o radu.

7.1.1 Ekstremni uslovi pod kojima se obavlja posao sa stečenom kvalifikacijom:

- nema.

7.1.2 Izloženost rizicima pri obavljanju posla sa stečenom kvalifikacijom:

- rizik od izloženosti uzrocima stresa.

7.1 Ciljevi stručnog obrazovanja

Cilj stručnog obrazovanja za kvalifikaciju TEHNIČAR ZA LOGISTIKU I ŠPEDICIJU je osposobljavanje lica za organizovanje prevoza robe, posredovanje i zastupanje pri carinskim poslovima, organizovanje skladištenja i rukovanja robom i praćenje unutrašnjeg toka robe.

Neophodnost stalnog prilagođavanja promenljivim zahtevima tržišta rada, potrebe kontinuiranog obrazovanja, stručnog usavršavanja, razvoj karijere, unapređivanja zapošljivosti, usmerava da lica budu osposobljavana za:

- primenu teorijskih znanja u praktičnom kontekstu;
- preuzimanje odgovornosti za vlastito kontinuirano učenje i napredovanje u poslu i karijeri;
- blagovremeno reagovanje na promene u radnoj sredini;
- prepoznavanje poslovnih mogućnosti u radnoj sredini i širem socijalnom okruženju;
- primenu sigurnosnih i zdravstvenih mera u procesu rada;
- primenu mera zaštite životne sredine u procesu rada;
- upotrebu informatičke tehnologije u prikupljanju, organizovanju i korišćenju informacija u radu i svakodnevnom životu.

7.2 Ishodi stručnog obrazovanja

Stručne kompetencije	Znanja	Veštine	Sposobnosti i stavovi
По завршеном програму образовања, лице ће бити у стању да:			
organizuje prevoz robe	<ul style="list-style-type: none">- navede vrste i objasni karakteristike robe;- razlikuje vrste pakovanja;- razlikuje vrste transporta i objasni njihove karakteristike;- objasni eksploataciono-tehničke karakteristike prevoznih sredstava;- navede i opiše transportne puteve;- objasni mere zaštite životne sredine.	<ul style="list-style-type: none">- odabere vrstu prevoznog sredstva;- odabere vrstu prevoznog puta;- popuni transportna dokumenta;- obračuna i fakturiše uslugu prevoza robe;- primenjuje mere zaštite životne sredine.	<ul style="list-style-type: none">- savesno, odgovorno, uredno i precizno obavlja poverene poslove;- efikasno planira i organizuje vreme;- ispolji pozitivan odnos prema značaju sprovođenja propisa i važećih standarda u saobraćaju;- ispolji pozitivan odnos prema funkcionalnosti i tehničkoj

obavlja posredovanje i zastupanje pri carinskim poslovima	<ul style="list-style-type: none"> - navede procedure pri carinjenju; - razlikuje vrste tarifa; - objasni procedure pri inspeksijskom pregledu. 	<ul style="list-style-type: none"> - priprema i popunjava carinska dokumenta; - utvrdi odgovarajuću tarifu; - priprema dokumentaciju za inspeksijski pregled. 	<ul style="list-style-type: none"> ispravnosti mašina i uređaja koje koristi pri obavljanju posla; - ispolji ljubaznost, komunikativnost, preduzimljivost, fleksibilnost u odnosu prema saradnicima;
organizuje skladištenje i rukovanje robom	<ul style="list-style-type: none"> - opiše skladišne tehnologije; - opiše tehnologije komisioniranja; - objasni eksploataciono-tehničke karakteristike manipulativnih sredstava; - objasni mere bezbednosti i zdravlja na radu. 	<ul style="list-style-type: none"> - utvrdi količinu i stanje robe na prijemu; - odabere vrstu manipulativnog sredstva; - popuni skladišnu dokumentaciju; - utvrdi stanje pakovanja robe; - sortira robu prema vrsti i tehnologiji; - prati uslove uskladištene robe; - izdaje nalog za komisioniranje robe; - izdaje nalog za iskladištenje robe; - popunjava nalog za utovar; - primenjuje mere bezbednosti i zdravlja na radu. 	<ul style="list-style-type: none"> - radi u timu; - bude prilagodljiv na promene u radu; - rešava probleme u radu; - odredi prioritete; - izgradi i održava odnose sa klijentima; - bude orijentisan prema klijentima i čuva klijente; - ispolji analitičnost pri obavljanju posla;
izvrši praćenje unutrašnjeg toka robe	<ul style="list-style-type: none"> - razlikuje tipove proizvodnje; - objasni standarde kvaliteta u funkcionisanju logistike proizvodnje. 	<ul style="list-style-type: none"> - popunjava i kontroliše ulazno-izlaznu dokumentaciju; - čita kartu i šemu toka procesa; - uočava problemske tačke u unutrašnjim tokovima robe. 	<ul style="list-style-type: none"> - bude spreman na dalje učenje i usavršavanje; - ispolji pozitivan odnos prema profesionalno-etičkim normama i vrednostima.

Aneks 5. Plan aktivnosti za sprovođenje postupka referenciranja noks sa EOK i OK-EPVO

PLAN AKTIVNOSTI ZA SPROVOĐENJE POSTUPKA REFERENCIRANJA NOKS SA EOK I OK-EPVO

Rezultat	Aktivost	Rok	Institucija koja sprovodi aktivnost
Okončan proces povezivanja NOKS-a sa EOK-ok	<ul style="list-style-type: none"> - Utvrđivanje metodologije izrade Izveštaja o povezivanju NOKS –a sa EOK-om, uključujući i dodatni izveštaj o samoproceni NOKS-a u oblasti visokog obrazovanja u odnosu na Okvir kvalifikacija u Evropskom prostoru visokog obrazovanja (OK-EPVO) (u daljem tekstu: Izveštaj o povezivanju NOKS-a sa EOK-om); - Obezbeđivanje podrške EU eksperata; - Izrada Izveštaja o povezivanju NOKS-a sa EOK-om; - Obezbeđivanje saglasnosti relevantnih nacionalnih tela na Izveštaj o povezivanju NOKS-a sa EOK-om; - Usvajanje Izveštaja o povezivanju NOKS-a sa EOK-om; - Objavljivanje Izveštaja o povezivanju NOKS-a sa EOK-om na sajtu Vlade RS i MPNTR; - Prevod i prosleđivanje Izveštaja o povezivanju NOKS-a sa EOK-om Savetodavnoj Grupi EOK (AG EQF); 	Jun 2019. godine	Vlada RS; Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja; Savet za NOKS; Međuministarska radna grupa; Agencija za kvalifikacije; EU eksperti.
	<ul style="list-style-type: none"> - Predstavljanje Izveštaja o povezivanju NOKS-a sa EOK-om Savetodavnoj Grupi EOK (AG EQF) i po potrebi dostavljanje dodatnih objašnjenja; - Predstavljanje Izveštaja o povezivanju NOKS-a sa EOK-om Savetodavnoj Grupi EOK (AG EQF) i po potrebi dostavljanje dodatnih objašnjenja; - Usvajanje Izveštaja o povezivanju NOKS-a sa EOK-om; - Priprema plana promocije sprovedenog postupka povezivanja NOKS-a sa EOK-om. 	Decembar 2019. godine	

Aneks 6: Dodatak diplomi za stečene kvalifikacije u visokom obrazovanju

(напомена: само за самосталне високошколске установе)	(назив и седиште самосталне високошколске установе)	(напомена: само за високошколске установе)																													
(назив и седиште високошколске установе)																															
<h2 style="margin: 0;">ДОДАТАК ДИПЛОМИ</h2> <p style="margin: 0;">Важи само уз диплому</p> <p style="margin: 0;">број <input style="width: 50px;" type="text"/> издату <input style="width: 50px;" type="text"/> године</p> <p style="margin: 0;">Додатак дипломи омогућује опис природе, нивоа, повезаности, садржаја и статуса студија које је похађало и успешно завршило лице наведено у дипломи уз коју је овај додатак издат. Информације морају бити наведене у свих осам поглавља, а тамо где нема података треба дати објашњење о разлогу зашто их нема.</p>																															
<p>1. ПОДАЦИ О ИМАОЦУ ДИПЛОМЕ</p> <p>1.1 Име:</p> <input style="width: 100%;" type="text"/> <p>1.2 Презиме:</p> <input style="width: 100%;" type="text"/> <p>1.3 Датум рођења:</p> <input style="width: 100%;" type="text"/> <p>1.4 Број индекса студента: <input style="width: 50px;" type="text"/> ЈМБГ: <input style="width: 50px;" type="text"/></p>	<p>3.3 Услови уписа:</p> <input style="width: 100%;" type="text"/> <p>4. ПОДАЦИ О САДРЖАЈУ И ПОСТИГНУТИМ РЕЗУЛТАТИМА</p> <p>4.1 Начин студирања:</p> <input style="width: 100%;" type="text"/> <p>4.2 Назив и циљеви студијског програма:</p> <div style="border: 1px solid black; height: 150px; width: 100%;"></div>																														
<p>2. ПОДАЦИ О СТЕЧЕНОЈ ДИПЛОМИ</p> <p>2.1 Стечени (стручни, академски, научни) назив:</p> <input style="width: 100%;" type="text"/> <p>2.2 Научна/уметничка/стручна област (или области) студија:</p> <input style="width: 100%;" type="text"/> <p>2.3 Назив и статус високошколске установе која издаје диплому:</p> <div style="border: 1px solid black; height: 40px; width: 100%;"></div> <p>2.4 Назив и статус високошколске установе која организује студије (уколико се разликује од 2.3):</p> <input style="width: 100%;" type="text"/> <p>2.5 Језик на коме се одржава настава:</p> <input style="width: 100%;" type="text"/>	<p>4.3 Видети следећу страну:</p> <p>4.4 Начин оцењивања:</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse; text-align: center;"> <thead> <tr> <th rowspan="2">Оцене</th> <th rowspan="2">Значење оцене</th> <th colspan="2">Број поена</th> </tr> <tr> <th>од</th> <th>до</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>10</td> <td>десет</td> <td>91</td> <td>100</td> </tr> <tr> <td>9</td> <td>девет</td> <td>81</td> <td>90</td> </tr> <tr> <td>8</td> <td>осам</td> <td>71</td> <td>80</td> </tr> <tr> <td>7</td> <td>седам</td> <td>61</td> <td>70</td> </tr> <tr> <td>6</td> <td>шест</td> <td>51</td> <td>60</td> </tr> <tr> <td>5</td> <td>није прелазна</td> <td>0</td> <td>50</td> </tr> </tbody> </table> <p>4.5 Просечна оцена:</p> <input style="width: 100%;" type="text"/>	Оцене	Значење оцене	Број поена		од	до	10	десет	91	100	9	девет	81	90	8	осам	71	80	7	седам	61	70	6	шест	51	60	5	није прелазна	0	50
Оцене	Значење оцене			Број поена																											
		од	до																												
10	десет	91	100																												
9	девет	81	90																												
8	осам	71	80																												
7	седам	61	70																												
6	шест	51	60																												
5	није прелазна	0	50																												
<p>3. ПОДАЦИ О ВРСТИ И СТЕПЕНУ СТУДИЈА</p> <p>3.1 Врста и степен студија:</p> <input style="width: 100%;" type="text"/> <p>3.2 Дужина трајања студија:</p> <input style="width: 100%;" type="text"/>																															

4.3 Појединости студијског програма и постигнуте оцене:

Наставни предмети										
Ред. број	Шифра	Назив	Статус	ЕСПБ	Укупан број часова			Година студиског програма	Оцена	Наставник (презиме и име)
					предavanja	вежбе	друго			
									*	
									**	
Укупан број бодова:						Просечна оцена:				
О - обавезан И - изборни										
Наслов завршног рада/дисертације/уметничког пројекта:										

Комисија за одбрану рада:										

Положени предмети/активности, који нису предвиђени студијским програмом:										

* Превзео наставни предмет и оцена

** Оцена у складу са резултатом оценовања у складу са ставом 1 одлуке Савета о високом образовању (Службени гласник РС, бр. 86/17, 27/18 - др закон и 23/18)

<p>5. ПОДАЦИ О НАМЕНИ СТЕЧЕНОГ НАЗИВА</p> <p>5.1 Приступ даљим студијама:</p> <div style="border: 1px solid black; height: 20px; width: 100%;"></div> <p>5.2 Професионални статус:</p> <div style="border: 1px solid black; height: 40px; width: 100%;"></div>	<p>6. ДОДАТНЕ ИНФОРМАЦИЈЕ</p> <p>6.1 Додатне информације о студенту:</p> <div style="border: 1px solid black; height: 60px; width: 100%;"></div> <p>6.2 Извори додатних информација о установи:</p> <div style="border: 1px solid black; height: 20px; width: 100%;"></div>																								
<p>7. ОВЕРА ДОДАТКА ДИПЛОМИ</p> <p>7.1 Број: <input style="width: 150px;" type="text"/> Датум: <input style="width: 150px;" type="text"/></p> <p>7.2 Одговорно лице: <input style="width: 150px;" type="text"/> Одговорно лице: <input style="width: 150px;" type="text"/></p> <p>7.3 Печат и потпис: <input style="width: 50px; height: 40px; border: 1px solid black; border-radius: 50%; display: inline-block; vertical-align: middle; margin-right: 10px;"/> <input style="width: 100px;" type="text"/> Печат и потпис: <input style="width: 50px; height: 40px; border: 1px solid black; border-radius: 50%; display: inline-block; vertical-align: middle; margin-right: 10px;"/> <input style="width: 100px;" type="text"/></p>																									
<p>8. ПОДАЦИ О СИСТЕМУ ВИСОКОГ ОБРАЗОВАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ</p> <p>Оријентационе године старости ↑</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse; text-align: center;"> <tr> <td style="width: 10%; text-align: right;">27 - 28</td> <td style="width: 15%; border: 1px solid black; padding: 5px;">Трећи степен високог образовања</td> <td style="width: 75%; border: 1px solid black; padding: 5px;"> ДОКТОРСКЕ АКАДЕМСКЕ СТУДИЈЕ 180 ЕСПБ (уз претходно остварених на основним и мастер академским студијама најмање 300 ЕСПБ) </td> </tr> <tr> <td style="text-align: right;">24 - 25</td> <td style="border: 1px solid black; padding: 5px;">Други степен високог образовања</td> <td style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="border: 1px dashed black; padding: 5px;"> Мастер академске студије 60 - 120 ЕСПБ </td> <td style="padding: 5px;">→</td> <td style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> Специјалистичке академске студије 60 ЕСПБ </td> <td style="padding: 5px;">→</td> <td style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> Мастер струковне студије 120 ЕСПБ </td> </tr> </table> </td> </tr> <tr> <td style="text-align: right;">22 - 23</td> <td style="border: 1px solid black; padding: 5px;">Први степен високог образовања</td> <td style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="border: 1px dashed black; padding: 5px;"> Интегрисане академске студије, 300 или 360 ЕСПБ </td> <td style="padding: 5px;">↑</td> <td style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> Основне академске студије 180 - 240 ЕСПБ </td> <td style="padding: 5px;">→</td> <td style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> Основне струковне студије 180 ЕСПБ </td> <td style="padding: 5px;">→</td> <td style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> Специјалистичке струковне студије 60 ЕСПБ </td> </tr> </table> </td> </tr> <tr> <td style="text-align: right;">18 - 19</td> <td colspan="2" style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> КАНДИДАТИ са степеним средњим образовањем и положеним пријемним испитом или испитом за проверу склоности и способности или уз признавање опште, односно стручне матуре за упис на академске, односно струковне студије, односно уметничке матуре за упис на студијске програме у области уметности </td> </tr> </table>		27 - 28	Трећи степен високог образовања	ДОКТОРСКЕ АКАДЕМСКЕ СТУДИЈЕ 180 ЕСПБ (уз претходно остварених на основним и мастер академским студијама најмање 300 ЕСПБ)	24 - 25	Други степен високог образовања	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="border: 1px dashed black; padding: 5px;"> Мастер академске студије 60 - 120 ЕСПБ </td> <td style="padding: 5px;">→</td> <td style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> Специјалистичке академске студије 60 ЕСПБ </td> <td style="padding: 5px;">→</td> <td style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> Мастер струковне студије 120 ЕСПБ </td> </tr> </table>	Мастер академске студије 60 - 120 ЕСПБ	→	Специјалистичке академске студије 60 ЕСПБ	→	Мастер струковне студије 120 ЕСПБ	22 - 23	Први степен високог образовања	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="border: 1px dashed black; padding: 5px;"> Интегрисане академске студије, 300 или 360 ЕСПБ </td> <td style="padding: 5px;">↑</td> <td style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> Основне академске студије 180 - 240 ЕСПБ </td> <td style="padding: 5px;">→</td> <td style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> Основне струковне студије 180 ЕСПБ </td> <td style="padding: 5px;">→</td> <td style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> Специјалистичке струковне студије 60 ЕСПБ </td> </tr> </table>	Интегрисане академске студије, 300 или 360 ЕСПБ	↑	Основне академске студије 180 - 240 ЕСПБ	→	Основне струковне студије 180 ЕСПБ	→	Специјалистичке струковне студије 60 ЕСПБ	18 - 19	КАНДИДАТИ са степеним средњим образовањем и положеним пријемним испитом или испитом за проверу склоности и способности или уз признавање опште, односно стручне матуре за упис на академске, односно струковне студије, односно уметничке матуре за упис на студијске програме у области уметности	
27 - 28	Трећи степен високог образовања	ДОКТОРСКЕ АКАДЕМСКЕ СТУДИЈЕ 180 ЕСПБ (уз претходно остварених на основним и мастер академским студијама најмање 300 ЕСПБ)																							
24 - 25	Други степен високог образовања	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="border: 1px dashed black; padding: 5px;"> Мастер академске студије 60 - 120 ЕСПБ </td> <td style="padding: 5px;">→</td> <td style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> Специјалистичке академске студије 60 ЕСПБ </td> <td style="padding: 5px;">→</td> <td style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> Мастер струковне студије 120 ЕСПБ </td> </tr> </table>	Мастер академске студије 60 - 120 ЕСПБ	→	Специјалистичке академске студије 60 ЕСПБ	→	Мастер струковне студије 120 ЕСПБ																		
Мастер академске студије 60 - 120 ЕСПБ	→	Специјалистичке академске студије 60 ЕСПБ	→	Мастер струковне студије 120 ЕСПБ																					
22 - 23	Први степен високог образовања	<table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="border: 1px dashed black; padding: 5px;"> Интегрисане академске студије, 300 или 360 ЕСПБ </td> <td style="padding: 5px;">↑</td> <td style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> Основне академске студије 180 - 240 ЕСПБ </td> <td style="padding: 5px;">→</td> <td style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> Основне струковне студије 180 ЕСПБ </td> <td style="padding: 5px;">→</td> <td style="border: 1px solid black; padding: 5px;"> Специјалистичке струковне студије 60 ЕСПБ </td> </tr> </table>	Интегрисане академске студије, 300 или 360 ЕСПБ	↑	Основне академске студије 180 - 240 ЕСПБ	→	Основне струковне студије 180 ЕСПБ	→	Специјалистичке струковне студије 60 ЕСПБ																
Интегрисане академске студије, 300 или 360 ЕСПБ	↑	Основне академске студије 180 - 240 ЕСПБ	→	Основне струковне студије 180 ЕСПБ	→	Специјалистичке струковне студије 60 ЕСПБ																			
18 - 19	КАНДИДАТИ са степеним средњим образовањем и положеним пријемним испитом или испитом за проверу склоности и способности или уз признавање опште, односно стручне матуре за упис на академске, односно струковне студије, односно уметничке матуре за упис на студијске програме у области уметности																								

8.1 Vrste visokoškolskih ustanova i njihov status

Na osnovu Zakona o visokom obrazovanju delatnost visokog obrazovanja obavljaју sledeће visokoškolske ustanove:

- **Универзитет** - Универзитет је самостална високошколска установа која у обављању делатности обједињује образовни и научноистраживачки, стручни, односно уметнички рад, као комплексно јединственог процеса високог образовања. Универзитет може остваривати све врсте и нивое студија. Високошколска установа има статус универзитета ако остварује академска студијска програме на свим нивоима студија, у оквиру најмање три поља (природно-математичка, друштвено-хуманистичка, медицинско, техничко-технолошка науке и уметности) и три области. Изузетно, универзитет се може основати у пољу уметности ако има сва три нивое студија из најмање три области уметности.
- **Факултет, односно уметничка академија у саставу универзитета** - Факултет, односно уметничка академија, јесте високошколска установа, односно високошколска јединица у саставу универзитета, која остварује академска студијска програма и развија научноистраживачки, стручни, односно уметнички рад у једној или више области. Факултет, односно уметничка академија, може остваривати и струковне студијске програме. Факултет, односно уметничка академија, у правном пројекту настаје под називом универзитета у чијем је саставу и под својим називом, у складу са статутом универзитета.
- **Академија струковних студија** - Академија струковних студија је самостална високошколска установа која у обављању делатности обједињује образовни, истраживачки, стручни и уметнички рад, као комплексно јединственог процеса високог образовања. Академија струковних студија може остваривати основне струковне студије, специјалистичке струковне студије и мастер студијске. Високошколска установа има статус академике струковних студија ако остварује најмање пет академских студијских програма струковних студија на најмање два поља.
- **Висока школа** - Висока школа је самостална високошколска установа која остварује академска основна, специјалистичке и мастер академске студије из једне или више области.
- **Висока школа струковних студија** - Висока школа струковних студија је самостална високошколска установа која остварује основне струковне, мастер специјалистичке струковне студије из једне или више области.

Наведено-установе су самосталне високошколске установе, осим факултета и уметничких академија.

8.2 Vrste, ниво и организација студија

Делатност високог образовања остварује се кроз академска и струковна студија на основу одобрених, односно акредитованих студијских програма за стицање високог образовања.

На академским студијским извези се академски студијски програм, који обухвата студијске програме за развој и примену научних, стручних и уметничких достигнућа. Постоје три степена академских студија.

Академска студија првог степена су основне академске студије. **Академска студија другог степена** су мастер академска студија и специјалистичке академске студије. Интегрисане академске студије су основне и мастер академске студије организоване у једној целини.

Академска студија трећег степена су докторске академске студије.

На струковним студијским извези се струковни студијски програм, који обухвата студијске програме за примену стручних знања и вештина потребних за упућивање у радни процес. Постоје два степена струковних студија. **Струковна студија првог степена** су основне струковне студије и специјалистичке струковне студије.

Струковна студија другог степена су мастер струковне студије.

8.2.1. Основне (академске или струковне) студије

Основне студије организује све високошколске установе предвиђене Законом о високом образовању.

Основне академске студије трају три или четири године са обимом 180 до 240 ЕСПБ.

Основне струковне студије трају три године са обимом 180 ЕСПБ. Студијски програм основних студија може бити издвајен завршни рад. Лице које заврши основне академске студије у обиму од најмање 180 ЕСПБ, односно у трајању од најмање три године, стицаје стручни назив специјалистичког степена студија из одговарајуће области.

Лице које заврши основне академске студије у обиму од најмање 240 ЕСПБ, односно у трајању од најмање четири године, стицаје стручни назив "дипломирани" са наменом за стицање другог степена студија из одговарајуће области.

Лице које заврши основне струковне студије стицаје стручни назив са наменом за стицање првог степена струковних студија из одговарајуће области.

8.2.2. Мастер (академске или струковне) студије

Мастер академске студије могу се организујати универзитет, факултет и висока школа. Мастер академске студије трају једну или две године у зависности од обима претходних основних академских студија тако да у збиру имају обим од најмање 300 ЕСПБ. Студијски програм мастера академских студија садржи обавезу израде завршног рада. Лице које заврши мастер академске студије стицаје стручни назив мастера академских студија из одговарајуће области.

Мастер струковне студије трају две године и имају обим од 120 ЕСПБ. Студијски програм мастера струковних студија садржи обавезу израде завршног рада. Лице које заврши мастер струковне студије стицаје стручни назив струковни мастер.

8.2.3. Интегрисане академске студије

Академски студијски програми могу се организовати и интегрисано у оквиру основних и мастера академских студија (интегрисане академске студије) са укупним обимом од најмање 300 и најмање 360 ЕСПБ (академски студијски програм извајен из мајсторског извеза).

8.2.4. Специјалистичке (академске или струковне) студије

Специјалистичке студије трају најмање једну годину са обимом од најмање 60 ЕСПБ и могу бити академске или струковне. Студијским програмом специјалистичких студија може бити предвиђен завршни рад. Лице које заврши специјалистичке студије стицаје стручни назив специјалисте са наменом за стицање другог степена академских, односно првог степена струковних студија из одговарајуће области.

8.2.5. Докторске академске студије

Докторске академске студије могу се организујати универзитетима, факултетима и уметничким академијама. Докторске академске студије трају најмање три године са обимом од најмање 180 ЕСПБ уз претходно трајање основних и мастера академских студија од најмање пет година и обимом од најмање 300 ЕСПБ. Докторска дисертација је завршни део студијског програма докторских академских студија, осим докторате уметности, који може бити и уметнички пројекат. Изузетно, докторат наука може да створи лице са завршеним студијама медицине и завршеном специјализацијом на основу одобрене дисертације засноване на радовима објављеним у врхунским световним часописима.

8.3 Систем оцењивања

Успешност студента у савлађивању појединог предмета континуирано се прати током наставе и изражава се поенима. Испуњавањем предвиђених обавеза и полагањем испита студент може остварити највише 100 поена. Студијским програмом утврђује се сразмера поена стечених у предвиђеним обавезама и на испитима, при чему предвиђене обавезе учествују са најмање 30, а највише 70 поена. Успех студијста на испитима изражава се оценом од 5 (најбоље оценовање) до 10 (лоше). Високошколска установа може прописати и други, неумерени начин оцењивања, утврђивањем односа ових оцена са оценома од 5 до 10. Општим актом високошколске установе ближе се уређује начин полагања испита и оцењивања на испитима.

8.4 Услови за упис и наставак високог образовања

Високошколска установа, у складу са законом, упућује кандидате за упис на студије првог степена на основу општег услова поступатог у складу са академским студијским програмом и критеријумима на основу којих се обавља селекција и избор кандидата за упис на студије.

Да би се примени прописи који уређују општу, стручну и уметничку матуру, кандидат за упис на студије првог степена полаже пријемни испит или испит за проверу спелности и способности у складу са општим актом самосталне високошколске установе.

Високошколска установа сачињава рачун пријављених кандидата за упис на студије првог степена на основу општег услова поступатог у складу са академским студијским програмом и критеријумима, у складу са општим актом самосталне високошколске установе. Право уписа на студије првог степена стицаје кандидат који је рангиран у оквиру броја студената утврђеног у складу са Законом о високом образовању.

Студент студија првог степена друга самостална високошколска установа, лице које има степен високог образовања на студијама првог степена и лице које је претходно студент у складу са овим законом, може се уписати на студије првог степена, под условима и на начин прописан општим актом самосталне високошколске установе, на лични захтев.

На студије другог и трећег степена кандидат се уписује под условима, на начин и по поступку утврђеном општим актом и конкордом самосталне високошколске установе.

8.5 Дозвола за рад и акредитација

Високошколска установа може почети са радом по добијању дозволе за рад. Дозвола за рад издаје Министарство, односно надлежни орган Аутономне Покрајине Војводина, на захтев високошколске установе. Високошколска установа којој је издата дозвола за рад дужна је да поднесе захтев за акредитацију високошколске установе и студијског програма најкасније једну дана од добијања дозволе за рад.

Високошколска установа може вршити упис студената по добијању уверења о акредитацији високошколске установе и студијског програма.

Захтев за акредитацију подноси се Националном акредитационом телу преко министарства надлежног за послове високог образовања, а на основу члума садржаног утврђује Национално акредитационо тело.

Акредитационо се утврђује да високошколска установа и студијски програм испуњавају стандарде које је утврдио Национални савет за високо образовање и да високошколска установа има право на издавање јавних исправа у складу са Законом о високом образовању.

Национално акредитационо тело израда уверење о акредитацији, односно односи решење којим се одбија захтев за акредитацију. На решење Националног акредитационог тела којим се одбија захтев за акредитацију, високошколска установа, може у року од 15 дана од дана пријема решења уложити жалбу Националном савету за високо образовање, преко Националног акредитационог тела. Високошколска установа има право да поднесе захтев за акредитацију по истеку рока од 90 дана од дана доношења коначног решења којим се одбија захтев за акредитацију.

8.6 Национални извори информација

■ **Министарство просвете, науке и технолошког развоја**, Наименица 22-26 11000 Београд, Србија; Телефон: +3811113631107, Факс: +3811113616491; веб: www.mps.gov.rs

■ **Национални савет за високо образовање**, Палата Републике Србије, Булевар Михајла Пупина 2, 11070 Београд, Србије, **Национално акредитационо тело**, Палата Републике Србије, Булевар Михајла Пупина 2, 11070 Београд, Србије.

■ **Покрајински секретаријат за високо образовање и научноистраживачку делатност**, Булевар Михајла Пупина 18, 21 000 Нови Сад, Србија, АП Војводина, Телефон: +381214874641, Факс: +38121458386, веб: www.apv.gov.rs/vojskolejce/vp/vp.html

Aneks 7: Saglasnost na Nacrt izveštaja o povezivanju NOKS-a sa EOK-om

Република Србија
Савет за стручно образовање и
образовање одраслих

Број: 611-00-03059/12/2018-03

Датум: 29.10.2019. год.

11000 Београд

Бул. Михајла Пупина 2

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ, НАУКЕ И ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА РС

11000 Београд
Немањина 22-26

ПРЕДМЕТ: Мишљење

Сектор за дуално образовање и васпитање је дана 17.10. 2019. године упутно Савету за стручно образовање и образовање одраслих Нacрт извештаја о повезивању Националног оквира квалификација РС са Европским оквиром квалификација за целоживотно учење и оквиром квалификација Европског простора високог образовања, на мишљење.

На електронској седници одржаној у периоду од 11-25.10.2019. године, Савет за стручно образовање и васпитање и образовање одраслих је дао **позитивно мишљење** на Нacрт извештаја о повезивању Националног оквира квалификација РС са Европским оквиром квалификација за целоживотно учење и оквиром квалификација Европског простора високог образовања.

Мишљење је упућено Министарству просвете, науке и технолошког развоја РС, Сектору за дуално образовање и васпитање на даљу надлежност.

ПРЕДСЕДНИК САВЕТА
Снежана Којић

Република Србија
ЗАВОД ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ
ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА
Број: 1757-1 /2019
Датум: 29. октобар 2019. године
Београд, Фабрисова 10
МП/ЂВ

ПИСАРНИЦА - 34

ПРИМЉЕНО: 30.10.2019

Сржица	Сржица	Број	Прилог	Вред.
100	18	612-00-01696/2019-18-6		

ЈОВ

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ, НАУКЕ И
ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА

- Министар Младен Шарчевић -

БЕОГРАД
Немањина 22-26

Предмет: Сагласност на Нацрт Извештаја о повезивању НОКС-а са ЕОК-ом

Поштовани,

На основу Вашег захтева садржаног у допису број 612-00-01696/2019-18-6 од 17. октобра 2019. године, који је достављен Заводу за унапређивање образовања и васпитања дана 21. октобра 2019. године и који је заведен под деловодним бројем 1757/2019, директор Завода за унапређивање образовања и васпитања даје

САГЛАСНОСТ

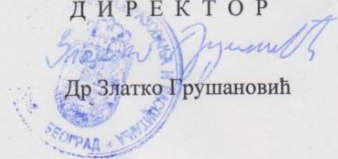
на Нацрт Извештаја о повезивању Националног оквира квалификација Републике Србије са Европским оквиром квалификација за целоживотно учење, и Оквиром квалификација Европског простора високог образовања.

Достављено:

- Министарству просвете, науке и технолошког развоја;
- Архиви.

ДИРЕКТОР

Др Златко Грушановић

ЈАВОД ЗА ВРЕДНОВАЊЕ КВАЛИТЕТА
ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Бр. 6/79

4. 11. 2019 год.

БЕОГРАД, Факултет за вредновање квалитета образовања и васпитања
РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ИНСТИТУТ ЗА ВРЕДНОВАЊЕ КВАЛИТЕТА ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА
INSTITUTE FOR EDUCATION QUALITY AND EVALUATION

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ, НАУКЕ И ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА

Кабинет министра
Младен Шарчевић, министар

11 000 БЕОГРАД
ул. Немањина 22-26

ПРЕДМЕТ: Сагласност на Нацрт извештаја о повезивању НОКС-а са ЕОК-ом

Поштовани,

Сагласни смо са достављеним Нацртом извештаја о повезивању НОКС-а са ЕОК-ом који нам је достављен 1.11.2019. године.

С поштовањем,

В. Д. ДИРЕКТОРА

Бранислав Ранђеловић
Др Бранислав Ранђеловић

Савет за Национални оквир квалификација
Републике Србије

Датум: 08.11.2019.

Број: сл 1

Београд

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ, НАУКЕ
И ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА

Сектор за дуално образовање и васпитање

Немањина 22-26, Београд

kabinet@mpn.gov.rs

Поштовани господине Министре,

На четвртој седници Савета за национални оквир квалификација Републике Србије (у даљем тексту: Савет за НОКС) одржаној 08. новембра 2019. године, Савет за НОКС је размотрио Нацрт извештаја о повезивању НОКС-а са ЕОК-ом, који је Министарство доставило Савету за НОКС дописом број: 612-00-01696/2019-18-2 од 17. октобра 2019. године.

Савет за НОКС је на основу надлежности из члана 13. став 1. тач. 3) и 4) Закона о Националном оквиру квалификација Републике Србије („Службени гласник РС”, број 27/18) дао ПОЗИТИВНО МИШЉЕЊЕ о Нацрту извештаја о повезивању НОКС-а са ЕОК-ом.

Са посебним уважавањем,

проф. др Јасмина Грујић Гарић

ПРЕДСЕДНИК
САВЕТА ЗА НАЦИОНАЛНИ
ОКВИР КВАЛИФИКАЦИЈА

Број: 16.04-1164
Датум: 13. 11. 2019

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ, НАУКЕ И ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА
Господин Младен Шарчевић, министар
Немањина 22-26, Београд

ПРЕДМЕТ: Мишљење Привредне коморе Србије на Нацрт извештаја о повезивању Националног оквира квалификација Републике Србије са Европским оквиром квалификација за целоживотно учење и Оквиром квалификација Европског простора високог образовања

Поштовани господине Шарчевићу,

У складу са Вашим дописом број 612-00-01696/2019-18-2 од 17. октобра 2019. године желимо да вас обавестимо да је Привредна комора Србије сагласна са Нацртом извештаја о повезивању Националног оквира квалификација Републике Србије са Европским оквиром квалификација за целоживотно учење и Оквиром квалификација Европског простора високог образовања.

С поштовањем,

ПРЕДСЕДНИК
Марко Чадеж

Република Србија
НАЦИОНАЛНИ САВЕТ ЗА ВИСОКО
ОБРАЗОВАЊЕ

Датум: 28.10.2019. год.
 Бр. 128 /2019-06
 Београд
 Немањина 22-26

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ,
 НАУКЕ И ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА
 господин Младен Шарчевић, Министар
 Немањина 22-26
 11 000 Београд
kabinet@mpn.gov.rs

Поштовани министре господине Шарчевићу,

На Тридесет трећој седници Националног савета за високо образовање одржаној 28.10. 2019. године, НСВО је разматрао Нацрт извештаја о повезивању НОКС-а са ЕОК-ом, који је Министарство доставило НСВО дописом бр. 612-00-01696/2019-18 од 17.10.2019. године.

НСВО је, на основу надлежности из члана 12. став 4. Закона о високом образовању („Сл.гласник“ бр. 88/2017, 27/2018 и 73/2018) дао позитивно мишљење о Нацрту извештаја о повезивању НОКС-а са ЕОК-ом.

Са посебним уважавањем,

ПРЕДСЕДНИК НАЦИОНАЛНОГ САВЕТА
 ЗА ВИСОКО ОБРАЗОВАЊЕ

Проф. др Бела Балинт, дописни члан САНУ

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
Национално тело за акредитацију и
проверу квалитета у високом образовању
 Број: 612-01-00829/2019-01
 Датум: 30.10.2019. године
 Булевар Михајла Пупина 2
 Београд

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ,
НАУКЕ И ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА
 - Господин Младен Шарчевић, министар -

11000 Београд
 Немањина 22-26

Поштовани господине Министре,

Поводом Вашег дописа број 612-00-01696/2019-18-5 од 17.10.2019. године у вези поступка повезивања Националног оквира квалификација Србије (НОКС) са Европским оквиром квалификација (ЕОК), обавештавамо Вас да је Национално тело за акредитацију и проверу квалитета у високом образовању (НАТ) сагласно са Нацртом Извештаја о повезивању Националног оквира квалификација Србије (НОКС) са Европским оквиром квалификација (ЕОК).

С поштовањем,

ДИРЕКТОР

Jelena Kocovic
 Проф. др Јелена Кочовић

Република Србија
АГЕНЦИЈА ЗА КВАЛИФИКАЦИЈЕ
Београд
Мајке Јевросиме 51
Број: 739
Датум: 01.11.2019. године

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ, НАУКЕ И ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА

-Господин Младен Шарчевић, министар-

Ул. Немањина 22-26

11000 Београд

Предмет: Сагласност са Нацртом Извештаја о повезивању НОКС-а са ЕОК-ом

У складу са дописом број 612-00-01696/2019-18-4 од 17.10.2019. године у вези поступка повезивања Националног оквира квалификација Србије (НОКС) са Европским оквиром квалификација (ЕОК), обавештавамо Вас да је Агенција за квалификације сагласна са Нацртом Извештаја о повезивању Националног оквира квалификација Србије (НОКС) са Европским оквиром квалификација (ЕОК).

С поштовањем,

ДИРЕКТОР
Проф. др Часлав Митровић

612-00-01696/2019-18

НАЦИОНАЛНИ ПРОСВЕТНИ САВЕТ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

11000 БЕОГРАД, Булевар Михајла Пупина 2, соба 475

Датум: 20.11.2019. године
 Број: 612-00-00009/24/2019-07

На основу члана 34. став 1. тачка 6 Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, број 88/17) и члана 10 Пословника о раду, а на основу захтева Министарства просвете, науке и технолошког развоја,

Национални просветни савет је на двадесет четвртој седници, одржаној 19.11.2019. године, дао следеће:

МИШЉЕЊЕ

Министарство просвете, науке и технолошког развоја доставило је Националном просветном савету, ради давања мишљења **Нацрт извештаја о повезивању са Националним оквиром квалификација Републике Србије са Европским оквиром квалификација за целоживотно учење и Оквиром квалификација Европског простора високог образовања**, у смислу члана 48. став 4. Закона о основама система образовања и васпитања.

Национални просветни савет размотрио је достављени материјал и констатовао да је Савет једногласно дао позитивно мишљење за наведени Нацрт извештаја.

Председник

НАЦИОНАЛНОГ ПРОСВЕТНОГ САВЕТА

др Радивоје П. Стојковић

Република Србија
**МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ,
 НАУКЕ И ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА**
 Број: 337-00-606/2019-18
 Датум: 25.11.2019. године
 Београд
 Немањина 22-26

Предмет: Мишљење на Нацрт извештаја о повезивању Националног оквира Републике Србије са Европским оквиром квалификација

Ради остваривања стратешких циљева, Решењем министра број 345-01-00058-1/2018-18 од 20.12.2018. године, именована је Радна група са задатком да сачини План активности за спровођење поступка повезивања НОКС-а са ЕОК-ом и Нацрт извештаја о повезивању НОКС са ЕОК, укључујући и додатни извештај о самопроцени НОКС-а у области високог образовања у односу на Оквир квалификација у Европском простору високог образовања (ОК-ЕПВО) (у даљем тексту: Извештај о повезивању НОКС-а са ЕОК-ом).

У складу са својим мандатом Радна група је сачинила План активности за спровођење поступка повезивања НОКС-а са ЕОК-ом, усвојен Одлуком министра број: 345-01-00058-2/2018-18 од 25.12.2018. године, као и Нацрт Извештаја о повезивању НОКС-а са ЕОК-ом. Приликом припреме Нацрта извештаја о повезивању НОКС-а са ЕОК-ом, у обзир су узимани материјали које је у свом раду продуковала Међуминистарска радна група основана решењем министра број: 119-01-216/2017-06 од 14.08.2017. године као и критеријуми и процедуре које је поставила Саветодавна група за ЕОК, пружајући методолошке смернице за спровођење процеса упоређивања и повезивања националних оквира са ЕОК-ом. Такође, документ је резултат стручно-консултативних састанака са бројним социјалним партнерима укључујући и два ЕУ експерта који су чланови Саветодавне гурпе Европске комисије који су великом броју земаља пружали стручну подршку у процесу повезивања са ЕОК.

Узимајући у обзир наведено, Министарство просвете, науке и технолошког развоја даје **позитивно мишљење** на Нацрт извештаја о повезивању НОКС-а са ЕОК-ом.

С поштовањем,

МИНИСТАР

Младен Шарчевић

Aneks 8: Pisani izveštaji stručnjaka EU

Statement on the Report on referencing NQF of the Republic of Serbia to the EQF and self-certification to the QF-EHEA

Professor Mile Dželalija, PhD

University of Split, professor – tenure

EQF Advisory Group member, representing Croatia

9 December 2019

The aim of the National Qualifications Framework of the Republic of Serbia (NQFS) is the organisation and improvement of the qualification system according to the requirements of socio-economic development, providing support for the implementation of the concept of lifelong learning and facilitation of the individual mobility. It includes development of new relevant qualifications based on learning outcomes approach, their description, classification and quality assurance, and facilitation of recognition of qualifications abroad and in Serbia.

By the referencing report, Serbia is willing to verify the comparability of the NQFS with the European Qualifications Framework for lifelong learning (EQF) and the Qualifications Framework for European Higher Education Area (QF-EHEA). The report includes all relevant elements of the NQFS and evidence against the criteria for referencing to the EQF, and criteria and procedures for self-certification to the QF-EHEA.

The referencing report is a comprehensive report, which presents a lot of details on the education system, quality assurance arrangements and responsibility of key national institutions with many details and in a transparent way. To external readers, it provides all relevant data, information, critical analysis and comments, which gives a base for the confidence in the referencing process of the NQFS to the EQF, and to the QF-EHEA.

In addition to the introduction, acronyms, key terms and annexes, the report has four main parts – description of the education system of the Republic of Serbia, National Qualifications Framework in Serbia, referencing and self-certification of the NQFS to the EQF and QF-EHEA, and challenges with overcome for the sustainable implementation.

Definitions of key terms are presented at the beginning of the report. The introductory part presents the idea of the referencing report, basic legal regulations related to the NQFS, key processes during the development of the NQFS, and the brief explanation of the content of the referencing report.

The first key part of the report presents the education system in many informative details – institutional framework, regulatory and strategic framework, and details on all education sub-systems, from preschool education and upbringing, through secondary general education and VET up to higher education and adult education, including details on quality assurance and key statistical data. The following chapter presents development of the NQFS, key concepts and the structure of the NQFS in Serbia, types of qualifications included in the NQFS, purposes of the NQFS, the register and classification of qualifications in the NQFS. It includes also the level structure and the level descriptors organised into three domains: knowledge, skills and abilities and attitudes. The third key chapter presents the respond on fulfilment of the EQF referencing criteria and QF-EHEA self-certification criteria and procedures. The concluding chapter presents key challenges with the overcome for the sustainable implementation of the NQFS. In addition to the main part, there are 9 informative annexes, presenting in details key elements of the referencing process. Tables, figures, some examples and appendices give additional value to better understanding and value of the report to all national and international readers.

Concluding remarks

In the Report on referencing the NQFS to the EQF and self-certification to the QF-EHEA, all criteria for referencing national qualifications frameworks or systems to the EQF (Annex III of the Recommendation in 2017) are addressed:

1. The institutional and legislative arrangements have been set and operational. The NCP for the NQFS is the Ministry of Education, Science and Technological Development. In line to the Law on the NQF in Serbia, the key institutions for sustainable implementation of the NQF are: the Council for the NQFS, the Agency for Qualifications and set of sector skill councils.
2. Complex mapping exercise of level descriptors is very transparent. The updated level descriptors of the NQFS are comparable to the EQF level descriptors. Sublevel structure within the levels 6 and 7 (6.1, 6.2, 7.1 and 7.2) of the NQFS have been designed according to the interests of the key stakeholders, which could cause some misunderstanding and confusion to international readers.

3. Implementation of learning outcomes in education system is based on reform processes in education systems, including the reform based by implementation of the NQFS. One of key documents for the implementation of learning outcomes, relevance to the labour market needs and validation of non-formal and informal learning are qualifications standards. The ECTS credit system for higher education is in use (60 credits for one year, representing 1 ECTS as a student workload of about 30 hours). Currently, there is no credit system in use for VET and general education.
4. The Law on the NQFS has defined the process for inclusion of qualifications in the NQFS. Key elements within the process are qualification standards, involving key bodies in the process for their development, review and implementation – Agency for qualifications, sector skill councils, Council for the NQFS and the Ministry. The process is defined transparently in the report.
5. Quality assurance mechanisms are relevant, explained in many details, and related to statements of the quality assurance principles in the Annex IV of the EQF Recommendations. Currently, the external quality assurance body for higher education is not a member of the ENQA and EQAR, but has been preparing the self-evaluation report in order to renew membership in ENQA. All qualifications in the NQFS are under the quality assurance system.
6. Stated agreements of relevant quality assurance bodies are presented.
7. There are two international experts included, coming from two different countries and systems (Austria and Croatia, VET and higher education). They have been involved in the consultation process by sharing their experience in the establishment of the qualifications frameworks. The experts also participated in the discussion of and commenting on the draft report. Suggestions and comments submitted by the international experts have been well taken into account.
8. The same report is used for the self-certification to the QF-EHEA, in accordance with criteria and procedures for the self-certification.
9. The Ministry is responsible to publish the report after the adoption.
10. The Ministry is responsible to undertake activities in order to ensure that all newly issued public document contain clear referencing to the EQF level.

The report also explicitly addresses the fulfilment of the QF-EHEA self-certification criteria and procedures.

In my opinion, this referencing report gives enough evidence to confirm the relationship between the NQFS and the EQF, and the QF-EHEA. The report is consistent with the EQF AG guidance on the referencing reports. For the international users it gives many details on the qualifications systems and thus, better understanding of the system. The report demonstrates the great efforts that have been done by experts from relevant national institutions and their social partners in Serbia, which makes a platform for sustainable implementation of the NQFS.

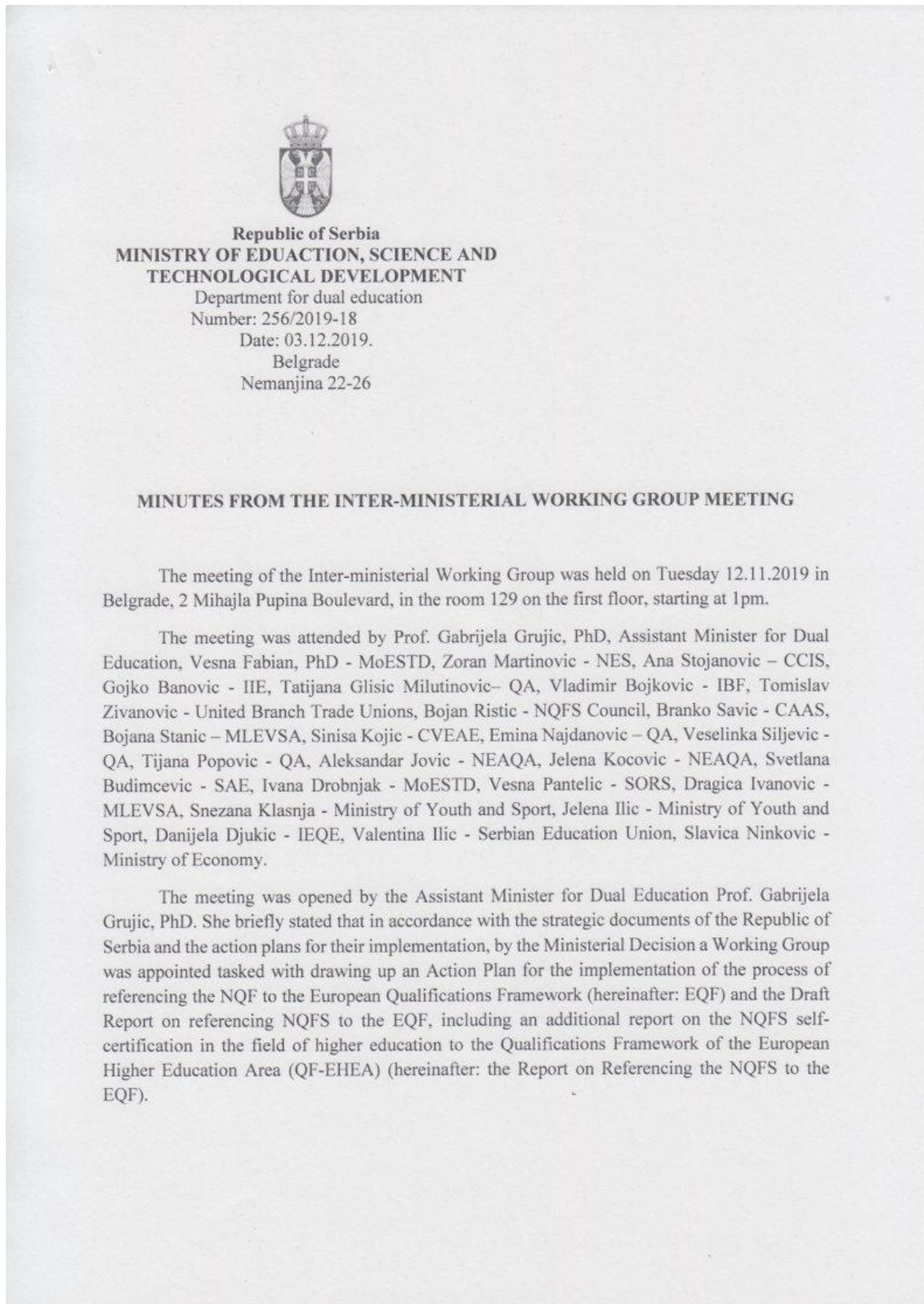
Eduard Staudecker

The report on referencing the Serbian qualifications framework (NQFS) to the European Qualifications Framework gives a clear and comprehensive view on the existing qualifications system and the modernizing and reform processes that are going on in Serbia. The report can be seen as the “sukkus” of political and conceptual work of the last years and proves the willingness and readiness of Serbia to create a modern and competitive qualifications system. In its four parts (qualifications system, NQF, criteria, challenges) the report describes in its first part the different school forms with the main goal to give an overview mainly about the formal education system (see graph on page 20). In this chapter also an insight in the situation of non-formal and informal learning, QA and inclusion is given. All facts are reported thoroughly and comprehensible. The report then establishes the correspondence between the NQFS and the EQF. The following comments made from the viewpoint of an external observer can be highlighted:

- Compared with the EQF, the descriptors in the levels in the NQFS are ambitious, particularly at Levels 3, 4 and 5. With this strategy, a shift to the learning outcomes approach especially for qualifications out of the academic system can be observed.
- The report states clearly that the framework is the basis for a comprehensive validation strategy including credit systems.
- From levels 6 to 8 just academic qualifications can be found on the grid at page 98, this leads room for development in the future.
- The management structure of the framework is solid and has a good legal basis.
- The QA system has a good theoretical fundament and could become a main element of further structural reforms.
- The criteria were answered sufficiently with many references and evidence.

Lastly, it should be noted that from an external viewpoint the main demands concerning the link of the Serbian qualifications framework to the EQF have been met. The framework gives a transparent view of the system of qualifications, provides the foundation for validation, is a model for lifelong learning and makes the political reform processes visible. The core challenge for the future is to bring all these concepts into practice, to communicate the approach to the citizens and to build a network in Europe.

Aneks 9: Relevantna nacionalna tela uključena u proces referenciranja

Assistant Minister Prof. Gabrijela Grujic, PhD, then gave the floor to the Head of the Group for Dual Education and NQFS, Vesna Fabian, PhD, who briefly summarized the implemented activities related to the implementation of the NQFS system and informed the members of the working group about everything that would be realized in the next year. She informed the attendees that the Council for the National Qualifications Framework of the Republic of Serbia (hereinafter referred to as the NQFS Council) was formed during 2018, and had held four formal sessions until the meeting; that based on the proposal of the NQFS Council, the Government of RS had issued decisions on forming twelve Sector Skills Councils; that the Qualifications Agency had been established and had been successfully completing for the previous year the tasks prescribed by the law. Also, it was pointed out that the proposal for amendments to the Law on NQFS had been prepared, in accordance with the recognized deficiencies and needs for the successful functioning of the NQFS system. With the support of the IPA 2014 programme, elements of the NQFS Register had been defined in the previous period, while the existing qualification database had been updated so that in the year 2019 it contained 140 qualifications, 95 of which have qualifications standards.

At the meeting, the Draft Report on Referencing the National Qualifications Framework of the Republic of Serbia to the European Qualifications Framework was presented by Tatijana Glisic Milutinovic from the Qualifications Agency, who, as a member of the Working Group, was engaged in its preparation. She presented the Draft Report and briefed the members of the Working Group on the presentation of the Delegation of the Republic of Serbia at the 51st meeting of the EQF Advisory Group (AGEQF) in Brussels held in early November.

After a detailed presentation of the Draft Report on referencing the National Qualifications Framework to the European Qualifications Framework by Tatijana Glisic Milutinovic, Assistant Minister for Dual Education, Prof. Gabrijela Grujic, PhD addressed the attendees with a request for comments and suggestions related to the future challenges in the implementation of the NQFS system that would be integrated into point 4 of the Draft Report on referencing the NQFS to the EQF.

Dragica Ivanovic from the Ministry of Labour, Employment, Veteran and Social Affairs (hereinafter: MLEVSA) informed those present that the Government of RS, at its session of 17 July 2018, adopted the Decision on a unique code for entry and coding of data in the records in the field of labour. The decision was published in the RS Official Gazette, No. 57 of July 18, 2018. In order to ensure the smooth application of new codes by all users in the company, especially by compulsory social security organizations responsible for keeping records in the field of work (unemployed, employed, insured and beneficiaries of pension and disability and health insurance...), employers and for the purposes of official statistics, in the period up to the beginning of their application, that is, until 1 January 2019, the MLEVSA in cooperation with the National Employment Service (hereinafter: NES) and other competent institutions had prepared users instructions, held numerous workshops, round tables, etc, and an interactive page was formed on the website MLEVSA / NES / Central Register of Compulsory Social Security dedicated to the implementation of the new codebook. On this occasion, Dragica Ivanovic pointed out that in the

next period the MLEVSA would pay special attention to the development of occupational standards. In this context, the MLEVSA is preparing a study on the analysis of the legislative and institutional framework necessary for the development of occupational standards - comparative analysis, followed by the development of a methodology for the development of occupational standards. To the question of Vesna Fabian, PhD whether, when establishing an institutional framework for the development of occupational standards, they plan to find support in newly established bodies, primarily Sector Skills Councils, the MLEVSA representative replied that the capacities of all existing institutions and bodies should certainly be used.

The representative of the National Entity for Accreditation and Quality Assurance in Higher Education (hereinafter: NEAQA), Aleksandar Jovic, addressed the meeting and stressed that in the next period a great challenge would lie in the use of the international classification of education ISCED2013f, defining the relationship between the sectors, narrower sectors and sub-sectors of the international ISCED2013f classification and existing scientific, artistic and / or professional fields within the educational, scientific, or educational-artistic fields. It is a particular challenge to completely abolish the existing classification (scientific, artistic, or professional fields within the educational-scientific, i.e. educational-artistic fields) and to move to ISCED2013f. Also, one of the challenges is developing qualification standards in higher education in terms of descriptions and outcomes of qualifications, given that different study programmes can lead to the same qualification.

Representative of the NQFS Council, Prof. Bojan Ristic, PhD pointed out that one of the future challenges is reflected in the equation / evaluation of acquired learning outcomes for those individuals who attend academic or applied studies and wish to move from one to another. The Law on Higher Education hinders the horizontal and vertical permeability of individuals who want to transfer from applied to academic education and vice versa, while the basis of the NQFS is the principle of horizontal and vertical permeability. Furthermore, he pointed out that the master academic studies and master applied studies are at level 7.1. in the NQFS and are equal / valued / equivalent to the level 7 of the EQF. Thus, the separation of the lines of permeability between academic and applied education was also brought into question. These measures from the Law on Higher Education prevented further vertical advancement, especially in the sphere of applied education where the highest level is 7.1. applied master, while in other countries a professional doctorate is present.

The representative of the Statistical Office of the Republic of Serbia (hereinafter: SORS), Vesna Pantelic, who supported the introduction of the NQFS Register, also took the floor. She emphasized that the classification of qualifications in accordance with the ISCED2013f would facilitate data processing for the SORS. She also commended the cooperation of the SORS and the MLEVSA and the NES in the implementation of the Decision on a unique code for entry and coding of data in the records in the field of labour. As one of the future challenges she pointed out the establishment of a database of advertised job vacancies, which is planned for next year. After the presentation of the representative of the SORS, Vesna Fabian, PhD said that MoESTD, with

all its partners, was open for cooperation and would support the SORS in terms of the necessary data available to the MoESTD, and that MoESTD was interested in taking active participation in the establishment of this system considering that vacancy data is an important source of information on labour market needs for knowledge and skills.

At the end of the meeting, the Assistant Minister for Dual Education, Prof. Gabrijele Grujic, PhD, thanked for the extensive comments and cooperation.

The next meeting of the Inter-Ministerial Working Group will be scheduled subsequently.

In Belgrade, 12.11.2019.

ACTING ASSISTANT MINISTER
G. Grujic
Prof. Gabrijele Grujic, PhD

Minutes kept and compiled:

Ivana Drobnjak, law graduate

Република Србија
Национални савет за високо образовање
Број: 15/2016-06
Датум: 26.02.2016. године
Београд

На основу члана 11. став 1. тачка 14а) Закона о високом образовању („Службени гласник РС”, бр. 76/05, 100/07-аутентично тумачење, 97/08, 44/10, 93/12, 89/13, 99/14, 45/15-аутентично тумачење и 68/15) и члана 20. Пословника о раду Националног савета за високо образовање, на 10. седници одржаној 25.02.2016. године,
Национални савет за високо образовање донео је

ОДЛУКУ

1. Предлаже се Министарству просвете, науке и технолошког развоја да утврди нивое и описе квалификација у Националном оквиру квалификација у Србији и разврставање квалификација према нивоима Националног оквира квалификација у Србији - за ниво високог образовања, према документу који је саставни део ове одлуке.
2. Ову одлуку, ради разматрања и одлучивања, доставити Министарству просвете, науке и технолошког развоја.

ПРЕДСЕДНИК
Националног савета за високо образовање

Проф. др Дејан Поповић

Република Србија
САВЕТ ЗА СТРУЧНО
ОБРАЗОВАЊЕ И
ОБРАЗОВАЊЕ ОДРАСЛИХ

Број: 611-00-00052/13/2016-03

Датум: 05.04.2016. године

Београд

Бул. Михајла Пупина 2

На основу члана 16. став 1. тачка 3) подтачка 10) Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 72/09, 52/11, 55/13, 35/15 – аутентично тумачење и 68/15) и члана 3 Пословника о раду Савета за стручно образовање и образовање одраслих број: 612-00-00735/2010-03/13 од 28.05.2010 године, на 53. седници одржаној 10.03.2016. године,

Савет за стручно образовање и образовање одраслих донео је

ОДЛУКУ

1. Предлаже се министру просвете, науке и технолошког развоја да утврди нивое и описе квалификација у Националном оквиру квалификација у Србији и разврставање квалификација према нивоима Националног оквира квалификација у Србији - за ниво средњег стручног образовања, стручног усавршавања и за друге облике стручног образовања, према документу који је саставни део ове одлуке.

2. Ову одлуку, ради разматрања и одлучивања, доставити Министарству просвете, науке и технолошког развоја.

ПРЕДСЕДНИК
Савета за стручно образовање
и образовање одраслих

Aca Marković

Аца Марковић

Aneks 10: Obrazac Standarda kvalifikacije

STANDARD KVALIFIKACIJE	
Naziv kvalifikacije	
OSNOVNE KARAKTERISTIKE KVALIFIKACIJE	
KLASNOKS/ ISCED-F2013	
Nivo NOKS-a	
Nivo EOK-a	
Vrsta kvalifikacije	
Obim kvalifikacije	
Preduslovi za sticanje kvalifikacije	
Oblici učenja	
Vrsta javne isprave	
RELEVANTNOST KVALIFIKACIJE ZA ZAPOSŁJAVANJE I NASTAVAK OBRAZOVANJA	
Prohodnost u sistemu obrazovanja	
Zanimanje	
Standard zanimanja	
ISHODI UČENJA	
Opšti opis kvalifikacije	
Kompetemncije	
Po stečenoj kvalifikaciji, lice će biti u stanju da:	
Znanja	

Veštine	
Sposobnosti i stavovi	
Način provere ostvarenosti ishoda učenja	
OSIGURANJE KVALITETA KVALIFIKACIJE	
Kvalifikacije realizatora programa	
Organizacija nadležna za izdavanje javne isprave	